Artur Silvestri

Vremea Seniorilor

vol.I

Câțiva ani printre ultimii „justinieni"

Scrisori de altădată de la ierarhi
și cărturari bisericești

1984-1989

CARPATHIA PRESS – 2005

CARPATHIA PRESS, 2004
Str. Ciprian Porumbescu nr.10, București, cod 010652
Tel/fax: 004-021-317.01.14
e-mail: carpathia@k.ro
ISBN 973-86949-7-3

Ilustrațiile ce compun copertile acestei cărți reprezintă următoarele chipuri și locuri memorabile din viața bisericească din acei ani:

Coperta I-a, în jurul imaginii centrale a Prea Fericitului Patriarh Teoctist - de la stânga la dreapta sus, în fotografii cu precădere din epocă: Episcop Vasile Coman al Oradiei; Arhiepiscop Dr. Antim Nica; Î.P.S. Acad. Dr. Antonie Plămădeală, Mitropolitul Ardealului; P.S. Epifanie Norocel, Episcopul Buzăului; Acad. Dr. Nestor Vornicescu, în acea vreme Mitropolitul Olteniei; Obștea Mânăstirii Bistrița de Neamț, din 1986, arătând, printre alții, pe Arhim. Ciprian Zaharia, Starețul Mânăstirii, Arhim. Justin Pârvu și Arhim. Ioanichie Bălan; Î.P.S. Acad. Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului; Mânăstirea Sâmbăta de Sus; P.S. Gherasim Cristea, Episcop al Râmnicului (imagine din 1980); Episcop Emilian Birdaș de Alba Iulia; Acad. Pr. Prof. dr. Mircea Păcurariu (imagine de azi); I.P.S. Pimen Zainea, pe atunci Episcop-vicar al Mitropoliei Moldovei, astăzi Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților;

Coperta IV-a (de sus în jos): P.S. Vincențiu, atunci Arhimadrit, azi Episcop-vicar Patriarhal și secretar al Sfântului Sinod; P.S. Timotei Seviciu, Episcop al Aradului (imagine din 1990); P.S. Damaschin Coravu, pe atunci Episcop-vicar al Mitropoliei Olteniei, astăzi Episcop al Sloboziei și Ialomiței; Î.P.S. Lucian Florea, pe atunci Episcop-vicar al Dunării de Jos, devenit, până în anul 2000, Arhiepiscop al Tomisului; Prof. Dr. Florian Dudaș; Arhim. Iachint Unciuleac, pe atunci Starețul Mânăstirii Putna; Pr. Prof. Dr. Alexandru Stănciulescu-Bîrda, Pr. Prof. Dr. Theodor Damian.

Concepția acestei ediții aparține autorului
Tehnoredactare: ing. **Diana Șuică**
Tipar: **Evenimentul Românesc - Tipogrup Press**

CÎȚIVA ANI PRINTRE ULTIMII „JUSTINIENI”

Gîndul că această carte va exista s-a ivit pe nesimțite acum cîțiva ani, dar s-a hotărît în această iarnă cînd, după Crăciun, am primit o scrisoare de la Patriarhul Teoctist. Cuprinsul ei este o taină pe care nu o voi dezvălui aici. Dar gestul însuși m-a tulburat într-un fel indescriptibil și l-am înțeles ca pe un semn ce îmi venea către sfîrșitul acelui an cumplit ce mi-a schimbat toată viața. Prea Fericitul îmi scrisese cu mîna lui, cu slova aceea ușor tremurată, în cuvinte pe care le gîndise cu înțelepciune și într-un fel ce îmi arăta, în același timp, o emoție ce ieșise dintr-un episod de memorie adîncă, pe care nu-l putusem uita. Apoi îmi însemnase, cu scrisul de mînă, adresa și numele pe plic fără să îl lase să treacă prin secretariat decît pentru a mi se trimite. Era, sau poate mi se păruse deși nu cred, o dezlegare în a spune ceea ce, odinioară și pînă astăzi chiar, ținusem la o parte de lumina zilei adeseori prea superficială; un semn, de fapt, că a venit **Timpul Memoriei**.

Cartea ce se naște aici cuprinde, așadar, ceea ce s-a mai păstrat dintr-un fond de corespondență ce a fost mai extins decît a putut ajunge pînă aici, la noi, deși cele mai multe dintre scrisorile din acel timp, din anii ‘80 ai secolului trecut, nu s-au rătăcit și, deci, se vor putea citi. Cîteva însă nu mai îmi sînt la îndemînă ori, poate, dacă nu vor ieși la iveală în cine știe ce împrejurare miraculoasă, s-au pierdut definitiv. Îmi amintesc, între altele, o epistolă, scrisă tot „de mînă”, pe care, să fi fost în 1985 sau 1986, mi-o trimisese de la Iași Mitropolitul Moldovei de atunci: o scrisoare de două pagini, înșiruite cu literă măruntă și rotunjită, ce îmi vorbea, cu prețuire, despre cele ce, trudindu-mă să le fac, reușeam cîte odată și să le duc pînă la capăt. Țin minte și azi acea după-amiază de început de toamnă cînd, în biroul meu modest de la redacția *Luceafărului*, citeam cu înfrigurare cuvintele ce îmi veneau **de departe**, dintr-un **departe** ce mi se părea că este și **de peste timp**, adică de acolo de unde aștepți să vină **Gîndul Bun, îndreptarea cea tainică** și, poate, întărirea ce o bănuiești că ar fi trebuitoare. Apoi, cele cîteva scrisori ce îmi trimisese Mitropolitul Nestor, în anii, nu puțini, cînd îl asistasem într-un mod el însuși misterios în **căutările aproape inițiatice**, străromâne; nu îmi scrisese multe scrisori și aceasta poate și fiindcă, mai apropiat decît de alții, îl întîlneam adeseori și mă gîndisem atunci că, în locul scrisului, rămînea vorba. **Dar vorba nu a rămas**. Și n-au rămas, astfel, prea multe din gîndurile ce ne împărtășeam în lungi peripatetizări prin grădina Palatului de la Craiova ori în biblioteca unde răsfoiam tomuri groase cu paginile vechi, de latinească de vremuri fără vîrstă.

Multe alte scrisori, deși nu atît de multe dacă mă gîndesc bine, mi le amintesc doar și mă cuprinde tristețea la gîndul că nu le mai am și poate că nici măcar nu mai există. Să fi fost de vină tinerețea prea puțin păzitoare ori viața în toate prea neliniștită ce se întîmplase să mă întîmpine fără a o putea organiza mai cu chibzuință decît aș fi voit? Cine poate să știe, la drept vorbind!

Fapt este că, din fața vremii ruinătoare și a dintelui nemilos al uitării, au scăpat multe dintre **aceste semne ale unui timp** ce am strîns aici și le arăt ca să se știe și, poate, dacă se va socoti că merită, să se ia vreodată drept model și exemplu. Ele sînt, de fapt, **documente de epocă** ori, mai bine zis, depoziții episodice despre **un mod de a trăi** și **despre o anumită înțelegere a vieții**. Aproape nimic din **incidentalul zilei** nu pătrundea în aceste fraze ce aveau, abia acum înțeleg cu adevărat, **ora lor interioară**; **un ceas fără vîrstă**, de fapt, și care, descris în i-relativul lui ce nu măsoară decît **ciclurile lungi**, arăta **o soluție morală mai degrabă decît o atitudine intelectuală**, ceea ce era, totuși, pînă la un punct.

„Povestea” acelor ani nu o voi desfășura aici, lăsînd evocarea chipurilor ce au îndrumat anii de tinerețe să se întindă pe pînze mai largi, în altă parte și altădată, destul de curînd. Dar tîlcul lor trebuie arătat ori măcar înconjurat fără să se descrie, dacă nu va fi posibil, rămînînd doar un enunț.

Cînd mă gîndesc, întîi de toate, la **Oamenii Mari** ce îmi vorbeau prin aceste scrisori, un sentiment straniu îmi apare aproape de fiecare dată, poate exagerat ori prea de tot nedeslușit însă atît de puternic încît nu pot să nu-l expun aici, într-o formă ce încă nu mi-am clarificat-o. Aproape toți, cu doar cîteva excepții ce se vor înțelege totuși, îmi pare că ar avea o lucrare neîncheiată, o contribuție cărturărească uneori prea repede lăsată deoparte ori risipită fără a se arăta semne că se va culege ca să rămînă activă și să rodească și mai pătrunzător, mai apoi. Ideea surprinde dar se confirmă. Căci exceptînd pe Patriarhul Teoctist, a cărui omiletică s-a cules și există iar „contribuțiile” de istorie nu doar bisericească (precum „*Iacov Putneanul*”) au devenit cărți deși ar fi meritat, ele însele, dezvoltare, aproape toți **ierarhii mari** din vremea de atunci lasă ceva, uneori mult, în afara cărților care, și ele adeseori, rămîn **fapte de bibliotecă**. La vremea aceea, am făcut – spre a le arăta însemnătatea și, cînd apărea, lamura – tot ce am putut. Aș fi putut face mai mult? Astăzi s-ar putea zice că s-ar fi putut dar atunci eram încredințat că este tot ce era posibil. Căci pe lîngă **scrisul public** mai era și **scrisul rustic**, adică **mesajul de cărturar**, scrisoarea de comentariu și de întărire ce se asemuiește cu numeroasele epistole din veacul XVIII, cînd **tiparul era grec**.

Am scris mult și cu onoare ori, cum se spune, de obicei, „în credință“, fără să întreb de ce o fac. Fiindcă așa trebuia. Comentariile mele asupra operei lui Nestor Vornicescu, foarte numeroase, începură în 1982 („Restituirea istorică“, *Luceafărul*, n. 13/1982) tratînd despre neobișnuita cercetare de sigilografie „Descătușarea 1821“; a urmat lunga serie de „susțineri“ și dezvoltări ale „temei străromâne“, cu multe eseuri, cronici, sinteze și „semnalări“, o materie abundentă de unde excerptez: „Cele mai vechi scrieri literare“, *Luceafărul*, n. 5/1985, „Vechimea literaturii noastre“, *Luceafărul*, n. 22/1985, „Din nou despre obîrșii“, *Luceafărul*, n. 37/1985, „Epoca străveche a literaturii române“, *Luceafărul*, n. 6/1986, „Epoca literară străromână“, *Pentru Patrie*, n. 9/1986, „Reconsiderarea începuturilor“, *Ateneu*, n. 2/1986, „Un filosof străromân la Histria“, *Pentru Patrie*, n. 2/1987, „Există scrieri autohtone necunoscute“, *Pentru Patrie*, n. 7/1988, „Etape în definirea unui concept“, *Argeș*, n. 1/1989. Apoi, cîteva comentarii pe alte teme (irenologie și istoriografie „de epocă“): „Unirea Națiunea a făcut-o“ *Contemporanul*, 13/1986, „Pace pe Pământ“, *Luceafărul* n. 40/1986. Despre „Sfinții Români“ nu am scris, atunci, nici un comentariu fiindcă ar fi fost cu neputință de a se publica altfel decît în revistele bisericești iar mai tîrziu, în vreme ce opera se adăugase, mă retrăsesem pentru mulți ani și, cînd am revenit, condeiul Lui se oprise definitiv în călimară. Ceea ce i-a rămas însă impune și ar trebui urmat, dacă se va găsi energie, înțelegere a sensului intelectual și sentiment al datoriei. Unele gesturi există și merită subliniate prin raritatea lor și, deci, prin valoarea intelectuală (două ediții, una de „Studii de teologie istorică“ și alta – excepționala monografie despre Mitropolitul Petru Movilă – i se datorează editorului mare care este Al. Stănciulescu-Bârda) dar rămîn destule studii în reviste ce astăzi sînt prea puțin frecventate iar **firul tainic rămîne dezlegat**, din ieri către mîine. Însăși Fapta Marelui Mitropolit ar fi meritat măcar o recapitulare sintetică pînă acum dar aceasta încă nu există. Un fascicul, pe tema personalității nu creației, există însă și am încercat-o în 2004, cu „Voievodul Cărților din Munți“. Abia acum voi putea, în 2005, poate, să închei o monografie elementară a operei, ce voi publica la o vreme.

Despre astăzi venerabilul episcop Gherasim al Rîmnicului, un cărturar înzestrat, sistematic în lucrare și acționînd în universul tradiției, scrisesem încă de timpuriu o „cronică de carte“ („Istoria ca amănunt“, *Luceafărul*, n. 52/1982) ce va apărea, cu completări, în „Chilia luminată“, o altă carte ce voi alcătui și unde vor încăpea toate cele ce am scris și nu am ținut în sertar, odinioară, atunci. Un cărturar din alte vremuri, deci, a cărui operă binemerită. Dar mai încoace, de un an-doi, am descoperit în acest admirabil erudit și o componentă afectivă, înclinată către evocarea elegiacă, pe care am prețuit-o în felul meu, uneori fără cuvinte. Și de-aceea îmi spun uneori

că P. S. Gherasim, și alții ce au trăit atîția ani în marea Tradiție, ar fi făcut bine să-și scrie **Memoriile**, o idee pe care am avut-o tîrziu și care, dacă ar fi fost îmbrățișată, ar fi încheiat opera și i-ar fi dat sensul final.

Prea puțin cunoscută – și, deci, rar apreciată la valoarea pe care o are, de fapt – opera cărturărească a – pe atunci – Episcopului Pimen, astăzi prestigiosul Arhiepiscop al Sucevei – ar trebui re-evaluată și ea, întîi de toate prin editare. I-am propus aceasta – și am insistat – în vara lui 2004, întîlnind o atitudine atentă, înțelegătoare și promisiunea că va ține seamă de aceste sugestii, ca întotdeauna solidare. Cel puțin cele cîteva, nu puține, studii despre iconografia bisericilor moldovenești cercetate de mine altădată, cînd mă ocupam de istoria Bistriței de Neamț, ar merita să fie dezgropate din penumbra ce le-a acoperit. Ar fi și aceasta o **faptă vizibilă** care, dacă nu re-apare la lumina actualității, se poate uita în lumea noastră prea grăbită și ingrată.

Formulările elogioase privind opera Episcopului Damaschin, scrise atunci, nu erau – nici nu puteau să fie, la drept vorbind, fiindcă nu le practic – niște propozițiuni de conjunctură. Eruditul care era, și a rămas (astăzi eminent Episcop – fondator de eparhie la „Slobozia și Ialomița“) va fi evocat întotdeauna cu prețuirea ce bine-merită pentru unicatul ce a înfăptuit sub forma tezei de doctorat, din 1979, de la Atena, cu titlul *„Rugăciunea Domnească. Studiu filologic, istorico-teologic și ermeneutic*“, o cercetare ce ar fi trebuit cunoscută mai bine în mediile intelectuale românești. Și cercetările – tradiționale la întîistătătorul de Eparhie ori la „arhiereul locului“ – despre **tematica regională** ar fi meritat o altă soartă. Din „contribuțiile“ lui (cred că rămase în publicații mai puțin accesibile) s-ar fi putut alcătui o culegere utilă altora care vor putea, continuînd, să pornească de la un fundament solid și de la „probleme rezolvate“. Mă gîndesc, întîi de toate, la, să-i zic așa, „ciclul privitor la istoria Rîmnicului“, cuprinzînd, ca sumar posibil, „Tipografi de la Rîmnic în prima jumătate a secolului al XVIII-lea“ în „M. O.“, n. 1-2/1967, „Meșteri tipografi de la Rîmnic“, în „M. O.“, n. 3-4/1967 dar mai ales mica monografie privind pe Episcopul Ștefan al Rîmnicului („M. O.“, n. 3-4/1968), cărora li se puteau adăuga cîteva studii, „de finețe“ ori „de detaliu“. Nici tema „Stavropighiei de la Peri“, foarte puțin studiată (pe cît ar trebui, de fapt) la noi nu trebuia lăsată în reviste greu de consultat.

Studiile Episcopului Timotei al Aradului îmi fuseseră cu adevărat de folos la vremea aceea și nici despre ele nu pronunțasem „vorbe fără rost“ scriindu-i propozițiunile ce le-am scris. Fusese, mai întîi, „*Doctrina hristologică a Sf. Chiril al Alexandriei*“, teza de doctorat, pe care mi-o dăruise la acea vreme dar, alături de aceasta, mai ales cercetarea despre „Sfîntul Atanasie cel Mare în Biserica românească“ (publicată în M. O. Nr. 9-12/1960),

un model de **analiză de evoluție** ce am urmărit atent, atît în metodă cît și în materia documentară. Cărturarul cu ținută retrasă și atitudine distinsă și delicată, pe care l-am întîlnit adeseori la Comisia de Istorie Bisericească, ar fi trebuit încurajat să-și adune, cu mai multă grijă, roadele evoluției ce acumulase spre a putea lăsa și altora, culese la un loc, concluziile trudei sale remarcabile. Poate se va face vreodată, nu prea tîrziu totuși, ca să nu rămână la bună-voirea posterității.

Opera de cărturar a lui Lucian Florea, la acea vreme așa – zis „vicar" al Arhiepiscopiei Dunării de Jos (de fapt, un adevărat „episcop de Tomis" unde și avea reședința, la fel cum „arhiereu-vicar" de Vîlcea, cu reședința la Curtea de Argeș, P. S. Calinic Argatu era un „episcop al Argeșului" **in petto**) este și ea puțin valorificată și uitată. O cunoșteam bine încă de pe atunci și ceea ce îi transmiteam în scrisori nu era **propoziție convențională** ci concluzie întărită de studiu. Cel puțin două din micro-monografiile de mitropoliți ai Ungro-Vlahiei („Grigorie al II-lea de la Colțea" în ST, n. 34/1963 și „Mitrofan", GB, n. 3-4/1967, ambii din veacul XVIII) ar fi meritat re-editate și adunate împreună cu alte cîteva cercetări pe tematică „brașoveană". Jurnalistica bisericească, foarte diversă (căci a înființat publicații ortodoxe, la Ierusalim și Paris), merituoasă și ea, se găsește azi cu greu și devine, în climatul de uitare ce cuprinde ca o ceață deasă lumea de ieri, aproape de negăsit. Am avut, ca membru al Comisiei de Istorie Bisericească în anii '80, destule întîlniri cu „Episcopul de Tomis" (ceea ce și era, de fapt) și le-am evocat mai tîrziu cînd, pus în retragere, se gîndea că poate, vreodată, o să mai apucăm să avem „aceeași împreună – lucrare" ca atunci. Așa îmi scria în 2002 sau în 2003, în acest **limbaj de însemnare pe o margine de filă de „Cazanie" veche**. În vremea mai recentă, am insistat de cîteva ori să se încerce în evocarea vieții ce i se dăduse și să scrie un fel de „memorii"căci ar fi avut ce să ne spună, și mai bine dar și mai mult decât alții. Dar nu știu dacă a mai apucat măcar să înceapă și nici nu știu dacă am făcut tot ce ar fi trebuit ca să-l ajut să împlinească și această altfel de misiune ce probabil că i s-ar fi potrivit și era folositoare.

Faima Episcopului Emilian de Alba Iulia nu părea, întîi de toate, de natură cărturărească deși chiar și pe această temă se exprimase corespunzător și într-un mod ce a lăsat efecte. Era, bineînțeles, „istoriograf regional", scriind o mică schiță de monografie a Satului Rohia și a Mănăstirii (în 1980, dezvoltată, ca monografie adevărată, în 1994) și, în 1975, o „panoramă" privind Alba-Iulia, unde tocmai se intronizase ca eparh. Devenise, însă, prestant prin acțiune, o acțiune complexă, de **gospodărism superior** unde intrau re-faceri de Mănăstiri mari (între care Rîmeț îi datorează „viața de azi"), reparații de biserici de parohie, cărți editate și „îngrijite", publicații bisericești

în felul ce se practica și se îngăduia pe atunci. I se datorează monumentala ediție, din 1988, a „*Noului Testament de la Bălgrad*“, despre care am scris, în „Revue Roumaine“, nr. 12/1989, un comentariu extins apărut doar în „versiunea franceză“ care, și aceea, în decembrie, a fost arsă de un grup de „revoluționari“ nechibzuiți.

Arhiepiscopul Antim Nica reprezintă, în această înșiruire, **cazul straniu**. Opera îi este aproape iremediabil **risipită** (în reviste atît de rare de parcă ar fi incunabul, editate în anii ‘30, la Chișinău) ori **fracturată**; partea ei „basarabeană“, împînzită de contribuții de o mare erudiție, se invocă astăzi rar și nu și-a găsit dezvoltare prin adopțiune de temă, fiind, deci, aproape inactivă și uitată. Cît privește **etapa gălățeană**, aici „studiile tîrzii“ nu și-au găsit editorul și nici exegetul căci marele ierarh, făcînd pe atunci cu precădere muncă de editor, își lăsase deoparte propria lucrare cărturărească, poate spre a le da celor ce îi vor urma o temă de cercetare și de faptă intelectuală. Poate că, totuși, **la centenar** se va putea aduce în actualitate ceea ce ne-a lăsat și nu trebuie să se ignore.

Oricît ar părea de inverosimil nici opera, uimitoare și întrutotul memorabilă, pe care a lăsat-o Mitropolitul Plămădeală nu este **vizibilă** în gradul ce ar fi trebuitor pentru a o face, în toate detaliile ei, activă și capabilă să iradieze în **straturile multiple** ce le-a îmbrățișat. Aici însă **aspectul hașdeian de o anumită urieșenie enciclopedică**, este, de fapt, explicația ireductibilă. I-ar fi fost necesar cărturarului un editor pe măsură și, de fapt, un adevărat atelier de bibliografi, documentariști și nu puțini redactori spre a se potrivi cu **fenomenala capacitate de creație** răspîndită într-o operă cu aspect de unicat ce înglobează studii erudite, eseistică și omiletică, note diverse dar cele mai multe de neuitat, însemnări sclipitoare, „cercetare“ și „descoperire“, cuvîntări, dizertații, o întreagă **poveste a vorbelor** care va trebui pusă în orînduială de „**Opera Omnia**“ pe care acest tezaur o reclamă fără a se exagera.

Organizarea operei apare abia la prea puțini din marii cărturari ce se evocă aici și ne vorbesc din cartea ce am întocmit acum ca un document. Ceea ce a mai rămas neînchegat din cercetările Episcopului Vasile Coman nu are greutate față de ceea ce este „ediție“ și „culegere“ deși unele studii apărute în reviste bisericești poate ar merita o mai atentă valorificare. Și opera, ordonată, solidă și documentată a Episcopului Epifanie al Buzăului impune prin rotunjime și caracter „încheiat“ căruia îi mai lipsesc doar adunarea cîtorva studii pe temă de „Ev Mediu bulgar“ ce s-au croit acum trei decenii și mai bine spre a fi, ca să zic așa, completă. „Completă“ în sens bibliografic ar putea fi socotită însă opera Mitropolitului Nicolae Corneanu și, deopotrivă, orînduită pe categoriile de creație ce a îmbrățișat căci oricît

aș fi făcut efortul de a observa o contribuție de seamă rămasă stingheră nu am aflat-o; ori, poate, nu m-am priceput.

Și totuși, în toată această desfășurare impresionantă pare că se evidențiază ceva și, gîndindu-mă bine, cred că acesta este **sentimentul discontinuității, absența școlii de gîndire formată prin apariția de discipoli ce dezvoltă, continuitatea operei**. Să fie aceasta consecința concentrării de fapte mari în vremuri definite și grele, și, mai mult chiar, expresia personalității ce depășește tiparele și nu lasă emuli și, deci, nu stimulează pe urmași? Poate fi, la drept vorbind, cîte ceva din toate acestea. Vremurile fiind așa cum erau – și cum mai fuseseră – trebuia făcut mult în timp puțin și, sub regimul necesității și al chemării ce obliga să ne uităm mai degrabă de sine spre a conserva substanța medulară, ne arată o tipologie ce se asemuia deopotrivă cu **sacrificialul** dar și cu **învățătorul**, un fel de **episcopi-voievozi** ce se întîlniseră ori de cîte ori fusese nevoie, într-un fel de **oră astrală** ce nu se înțelegea. Căci erau cu adevărat **Oameni Mari**, adunați aproape printr-un miracol într-un fel care destăinuia o potrivire și o lucrare de substanță înaltă ce se vede rar și aproape inverosimil cu o atît de mare concentrație precum atunci.

Zicînd acestea, aș mai adăuga o prezență ce avea încă de pe atunci contur puternic în acest tablou unde s-au păstrat mai ales chipuri memorabile. „Protosinghelul“ (apoi „Arhimandritul“) Vincențiu Griffoni ce apărea în cîteva scrisori (doar cîteva s-au păstrat) este prestigiosul Episcop Vincențiu Ploieșteanul de azi, secretar al Sfîntului Sinod. Era, la vremea aceea, un cărturar tînăr ce își dezvolta însușirile native ucenicind pe lîngă unul din marii erudiți ai Bisericii, Marele Mitropolit Nestor. Redactor al „Mitropoliei Olteniei“ (dar „redactor“ în sensul de altădată, de prin veacul XIX, adică „făcător de revistă“), „Arhimandritul Vincențiu“ a deprins secrete ale acestei profesiuni tainice pe care urmăream cu solidaritate cum le transformă în metodă și, apoi, cum devin faptă. A participat mai mult decît prin execuție la inițiativa, uitată din păcate, ce luase Mitropolitul Nestor care, pe cheltuiala sa, încurajase să se traducă în românește „scrierile străromâne“. Urma, bineînțeles, ca după apariția în „Mitropolia Olteniei“ (ceea ce s-a și făcut) să se croiască un corpus de „**Fontes Litteris Daco-Romaniae**“, operă monumentală ce trebuia să existe și care, atunci cînd va căpăta chip (nu **conținut**, căci îl are încă de pe atunci, cînd i l-a adus Nestor Vornicescu), va fi **Faptă Mare**. Iubitor de carte rară, fin intelectual și erudit, la rîndul lui, poate că Episcopul Vincențiu va fi cel ce va continua, azi, ceea ce, ieri, începuse Mitropolitul Nestor.

Dar pe lîngă acest **strat voievodal** ce se recunoaște nu doar prin titulatură, onoruri și nume mare ci și prin **chemarea misterioasă**, există încă

unul ce împînzește aceste pagini îngălbenite unde regăsesc savanți și cărturari, unii dintre ei fiind „laici“ ce își legaseră **tema intelectuală** de Biserică ori, cîteodată, doar întîlnea istoria ei sau tradiția.

Dintre aceștia, prezența **Marilor Învățători** ce mă îndrumau, în felul lor, îmi rămîne și azi în memorie și este, la drept vorbind, de neuitat. Erau și ei **Cărturarii-din-Munți**, cei care primind odinioară de la alții ceea ce le trebuia ca să se constituie intelectualicește dădeau, la rîndul lor, altora, mai tineri ca vîrstă, ceea ce socoteau trebuitor ca să se continue **zidirea-de-sute-de-ani**. Și, între aceștia, mai întîi de toate, dascălii de slavonie I. C. Chițimia și Pandele Olteanu. În mediile Bisericii Ortodoxe Române, ei aveau o faimă uimitor de consolidată, ce mă impresionase întotdeauna după ce mi-am dat seama, destul de tîrziu, că **există** și cunoaște această extensiune. La drept vorbind, reprezentau o categorie ininteligibilă astăzi, cînd ea aproape că a dispărut ori poate să mai fie ilustrată de prea puțini (poate de mine, de Florian Dudaș și, cu siguranță, de profeticul Dan Zamfirescu). Erau, ca să le zic așa, **cărturarii de grup alcătuitor de Cazanii**, despre care nici nu mai conta dacă erau monahi, teologi ori mireni, încuviințați – alături de ierarhi și de alți erudiți ce îmbrăcaseră haină preoțească – precum Milescu Spătarul și frații Greceanu în preajma lui Dosoftei și tălmăcitorii „Bibliei de la București“. Să fi fost mai numeroși la vremea aceea? Indiscutabil că erau și pe cîțiva îi voi menționa aici, așa cum, de altminteri, bine-merită: marele și sacrificatul cărturar I. D. Ștefănescu și unul dintre marii lui discipoli, Vasile Drăguț; istoricul Nicolae Stoicescu, bibliograful ne-egalat al „bisericilor și mânăstirilor din România“, faptă mare, ce s-a uitat; latinistul și elenistul Emilian Popescu, Virgil Cândea și Dna Zoe Dumitrescu-Bușulenga; înainte de aceștia, poate, prea puțin știut (căci opera i se evocă rar și prea de tot în trecere) profesorul Alexandru Elian; și încă – Răzvan Theodorescu, Gh. Mihăilă, I. D. Lăudat.

Să fi fost în primăvara lui 1987, dacă nu ceva mai înainte, cînd, începînd să pregătesc antologia de studii „**Daco-Romanica**“, mi-am dat seama că eram obligat să întîlnesc colaboratorii mai frecvent decît pînă atunci. Colocviile din Parcul fabulos al Bibliotecii Academiei Române s-au mutat pe nesimțite nu în redacția „Luceafărului“, unde era stăpînă **agitația zilnică**, ci în biroul meu de acasă, care, fiind și apropiat de Academie, avea aerul de confort fără vîrstă ce îi imprimasem fără să-mi fi propus aceasta în mod expres. După o vreme, deși nu stabilisem un program și o anumită orientare (ce se subînțelegeau, totuși) am băgat de seamă că se formase un **grup de cărturari** pe care Mitropolitul Nestor îl identificase, întîi și-ntîi, ca acțiune ceva mai agregată și îi plăcuse formula mea, spusă aproape într-o doară: **Grupul pentru istoria alternativă**. Era, într-adevăr, **o altfel de**

istoriografie, poate „eretică“ dar, în orice caz, „neoficială“, unde participau intelectuali de formație diferită și, de fapt, cu orientări ce se completau. O practicau mulți dintre cei ce veneau în casa din București, de pe strada Ciprian Porumbescu. Au trecut pe-acolo, pe lîngă slaviștii I. C. Chițimia și Pandele Olteanu, profesorul V. Ștefănescu-Drăgănești, specialist în „Biblia gotică“ și în opera Episcopului Ulfila, părintele Gh. I. Drăgulin, un mare erudit a cărui cercetare despre Dionysus Exiguus era uimitoare prin concluzii (acesta ar fi fost, de fapt, Pseudo-Dionisie Areopagitul) și acuratețe în demonstrație, tracologul Paul Tonciulescu, etnologul Alexandru Dobre, animator al „Revistei de folklor“, filologul Mircea Frânculescu, specialist în retorică și în literatura secolului al XVIII și al XIX-lea, cîteodată marele eminescolog George Munteanu, căruia îi păstrez o amintire de neșters, rareori dramaturgul Valeriu Anania, (impunătorul Arhiepiscop Bartolomeu, de azi) însoțit de „poetul cerului limpezit“ Paul Tutungiu, un cercetător în etnologie ale cărui studii de „mioritism“ ar merita re-discutate și înțelese mai bine.

În acei ani, s-a potrivit (căci cred și azi că, de fapt, **nu s-a întîmplat**) să întîlnesc și pe alți cărturari despre care uneori am scris (ori cărora le-am scris), alteori nu am reușit și mi-a părut rău că n-am putut ori am amînat fără rost, dar pe care nu-i voi uita, chiar dacă pe unii i-am cunoscut doar prin literă scrisă, care însă dăinuiește. Cîțiva, dintre ei, nume mari, la drept vorbind, „oameni ai Bisericii“ în sensul propriu, mi-am pus în gînd să îi evoc pe larg în altă parte, zugrăvindu-i în **tabloul aproape votiv** ce l-am închipuit și îl voi alcătui cîndva, nu peste multă vreme, ca să nu se risipească. Dar și aici cîteva trăsături de penel, ca să zic așa, ar fi potrivite.

Întîi de toate „marele cărturar“ de la Sibiu, de pe Calea Dumbrăvii, unde i-am scris ani de-a rîndul, găsindu-l în același loc, ca și cum te-ai fi adresat Munților Făgăraș. Cred că formularea ce însoțește numele eminentului savant Mircea Păcurariu nu poate fi contestată de cineva. Era și atunci, și a rămas pînă azi, **istoricul Bisericii Ortodoxe Române**, lăsînd cea mai prestigioasă **operă de sinteză** în această materie. Un „istoric“ adevărat, nu „oficial“, a cărui bună-voire continuă în ceea ce privește efortul meu de a veni cu măcar o „linie“ nouă pe tabloul general m-a onorat și mă onorează și azi, după atîția ani.

Theodor Damian era, la vremea aceea, un animator de cultură deopotrivă „bisericească“ și „laică“, redactor la **Telegraful Român** și un poet fin, sensibil, de o gravitate stranie ce s-a întărit, de altminteri. L-am sprijinit cît am putut și i-am păstrat aceiași prețuire și în anii ce au urmat. Și el reacționase pe măsură, căci era „un caracter“, și în 1990 devenise o prezență prestigioasă în „Națiunea“ și mai ales în „Dacia Literară“, re-înființate și conduse de mine pentru o vreme. Se stabilise în America încă din 1988,

unde locuiește și azi, impunîndu-se printr-o acțiune complexă, grea, de fapt o „misiune“ aproape ca în Evul Mediu. Poet ce ar merita o altă prețuire decît cea de acum, destul de obișnuită, și teolog remarcabil, Th. Damian va rămîne categoric în istoria culturii românești și pentru sforțările lui multiple, de organizator ce înfăptuiește, ce lasă o urmă.

Olivian Bindiu, misteriosul stareț al Mănăstirii „Izvorul Miron“, își află și el locul lui pe această pînză pe care timpul necruțător o învîlvorează și o amestecă uneori cu ceața deasă a lipsei de memorie. A lăsat operă nu doar de **gospodar bănățean** – despre care se vorbește prea puțin și pe care nici măcar cînd îmi scria, acum aproape douăzeci de ani, nu se gîndea s-o sublinieze, de parcă ar fi fost **venită de la sine**, ca un fapt natural – ci și **o lucrare de cărturar**, uitată azi, fără ca să o merite. Tîrziu, în anii aceștia, recenți, i-am recitit una din cărțile ce arată prin însuși titlul ei un tîlc și o misiune. Îi zisese *„Lumină spre Descoperirea Neamurilor“*. Am recitit-o cu mintea de acum și am rămas îngîndurat. Altfel înțeleg, din această perspectivă ce mărește prin **lentila vremii fără vîrstă** ce ne desparte acum, gîndurile ce mi le transmitea în scrisorile lui. Și mă gîndesc că, poate, dacă voi putea, îi voi strînge și alte urme ce a lăsat, poate operă scrisă, poate faptă ce se ține minte, căci vrednic fuse. Vrednicie, demnă de **Pateric**, deslușisem și am apreciat și la alți doi stareți (doar doi în acei ani, căci poate nu venise încă **Timpul Stareților**). Întîiul era Iachint Unciuleac, povățuitorul de la Putna ale cărui **adagii sapiențiale** au fost păstrate de Ioanichie Bălan și poate că și altele se vor mai ține minte în Mânăstirea lui Ștefan cel Mare. Apoi, **omul semnelor Mușatine**, Arhimanditul Ciprian Zaharia de la Bistrița de Neamț care, în vremurile acelea, mi-a dat ocazia, sprijinindu-mă cu solidaritate, să descifrez multe din lumea aceea tainică a Mânăstirii voievodale unde, altădată, Grigore Ureche își scrisese „Cronica“. Fără să-și fi dat seama-ori poate pentru că așa trebuise-el mi-a deschis porțile către **Lumea Secretă a Ceahlăului** unde am pătruns mai târziu, parcă treaptă după treaptă, ca într-o inițiere ce se va încheia probabil tot acolo, la o vreme. Am prea puține semne primite de la el dar **Urmele adevărate** nu se văd și îi sînt și azi în toate mulțumitor.

Un gînd de prețuire avusesem atunci, și am păstrat aici, și pentru Arhidiaconul Silviu Anuichi, vicarul Mitropoliei Banatului care ne dăduse o carte mare despre *„Relațiile bisericești sîrbo-române în secolele XVII și XVIII“* dar și cîteva studii ce se vor depăși cu greu. L-am găsit tîrziu și n-am mai apucat să-i spun prea multe iar mai apoi, încă prea tînăr, s-a prăpădit.

Prea multe n-am apucat să-i scriu nici promițătorului cărturar, care, în vara lui 1989, mi se părea că este Dan-Ilie Ciobotea. Mi-l recomandase, ca autor de inteligentă sinteză, Dan Zamfirescu și îi descoperisem un mic

studiu în „Mitropolia Banatului“ în chiar acele vremuri. Am și scris, în „Luceafărul“, despre una dintre încercările acestuia fiind, probabil, prima consemnare „laică și scriitoricească“ despre tînărul pe atunci „protosinghel“, ulterior Episcop și Mitropolit.

Mai multe, și bineînțeles meritate, s-a întîmplat să-i mărturisesc (și să-mi mărturisească și mie) unui adevărat **personaj de poveste din alte vremuri** care, atunci cînd mi-a scris pentru prima dată, m-a șocat cu maniera de **Creangă savant**, ce întrebuința. Părintele Alexandru Stănciulescu-Bârda întrebuința bineînțeles un topos medieval, al **umilinței**, cînd se prezenta drept un „scîrța-scîrța pe hîrtie dintr-un cătun oarecare“. Și la data aceea era un cărturar uimitor de bine constituit, un savant cu viziune, cutezanță și lipsă de prejudecăți, avînd preocupări de natură enciclopedică. Scria despre inscripțiile (din veacul X) de la Basarabi, despre chestionarele lui Hașdeu, Odobescu si Nicolae Densusianu, despre doctrina istoriografică a lui Iorga, despre „sate și biserici dispărute“ din Oltenia, despre proverbe, epitafuri etc. La *Luceafărul*, din păcate, nu i-am putut publica textele de proză ce trimisese iar către sfîrșitul lui 1989, cînd părea că articolele ce mi-a propus (destul de lungi pentru un săptămînal) vor putea, în sfîrșit, să închege o colaborare, totul s-a învîlvorat și nu s-a mai putut face nimic. Am comentat, în *Luceafărul*, două din creațiile lui: o culegere de aforisme („Coloana infinitului“ nr. 37/1988) și un studiu de paremiologie ce publicase în SUA, într-o revistă academică americană de anumită notorietate (*Luceafărul*, nr. 28/1989).

Evoluția acestui cărturar a fost pur și simplu uimitoare deși „tăcută“, deci „tradiționalistă“. Autor de sute de studii, mii de articole și zeci de cărți, el este astăzi singurul editor, important, de carte din mediul rural, editura lui, „Cuget Românesc“ din satul Bârda, fiind impresionantă prin program, difuziune și solidaritate. Părintele-cărturar face misiune, în sens superior, pentru Tradiția ce l-a făcut, intelectualicește, posibil; altă Faptă Mare ce nu se va uita.

Cu Prot. Dr. Ion B. Mureșianu, relația mea ca să-i spun astfel (greșind, de fapt, căci a fost la suprafață doar un schimb minor de scrisori) mi-a apărut, după multă vreme, ca fiind altceva decît ceea ce mi se păruse. Opera lui capitală, conținînd „contribuții“ privind *cartea veche bisericească din Banat,* m-a întărit în concluziile mele chiar atunci cînd încercam să definesc secolul XVIII de la noi drept „**Enciclopedismul rustic**“; venea cu date noi și „material“ uimitor de bogat (ca și alții, poate, precum Toma G. Bulat, Chiril Pistrui, Ioan N. Mailat despre care nu se mai vorbește azi, din ingratitudine) dar și cu o manieră sistematică de a înfățișa întregul care convingea imediat și crea sentimentul că, dacă se pornește de aici, se înaintează pe un sol ferm.

Aceeași impresie mi-a apărut citind cărțile lui Florian Dudaș, un eminent savant, care, cu absolutul perspectivei ce nu se împiedică de contingent, se va vedea odată cît valorează. Dar Ion B. Mureșianu mi-a mai arătat ceva: anume că **există nu doar o generație ce își făcuse datoria**, așa cum scria pe atunci, **ci o realitate tulburătoare, conținînd cărturari, savanți de penumbră, „suflete tari“, constituite, o lume chemată să-și îndeplinească misiunea și de unde îmi vorbea și el, înțelegîndu-l mai puțin atunci și mai mult acum.** M-a tulburat într-un chip indescriptibil cînd, pe la începutul lui ianuarie 2005, pregătind această carte, am găsit din întîmplare în bibliotecă un număr din „Mitropolia Banatului“ (din 1990) ce conținea o cronică extinsă ce o făcuse unui studiu publicat de mine, în franțuzește, despre „epoca brâncovenească“. Apăruse atunci, un știusem nimic despre ea și, primind revista tîrziu, nici măcar nu apucasem s-o deschid fără să-mi pot explica nici astăzi această nepotrivire. Acest moment mi-a dat un sentiment al deznădejdii căci aflasem, nu de mult, că omul acela, care îmi arătase o cale și bune-doriri fără condiționările gregare ce se obișnuiesc, nu mai era pe Pămînt de vreo cîțiva ani, fără să-i mai fi dat nici un semn deși aș fi putut.

Dar această amărăciune nu este singura pe care o încerc ori de cîte ori se întîmplă să recitesc aceste fraze din alte vremuri ce am așternut eu pe hîrtie ori mi s-au însemnat, trimițîndu-se de către alte mîini, din alte locuri. Sînt încă două nume a căror evocare îmi dă un sentiment nedeslușit, o spaimă rea și un gînd al deșertăciunii și al vieții fără rost ce mă însoțește pe nesimțite și începe să mă stăpînească, fără să-l pot înlătura oricît m-aș strădui. Cel dintîi este al Părintelui Petru Rezuș. Îi spun „Părinte“ pentru că, recitindu-i scrierile, parcă întrevăd în vorbele cuminți, senine și împăcate (o împăcare vecină cu resemnarea și cu un fel de sens înțeles al unei fatalități ce nu se poate alunga) un „ceva“ de **om bătrîn și bun** ce ar dori să povățuiască, să îndrume și să arate o cale ce ar fi fost bine să se urmeze. Privind de acum către înapoi, îmi dau seama că își pusese în mine nădejdi ce îmi destăinuia, de fapt, dar nu pot să-mi explic de ce și le pusese cu atîta stăruință; aceasta bineînțeles că mă onorează dar, deopotrivă, îmi dă și un simțămînt al unei culpe neînțelese, căci, sforțîndu-mă, nu am reușit să fac pentru el mai mult decît am făcut cînd poate că s-ar fi putut să fac mai multe; nu știu acum și, cu siguranță, nu știam nici atunci cum ar fi fost cu putință. Dar gîndul că – din prea repede trăire nesăbuită ori poate chiar dintr-o amînare ce își închipuia că toate vor rămîne la fel cum erau pînă cine știe cînd, într-un viitor nedefinit – nu l-am întîlnit vreodată și nici măcar nu am făcut un efort în a-l cunoaște, îmi creează un fel de vinovăție ce se învecinează cu deznădejdea. „O vinovăție“ fiindcă n-am înțeles că

trebuia să-l întîlnesc și nu am făcut-o; și o deznădejde fiindcă, între timp, ireparabilul s-a produs. Cînd mă gîndesc la el, mă gîndesc, de fapt, la toate cele pe care trebuia le fac; la toți cei pe care ar fi trebuit să-i văd – și care, poate, că mă așteptau – și astăzi nu mai pot să mă vadă; la **viețile noastre paralele** care au făcut ca, prin 1970, să nu fi fost capabil ca, într-o zi, oricare să fi fost, să fi mers la Mănăstirea Cernica și să-l văd pe Moșul meu, Mitropolitul Tit Simedrea, despre care abia azi citesc și aud vorbele celor, prea puțini, trăitori acum care l-au întîlnit pe cînd era pe Pămînt și l-au prețuit.

Cînd, la o vreme, mai încoace, recitind scrisorile Părintelui Rezuș, m-am gîndit să încerc să-i găsesc urma și i-am scris la adresa de pe „șoseaua Giurgiului“ din București, mi-am dat seama, într-un tîrziu, că nu mai are cine să primească scrisoarea mea fără rost și că acolo nu mai locuiește nimeni.

Al doilea nume este al lui Florian Dudaș, care trăiește, slavă lui Dumnezeu. Dar aproape aceeași amărăciune nedeslușită o încerc cînd, astăzi chiar, primesc de la el cîte o scrisoare și cărți pe care, de obicei, le citesc în noaptea ce urmează zilei cînd îmi sosesc. Nici despre el n-am reușit să scriu nimic important, deși i-am citat adeseori opera de o stranie erudiție și de o impunătoare prestanță ce îl situează dincolo de contingent și, de fapt, deși m-am gîndit de cîteva ori, n-am știut ce aș putea să fac mai repede și mai bine spre a-i arăta că acțiunea ce înfăptuiește, **Fapta lui**, merită prețuită și **este prețuită**. De cîteva ori mă hotărîsem să-i scriu, ca odinioară, fără un scop definit, și să-i mărturisesc toate aceste gînduri dar nu pot să-mi dau seama ce m-a împiedicat. Astfel încît o fac aici – și acum – ca un fel de spovedanie ce se leagă, frază după frază, despre toți cei pe care, altădată, i-am cunoscut, le-am vorbit și m-au ascultat și cărora nu le-am spus cînd trebuia decît puțin din ceea ce aș fi dorit să le spun.

Și, ca să închei acest tablou de **poliptic** peste care, dacă stau să mă gîndesc bine, plutește umbra grandioasă a lui Dan Zamfirescu, voi spune și cîteva propozițiuni despre acest **erou al timpurilor de atunci**. În lumea intelectuală a vremii aceleia, apariția lui Dan Zamfirescu, despre care se știau prea puține din ceea ce făcuse cu adevărat, era mai degrabă o temă de anecdotică nemeritată și, la drept vorbind, lipsită de un conținut mai înalt. Omul era însă de o inteligență strălucită și de o erudiție ce rar se poate întîlni în lumea noastră prea de tot superficială și care, de obicei, „cîntă după ureche“. În podul casei sale, un **spațiu mitologic** de pe Strada Columb, de lîngă Grădina Icoanei din București, unde zăceau de-a valma zeci de mii de cărți despre care nici în bibliotecile mari de pe la noi nu se auzise, am petrecut multe ceasuri într-un fel de inactualitate ce părea aproape o inițiere

pentru care și azi i-am rămas dator și o recunosc. Avea – și are și azi – un gen de **profetism** pe care mulți îl socotesc o exaltare pură și simplă ce îi creează un aer de stranietate și o pecete de „bizar“, neobișnuit și, poate chiar, nefiresc. Dar acest „bizar“ este, de fapt, semnul acelor căi secrete care sălășluiesc îndărătul suprafețelor trecătoare și unde stă, de fapt, marea Tradiție pe care o ilustrează sclipitor.

Există însă, în aceste pagini ce recitesc uneori fără să mă mai pot opri ca și cum zilele de atunci și-ar deșira încă o dată caierul neștiutor, ceva ce îmi aduce mai mult decît amărăciune și îmi creează o impresie de **zid neisprăvit**. Căci înfățișînd **oameni de hîrtie** care nu trăiesc ci scriu și, de fapt, **trăiesc ca să scrie**, ideea însăși de a nu fi făcut pînă la capăt ceea ce probabil că trebuia, apare dintr-o dată în inexprimabilul ei de lipsă de noroc. Privite din această perspectivă, acestea ar putea fi socotite și un fel de **fenomenologie a cărților nescrise** căci multe șire de aici descriu și vorbesc despre **cărți ce nu există**. Puteau ele să fie? În orice caz, multe trebuiau să se nască. Unele existau deja într-o formă indefinită, ca și cum s-ar fi privit ca într-un vis ce nu își cunoaște semnificația ascunsă; altele **erau fiindcă era nevoie de ele**. Pe toate le cunosc aproape la fel de bine ca și cei care urmau să le dea chip iar pe unele le-am și descris, pe cît m-am priceput, în acele rînduri unde cîteodată exaltarea ce mi-o recunosc depășea marginile îngăduite. Aș putea să le și fac o scurtă catagrafie dar nu știu la ce ar mai sluji acum. În orice caz, pentru Arhiepiscopul Antim Nica ceea ce denumisem *„Pagini de istoria vieții culturale și religioase a românilor“* nu mai poate exista decît dacă vreun cărturar răbdător o va putea alcătui din ceea ce savantul de la Cotul Dunării ne-a lăsat și se păstrează. Dar altele încă sînt posibile. *„Ioan G. Coman și posteritatea lui culturală“* poate că se va face dacă Mitropolitul Nicolae Corneanu – ori altcineva – se va gîndi astăzi că straniul erudit care **innodase spiritul getic și ortodoxia** merită să nu fie uitat și să nu moară de tot. *„Începuturile vieții creștine daco-romane în Bihor“* nu va mai fi opera păstorită de marele Episcop care a fost Vasile Coman dar tema rămîne și va trebui epuizată cîndva. La fel și cele două ipoteze, cu subiectele enunțate deja dar și cu altele, ce ar fi trebuit înfăptuite – și se vor face odată și odată, căci materia o cere – ce intitulasem pe atunci *„Spiritualitate și cultură în epoca etnogenezei poporului român la Întorsura Carpaților“* (urmînd formulările altei cărți celebre, a Mitropolitului Antonie Plămădeală) și *„Documente de literatură străromână la Dunărea de Jos în secolul IV"*. Și *„Legenda folklorică a Sfîntului Andrei. Contribuții de etnoistorie la originile creștinismului la Români"*, pe care aproape că o și făcuse Episcopul Epifanie Norocel și doar ar fi reclamat dezvoltări și o oarecare stăruință, va putea fi căci face parte dintre **temele-pecete**. Absența

lor strică, poate, ceva dintr-un *ansamblu de ideale* iar mie, fiindcă nu am reușit să fac ceea ce, poate, mi se ceruse să fac, îmi dă cîteodată **o bănuială de misiune întreruptă la jumătate**; și un gînd de inconsistență și de eșec.

Dar, la drept vorbind, un sentiment rău și, pînă la urmă, aproape indescriptibil încerc și atunci cînd, recitind aceste pagini ce îmi par de demult, observ mulțimea de **proiecte neorînduite**, uitate unele, puține, ori isprăvite fără rost, lipsite pînă astăzi de corporalitate și, de fapt, de un chip lămurit. Și poate că mai mult decît senzația de neașezare și de energii risipite și chiar de viață ce ar fi meritat o altă înșiruire mai cu efect și cu o mai bine întipărită urmă decît am lăsat, îmi apare gîndul că **omul de atunci**, prea încrezător și dezorganizat în concentrarea cu finalitate nu seamănă cu **omul de acum**, îmbătrînit și îngîndurat care așteaptă prea puțin de la viitorul indistinct și scrie ca de frică morții. Chipul din oglinda acelei vremi mi se pare – și este, de fapt – altul decît cel de azi, fără iluzii și, poate, împăcat, căci așa a fost să fie. Multe din cărțile ce încercam să alcătuiesc sînt astăzi fragmente dintr-un șantier interminabil și îmi e greu să-mi spun, cînd **ora lor misterioasă** a trecut de mult, dacă mai există sau vor fi fost doar iluzie, ori poate le-am visat. Probabil că, dintr-un anumit punct de vedere, vor fi existat și, lucrîndu-le într-un **intensiv fără capăt vizibil**, **mi le-am însușit ca o experiență trăită și consumată** și, deci, există undeva, într-o pecete ce le-a înglobat la o vreme, lucrînd ca un zăcămînt care și iradiază. Unele probabil că, dacă voi avea zile, se vor naște arătînd că au avut soroc dar altele poate, ca și sămînța care, murind, face planta să existe, vor căpăta contur și fruct altădată, în numele altcuiva.

În nedeslușitul acestui mister al fructului, **Soarta cărților** îmi apare ca fiind tot atît de enigmatică și de inexplicabilă ca și apariția vieții pe pămînt. Uneori faptul însuși că ele nu ajung să existe pare să fie o nepotrivire ce scapă înțelegerii noastre prea de tot mărginite și, oricît am încerca să o limpezim, nu se află, în cele din urmă, decît o altă întrebare fără răspuns.

Cred că era prin toamna lui 1986 ori, dacă nu, poate în primăvara anului ce a urmat, cînd, fără să știu de unde mi-a venit această îndemnare, am încercat să conving pe Mitropolitul Nestor Vornicescu să facem o ediție uzuală, aș zice chiar „de popularizare“ a *Cosmografiei* lui Aethicus Hister. Cazul în sine era straniu și ar fi meritat, în orice caz, mai mult decît o simplă ediție, iar marele cărturar ce păstorea, de la Craiova, **campania pentru străromâni** începuse să se manifeste într-un mod penetrant. Îl descoperise pe acest autor în toamna lui 1985, scormonind în Biblioteca Vaticanului cu ajutorul lui Ion Dumitriu-Snagov. Nu voi uita niciodată chipul de iluminat și bucuria indescriptibilă ce înfățișa pe atunci, cînd, întorcîndu-se de la Roma, la jumătatea lunii octombrie și auzind că mă aflu la Mînăstirea Jitianu, a

venit direct de la aeroport ca să mă vadă și să-mi împărtășească marea lui descoperire: „Aethicus". De fapt, o redescoperire, una dintre acelea ce se produc periodic la noi unde efortul colectiv se întrerupe fără explicație și mai apoi se consumă fără rost spre a înnoda, uneori cu greu, **firele de năvod** acolo unde altădată fuseseră tăiate. Despre „Aethicus" doar Nicolae Densusianu mai făcuse o simplă mențiune, în „*Dacia Preistorică*", într-o notă de subsol, citînd un savant francez de dinainte de 1850 (D'Avenzac) uitat și el, de bună-seamă. Apoi nimeni – nici măcar Hașdeu – nu se preocupase de acest „izvor" și nu-l verificase iar Cartea însăși devenise, cu vremea, un fel de bizarerie ce nici măcar nu se mai ia în derîdere astăzi căci pare de la sine înțeles (*blestemată, cum este*) că nu merită băgată în seamă, greșindu-se fără îndoială, uneori fără a se dori aceasta. Iată, însă, că Nestor Vornicescu nu se încrezuse în astfel de concluzii ori poate nici măcar nu pornise de la „Dacia Preistorică" și o altfel de potrivire îl adusese către portofoliile unde stătea „Cosmografia". Fapt este că, încheind documentarea în Italia, se întorsese cu dosare uimitor de bogate și chiar și cu manuscrise copiate la xerox, în cantitate impresionantă și, după cîte mi-am dat seama, fenomenal de atrăgătoare.

În alte părți, cînd se produce o astfel de revelație se formează imediat grupul de cercetare trebuitor și instituția capabilă să o valorifice, cu oricît efort și cheltuială, spre a îndruma izvoarele și a le preface în materie activă, ca să nu se piardă. La noi, unde **doctrina statului sinucigaș** este aproape a doua natură traducînd nu doar sentiment de slugărnicie față de **Stăpînii Timpului** (și, deci, o neîncredere ireductibilă în puterile omului român) ci și iresponsabilitate față de însăși soarta istorică a celor ce sînt păstoriți în calitate de „prostime", astfel de atitudini coherente și pătrunzătoare nu se cunosc. Deci, acel gen de nepăsare oficială ce cunoaștem prea bine, de fapt, se observase și aici, în acestă speță. Ca și altădată (și, ca și astăzi și, bineînțeles, ca și acum o sută-două de ani), totul căzu pe umerii unor particulari care, fără să li se spună nimic, socotiră că misiunea lor există și se sforțară să o îndeplinească. Nu era, de fapt, o noutate. Mai toate ideile mari din acele vremuri nedeslușite (și din **aproape toate vremurile noastre**, de vreo trei sute de ani încoace) veneau „din popor" și treceau pe lîngă urechile astupate cu ceară ale stăpînilor zilei și, cînd nu se pierdeau în infinitul timpului mai impenetrabil decît un labirint, abia că puteau deveni **o cauză pierdută, un război inutil, o „luptă cu morile de vînt".** Acum, cînd scriu aceste cuvinte ce mă tulbură de fiecare dată, mă întreb dacă nu cumva această atitudine s-ar fi explicat prin clipă istorică și context și ar fi trebuit pusă în seama unei vremi ce se disprețuiește astăzi aprioric și adeseori se și satanizează în mod organizat; dar această concluzie nu este adevărată.

Cred, mai degrabă, că aici apare și se ilustrează **iresponsabilitatea statului român**, de fapt a „statului oficial" ce se traduce în acel complex de instituții croite cu obiectiv greșit, parțial ori în simplă formalitate ce arată **veșnicia formelor fără fond ale vieții noastre istorice aparente**. Și, bineînțeles, „materia" ce o face să prindă viață, de „funcționari", populație fără ideal mai înalt, pregătire mai sistematică și scop colectiv definit altul decît propriul spirit apucător și conservatismul imaginarului statistic. Fosta, în vremea lui Pârvan, a lui Hașdeu, a lui Bălcescu, altfel acea agregare de forme ce întrebuințează fără rost banul sărăcimii care, totuși, cînd trebuie, și îi vine sorocul, dă cu plăcere „un leu pentru Ateneu" creînd instituțiile trebuitoare prin efort aproape de miracol? Este evident că nu. O întocmire al cărei rezultat în demonstrație a fost acela, stupefiant, ce ne arată că, după nu știm cîtă vreme, noi nu avem ediții complete de „clasici", ignorăm „zugravii" Evului Mediu pe motiv că sînt „anonimi", nu păstrăm în muzee decît ceea ce rămâne după ce originalul se copiază și se vinde la negustorimea din cele patru zări, facem totul după cum ni se pare „oportun" și avem **atitudine de pasivitate de organism cu maladie ce nu se mai lecuiește** în loc să se afirme **ofensiv în istorie știind ce reprezintă și lăsînd pe cei capabili să arate că știu cine sînt**, nu apăru ieri și nu se va înlătura mîine ci doar atunci – și dacă va fi cu putință – cînd însăși formula ei va fi organică și cu **om al locului**, fără „creolul" ce disprețuiește pe autohton și fără veneticul cu psihologie de vechil. Noi sîntem încă în ciclul istoric care l-a tras pe Horea pe roată.

Și, cu toate acestea, în insondabila enigmă ce stăpînește acest loc – și care îl face să se clatine prea puțin față de prea firava lui alcătuire ce ar trebui să-l definească dar nu reușește – și atunci, ca și azi, apărură cei ce auziră chemarea, făcînd apostolat și misiune și înlocuind, de fapt, în conținutistic și prin sacrificiu, ceea ce ar fi trebuit să fie faptă organizată, acțiune sistematică, **directivă**. În **nedeslușitul acestui stat vegetal și „de-la-sine-înțeles**" cei ce trebuiau să existe își făcură, la drept vorbind, și de data aceea ceea ce aveau de făcut.

Așadar, fără să îmi dau seama prea bine de unde apăruse încredințarea, am stăruit și am sfîrșit prin a convinge pe Nestor Vornicescu să alcătuim o ediție „Aethicus" și să o propunem editurii *Meridiane*. Ar fi fost, în orice caz, o întîie mișcare de dezgheț pe această temă și probabil că ar fi putut exista urmări și, poate, o dezvoltare ce merita. Autorul însuși era un „caz". Trăise pe la anul 300 d.H. în Histria și, călătorind în țări îndepărtate (crezîndu-se, după adnotările lui, că ajunsese în India și în China), lăsase o „Cosmografie" care, copiată și abreviată în mănăstirile aproape ezoterice de dinainte de anul 1000, se păstrase în fragmente, printr-o copie a călugăru-

lui, faimos și el, Hrabanus. Mai existau, pe lîngă acestea, și un alfabet bizar, cu litere de o frumusețe ce tulbura și care purtau, fiecare din ele, cîte un nume. Apoi, altfel de mențiuni, între care și ideea, de „doctor mirabilis", de a se construi un pod peste strîmtoarea Hellespontului, ce arăta un fel de profetism științific ce vom regăsi, mai apoi, la Roger Bacon și la Leonardo da Vinci. Erau, la drept vorbind, **o mulțime impresionantă de teme abandonate, sub-lunare, poate eretice** și, dacă nu l-aș fi cunoscut, aș fi fost uimit că, ierarh ortodox fiind, Nestor Vornicesu se pasionase cu atîta energie de opera acestui straniu personagiu „păgîn" din Pontul Stâng, din epoca „Pătimirilor".

Fapt este că, asemeni cu alte situații asemănătoare, m-am gîndit să înaintăm conjugat și, înainte de a măsura pașii principali, să pregătim „mediul" și să-l facem propice. Întîi, Mitropolitul Nestor scrise, și a și publicat la Craiova, un „booklet" tipărit cu eleganță, în genul unui compendiu tematic dar foarte șocant prin noutate iar eu m-am grăbit să-l recenzez în două publicații și să și scriu cîteva „note" de revistă literară (în *Luceafărul*) ca să păstrăm interesul public și atenția asupra acestui subiect. În scurtă vreme, m-am hotărît să cooptez în această operațiune și pe alți cercetători și, în același timp, să-l consult pe Modest Morariu, întrebînd dacă ideea unei „ediții" este realistă. Citind ce se scrisese și avînd el însuși (ca editor al lui Pârvan, Gh. I. Brătianu, Iorga și Nicolae Densușianu) concepții „eretice" și atitudine de „om vechi", Modest Morariu întîmpină cu solidaritate această propunere ce se traduse într-o acceptare oficială. Bineînțeles că ar mai fi trebuit să se întărească această simplă intenție prin ceva mai distinct.

O soluție ce ar fi întărit inițiativa și ar fi adus-o în planul **dezbaterii de idei** ar fi fost să extindem comentariile, recurgînd la **semnătura de maximă autoritate** și, fiindcă autoritatea necontestată în materie de civilizații vechi era Constantin Daniel, i-am vorbit despre Aethicus și i-am dăruit, din partea Mitropolitului Nestor, „introducerea" ce publicase. Tema apucase să-l pasioneze, în felul inactual , de **cuptor alchimistic**, ce îl caracteriza. Profesorul Daniel nu a mai apucat să recenzeze cartea lui Nestor Vornicescu despre „Aethicus" dar mi-a făcut cîteva comentarii orale ce rețin pînă azi (între altele și despre două denumiri tracice ale unor litere din misteriosul alfabet al lui „Aethicus"). În schimb, a trimis la „Luceafărul" un studiu eminent despre atestări de limbă română în secolul X, la Mănăstirea Basarabi, uimitor de documentat și pe care M. Ungheanu (al cărui merit fenomenal a constat, între altele, în „a face", uneori cu sacrificii indescriptibile, acele antologii „eretice" care au fost „Almanahurile Luceafărul" cu titlul de „*Istorii Neelucidate*") l-a publicat imediat. Din păcate, ecoul științific a fost aproape nul, probabil și pentru că savanții nu citesc „almanahuri" iar dacă vreunul

l-o fi citit, l-a interpretat cu siguranță ca pe o bizarerie. În anii ce urmară, cînd astfel de teme nu mai avură nici o trecere și chiar se considerară a fi suspecte, nimeni, în afară de mine, nu cred că a mai ținut minte această „faptă mare“. Am regăsit-o cu nostalgie acum vreo cîteva luni și dacă voi avea putere o voi edita într-o mică broșură, cît de curînd.

Din nefericire, ediția „Cosmografiei“ lui Aethicus Hister nu numai că nu a apărut dar nici măcar nu s-a predat către editură. Ceva ca un blestem cu insondabilă origină pare că s-a abătut asupra întregii teme, întîrziind fără termen precis studiul misteriosului savant din Histria secolului IV din motive pe care nu le-am deslușit. Nici măcar nu știu dacă traducerea textului pe care urma să o săvîrșească prof. David Popescu s-a făcut în cele din urmă ori a rămas o ipoteză; eruditul mitropolit visa o ediție **în juxtă**, însoțită de note extinse și, probabil (deși aceasta nu am dezbătut niciodată) chiar și o comparație de versiuni manuscrise în vederea reconstituirii unui strat originar. Sigur este că nu s-a definitivat nimic din aceste proiecte și nici nu mai pot, astăzi, să-mi dau seama dacă mai există „dosarele“ și documentația adusă de la Vatican, în octombrie 1985.

Istoria „**antologiei străromâne**“ este, la rîndul ei, o temă ce mă tulbură de fiecare dată ce o evoc. Inițial, ar fi trebuit să fie o carte fără prea mari pretenții și o subliniere de problemă istoriografică, făcută de cercetători cu reputație, spre a se crea o „atmosferă“ intelectuală și, bineînțeles, „instituțională“ ceva mai îngăduitoare. Nimeni nu se gîndise, în afară de mine, să se dedice acestui obiectiv pe care, întîi de toate, trebuia să-l cunoști și abia mai apoi să-l apreciezi în datele lui ce țineau de **necesitate**. Începînd să croiesc această întreprindere, am hotărît mai întîi să convoc specialiștii „bisericești“ cu contribuții în acest domeniu. Pe unii îi cunoșteam și aveam chiar și o relație intelectuală mai pronunțată dar în cazul altora opera doar putea să vorbească (sau, de fapt, studiile, uneori destul de abstruze). Fapt este că, începînd să construiesc, am băgat de seamă întinderea ce urma să capete întreaga operațiune, chiar și dacă ea s-ar fi făcut în proporție suficientă nu exhaustivă, și de-aceea am amînat, completînd „tematică“, bibliografie și autori pînă cînd a rezultat o cercetare colectivă destul de bine proporționată însă cu dimensiuni impresionante, de vreo cîteva sute de pagini. În diferite forme (de la schița inițială) de cam 150 de pagini, din primăvara lui 1987, pînă la una dintre cele două sinteze finale, de aproape 600 de pagini, așa cum arăta în vara lui 1989, aceasta s-a comentat frecvent în corespondența ce public aici și o vom găsi evocată în cel puțin un sfert din scrisorile ce schimbam cu Nestor Vornicescu, Nicolae Corneanu, Epifanie Norocel ori Antonie Plămădeală. La o vreme, cînd apăruse în mod destul de vădit ideea că „lucrarea“ se va publică în România dar cu o componentă

bisericească „mai atenuată“ (de parcă în secolul VI d.Hr. s-ar fi scris reportaj și roman psihologic, nu literatură creștină) am socotit că „versiunea completă“ trebuia să apară în străinătate. Și aici intervenția lui Traian Filip a fost salutară, ca și în alte cîteva momente din viața mea. El a convins pe J. C. Drăgan să primească propunerea și să se angajeze că o va tipări și m-a povățuit să „export“ acel volum pe căi legale, obținînd aprobările, ce se impuneau atunci, de la Ministerul Culturii. În mod inverosimil, după doar două-trei săptămîni de lectură la „comisia de export“, cartea a primit încuviințarea și am trimis-o prin poștă la Milano, cu un fel de certificat de „bon pour l'Occident“. În scurtă vreme, pe măsură ce se „culegea“ textul pentru tipar, unele dintre studii au apărut în revista „*Noi, tracii*“, cîteva prin difuzare în serial din cauza dimensiunilor mari, de studiu academic. La sfîrșitul lui 1989, chiar în ziua de 21 decembrie, „cartea pentru România“ trebuia examinată de funcționarii de minister spre a putea, totuși, să plece la tipografie într-un interval rezonabil. Dar, evident, n-a mai fost cazul să se discute nimic iar ulterior, schimbîndu-se totul, s-au schimbat și planurile editoriale unde o astfel de temă eretică nu ar fi putut nici măcar să fie acceptată ca ipoteză. „Cartea pentru străinătate“ a împărtășit, în mod paradoxal, aceeași soartă. La jumătatea lui 1990, apărută, mai bine de jumătate, în revista de tracologie de la Milano, ea se întruchipase în forma filmelor tipografice ce ar fi trebuit doar multiplicate ca să existe ca obiect finit. Dar J. C. Drăgan socotise că, modificîndu-se mediul în România, nu mai trebuia să editeze „alternativ“ la Milano ceea ce nu convenea aici și, dintr-un punct de vedere teoretic, avea dreptate și nu am comentat acea hotărîre. Astfel încît „proiectul străromân“ a rămas **ca într-un limb** iar paginile în forma lor de film tipărit le am și astăzi în bibliotecă, în două cutii bine închise; mi le dăruise, cu amărăciune, Traian Filip, în ianuarie 1991, cu gîndul că, dacă voi putea, ar trebui să le folosesc. Nu le-am folosit pînă astăzi și cred că nici nu o voi face dar ideea că am lucrat fără un rezultat vădit îmi creează o iritare ce suport cu greutate și cu un fel de ciudă ca în fața unui fapt de magie rea ori de legătură vrăjitorească. Un rezultat existase totuși. Un număr de savanți, laici și eclesiaști, ajunseră astfel în contacte ce altfel poate că ar fi obținut mai greu ori deloc iar ideea culturală a pătruns în mitologia colectivă chiar dacă, la fel **ca și protocronismul**, e demonizată de spiritul creol căruia tot ce aparține Tradiției i se pare nesemnificativ, „eretic“ și crede că merită condamnat la arderea pe rug.

Privind înapoi și gîndindu-mă, totuși, mai bine, sentimentul că s-a înfăptuit atît cît se putea, îmi apare mai puternic decît **ideea de eșec** care ar fi fost valabilă dacă totul s-ar fi risipit în vînt, fără a lăsa vreo sămănătură și nici măcar un fruct. Dar aceasta nu s-a petrecut. Eșecuri au fost altele, de fapt, și, rememorate acum, creează o impresie de zădărnicie. Unele

sînt **eșecuri de natură morală** și s-a întîmplat să apară și în legătură cu doi cărturari „laici“ ce se menționează aici.

Aceștia au fost „introduși“ de Nicolae Georgescu, el însuși un personaj neobișnuit la acea dată – și, poate, și azi – căci, latinist fiind și încă foarte priceput, se dedicase mai întîi comentariului literar curent, uneori chiar și polemic, spre a înainta în studii de eminescologie ce l-au impus în cele din urmă la o cotă ce o merită, acum, mai recent. În mod inexplicabil, amîndouă personajele au populat episoade stranii ce voi înfățișa foarte pe scurt, căci nu îmi produc cine știe ce plăcere cînd le evoc; ele apar însă în acest epistolier și probabil că o „legenda“ privitoare la aceste nume ar fi trebuitoare. Întîiul era un fost militar, devenit studios în „antichități“. Paul Tonciulescu, care, după 1990, a devenit cunoscut, întîi și-ntîi, în cercuri de „iubitori de străvechime“ și a publicat cîteva cărți între care una (un fel de traducere, cu prelucrare, a „Cronicii Notarului Anonim“) pur și simplu aiuritoare, mă frecventa cu asiduitate în acei ani, împărtășindu-mi periodic din concluziile ce obținuse. Cînd a venit la mine, recomandat de N. Georgescu, avea o pasiune specială pentru **componenta bască**, era, adică, de părere că „bascii“ plecaseră, într-o migrație produsă la un moment dat, de sub Carpați, cred că din Vîlcea. Pentru mine, care citisem cărțile lui A. Bosch-Gimpera (și mai ales „*Indo-europenii*“) acest gen de dizertații nu avea nimic scandalos și am urmărit, de fiecare dată, cu atenție ceea ce îmi comunica. Mi-am dat seama curînd că avea o „putere de muncă“ fenomenală și o stăruință în a se documenta obsedant ce nu întîlnisem decît la foarte puțini pînă atunci. Poate Dan Zamfirescu să-l fi depășit în această materie deși la acela nota profetică – și azi foarte puțin înțeleasă și, de fapt, ignorată – dădea senzația că „totul vine de la sine“. Fiindcă Paul Tonciulescu părea că „va merge pînă în pînzele albe“ și avea, ca manieră de cercetare, ceva de mașinărie care nivelează orice posibile asperități, m-am gîndit să-l îndrept către teme rămase în suspensie și i-am recomandat să se ocupe de alfabetele vechi, misterioase (Aethicus, „alfabetul secuiesc“ publicat de Hașdeu, însemnele pe răboj ale plutașilor de pe Bistrița, comunicate de T. Burada); pe unele i le-am pus la dispoziție, încurajat că într-o documentare ce făcuse în Munții Buzăului, descoperise „însemne enigmatice“ în bisericuțele rupestre de la Nucu, Bozioru și Aluniș. Încercam mereu să-i temperez concluziile ce îi veneau fără să calce pe teren stabil și cred și acum că un studiu despre aceste alfabete (în forma ce trebuia să apară în volumul „**Daco-Romanica**“, rămas și azi inedit) era valabil și ar fi meritat examinat în mediile savante. Nu știu dacă l-a publicat ulterior; prin 1993, l-am revăzut la un simpozion de istoriografie (unde nu știu cum am ajuns, căci, de obicei, nu particip la astfel de întruniri) și nu a dat semne că m-ar fi cunoscut vreodată, privind în direcția mea ca prin sticla transparentă a unei ferestre.

O atitudine destul de asemănătoare am întîlnit-o și la un al doilea personagiu, latinistul Gh. I. Șerban, profesor la Brăila. Prezența acestuia se leagă de o descoperire în materie de „scriitori străromâni“ pe care o făcusem cred că pe la jumătatea lui 1986, nu aș spune chiar că „la întîmplare“. Sursa originară privind pe Martin de Bracara (denumit și „Martinus de Dumio“) a fost culegerea de studii „*Zamolxis*“ de Al. Busuioceanu ce conținea referințe largi din „*Espana Sagrada*“ de J. Florez. Am bănuit că „pannonianul“ indicat acolo ar fi o temă importantă și am căutat izvorul citat de unde am luat referințele trebuitoare, inclusiv indicațiile bibliografice. Unele, din „*Patrologia Latina*“ de Migne, se aflau în România, la Biblioteca Academiei și le-am folosit în lărgime dar *ediția Caspari* („De Correctione Rusticorum“) nu se putuse găsi nicăieri. A trebuit să recurg la bună-voința unor cunoscuți din străinătate, în principal Dna Leontopol, cred că bibliograf la Biblioteca din Bonn (Germania), ca să obțin copiile, la mașina xerox, necesare; aceeași cale am urmat-o și pentru ediția Legrand (ce conținea cele patru scrisori ale „despotului Ioancu“), solicitată ulterior și primită cu solidaritate. Îi mulțumesc și acum cu emoție. Pentru a le aduce, am utilizat, de fiecare dată, bună-voința tatălui meu, prof. Alexandru T. Drăgănescu, scriitor, care, fără să mă întrebe prea multe, a făcut ceea ce trebuia, insistînd pe lîngă cunoscuții ce avea în Germania spre a se obține „izvoarele“ ce îmi erau necesare. Îi mulțumesc și lui, aici.

Gheorghe I. Șerban, latinist pe care mi-l prezentase N. Georgescu, tradusese Eutropius în românește (o traducere foarte bună, însoțită de un studiu) dar nu o putea publica. Mi-a cerut sprijin; dar și dacă nu mi-l cerea aș fi acționat. *Breviariul* lui Eutropius era „piatra scandalului“ în materie de dovezi de continuitate la români astfel încît socoteam că o versiune corectă (dar și „comentată“, însă „comentată“ bine) era imperativă și trebuia să se promoveze. **Statul român iresponsabil** nu avea ezitări ci pur și simplu nu făcea nimic. Am vorbit pe unde am putut, am dedicat acestei teme trei episoade la rubrica mea „Argumente ale continuității“, ca să se afle despre cercetător și inițiativa lui. Pe parcurs, ar fi trebuit să includ (și am inclus) o parte din acest studiu în cele două volume, diferite, de studii „străromâne“ și, deși nu au putut să apară, notorietatea cercetării a crescut. Cred că un fragment a apărut și, la Milano, în „*Noi tracii*“, dar nu am putut verifica acum. În orice caz, Gh. I. Șerban începuse să lucreze, fără prea mari nădejdi, și la traducerea în românește a lui Jordanes („*Getica*“); aflînd, l-am încurajat și i-am recomandat să predea „propunerea de editare“ la Editura Academiei unde, prin etnologul Alexandru Dobre, un intelectual superior, foarte influent în Academie la acea vreme și „de toate binevoitor“, aș fi putut interveni. Așa a făcut. O parte dintr-un studiu despre Jordanes ar fi intrat în „Daco-Romanica“ și a și intrat deși sinteza a rămas și azi inedită. Văzînd capaci-

tatea de lucru, priceperea și acribia în a traduce corect evidențiate de acest cărturar, i-am propus să preia traducerea românească a operei lui Martin de Bracara, despre care nu știuse absolut nimic pînă atunci. S-a emoționat și m-a asigurat de aceasta, subliniind că se simte onorat de „cooptarea" la această faptă mare. Era, la drept vorbind, o faptă mare. Tot ce aveam (extrasele, toate, din „*Patrologia Latina*" dar și *ediția Caspari*, obținută din străinătate, cu greu) i-am dat, în copie, lui Gh. I. Șerban, impulsionîndu-l și voind să-i dau încredere. Făcuse, anterior, studii teologice și era pregătit să înțeleagă „fondul" nu doar forma latină; de altminteri, acesta era motivul acestei **opțiuni de atribuire**, ce avusesem. Ca să asigur și publicarea, pe orice căi, i-am scris I. P. S. Nicolae Corneanu (fiind în discuție un „pannonian") care, înțelegînd pe loc valoarea descoperirii, a răspuns cu entuziasm. Mă gîndisem să scriu un mic studiu de introducere pe această temă (după ce, în „*Revue Roumaine*" nr. 7/1987, indicasem pe Martin de Bracara drept „străromân" și asigurînd popularizarea descoperirii) și să-l „leg" de traducerea făcută de Gh. I. Șerban. Teoretic, ar fi trebuit să se traducă toată opera latină și să se publice, opuscul după opuscul, în „*Mitropolia Banatului*", ceea ce asigura consumarea etapei primare. I.P.S. Nicolae a fost, bineînțeles, de acord și cîtva timp am început să visez chiar la o ediție „românească" (fără juxta, bineînțeles, căci ar fi fost prea costisitor), pe cît se putea „completă". Am început să lucrez – impulsionînd, în acest timp, pe Gh. I Șerban ca să stăruie în traducere – la studiul despre Martin de Bracara, dar, în felul aproape iresponsabil ce mă caracteriza pe atunci, mi-am lărgit, pas cu pas, tematica și, în scurtă vreme, am ajuns să cercetez pînă și rapoarte de săpături arheologice în Banat și „Pannonia", în situri ce se apreciau a fi din veacul VI d.Hr. Apoi, bineînțeles, studii abstruze despre suevi, creștinarea lor, „arianismul" acestora, tradiție creștină „timpurie" în Spania și Portugalia etc. În scurtă vreme, am observat că m-am rătăcit și, fără să-mi dau seama, am încetinit documentația (ce simțeam că este uimitor de laborioasă, deși era, la drept vorbind, doar o **eroare de croială** și, poate, o incapacitate de a mă concentra exclusiv pe tema de căpătîi) astfel încît, la o vreme, am lăsat-o să se amîne păstrînd-o, fără termen, în dosare.

Dar fiindcă **tema străromânului pannonian** trebuia valorificată am lăsat să se publice traducerea opusculului acestuia în „*Mitropolia Banatului*", ceea ce, cu entuziasmul prea puțin vizibil dar conținutistic ce îl caracteriza, Mitropolitul Nicolae Corneanu a făcut neîntîrziat. Cum însă revista apărea ceva mai tîrziu decît data întipărită pe copertă, abia în toamna lui 1989, ori poate către iarnă, am aflat că această inițiativă devenise fapt împlinit. Traducătorul (Gh. I. Șerban) însoțea versiunea românească și de un comentariu exegetic care, tratîndu-l pe Martin de Bracara ca pe **un „străromân" de-la-sine-înțeles** uita, într-o criză de amnezie stupefiantă, să men-

ționeze cine îl descoperise pe acesta, de unde venise ideea și, la drept vorbind, cine îi documentase întreaga lucrare ca și cum nimic din ceea ce făcusem, în această materie, nu ar fi existat. L-am mai auzit, vorbindu-mi la telefon, prin vara lui 1990, pe vremea cînd conduceam publicațiile „*Națiunea*“ și „*Dacia literară*“ și cînd își amintise, din nou, că exist. Se interesa dacă ar fi putut să publice „ceva“ și dacă și atunci colaborarea lui ar fi fost potrivită. Ce aș fi putut să-i mai spun?

Căci în lumea unde trăiam și pe atunci astfel de atitudini erau ininteligibile și cu neputință să le fi aflat. Era **Lumea Acestor Scrisori** definită de multe dintre cele ce se văd rar, dar nu atît de rar, căci, la drept vorbind, arată **lamura**, **partea noastră de necontingent, ființa de altădată**. O arată, întîi de toate, **încrederea în Cuvînt** și zic „în Cuvînt“ și nu „în vorbă". Fiindcă în taina acestei alcătuiri fragile ca o realitate de dincolo de Lume, există un fel de amestec de alte conținuturi care, fiecare din ele, se denumesc parțial prin cîte un cuvînt dar care, dacă se pun la un loc, sînt mai mult decît alăturarea lor fără întrepătrunderea enigmatică. Să fie doar „bunăvoință“, „deferență“ ori ceea ce se cheamă de obicei „adresare protocolară“ prin „scris îngrijit“ și „formulare cultivată"? Era mai mult decît atît, era un **mister al gîndului însușit** printr-o finețe de neînțeles ce se traduce în potriviri ce uimesc lumea incongruentă, de la noi, din **Româniile de suprafață**. Acestea toate îmi arătau, ca un secret viu, ceea ce și căutasem și găsisem fără să fi știut că există atît de aproape și de precis. Era un sens stabil, ireductibil, ce îmi însușisem aproape ca un datum fără să-l traduc în discursiv și care îmi dădea un gen de liniște interioară **ca și cum aș fi știut întotdeauna ce am de făcut**. Eram în altă vreme, în **Vremea Seniorilor.** Trăiam în preajma lor și mă îngăduiseră alături de ei fără să-mi dau seama de ce se potrivise totul în acest fel deși, la rîndul meu, îmi regăseam, de parcă ar fi fost întipărite de mai demult, cele ce înțelegeam că trebuie să fac. Erau **ultimii „justinieni"**, cei pe care îi alesese – ca și pe alții, ce atunci doar se pomeneau cu îngîndurare – Al Treilea Patriarh. Și de la ei am rămas cu secretul marilor principii simple care, ascultate fiind, te ajută să nu greșești: *acțiunea pe toate căile și rezultatul cu orice preț; construcție în văzut și nevăzut, nu reacție ce irosește energia fără rost; regenerare tăcută, evoluționism mut și, de fapt, germinativ; „lucrare“ tainică, zidire – de-sute-de ani.* Erau zile de neuitat a căror lumină neobișnuită, ce nu era un fenomen cotidian ci un fel de **conjuncție astrală**, mi-a dat pînă în ziua de azi un fel de seninătate pe care n-o înțeleg dar am văzut-o, în cîteva clipe aproape de iluminare: o seninătate a datoriei implacabile, a misiunii și, poate, a unui gen de chemare de dincolo de cele văzute.

2 Februarie 2005,
Ziua Întâmpinării Domnului

Scrisori de altãdatã ºi cîteva gînduri de azi

Scrisorile ce s-au inclus în aceastã ediþie, în numãr de mai bine de douã sute ºaizeci, sînt aproape în totalitate inedite. Doar cîteva dintre cele ce am schimbat cu Mitropolitul Antonie Plãmãdealã s-au publicat, cu prea puþinã vreme în urmã, în neobiºnuita „carte de povãþuiri“ ce am alcãtuit în vara anului trecut ºi cãreia i-am dat titlul potrivit materiei ce înfãþiºeazã: ***Modelul Omului Mare****. Au rãmas atunci de o parte, dar le-am cuprins aici, unele din epistolele primite de la Sibiu, de la autorul „Bisericii slujitoare“; ºi unele din cele ce i-am trimis, la rîndul meu, apar acum prin re-editare, fãrã sã fie, de fapt, nici cele mai frumoase ºi nici mãcar cele mai pasionante. Am dorit sã las vraja ce a fãcut posibil „Modelul Omului Mare“ sã nu se clãteascã ºi sã nu le iau pe toate de la locul lor, care este acolo ºi rãmîne pentru totdeauna.*

Restul se publicã întîia oarã. Le-am reprodus fãrã a interveni decît nesemnificativ ºi numai în cîteva dintre ele; acolo unde a trebuit sã pun deoparte un fragment oarecare am notat eliminarea prin croºete. Acestea nu ascund nimic: ceea ce lipseºte era pur ºi simplu irelevant ºi prolix. Am mai eliminat doar cîteva cuvinte ce se repetau în propoziþii apropiate ºi le-am înlocuit prin sinonime cãci, spre deosebire de scrisorile ce schimbasem cu Antonie Plãmãdealã (unde, fãrã sã fi avut o înþelegere anterioarã, ºtiam amîndoi cã se vor publica, vreodatã, cîndva) celelalte însemnau „corespondenþã“ curentã. Chiar dacã niciodatã neglijentã, redactarea era adeseori grãbitã ºi, în unele zile ce documenteazã douã-trei ºi chiar mai multe epistole ce trebuia sã trimit, chiar „industrialã“.

În schimb, am adãugat, cînd a trebuit, ceea ce lipsea: o datã precisã de „emisie“ ori localitatea de întocmire. Pe acestea le-am aºezat între paranteze drepte, dupã uzanþe; în acelaºi mod, am identificat destinatarul scrisorilor mele, fãrã a comite astfel vreo impoliteþe în felul de adresare care, în forma originarã, a rãmas întotdeauna supusã rînduielii ºi acelui gen de fineþe inefabilã ce caracterizeazã aceastã lume unde am trãit ºi eu pe atunci.

Alte adaosuri, prea puþine, consistã în cîteva „note“ ce explicã, din nefericire mult prea sumar, unele episoade ºi încearcã sã le aducã mai multã materie documentarã pentru a se înþelege corespunzãtor. Sînt însã extrem de reduse din punct de vedere cantitativ. Iniþial, mã gîndisem sã creez ceea ce se cheamã „aparat critic“ ºi sã explic, în cît mai multe detalii, ceea ce stãtea în spatele realitãþilor reflectate pe hîrtie. Dar mi-am dat seama cã ar fi însemnat un efort disproporþionat faþã de rezultate ºi, mai mult decît sigur, ar fi amînat, poate fãrã o zi precisã, clipa cînd aceastã carte ar fi existat. Astfel încît am hotãrît sã pãstrez numai depoziþia nudã despre vremuri tulburi cînd, totuºi, precum cãrturarii din Renaºtere, am ºtiut ce ni se arãtase a fi ***datoria vieþii noastre****.*

1984 – 1989

Dupã cum se observã, cele mai vechi scrisori publicate aici nu sînt ºi cele mai vechi ce vor fi fost. A existat, cu siguranþã, o corespondenþã ce le precedã – aºa cum se subînþelege din cele ce urmează numaidecît – dar, din nefericire, aceasta este rãtãcitã ori poate pierdută definitiv. Cred cã în această categorie ar fi putut intra, cu siguranþã, unele scrisori ce am schimbat atît cu Mitropolitul Nicolae Corneanu (dupã ce, în 1982, comentasem o foarte frumoasã prefaþã la un volum de I.D. ªtefãnescu) ºi cu Mitropolitul Nestor, despre a cãrui eminentă cercetare de sigilografie, din 1982, mã exprimasem, sub forma unei „cronici de carte“ în chiar acel an.

1984, de Sfintele Paºti, Iaºi

Mulþumindu-vã, domnule profesor, vã doresc spor în toate ºi „Adevãrat a înviat!“. Cu aceleaºi bune urãri,

Pimen Zainea-Suceveanul

10 septembrie 1984, Craiova

Domnia Voastrã,

Primiþi expresia sentimentelor mele de admiraþie, mulþumire ºi recunoºtinþă pentru redactarea atît de înþeleaptă ºi publicarea articolului **Originile literaturii române**, în „Sãptãmîna”!

Lucrarea mãritã se tipãreºte acum într-un tiraj de 5.000 de exemplare cu titlul: „*Primele scrieri patristice în literatura noastrã, sec. IV – XVI*“. În scurt timp vom avea fericita ocazie a Vã înmîna exemplarul de onoare, la Craiova.

Toate cele bune,

Nestor Vornicescu,
Mitropolitul Olteniei

4 octombrie 1984, Craiova

Domnia Voastrã,

Primiþi **expresia dragostei noastre profunde ºi admirative pentru om ºi operã!**

Nestor Vornicescu,
Mitropolitul Olteniei

noiembrie 1984, Craiova

Domnule Artur Silvestri,

Vã rugãm sã binevoiþi a participa la festivitatea de instalare ca Episcop al Episcopiei Rîmnicului ºi Argeºului a Prea Sfinþiei Sale **Gherasim Cristea**, care va avea loc în Catedrala episcopalã din Rîmnicu Vâlcea, duminicã, 2 decembrie 1984, ora 9, precum ºi la agapa pe care o va oferi Consiliul Eparhial.

Nestor,
Arhiepiscop ºi Mitropolit

15 ianuarie 1985, Craiova

Lui Artur Silvestri

Distins scriitor, om al cetãþii ºi luminat patriot, omagiul nostru.

Cu frãþeascã dragoste,

Nestor al Olteniei

7 aprilie 1985, Sibiu

Stimate Artur Silvestri,

Mulþumesc pentru textul din „Luceafãrul“ cu privire la tezele lui Octavian Bârlea din „Perspective“. Le cunoºteam. Bine aþi fãcut! Noi am încercat sã-i rãspundem dar ni s-a recomandat sã nu intrãm în polemicã. Sã-l ignorãm.

Mai ales cã tot ceea ce scrie e copilãresc, din partea unuia care se pretinde istoric ºi mare academician al exilului. Voi încerca o „semnalare“ în „Telegraful Român”[1]. M-aº bucura sã vã întîlnesc. Dacã aveþi vreun drum prin Sibiu, nu mã ocoliþi.

Cu doriri de bine,

dr. Antonie Plãmãdealã,
Mitropolitul Ardealului

---

[1] *Semnalarea s-a fãcut în „Telegraful Român", în 1985, ºi s-a reluat, în volum, în admirabilul diptic „Gînduri de frumuseþi albe", vol. 1, Sibiu, 2004, pg. 143-144, un splendid jurnal intelectual ce depãºeºte cadrul de origine, ca mai toate creaþiile acestui Om Mare.*

18 aprilie 1985, Craiova

Domnia Voastrã,

Cordialã mulþumire pentru epistola din 1.IV.1985! Sînt recunoscãtor ºi Domnului Romulus Zaharia pentru gîndul cel bun ºi pentru realizarea lui.

Graþie Domniei Voastre pentru cele anunþate în legãturã cu grupajul pregãtit în „Luceafãrul“[1].

Nestor Vornicescu,
Mitropolitul Olteniei

---

[1] *„Grupajul pregãtit“ cuprindea pãtrunzãtoare comentarii semnate de prof.dr. Edgar Papu ºi o „cronicã literarã“, ce îmi aparþinea. Abia în octombrie 1985 s-a putut introduce „în pagini“ dar nu a mai apãrut, în cele din urmã, fiind amînatã „sine die“ pe motiv de „tematicã bisericeascã“. Mai tîrziu, „cronica mea“ a putut sã aparã în „Ateneu“; eseul lui Edgar Papu mi se pare cã este ºi astãzi inedit dacã nu cumva o fi apãrut în Argeº“, în 1989, ºi, poate, îl voi adãuga altora, pe care mã gîndesc sã i le strîng într-un volum, culegîndu-le din revistele unde au rãmas risipite, fãrã a interesa pe nimeni, în modul cel mai nemeritat cu putinþã.*

4 decembrie 1985, Bucureºti

Mult Stimate Domnule Artur Silvestri,

Am recitit toate cãrþile de poezii ale lui ªtefan Augustin Doinaº, dupã articolul D-Voastre din „Luceafãrul“. Eram ºi eu debusolat ºi nu înþelegeam „întorsãtura“ intervenitã, în ultima vreme, a poetului. Aþi avut darul de-a mã lãmuri. Am reluat „citirile“, dar nu sunt convins cã poetul va înþelege aceste excepþionale observaþii. Nu e un plus, ci un surplus de geniu! Aºa se cred toþi cei care „cocheteazã“ cu muzele. Dacã n-ar fi acest complex literar, poate cã n-ar fi nici scriitori sã-ºi încerce aventura lor în jungla cuvintelor. Aºa încearcã, uneori cu foarte multã muncã, iar rezultatele...

Aº dori ca respectiva cronicã din „Luceafãrul“ sã fie folositoare, nu vindicativã, cum se obiºnuieºte în publicistica noastrã. Nici nu ºtii de unde eºti lovit ºi din ce pricinã! Nu mã refer la D-Voastrã! ªtefan Augustin Doinaº este un mare poet. N-are nici un sens sã adaug calificative. **Am înþeles excepþionala D-voastrã competenþã în a pune ºi a rezolva o problemã**, de mult timp presantã. Sã sperãm în mai bine! E un impact sever!

Un admirator al D-Voastrã ºi, în toate privinþele, devotat ºi sincer,

Petru Rezuº

____

[1] *O cronicã literarã la volumul „Vînãtoare cu ºoim", Luceafãrul, n. 45/1985, destul de comentatã pe atunci, mai ales oral, cum se obiºnuia în **spaþiul folklorului cultural**.*

9 mai 1986, Timiºoara

Stimate Domnule Silvestri,

M-a impresionat scrisoarea Dvs. din 1 mai ºi Vã sînt recunoscãtor pentru gîndurile bune care aþi þinut sã mi le împãrtãºiþi. Eram convins cã V-am trimis ºi Dvs. *„Studiile patristice“.* Încerc sã-mi repar greºala.

Adevãrat a înviat Hristos Domnul!

Cu multã consideraþie,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

mai 1986, Craiova

Mitropolitul Nestor vã oferã ºi vã roagã sã primiþi acest volum[1] în semn de deosebitã cinstire ºi profundã consideraþie.

____

[1] *Pace pe Pãmînt, Bunãvoire între oameni“ (Craiova, 1986), una din puþinele cãrþi de irenologie de la noi.*

26 iunie 1986, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antonie Plãmãdealã],

Abia ieri, întors dintr-un scurt concediu trebuincios pentru definitivarea unei mici lucrãri, am primit amîndouã cãrþile; sînt admirabile ºi, la o repede rãsfoire de o noapte, impresia este extraordinarã. Ele dovedesc încã o datã

altitudinea unde v-aþi fixat opera ºi, de asemenea, opþiunile pentru temele majore, esenþiale pentru destinul unei þãri. Vã mulþumesc, aºadar, cu emoþie ºi sper sã pot sã ºi comentez în presã impresiile pe care aceste sinteze mi le vor lãsa.

Aº prefera ca, de îndatã ce termin lectura lor atentã, sã vã scriu din nou, cu amãnunte, cãci dacã impresia de moment e puternicã, cercetarea în detaliu asigurã rãsunetul mai profund. Pînã atunci, vã felicit pentru aceste izbînzi ºi vã urez, încã o datã, multã sãnãtate ºi putere de muncã pentru slujirea poporului român, între ai cãrui exponenþi vã numãraþi.

Cu preþuire ºi respect,

Artur Silvestri

26 iunie 1986, Bucureºti

Stimate domnule Rezuº,

Abia acum rãspund admirabilei dumneavoastrei scrisori, primitã în toamnã, rãtãcitã dintr-o neglijenþã ºi pe care am regãsit-o recent. Mã scuz, aºadar, pentru întîrziere. De altfel, ceea ce spuneþi acolo ajunge la un plan abstract, cel al moralei actului literar; aºa este, ºi observaþiile pe care le faceþi dovedesc cã existã printre noi spirite care înþeleg cã sentimentul adevãrului e, în lumea ideilor, obiectivul cel mai de preþ. Eu am scris, de pildã, despre lirica lui Doinaº în „Actutalités Roumaines“ ºi am reþinut acel text, mai vechi (pe care nu-l cunoaºteþi) într-o carte pe care sper s-o vãd apãrutã în acest an[1]; aceasta nu presupune a comenta în pozitiv acolo unde literatura lasã deoparte înzestrarea naturalã, precum am crezut a vedea în „Vânãtoare cu ºoim“. Vã mulþumesc aºadar pentru cuvintele înþelegãtoare ce mi-aþi adresat; astfel de spirite, cum e acela al dumneavoastrã, întreþin sentimentul cã, în ceea ce facem, nu sîntem singuri.

Aº vrea, de asemenea, sã vã vãd mai des în „Luceafãrul“; propun sã avem un dialog pe aceastã temã dupã 25 iulie a.c., cînd revin în Bucureºti.

Cu preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *Cartea pe care „speram s-o vãd apãrutã“ cuprindea multe din „cronicile literare“ publicate în „Actualités Roumaines“ ºi „Romanian News“, vreme de vreo patru ani. Atunci mã gîndisem s-o public „în româneºte“ dar am renunþat, cãci mi se pãrea prea „simplificatoare“, însã cãtre 1988-89 mi-am dat seama cã o „variantã internaþionalã“ (într-o limbã „de difuziune“) ar fi fost mai potrivitã. Admirabilul Traian Filip, cu intuiþia lui penetrantã ºi spiritul de cãuzaº, a fost de acord sã o discutãm cu J.C. Drãgan pentru o tipãriturã la Milano dar tot acolo propusesem încã alte douã cãrþi (între care cea despre „strãromâni“ avea prioritate) ºi, deci, am amînat. Mai tîrziu, totul modificîndu-se am lãsat sã treacã timpul, uitînd de aceastã materie aproape „întruchipatã“. O am paginatã astãzi, mult mai articulatã ºi cu echilibru evident ºi o voi publica, în francezã, probabil în primãvara lui 2005, în Occident. Se cheamã „L'Europe des origines“ ºi conþine numai eseuri ºi analize apãrute în anii '80, de unde nu am eliminat nimic cãci nici nu era nevoie. Nãdãjduiesc s-o vãd apãrutã, totuºi, dupã aproape douãzeci de ani.*

12 iulie 1986, Bucureºti

Prea Cuvioase Pãrinte Stareþ [Ciprian Zaharia],

Abia acum am izbutit sã închei un ºir de lucrãri pe care trebuia sã le termin încã de astã primãvarã ºi le întîrziasem; sper, de altfel, ca peste cîteva zile sã fiu chiar mai liber decît plãnuiam. Acesta este ºi motivul pentru care am amînat consemnãrile, pe care le promisesem, despre mãnãstire ºi despre ce faceþi domnia voastrã într-un domeniu al creaþiei care este atît de variat. Aceste meritate consemnãri se vor face cît de curînd ºi voi semnala, atunci cînd va fi, apariþia lor; sper sã vã foloseascã din toate punctele de vedere. Mai întîi de toate, pentru apariþia cãrþilor, care ar fi trebuit pînã acum sã aparã ºi vãd cã n-au apãrut.

Sigur cã aº fi încîntat dacã v-aº revedea, la Bucureºti ori la Bistriþa; nu ºtiu dacã acest lucru va fi cu putinþã.

Cu aceeaºi veche preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *Despre Mînãstirea Bistriþa ºi „renaºterea ei" din acei ani am scris, pe atunci, cu admiraþie, mai ales în publicaþii în limbi strãine; aceste „consemnãri" au folosit, într-adevãr. Aº cita cîteva dintre ele, unele avînd ecou în epocã ºi efect: „Demnitatea memoriei"* – „Contemporanul" n. 18/1987, „*Temoignages sur l'ancienneté de la culture roumaine*" – „Roumanie d'aujourd'hui*" nr. 12/1988 (ºi în versiune spaniolã), „Ctitoria a patru voievozi muºatini"* – Vacanþa *87/1987 pg. 102-103 ºi încã patru-cinci astfel de eseuri, note de cãlãtorie, „psedo-reportaj" de fapt* ***meditaþie culturalã***.

25 iulie 1986, Bucureºti

Mult Stimate ºi iubite Domnule Artur Silvestri,

Apreciez rãspunsul D-Voastre din 26 iunie 1986. **Sunteþi un „lord" în privinþa relaþiilor colegiale.** Am plecat de la sincera apreciere a excepþionalelor „seriale" care vã aparþin. Mai ales am fost impresionat de competenta execuþie a unei „imposturi culturale", pe diferite subiecte inventate, toate întoarse pe dos de ipochimeni certaþi cu exprimarea corectã a limbii române.

Am fost totdeauna de acord cu precizãrile competente ale D-Voastre ºi aºtept (nu numai eu!) apariþia cãrþii, fiindcã, într-un fel sau într-altul, aceleaºi pseudo-motive sunt repetate fãrã nici un sens, ca un mecanism de patefon dereglat. Eu am cunoscut prea bine starea de lucruri din Franþa ºi din Belgia a aºa-ziºilor „exilaþi". De fapt, pãrinþii lor pieiserã (fiind între cei prezumtivi condamnaþi), iar urmaºii lor mai erau învrãjbiþi de: Cuºa, Scrima, Gîldãu ºi alþii. I-am cunoscut abia în minunata izolare din Dorval (Valdor), magica vale de aur a visurilor mele. La Cheftogne (Belgia), am întrezãrit posibilitatea mea de a fi! Am þinut cîteva conferinþe!

Mi-am dat seama, în acest fel, cã **D-Voastrã sunteþi o cumpãnã sensibilã la Revista „Luceafãrul".** Eu lucrez într-o singurãtate deplinã, din care

s-ar putea ca D-Voastrã sã aflaþi ceva interesant într-o viaþã anonimã ºi anodinã!

Aºtept un rãspuns, ca sã vã stau la dispoziþie, sincer,

Petru Rezuº

30 august 1986, Craiova

Lui Artur Silvestri, cu profundã preþuire, admiraþie ºi frãþeascã dragoste, omagiu din partea autorului.

Nestor Vornicescu,
Mitropolitul Olteniei

octombrie 1986, Craiova

Domniile Voastre,

Cele mai cordiale mulþumiri pentru felicitãrile de la 1 oct. 1986!

Recunoºtinþã pentru competenta punere în luminã a epocii strãromâne, a scrisului smereniei mele în aceastã problemã! Cu dragoste,

Nestor Vornicescu,
Mitropolitul Olteniei

3 noiembrie 1986, Craiova

Distinsului Artur Silvestri, *frate al meu bun ºi în preþuirea ºi cunoaºterea epocii strãromâne,* cu afecþiune îi dedic aceastã carte despre „Aethicus“.

Nestor Vornicescu,
Mitropolitul Olteniei

14 decembrie 1986, Buzãu

Stimate Domnule Silvestri,

Vã ofer aceastã carte în semn de aleasã preþuire ºi cu cele mai bune urãri.

Epifanie Norocel,
Episcopul Buzãului

ianuarie 1987, Craiova

Stimate Domnule Silvestri,

Mulþumindu-vã pentru frumoasele urãri fãcute, vã rog sã primiþi sincerele mele doriri de sãnãtate, pace sufleteascã ºi de mulþi ºi fericiþi ani!

Cu deosebitã stimã,

Vincenþiu Griffoni,
Protosinghel

ianuarie 1987, Buzãu

Prea stimate Domnule Artur Silvestri,

Vã mulþumesc mult pentru bunele urãri adresate cu prilejul Anului Nou 1987 ºi pentru semnalarea cãrþii mele în ultimul numãr din „Luceafãrul”[1].

Vã rog sã primiþi, ºi din partea mea, multã sãnãtate, împliniri ºi satisfacþii în activitatea Dvs. pentru anul în care am intrat. La mulþi ani!

Epifanie Norocel,
Episcopul Buzãului

[1] *Era o „semnalare“ curentã, concisã dar precisã, cu o anumitã greutate în acea vreme, pe cînd, în* ***codul social****, aproape fiecare gest avea o relevanþã oarecare.*

10 februarie 1987, Bucureºti

Prea Fericirea Voastrã, [Teoctist Arãpaºu],

Sã vã urez, mai înainte de toate, multã sãnãtate ºi bucurii, fericire ºi noroc în ceea ce întreprindeþi ºi în ceea ce zidirea sufleteascã pe care o desãvîrºiþi însemneazã în istoria acestui popor. Cãci mai mult decît ceea ce aºteptãm de la clipã, primim de la eternitate; eternitate, în lumea noastrã, la Dunãrea de Jos, este izbãvirea unei naþiuni de toate cele rele. ªi de aceea, ca ºi mulþi alþii, daþi-mi voie sã vã sãrut dreapta[1].

Cu veºnicã preþuire,

Artur Silvestri

[1] *Propoziþiunile de aici ar putea sã parã exaltate ori circumstanþiale dar cine cunoaºte realitãþile nu poate decît sã confirme astfel de formulãri. Prea Fericitul Patriarh are, pe lîngã un „ceva“ special care s-a extins odatã cu vîrsta, ºi o viaþã exemplarã ce ar trebui reconstituitã cîndva. Îi propusesem odinioarã sã pregãtim o carte de „memorii“ ºi o anunþasem sub titlul „Viaþa Prea Fericitului Pãrinte Patriarh Teoctist, povestitã de sine însuºi“ (****Lumina creºtinã*** *nr.1/’99 pg.16); dar nu s-a fãcut, din pãcate.*

22 februarie 1987, Sibiu

Stimate Domnule Silvestri,

Am gãsit „Telegraful Român“ cu „pricina“ ºi vi-l trimit împreunã cu cîteva poze din care dv. veþi alege pe cea care vã pare mai potrivitã, urmînd ca pe celelalte sã le iau de la dv. cînd ne vom revedea.

Cu preþuire,

Pr. Theodor Damian

1987, Timiºoara

Mulþumesc pentru felicitarea trimisã la început de an nou 1987. La rîndul meu Vã urez sãnãtate, viaþã îndelungatã ºi bogat spor în activitatea scriitoriceascã.

La mulþi ani!

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

10 martie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nestor Vornicescu],

Sînt încîntat sã vã dau veºti mai bune: o recenzie, despre „Aethicus“, a apãrut în Revista „Pentru Patrie“ (avantajatã de tirajul uriaº – 300.000 de exemplare), alta – privind chestiunea strãromânã în optica Înalt Prea Sfinþiei Voastre, e prezentã, în sfîrºit, în Revista „Ateneu“. În ambele cazuri, este vorba de numerele pe luna februarie ºi, spre a nu pierde vremea cãutîndu-le, vã anunþ cã pãstrez cîte un exemplar din fiecare, spre a vi le încredinþa. Nãdãjduiesc, de altfel, sã pot introduce un comentariu mai vast ºi în „Luceafãrul“, unde vor fi publicate ºi fotografiile dupã „alfabet“ ºi dupã poziþia din „Cosmografie“; de asemenea, dl. Profesor Daniel, care face cercetãri asupra scrierii de la Basarabi (bun cunoscãtor al vechilor alfabete) se intereseazã de cazul „Aethicus“ ºi a promis cã va scrie ºi dumnealui. Aºtept sã vedem ce ne va oferi!

Acum, în altã ordine de idei: Editura „Meridiane“ a inclus, în mod sigur, în planul ei o ediþie, de întîmpinare, din „Cosmografie“, în colecþia în care a apãrut ºi Gerard din Cenad. Dl. Modest Morariu a fost extrem de încîntat de ideea aceasta de a publica în româneºte o primã traducere din Aethicus ºi a luat toate mãsurile care i se pãreau necesare; a avut, de data aceasta, deplin succes. Ce pãrere aveþi de aceastã ispravã? Dacã sînteþi de acord, ar urma ca în luna iulie sã fie predatã la editurã traducerea lui David Popescu, însoþitã de prefaþa Domniei Voastre, care ar putea sã fie studiul deja apãrut, la Craiova, ca *opusculus.* Aparatul de „note“ ºi o scurtã postfaþã – de 7–8 pagini – le pot face eu.

Subliniez cã, în bãtãlia pentru strãromâni, acesta ar putea sã fie un moment, mai ales cã, datã fiind conjunctura de acum (cînd accentul pe ideea de continuitate se pune acut) am semne cã ºi antologia proiectatã (ºi luatã în studiu de Editura ªtiinþificã ºi Enciclopedicã) are toate ºansele. În ceea ce mã priveºte, am rãbdare!

Sã adaug ceva ºi în privinþa culegerii de texte despre care am vorbit cu Traian Filip ºi Iosif Constantin Drãgan. Ea se poate face într-un mod ceva mai spectaculos decît îmi închipuiam la început, de vreme ce „partenerii“ se aratã încîntaþi de aceastã idee; atîta doar cã o voi preda, cu toate materialele trebuitoare, abia la începutul lui aprilie (cînd Traian Filip revine în þarã) întrucît textele trebuie dactilografiate ºi nu prezentate în copie xerox, aºa cum prevãzusem. Totul se aflã acum la dactilografã ºi va fi gata, în forma definitivã, în cîteva sãptãmîni. Dupã toate probabilitãþile, va rezulta o antologie de circa 150 de pagini, ceea ce este extrem de promiþãtor. S-a oferit s-o prefaþeze, cu un text de 2 – 3 pg. J. C. Drãgan; tot ei se vor îngriji de copertã, tipar, adicã de domeniul propriu zis tehnic. Sînt speranþe cã, transmiþînd textele la începutul lui aprilie, pînã la Anul Nou vor fi tipãrite; se pare cã bate un vînt bun în pînze. Dar sã vedem ce va mai fi! Altfel, vã simt lipsa (cãci ºtiu cã aþi lipsit din þarã ºi, probabil, încã mai lipsiþi) dar mã gîndesc sã vã vãd, la Craiova, curînd. Poate va fi posibil sã întrerup munca grea, zilnicã, pentru un scurt

repaus. Eu, care muncesc cîte 8 – 10 ore pe zi, nu ies nicãieri, nu am vreme de nimic altceva, nici mãcar de 2 – 3 zile de odihnã. Cred, însã, cã meritã oriºice sforþãri aceastã cauzã înaltã pe care o slujim!

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

19 martie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

Sînt bucuros sã aflu cã, într-o zi, cel mult douã, voi avea exemplare dintr-o recenzie la „*Pagini din istoria veche“;* e un fapt remarcabil, mai ales cã accentul e pus pe elementele de polemicã ºtiinþificã, introduse de Prea Sfinþia Voastrã în capitolul final. De altfel, sper cã în cursul sãptãmînii viitoare sã mã aflu, pentru o zi, la Buzãu, ºi, astfel, o sã vã aduc cîteva exemplare de revistã.

Voiam sã vã transmit, de asemenea, rugãmintea unui bun prieten, dr. Mircea Frînculescu, cel mai cunoscut specialist român în probleme de retoricã (el conduce ºi Revista „*Limbã ºi literaturã*“, unde intenþionez sã comentez, mai amãnunþit, „Paginile“). ªi ce legãturã are el cu Buzãul? El a descoperit, la Buzãu, la Liceul „Haºdeu“, (în bibliotecã) un manuscris inedit al unei „Retorici“, scrisã de Nicolae Vasilie, profesor al Seminarului din Buzãu. M. Frînculescu doreºte sã editeze aceastã „retoricã“, aparþinînd unui autor pînã acum necunoscut însã i-ar fi necesare, pentru prefaþã, cîteva informaþii. Poate rugaþi (sau desemnaþi) Prea Sfinþia Voastrã pe cineva sã i le furnizeze (mã gîndesc, eventual, la pãrintele Cocora). Ar fi vorba, pe scurt, de urmãtoarele probleme: Cine a fost Nicolae Vasilie? Cînd a predat la Seminar? Ce alte informaþii se cunosc à propos de activitatea lui de acolo? Inutil sã vã precizez cã apariþia ediþiei ar revela încã o dovadã privitoare la tradiþiile Buzãului ca factor de difuziune a culturii la români.

Cu stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

19 martie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Gherasim Cristea],

Îmi permit sã vã dau, încã o datã, semne de preþuire ºi de stimã pentru ceea ce întreprindeþi în domeniile, atît de importante ale culturii laice ºi eclesiastice, ale zidirii sufleteºti în spirit românesc. De asemenea, nãdãjduiesc cã Prea Sfinþia Voastrã nu va ezita sã înainteze în cercetãrile de istorie pe care le face ºi va aduce alte dovezi, semnificative, ale continuitãþii de limbã ºi culturã, a românilor, pe teritoriul lor tradiþional. Ca ºi în alte rînduri, mã simt solidar cu proiectul ºtiinþific al Prea Sfinþiei Voastre ºi, ca intelectual român lucid, înþeleg cã, prin contribuþii treptate, este posibilã edificarea unui impunãtor monument, colectiv, de conºtiinþã naþionalã treazã.

Sînt, bineînþeles, onorat de semnele de simpatie pe care mi le arãtaþi ºi nãdãjduiesc sã vã reîntîlnesc în primãvara aceasta, dacã aceasta va fi posi-

bil. Sper sã avem, ºi de aceastã datã, acelaºi dialog fructuos ºi acelaºi schimb de idei fertile.

Cu stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

19 martie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antonie Plãmãdealã],

Vã mulþumesc, cu emoþie, pentru cãrþile trimise, care dovedesc, încã o datã, desãvîrºita contribuþie a Înalt Prea Sfinþiei Voastre la înãlþarea conºtiinþei româneºti, la o cunoaºtere adevãratã a istoriei naþionale. Ca erudit ºi om de atitudine ºi, de asemenea în calitate de promotor al unor impunãtoare contribuþii ºtiinþifice, Înalt Prea Sfinþia Voastrã rãmîneþi în istoria spiritului public contemporan drept una dintre cele mai lucide conºtiinþe pe care acest popor, atît de încercat, trebuie sã le creeze, periodic, spre a-ºi pãstra integritatea ºi þinuta eticã.

Iatã de ce, Înalt Prea Sfinþia Voastrã, sînt onorat ºi încîntat de semnele de preþuire pe care, cu atîta eleganþã, mi le arãtaþi, strãduindu-mã, la rîndul meu, sã înaintez, cu opþiuni coherente, în aceleaºi direcþii, comune, de zidire culturalã ºi moralã româneascã.

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

14 aprilie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Pimen Zainea-Suceveanul],

Ca istoric literar ºi cercetãtor al istoriei civilizaþiilor, cunosc în chip aprofundat primejdiile pe care diferite contribuþii istoriografice, concepute de pe poziþii antiromâneºti, le prezintã. A cunoaºte cît mai bine ºi mai documentat conþinutul unor astfel de falsificãri sistematice este o necesitate atît pentru ºtiinþa istoriograficã cît ºi pentru spiritul public. Iatã de ce am fost emoþionat (ºi am întîmpinat cu deplinã adeziune iniþiativa Prea Sfinþiei Voastre) aflînd, de la criticul literar Dan Zamfirescu, cã la Iaºi s-a tradus, sub îndrumarea personalã a Prea Sfinþiei Voastre, un corpus documentar conþinînd principalele lucrãri istoriografice a cãror tendinþã denigratoare la adresa românilor este deja fapt dovedit.

Cum sã vã mulþumeascã, în veci, cultura românã pentru aceastã admirabilã faptã româneascã altfel decît sã vã pomeneascã, pînã la sfîrºitul ciclurilor istorice, ca pe un mare patriot? Permiteþi-mi, de aceea, sã vã felicit ºi eu pentru acest gînd admirabil, pentru care bine-meritaþi. Întrucît se apropie Sfintele Paºti, îngãduiþi-mi sã vã urez sãnãtate, putere de muncã în admirabila acþiune de zidire sufleteascã ºi româneascã pe care o întreprindeþi!

„Hristos a înviat!“

Artur Silvestri

14 aprilie 1987 [Bucureºti]

Domnului Redactor Artur Silvestri,

Îi dãruiesc aceastã carte cu expresia dragostei ºi preþuirii pe care i le port sincer,

Petru Rezuº

21 aprilie 1987, Bucureºti

Stimate domnule Rezuº,

Primind astãzi noul ºi, sper, interesantul volum de versuri ale domniei voastre, mã grãbesc sã vã rãspund, mulþumindu-vã pentru graþiosul gest de a mi-l trimite; îmi pare bine cã înaintaþi pe o cale, aceea a poeziei, în care aþi dovedit o poziþie esteticã sigurã, româneascã ºi, deopotrivã, modernã cãci modern se cheamã cã este acela care, urmînd lecþia romanitãþii valeryene, a lui Jean Moréas, ºi valorificînd ceea ce este „clasicism“ în folclorul autohton, nãzuieºte a edifica operã în bronz, nu în materie perisabilã.

Felicitãri, aºadar, pentru izbînzile literare ºi pentru consecvenþa pe care o puneþi în a ilustra o direcþie literarã ce presupune, adeseori, sforþare eroicã. Aº fi interesat, de acea, sã vã întîlnesc, poate cu prilejul unei vizite pe care vã invit sã mi-o faceþi, cãci definitivez, la ora aceasta, volumul I, despre poezie, din „*Ortogeneza literaturii române*”[1] ºi am dorinþa de a introduce acolo ºi un portret al poeziei pe care o faceþi. Din pãcate, nu deþin toate volumele ºi mi-ar fi de mare ajutor dacã mi le-aþi împrumuta pentru o sãptãmînã, douã.

ªi fiindcã sîntem, încã, în zilele Paºtelui, permiteþi-mi sã închei cu evocarea fundamentalului simbol al credinþei,

„Hristos a înviat!”

Artur Silvestri

---

[1] *Cartea menþionatã s-a constituit în acei ani fãrã a se putea publica; articolul despre Petru Rezuº existã în cuprinsul ei. Poate va fi tipãritã în acest an.*

21 aprilie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antonie Plãmãdealã],

Cu mulþumiri pentru admirabilul numãr al „Telegrafului Român“, primit chiar acum, ºi cu felicitãri pentru intervenþia (nu mã îndoiesc cã plinã de miez) a Înalt Prea Sfinþiei Voastre, vã reînnoiesc urãrile de sãnãtate ºi fericire, de succes în ceea ce întreprindeþi în direcþia propãºirii acestui neam.

Contribuþia Înalt Prea Sfinþiei Voastre la zidirea sufleteascã a românilor transilvãneni, la coagularea unei conºtiinþe româneºti de pretutindeni este binecuvîntatã ºi meritã, încã o datã, admiraþia unanimã.

„Hristos a înviat!”

Artur Silvestri

30 aprilie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

Sînt încã vii momentele de adevãratã desfãtare intelectualã pe care le-am trãit la Buzãu, cînd v-am întîlnit ºi îmi spun mereu cã o energie moralã atît de tumultoasã precum ºi o abilitate atît de exactã ar putea sã fie utilizatã oricînd ºi oriunde cu succes deplin; sînteþi, am certitudinea, unul dintre oamenii „cu stea" ºi, de aceea, prietenia Prea Sfinþiei Voastre mã onoreazã ºi mã face sã admit, încã o datã, cã istoria e fãcutã, azi ca întotdeauna, de spiritele superioare, entuziaste.

V-am ascultat atent proiectele ºi sînt sigur cã veþi avea vreme ca sã le încheiaþi la acelaºi nivel înalt fixat de *„Pagini..."*; insist asupra reluãrii cercetãrilor privitoare la teza de doctorat, a cãrei temã e fundamentalã pentru istoria medievalitãþii româneºti ºi care, de va fi rezolvatã cum se cade, va însemna o contribuþie ºtiinþificã de întîiul rang. Nu pot decît sã vã doresc succes în aceste cercetãri laborioase ºi sã vã asigur, încã o datã, de absoluta mea solidaritate intelectualã cu tot ce întreprindeþi.

Sînt impresionat, de asemenea, de proiectele pe care le aveþi ca editor, am spus ºi o repet cã nu sînt multe eparhii în România care sã evolueze cu atîta omogenitate faþã de tradiþia proprie ºi care sã valorifice atît de bine forþele locale aºa cum faceþi Prea Sfinþia Voastrã la Buzãu. Mã gîndesc cã poate nu ar fi inutil sã analizaþi ºi posibilitatea de a publica, la un loc, scrierile pãrintelui Sibiescu, care (am înþeles din discuþiile avute) e om al locului. Studiez acum, pentru necesitãþi ºtiinþifice, lucrarea dumnealui privitoare la *„Cãlugãrii sciþi"* ºi mi se pare foarte solidã, de asemenea, aceea privitoare la *„Justinian ºi ereziile din epoca lui"*. În cercetarea pe care o fac asupra literaturii strãromâne îl voi cita în cîteva rînduri, dovadã cã astfel de studii nu pot sã treacã neobservate.

Îmi amintesc cã, la Buzãu, v-am înfãþiºat rezultatele pe care un cercetãtor, Paul Tonciulescu (bine pregãtit în culturile vechi) le-a obþinut în descifrarea compoziþiilor de la Nucu; opinia lui este cã unele din ele dateazã din secolele II – III e. n. ceea ce mi se pare cu totul plauzibil. Aceste concluzii modificã perspectiva asupra tradiþiei de culturã monasticã în regiune; de asemenea, momentul Ulfila trebuie reelaborat, cãci unele dintre literele alfabetului gotic ulfilian seamãnã cu acelea, presupuse autohtone, de la Nucu (aceasta este descoperirea mea). Încheierile sînt de o importanþã considerabilã ºi dacã ar fi cu putinþã sã demonstrãm legãturile de înrîurire ale autohtonilor creºtini faþã de mediile gote ale lui Ulfila s-ar realiza o perspectivã nouã, probabil mai adevãratã din punct de vedere istoriografic. Mã gîndesc sã alcãtuiesc o comunicare de cîteva pagini (5 – 6) în legãturã cu aceastã temã, valorificînd, cu acordul autorului, ºi ceva din observaþiile lui Paul Tonciulescu; locul unei astfel de cercetãri ar fi în „Îndrumãtorul" scos la Buzãu. Este posibil sã vã propun, pentru apariþie, acest scurt text? ªi cînd ar trebui predat? Este, bineînþeles, o simplã propunere fãrã obligaþia de a o lua, numaidecît în considerare[1].

Cele douã zile petrecute la Buzãu au produs ºi alte sugestii pe lîngã acelea pe care le-am arãtat acolo ºi, apoi, în aceastã epistolã. Aveþi cîteva interesante tablouri aparþinînd pictorului Teodorescu ºi ºcolii lui; e una dintre puþi-nele coagulãri de felul picturii religioase la români în secolul al XIX-lea. V-aþi gîndit sã editaþi, într-un album, aceste documente de creaþie autohtonã cum nu sînt, la vremea aceea, prea multe? De asemenea, ar fi, poate o idee tipãrirea unui catalog, cu imagini, înfãþiºînd principalele creaþii picturale din muzeul de la episcopie; un astfel de album (splendid!) am vãzut la Craiova, conþinînd colecþia de la Mãnãstirea Jitianu ºi, la o repede comparaþie cu originalele, am înþeles cã sînt utile precizãrile suplimentare fãcute de alcãtuitori. Adesea, cînd vizitãm muzee de acest fel ne miºcãm oarecum în întuneric dacã lipseºte îndreptarul elementar; ghidul suplineºte puþin din ceea ce ar trebui sã fie o adevãratã desfãºurare de fenomen cultural real. Sã nu credeþi cã nu aveþi, la Buzãu, suficiente „documente"; din ceea ce am vãzut, „curentul rustic" al secolului al XVIII-lea, e bine reprezentat[2].

Vã mulþumesc, de aceea, încã o datã pentru posibilitatea de a cunoaºte atîtea interesante lãcaºuri de culturã ºi vechile forme de civilizaþie romã-neascã de sub munte; mulþumesc, de asemenea, ºi pentru invitaþia pe care mi-o faceþi de a reveni la Buzãu. Nãdãjduiesc sã îi dau curs într-o perioadã mai caldã a anului, cãci primãvara e capricioasã acum ºi, rece.

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *Studiul imaginat aici nu s-a mai realizat niciodatã dar cred cã tema ar merita sã se reia, în viitor, de o altã cercetare aplicatã.*

[2] *Astfel de albume, ce socotesc ºi azi utile ºi chiar necesare cãci documenteazã înfãptuiri locale uneori ignorate, nu s-au întocmit pînã azi, dacã nu cumva mã înºel; tema se menþine ºi ar merita tratatã cîndva.*

1987, Iaºi

Adevãrat a înviat!

Cu vii mulþumiri ºi aceleaºi urãri de bine!

Pimen Zainea-Suceveanul

1987 (de Sfintele Paºti), Buzãu

Mulþumesc din inimã, pentru gîndurile frumoase trimise de Sfînta Înviere.

De asemenea, rãmîn recunoscãtor pentru aprecierile Dvs. în legãturã cu activitatea mea pe linia spiritualitãþii ºi afirmãrii româneºti.

Luminoasa sãrbãtoare a Sfintelor Paºti sã coboare peste noi toþi bucurii duhovniceºti, pace ºi bunã înþelegere, iar Hristos cel Înviat sã ne dãruiascã sãnãtate ºi, întru toate, bunã sporire.

Adevãrat a înviat!

Vã rog sã veniþi la Buzãu ºi cu distinsa familie.
Cu deosebitã preþuire,

Epifanie Norocel,
Episcopul Buzãului

aprilie 1987, Timiºoara
Mulþumesc pentru felicitarea de Sfintele Paºti. Cu aceleaºi bune-doriri,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

aprilie 1987, Sibiu
Mulþumiri ºi pentru felicitãrile de ziua numelui. Am gãsit telegrama în mapa secretarului, nerãspunsã. Sã-l iertaþi!
Hristos a înviat!

dr. Antonie Plãmãdealã,
Mitropolitul Ardealului

10 mai 1987, Bucureºti

Mult Stimate Domnule Silvestri,

Rãspund mai întîi cu tradiþionalul salut creºtinesc:
„Adevãrat cã a înviat Hristos!”

Prima mea poezie a fost apreciatã de G. Cãlinescu ºi publicatã în „*Naþiunea*“, An. I, Nr. 225, 17 decembrie 1946, p. 2, **Astral**[a]: Solii astrale-n miez de noapte / din infinite, nepãtrunse zãri... / În suflet cad streinele chemãri / Ca niºte fructe-n pomul vieþii coapte... // Cãrãri albastre, galbene ºi violete / Spre Eldorado duc, cu umbre ºi cu aur, / Îºi suie turlele de nori castelul maur, / Se-adunã ghem culorile-n cereºti palate. // Din Carul Mare s-a desprins o stea. / Îi pare rãu de aventura ei ºi plînge; / Pojarul ei în înãlþimi de mult se stinge. / A fost odatã între stele-o beizadea. //

Aceasta se întîmpla în anul 1946. Pînã atunci publicasem mult, tipãrisem ºi în Almanah literar, Cernãuþi, 1935, dar poezia aprobatã de G. Cãlinescu a fost remarcatã. Am devenit, în 1948, fiind profesor universitar, apropiat de maestru. Cu mine a discutat despre „Apariþia ºi dispariþia îngerilor“, nu în sensul mistic, aºa cum i s-a atribuit, ci în cel analitic (în care era teribil!). Punea problemele uluitor ºi, deºi eram informat ºi eu, pe mãsura mea, bine cunoscut cu Mircea Eliade, avînd aceeaºi specialitate: Istoria religiilor, G. Cãlinescu te fascina ca un ºarpe.

Deducþiile erau superbe, cuvintele se-ncãtuºau de la sine, avîntul devenea ameþitor. Mã temeam de multe ori de trãsnetul care naºte din capul lui Zeus pe Minerva. Aºa era el, prins între douã lecþii la Universitate, legat de cei care simþea cã-l adorau. Îºi lãsa ºi el, din cînd în cînd, ciutura în fîntîna preopinentului, dar simþeai c-o face de formã ºi-o scoate goalã. Îºi urmãrea

ideile cu tenacitate ºi revenea la ele, chiar dacã le repeta în alt chip. ªi încã nu-i gãsesc asemãnare, dupã o viaþã întreagã!?!

Aºa am avut marea revelaþie a unui unic om, pînã la eliminarea lui din învãþãmînt. Eu rãmîneam cu simþul pierderii ireparabile. Nu mai trimiteam cîte doi studenþi sã-mi þinã un loc la prelegerile profesorului. Unul pleca. Erupþia vulcanicã mã surprindea, uneori nepregãtit, glasul lui nu mai era cel pe care-l cunoºteam, mã întrebam ce urmãreºte prin aceste adevãrate exhibiþii histrionice. Priveam ºi sala. Nu eram niciodatã mulþumit de înfãþiºarea ei. „Hãhãitori" tîmpi erau destui, amatori de demonstraþii teatrale tot atîþia!

Am fost ºi la patul lui de suferinþã. S-a întors cu faþa la perete ºi mi-a vorbit cu puþine cuvinte: „Nu toate au fost sã fie-ale mele!". Atît. Nu le-am înþeles nici atunci ºi le caut înþelesul mereu. Adicã toate? Care toate? Consider cã scrisoarea mea a depãºit marginile obiºnuite. Eu nu am nici un duplicat, deci originalul vã aparþine în exclusivitate. Dupã încurajãrile maestrului (cicã aº fi poet!), eu am scris ºi poezie, pe lîngã celelalte ocupaþii ale mele. D-Voastrã veþi alege ºi veþi înþelege un om contradictoriu, împrãºtiat în atîtea direcþii, dar încercîndu-se sã se adune cîndva, deºi n-am încredere. Vã trimit cãrþile de poezie!

Este o mãrturisire sincerã, fãrã fãþãrnicie, a unui om care-ºi cautã încã semnul final, la vîrsta lui.

Cu întreaga mea dragoste. Sincer,

Petru Rezuº

12 mai 1987 Bucureºti

Lui Artur Silvestri,

Celui dintîi critic din pleada ilustrã a scriitorilor tineri, care se intereseazã de una din umbrele rãtãcitoare ale autorului literar. Nici Vergiliu, nici Dante, ci „singuraticul". Omagiu sincer!

Prima îndrãznealã liricã, dupã debutul în „Naþiunea", directorului G. Cãlinescu, confirmîndu-i aºteptãrile ºi îndrumãrile. E un omagiu adus memoriei sale, dupã atîþia ani! Vae mihi!

O carte de poezie dupã care urmeazã 10 (zece) ani de tãcere ºi de cumpãnire a cuvintelor. Ascund dezamãgirile mele literare sub alte înfãþiºãri. N-am dorit ºi nu doresc premii. Tãcerea însã începuse sã mã înfãºoare ºi sã mã înece. Se nãºtea, totuºi, pe lîngã celelalte cãrþi de poezii ºi „Pe aripi".

Petru Rezuº

24 mai 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Primesc cu bucurie admirabila apariþie (presupun cã nouã!) semnatã de Vasile Vãrãdean ºi dedicatã muzicii bãnãþene, tradiþiilor ei tot atît de admirabile. „Cîntecul la el acasã" face parte, ca ºi sinteza lui Ion B. Mureºianu, ca ºi solidele contribuþii ale lui Florin Dudaº, din acea **Bibliotecã de civilizaþie româneascã**

vernacularã, arãtînd caracteristici totdeodatã regionale ºi naþionale. Astfel de iniþiative, în aceastã clipã istoricã gravã ºi, din toate punctele de vedere, delicatã (arãtînd mai degrabã cã o civilizaþie popularã, vitalã pentru români, s-ar putea pierde definitiv în muzeistic) sînt fundamentale, contribuind la recapitulãrile sistematice de unde ar putea ieºi, mîine-poimîine, o regenerare adevãratã. Cîtã vreme vom cunoaºte în profunzime ceea ce ne-a dat, istoriceºte, sensul unei evoluþii organice ºi adevãrate – nu vom pieri.

Sînt încredinþat, ºi o repet aci (deºi am scris-o prin 1982, cînd am comentat în „Luceafãrul“ sintezele lui I. D. ªtefãnescu, editate de Domnia Voastrã), cã în absenþa unui program personal de propagare a culturii naþionale, aparþinînd Înalt Prea Sfinþiei Voastre, nu am fi astãzi în posesia atîtor date esenþiale asupra culturii româneºti din teritoriile de vest; sînteþi, ºi cred cã nu mai e nevoie sã o spun, omul providenþial care a contribuit în chip decisiv la aceste esenþiale zidiri, ºi bãnãþene ºi româneºti. Nu cred cã e cazul sã vã asigur (cãci aceasta se înþelege de la sine) cã un comentariu asupra „Cîntecului...“ va apãrea în „Luceafãrul“, dupã cum, recent (acum o sãptãmînã-douã) a apãrut o recenzie despre contribuþia lui I. B. Mureºianu. Oriunde e lucrare româneascã, „Luceafãrul“ e prezent cu emoþia pe care astfel de momente o aduce în chip inerent. Tradiþia culturalã bãnãþeanã ºi investigaþiile ei, întreprinse mai cu seamã de la o vreme încoace, meritã, într-adevãr, semnalate ºi prezenþa acestei componente vestice româneºti are mereu nevoie de subliniere. Din pãcate, circulaþia restrînsã a lor împiedicã uneori pe cercetãtori sã ajungã la sintezele care i-ar interesa. Eu, de pildã, caut de cîþiva ani un exemplar din monografia Mitropoliei Banatului (de I. D. Suciu) ºi nu izbutesc sã mi-l procur; de asemenea, cele douã sinteze (excepþionale) ale lui I. D. ªtefãnescu publicate la Timiºoara ºi despre care am scris împrumutîndu-le, pentru o sãptãmînã, de la cineva, mi-ar face, la aceastã orã, mare trebuinþã. Ele au caracteristici, de ordinul cercetãrii, care le asigurã o durabilitate extraordinarã, sînt mari sinteze de culturã româneascã ºi a le cunoaºte în amãnunt, încercînd, acolo unde e nevoie, dezvoltãri, e tot ce poate fi mai recomandabil.

În altã ordine de idei, mã întreb dacã Înalt Prea Sfinþia Voastrã nu aþi putea patrona o culegere de studii (aparþinînd celor mai diferiþi cercetãtori, de la istorici ai bisericii, antropologi, istorici literari ºi ai culturii, cercetãtori în domeniul istoriei artelor, muzicologi) dedicate începuturilor creºtinismului în teritoriile bãnãþene. Sînt încredinþat cã, în acest moment, contribuþia cercetãrilor privitoare la continuitate, venite dinspre biserica ortodoxã, poate sã fie decisivã într-o polemicã purtatã, din pãcate, mai mult ca o reacþie la opinia altora ºi mai puþin (aºa cum ar trebui, de fapt) prin sinteze [care sã fie] independente de conjuncturã. O astfel de carte, de 250 – 300 de pagini, care s-ar alcãtui foarte uºor (cãci forþe existã ºi în Banat ºi în alte pãrþi) ar putea sã vinã cu sugestii esenþiale, pe care istoriografia aºa zis laicã (însã ce înseamnã astfel de despãrþiri în ºtiinþã?) – le ignorã ori le trece, fãrã motiv, sub

tãcere. Organizarea acestei sinteze colective ar putea sã tragã învãþãminte de la volumul „*De la Dunãre la Mare*“ ori de la „*Spiritualitate ºi istorie*“ însã domeniul de aplicaþie ar trebui restrîns la epoca propriu-zisã, „litigioasã“, adicã pînã la 1200 – 1300; sînt sigur cã Înalt Prea Sfinþia Voastrã, a cãrui înþelegere faþã de cauza româneascã este cu totul exemplarã, veþi reflecta cu înþelepciune la acest gînd. Din punct de vedere al istoriei literaturii, s-ar putea (mã gîndesc acum) sã se facã interesante puneri la punct: sîntem, pentru Banatul veacurilor IV – VI e. n., într-un **spaþiu cultural nicetan** ºi n-ar fi lipsit de interes sã se urmãreascã astfel de reverberaþii. Apoi, îmi zic, ce efect de ordin strict literar poate sã aducã, în Banatul ºi Biharia veacurilor VIII ºi IX ºtirea pe care o dã Menumorut asupra „ascultãrii faþã de Bizanþ”? Mã leg, cum s-ar zice (avînd în vedere studiile privind epoca strãromânã în literaturã ºi, mai înainte de aceasta, acelea privind literatura la geþi) sã vin cu o contribuþie, dacã aceastã sintezã s-ar face vreodatã[2].

În altã ordine de idei, studiez acum, foarte atent (ºi nu doar cîteva, cum am fãcut la data apariþiei) eminentele „Studii patristice“ ale Înalt Prea Sfinþiei Voastre, una dintre cele mai importante contribuþii dedicate culturii în epoca patristicã; este o sintezã de anvergurã europeanã, asupra cãreia îmi propun sã revin, printr-un comentariu de dimensiuni adecvate, în luna iulie a acestui an. Legat de aceasta, vreau sã vã cer încuviinþarea de a reproduce (din „*Studiile patristice*“) douã fragmente (unul privitor la Bretanion ºi altul – cu referire la Ulfila ºi strãromâni) într-o antologie de texte (cercetãri ºi sinteze, apãrute deja în România) pe care o pregãtesc (îngrijire, postfaþã ºi note) pentru Editura „Nagard“ din Milano. Aceastã antologie, cuprinzînd aproximativ 30 – 40 de studii, fragmente, recenzii, privitoare la epoca literarã strãromânã, se va intitula „Originile literaturii române: epoca strãromânã“ ºi ar urma sã fie predatã pe la începutul lunii iunie (pînã în 15 – 20 iunie a.c.) spre a intra, cum se zice, în lucru. Excerptele din „Studiile patristice“ vi le expediez, spre consultare, în aceste zile, urmînd epistolei de faþã.

Nãdãjduiesc, Înalt Prea Sfinþia Voastrã, cã aceste rînduri sã vã gãseascã sãnãtos ºi încredinþat cã viitorul e al acelora care merg în sensul istoriei acestui popor ºi nu împotriva lui. Permiteþi-mi, de acum, sã vã asigur încã o datã de întreaga mea preþuire ºi de cea mai înaltã consideraþie,

Cu adîncã stimã,

Artur Silvestri

P. S.: Aº fi încîntat sã vã întîlnesc cu prilejul vreuneia din cãlãtoriile pe care le faceþi la Bucureºti.

---

[1] *Într-adevãr recenzia cãrþii lui V. Vãrãdean s-a publicat în „Luceafãrul", nr. 2 / 1988, cu titlul „Civilizaþia muzicalã"; o susþin ºi azi ºi o voi retipãri în volumul „Chilia luminatã".*

[2] *„Sinteza“ imaginatã aici nu s-a fãcut, din pãcate, ceea ce nu înseamnã cã semnificaþia ei ar fi fost exclusiv definitã temporal; ea rãmîne posibilã ºi recomandabilã.*

30 mai 1987, Timiºoara

Stimate Domnule Silvestri,

Mulþumesc pentru scrisoarea din 25 l. c. bogatã în idei ºi sugestii. Voi reþine propunerea referitoare la o culegere de studii privind vechimea Banatului ºi, poate o datã, se va ajunge la înfãptuirea ei, cu sprijinul Dvs. inclusiv.

Dacã în „*Originile literaturii române*“ aþi gãsit potrivit sã introduceþi ºi unele contribuþii personale, nu pot decît sã Vã fiu recunoscãtor.

Zilele acestea voi trimite prin poºtã tot ce mai pot procura din cãrþile indicate. Iertaþi-mi stilul telegrafic. Doresc ºi eu sã ne vedem „faþã cãtre faþã“.

Cu cea mai aleasã consideraþie,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

mai 1987, Buzãu

Prea stimate Domnule Artur Silvestri,

Am primit cu mare bucurie scrisoarea Dvs. în care, pe de o parte, faceþi aprecieri asupra activitãþii noastre la Buzãu, din punct de vedere cultural, iar pe de alta, ne adresaþi valoroase sugestii în legãturã cu aceastã preocupare.

Vã mulþumesc cãlduros pentru toate ºi vã rog sã fiþi încredinþat de alesele noastre **simþãminte de recunoºtinþã pentru minunata recenzie-prezentare a unei pãrþi din lucrarea apãrutã, ca ºi de preþuirea deosebitã pentru activitatea publicisticã ce o desfãºuraþi, cu dãruire ºi distinsã competenþã,** în domeniul valorificãrii trecutului ºi culturii noastre strãvechi ºi contemporane.

Vom fi onoraþi cu un studiu din partea Dvs. la „Îndrumãtorul“ nostru pe anul 1988, întrucît cel din acest an este deja sub tipar.

Sperãm ca, într-o lunã sau cel mult douã, va ieºi de sub tipar lucrarea de muzicã a pãrintelui octogenar Radu Antofie pe care l-aþi cunoscut la Buzãu[1].

Într-un timp scurt vom trimite la tipar o altã lucrare scrisã de un distins preot – cercetãtor, Horia Constantinescu, intitulatã: *„Bisericile de lemn din Eparhia Buzãului“* pe care deja am citit-o ºi am corectat-o, iar Pr. Gabriel Cocora mi-a prezentat pentru lecturare ºi verificare lucrarea: *„Mãnãstirile din Eparhia Buzãului – vetre de culturã ºi trãire româneascã“.* Urmeazã lucrarea mea: *„Ctitorii voievodale din Eparhia Buzãului”*[2].

Acestea sînt pe scurt preocupãrile noastre culturale la Buzãu.

Vã aºtept aici pentru cîteva zile de activitate cu distinsa Dvs. soþie, cînd vom avea ocazia sã mai discutãm.

Cu cele mai bune urãri,

Epifanie Norocel,
Episcopul Buzãului

---

[1] *Radu Antofie (1904 -1987) era un profesor de muzicã la Seminarul din Buzãu, un personaj blînd, erudit, ºtiutor de limbi strãine între care ºi portugheza. Colecþia de „cîntece“ evocatã s-a publicat atunci ºi ar merita sã fie valorificatã, azi, de cercetãtori. S-a prãpãdit*

în 1987, la puþin timp dupã ce Episcopul Epifanie îi tipãrise „Cântãri bisericeºti ºi populare“.Opera de istoriograf local, merituoasã (mici monografii de biserici-Gîrlaºi, Broºteni – din regiunea Buzãului) a rãmas în publicaþii rareori consultate ºi s-a uitat. La fel ºi diverse articole ce se gãsesc în colecþii, rare ºi ele, de publicaþii (“Îngerul“, mai ales)

[2] *Toate lucrãrile menþionate au apãrut, le-am primit, la vremea cuvenitã, ºi am comentat succint unele dintre ele.*

2 iulie 1987, Buzãu

Prea stimate Domnule Artur,

În sfîrºit am reuºit sã corectez materialul pe care aþi binevoit sã-l solicitaþi pentru publicare.

Vã cer scuze pentru întîrziere ºi primiþi asigurarea deosebitei stime.

Epifanie Norocel,
Episcopul Buzãului

9 august 1987, Bucureºti

Mult Stimate ºi Iubite Domnule Silvestri,

Încerc a treia oarã sã vã ajungã cãrþile mele de poezii, ca sã le aveþi pe toate. De douã ori le-am trimis pe adresa de pe cartea de vizitã ºi mi s-au întors înapoi, fãrã a cunoaºte motivele. Întrucît las ºi primele douã adrese folosite, ca sã constataþi ºi D-Voastrã aceastã curioasã întîmplare, sper cã mã veþi scuza de întîrzierea acestui colet.

De astã datã încerc sã vã ajungã, folosind adresa Revistei „Luceafãrul“, tot cu puþine nãdejdi, dar „încercarea moarte n-are, zice românul“. Poate cã cei de la primirea coletelor de la Palatul Scînteii vor fi mai expeditivi ºi nu-l vor returna.

Vã rog sã primiþi din partea mea aceleaºi urãri de bine ºi de sãnãtate, dorindu-vã ºi o vacanþã plãcutã în luna august!

Al D-Voastrã, prieten ºi preþuitor,

Sincer,

Petru Rezuº

P. S.: Însoþesc scrisoarea cu o sumarã autobiografie[1], ca s-o aveþi la îndemînã, cînd vã trebuie.

---

[1] *„Autobiografia“, însemnatã cu scrisul de învãþãtor al Pãrintelui Rezuº, o pãstrez ºi azi, alãturi de alte texte, mai mult ca sigur inedite, ce mi-a trimis. Alãturi de sutele de manuscrise din colecþia mea, adunate în atîþia ani de literaturã, vor constitui materia unui* ***Fond documentar Artur Silvestri*** *pe care am hotãrît, de curînd, sã-l constitui în douãsprezece Biblioteci Judeþene.*

18 august 1987, Buzãu

Familiei Artur Silvestri, cu cele mai bune urãri.

Episcop Epifanie

29 august 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

De-abia întors din scurta vacanþã pe care mi-am luat-o ºi care a fost, de asemenea, extrem de fructuoasã, mã gîndesc cu aceeaºi emoþie ºi solidaritate intelectualã la Prea Sfinþia Voastrã, om demn ºi dedicat, cum nu sînt în ziua de azi decît puþini.

De altfel, cele douã întîlniri recente de la Buzãu nu au rãmas fãrã ecouri ºi vã mãrturisesc cã am reflectat la cîteva chestiuni pe care îngãduiþi-mi ca sã vi le înfãþiºez. Mai întîi de toate, e vorba de volumul pe care intenþionaþi sã-l publicaþi, în viitorul apropiat, conþinînd articole ºi mici studii de importanþã mai cu seamã istoriograficã ºi socialã (pe lîngã aceea, bineînþeles, ecleziasticã), unde veþi adãuga ºi „pastorale“. Socotesc cã e o iniþiativã foarte bunã ºi, avînd în vedere momentul, foarte nimeritã, ezitãrile Prea Sfinþiei Voastre în privinþa dimensiunilor (aprox. 150 de pagini) fiind de înþeles dar, desigur, constituind un scrupul exagerat. Atît cît va fi, va fi foarte bine! Însã vã rog sã-mi permiteþi sã vã fac o sugestie: e vorba de titlu. Prea Sfinþia Voastrã v-aþi fixat asupra unei formulãri exacte ºi academice, de tipul „Îndrumãri...“, dar, vã întreb, nu ar fi mai indicat sã puneþi aceastã formulã ca subtitlu ºi sã intitulaþi cartea într-un mod mai personal, chiar dacã folosind o expresie tradiþionalã ecleziasticã? Mã gîndesc cã, de pildã, un volum intitulat „Sã prefacem sãbiile-n pluguri“ ºi subintitulat „Îndrumãri misionare ºi patriotice“ (aºa cum veþi dori) ar avea profil distinct încã de la titulaturã, putînd sã fie, de asemenea, comentat ºi în pu-blicaþii de culturã, datã fiind importanþa temei (care nu intereseazã doar mediile bisericeºti). Aceastã propunere gãseºte confirmare ºi în titlurile pe care le-au dat ºi alþi ierarhi unor culegeri de acest fel; mã gîndesc, desigur, la Antonie Plãmãdealã, Nicolae Corneanu, Nestor Vornicescu. Avînd un titlu generic (dar cu rãdãcinã bisericeascã!), volumul lui Nestor Vornicescu (*“Pe pãmînt pace”)*; a putut sã fie examinat ºi în alte reviste, în „Contemporanul“, „Luceafãrul“ etc.

Iatã de ce însemnãtatea formulei titulare trebuie sã stea în atenþia Prea Sfinþiei Voastre ºi dacã mai este încã posibil v-aº ruga sã meditaþi la acest aspect, cu implicaþii dintre cele mai pragmatice.

Apoi, bineînþeles, teza de doctorat, pentru care aveþi pregãtirea necesarã ºi documentaþia fãcutã – douã studii, din „B. O. R.“ (nr. 5 – 6 / 1966) ºi „Studii teologice“ (nr. 3 – 4 / 1966), pe care le-aþi publicat ºi pe care le cunosc, constituind bune dovezi în privinþa aceasta. Ele ar putea sã intre, eventual, într-o altã carte pe care o puteþi alcãtui, aducînd contribuþii mai vechi ºi unde îºi pot avea locul, de asemenea, „Istoricul Bisericii Gregoriene ºi relaþiile ei cu B. O. R.“ (din „B. O. R.“, nr. 9 – 10) ca ºi „Creºtinismul la români dupã Dimitrie Cantemir“ (din „M. M. S.“, nr. 9 – 10 / 1973). Acestea toate configureazã un spaþiu cultural de legãturi ortodoxe, balcanice ºi micro-asiatice, care aparþin creºtinismului dar sînt, de asemenea, mult mai vechi; e o temã pe care aþi

înfãþiºat-o în nu puþine din studiile Prea Sfinþiei Voastre ºi a cãrei tratare aratã o viziune istoriograficã coerentã.

Am, de asemenea, bucuria de a vã împãrtãºi, la încheierea acestei epistole, interesul pe care mi l-a stîrnit lectura monografiei privitoare la *„Mînãstirea Ciolanu",* un model de sintezã cu scop deopotrivã informativ ºi istoriografic, ºtiind sã îmbine cercetarea cu prezentarea simplã ºi pe înþeles. Îngãduiþi-mi, de aceea, sã vã felicit ºi pentru aceastã nouã realizare a Prea Sfinþiei Voastre ºi sã vã urez, încã o datã, sãnãtate ºi multe izbînzi în atît de frumoasa ºi demna acþiune de zidire sufleteascã ºi româneascã pe care o întreprindeþi.

Cu preþuire ºi stimã,

Artur Silvestri

31 august 1987, Bucureºti

Mult stimate domnule Rezuº,

În cele din urmã cãrþile pe care mi le-aþi trimis au ajuns astãzi la mine, a treia încercare a fost ºi cea fericitã. Însã o explicaþie existã ºi e de tot simplã: am lipsit din Bucureºti, aflîndu-mã într-o vacanþã, mai ales la Mînãstirea Ciolanu, unde m-am retras, pentru cîteva sãptãmîni, ca sã lucrez la un volum de istoriografie literarã. Nu e încã sfîrºit însã va fi, probabil, pînã la Crãciun[1].

Volumele primite se nimeresc tocmai în momentul fast ºi, de aceea, vã mulþumesc încã o datã pentru gest ºi vã rãmîn îndatorat. Aº îndrãzni, oare, prea mult dacã aº dori sã ne întîlnim vreodatã, deºi ºtiu cã sînteþi un om ocupat ºi care lucreazã mult? Preþuirea pe care v-o port ca scriitor clasic, mã face sã nãdãjduiesc la aceasta cu bucurie. Oriºicum, aº fi încîntat sã vã aud la telefon, spre a pune la punct ºi o colaborare. Mai întîi, vã rog sã reflectaþi la urmãtoarea propunere: un text de 3 – 4 pg., cu aspect de confesiune, pentru rubrica „Argumentele cãrþilor noastre". E momentul sã faceþi o profesiune de cre-dinþã, v-a apãrut un excelent volum de poeme, aveþi, cum se zice, operã ºi experienþa Domniei Voastre meritã comunicatã. Aºtept, aºadar, un semn în legãturã cu acest gînd.

Cu preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *Cartea constituitã la Ciolanu, în1987, a apãrut abia în 2004, cu titlul „Radiografia spiritului creol. Cazul Miron Radu Paraschivescu". Atunci era un fel de „monografie de autor", cum se ºi concepuse dar, mai tîrziu, cercetarea monograficã a rãmas – fãrã sã se modifice – doar un adjuvant sau un pretext, completîndu-se cu o introducere doctrinarã despre „creolism" ºi o „concluzie", probabil cã „insuflatã" , despre misterul naºterii cãrþilor.*

31 august 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Gherasim Cristea],

Vã mulþumesc, încã o datã, pentru invitaþia de a petrece o scurtã vacanþã la Horezu, cãci, aºa cum presupun cã aþi aflat, n-am mai fost acolo de multã

vreme. Totuºi, probleme diverse, ce reclamau prezenþa mea în Bucureºti, m-au împiedicat pe moment ºi, apoi, a urmat un interval de lucru intens, pentru o carte, planificat din vreme. Rãmîne, aºadar, pentru altã datã.

Nãdãjduiesc ca epistola mea sã vã gãseascã sãnãtos ºi cu putere de muncã.

Cu preþuire,

Artur Silvestri

2 septembrie 1987, Bucureºti

Stimate Domnule Silvestri,

Primind scrisoarea Dvs. **Ne-am bucurat de aprecierile pe care le faceþi unor lucrãri ale Noastre** care au vãzut recent lumina tiparului, ca ºi de consideraþia ºi importanþa pe care le acordaþi restaurãrilor de la Mînãstirea Putna.

Drept semn de preþuire pentru munca Dvs., vã oferim în continuare vol. IV din aceeaºi lucrare ºi Liturghierul marelui Nostru înaintaº Mitropolitul Dosoftei.

Cu stimã,

Teoctist Arãpaºu,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

P. S.: Prea Fericirea Sa Vã mulþumeºte ºi pentru recentul studiu trimis.

5 septembrie 1987, Timiºoara

Stimate Domnule Silvestri,

Mulþumesc pentru scrisoarea dvs. din 31 august ºi pentru cele douã publicaþii dãruite. Studiul despre „*ªcoala literarã de la Tomis“* este foarte interesant ºi-l vom prezenta în Revista „Mitropolia Banatului“ [1]. Profit de prilej spre a Vã exprima ºi acum **sincera mea apreciere pentru tot ceea ce faceþi în scopul promovãrii culturii româneºti.**

Cu cea mai sincerã preþuire,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

---

[1] *Studiul meu apãruse în „Revue Roumaine“ nr. 7/1987 ºi a fost, comentat, foarte pãtrunzãtor, de admirabilul teolog dr. Marcu Bãnescu ("Mitropolia Banatului“ nr. 9-10 /1987), cãruia îi sînt ºi azi recunoscãtor.*

3 septembrie 1987, Bucureºti

Domnului Artur Silvestri,

Iscusit mînuitor al scrisului nostru de inimã ºi de gînd românesc, din partea noastrã preþuire ºi binecuvîntare.

Teoctist,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

7 septembrie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nestor Vornicescu],

Am rãsfoit, prin bunãvoinþa cuiva ºi doar cîteva minute, monumentalul volum al „Sfinþilor români" apãrut din iniþiativa ºi cu purtarea de grijã a Înalt Prea Sfinþiei Voastre, artizanul acestei opere fundamentale de civilizaþie româneascã, operã ce vã aºeazã, prin lucrarea bisericeascã, între conºtiinþele acestui neam, alãturi de Varlaam, de Dosoftei. Sîntem, aºadar, contemporani cu un act de culturã cum nu s-a mai fãcut pînã acum, afirmînd puterea româneascã de-a lucra în nevãzut, ridicînd o tradiþie de viaþã eticã ºi o concepþie înaltã despre Univers (moºtenite de la popoarele „getice") la condiþia de filosofie a istoriei. Sã vã felicit ºi eu (aºa cum presupun cã în aceste zile fac toþi cei care simt ºi gîndesc româneºte) pentru aceastã izbîndã.

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

8 septembrie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Damaschin Coravu],

Permiteþi-mi sã vã adresez, de ziua de naºtere a Prea Sfinþiei Voastre, la jumãtatea lui septembrie, un cãlduros „La mulþi ani!", expresie a preþuirii pe care o port autorului „Rugãciunii domneºti", admirabil studiu hermeneutic complet, sintezã fundamentalã a gîndirii exegetice româneºti.

Cu adîncã stimã,

Artur Silvestri

12 septembrie 1987, Bucureºti

Mult stimate Domnule Silvestri,

M-am bucurat cã aþi primit volumele de poezii. Disperasem cu trimiterea lor, fiindcã poºta este tocmai pe ªoseaua Giurgiului. Vã comunic, deocamdatã, cã a treia oarã insistenþa mea ºi-a dat rodul!

Am fost impresionat cã mi-aþi cerut „Argumentele cãrþilor noastre". Mã conformez. Eu n-am fãcut niciodatã caz de scrierile mele, nu le-am înºirat pe coperþi, nici nu le-am însoþit de-o fotografie. Pãstrez mãsura mea de totdeauna modestã, poate mi-aº putea permite sã spun „clasicã", nu în sensul „marilor clasici".

Sunt de acord sã vã trimit, deocamdatã, sub titlul de mai sus, patru articole, limitate la spaþiul editorial indicat, rãmînînd acelaºi titlu sau altul. Eu, pentru prima datã, desprind din caietele mele de memorii (14) numai ceea ce intereseazã. Nu mi s-a adresat nimeni pînã acum cu asemenea ofertã, deºi împlinesc, la 22 iunie 1988, 75 de ani. Sã sperãm!

În cele patru articole pe care le pregãtesc, fãcînd nemiloase eliminãri, mã refer la Iconar, cu toþi adepþii, remarcaþi ºi ei de G. Cãlinescu, apoi la legãturile mele literare cu G. Cãlinescu (la „Naþiunea" cãruia am debutat), precum ºi la avatarurile vieþii mele, cînd am fost în apropierea lui N. Iorga, Ion

I. Nistor, coleg cu Gala Galaction, prieten cu bucovineana Parascheva Arghezi, în conflict cu Lucian Blaga etc.

Am socotit cã viaþa mea meritã sã aducã un plus de cunoºtinþã literarã. Cu maestrul Mihail Sadoveanu m-am cunoscut la Neamþ, apoi am avut destule schimburi de vederi în Bucureºti, în cabinetul Patriarhului Justinian. M-am socotit, totdeauna, un anonim, retras într-o singurãtate totalã. Ca profesor la ºcolile eclesiastice, i-am avut elevi pe scriitorul meu iubit Petru Vintilã ºi pe Mitropolitul Nicolae Corneanu al Banatului, ca profesor universitar i-am avut studenþi ºi doctoranzi pe Dan Zamfirescu, Virgil Cândea, Alexandru Duþu, Antonie Plãmãdealã, Nestor Vornicescu, ªtefan Pîrvu, Mihai Vlasie ºi pe mulþi alþii.

Am sã trimit colaborarea mea în sãptãmîna ce vine, rãmînînd ca dumneavoastrã sã hotãrîþi ºi s-o programaþi. Este un fragment al literaturii române pe care l-am trãit. Nu mã refer la scriitorii în viaþã, ceea ce este de la sine înþeles!

Vã rog sã fiþi binevoitor cu un scriitor în vîrstã, departe de tumultul publicitar, nesimpatizînd cu recenziile de serviciu, trãind într-o singurãtate totalã.

Cu aceleaºi sentimente sincere,

Petru Rezuº

12 septembrie 1987, Bucureºti

Multe Iubite ºi Preþuite Prietene Artur,

Folosesc aceeaºi adresã, întemeindu-se pe primirea coletului. Este prima datã cînd îmi permit sã însãilez cîteva evenimente dintr-o viaþã zbuciumatã. Numai îndemnul dumneavoastrã a fost decisiv. Neprieteni am destui, deºi eu nu mi-am permis sã scriu decît adevãrul în cãrþile mele. Sau, mai bine zis, adevãrul onest în care cred.

M-am complãcut pînã acum (la anul – 22 iunie 1988 – împlinesc 75 de ani) într-un anonimat din multe puncte de vedere incomod, fiindcã se aflã necolegi care mã înºirã printre „alþii mai puþin cunoscuþi“. Este ºah la mine, dar regina mea mai este pe tablã! Un prieten sincer la care þin sufleteºte este ªerban Velescu de la Consiliul Culturii, care vã poate oferi referinþe despre mine ºi familia mea.

Doresc eu un prieten tînãr de valoarea de excepþie a dumneavoastrã ºi voi cãuta o modalitate de-a ne întîlni ºi a vã cere sfatul în privinþa scrierilor mele. Mai am manuscrise ºi sunt încurcat în ele. O vizitã la Mihai Dulea, în primãvarã, n-a avut darul sã rezolve problemele mele.

Vã trimit „Argumentele cãrþilor noastre“, lãsîndu-vã larga latitudine de-a hotãrî asupra lor. Poetul Nicolae Dan Fruntelatã, cunoscînd aprecierile mele, va hotãrî cele de cuviinþã.

Eu vã îmbrãþiºez pe toþi, neuitîndu-l pe Mihai Ungheanu ºi Vã transmit sincere urãri de muncã,

Petru Rezuº

14 septembrie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nestor Vornicescu],

Întrucît am fost luat prin surprindere de apelul telefonic al Domniei Voastre, am uitat sã vã pun la curent cu o chestiune care vã priveºte, aºa încît revin acum sub formã epistolarã. Iatã aºadar, despre ce este vorba.

Dupã cum ºtiþi, dl. Modest Morariu a introdus, la insistenþele mele, în primãvara lui 1987, volumul „Aethicus Histricus. Cosmografia“ în planul editorial pentru anul viitor. Iniþial, oferta pe care i-am prezentat-o preciza conþinutul volumului, alcãtuit din studiul introductiv al Prea Sfinþiei Voastre, textul „Cosmografiei“ tradus de David Popescu ºi o postfaþã, cu note, pe care urma sã o fac eu. Între timp, avînd un alt volum, personal, la Editura Meridiane, i-am notificat d-lui Modest Morariu retragerea mea din aceastã antreprizã; pe de altã parte, intenþia mea a mai fost de a vã oferi posibilitatea de a vã bucura integral de aceastã descoperire pe care aþi fãcut-o ºi de a vã lega, singur, numele de o ediþie cum ar fi aceasta.

Într-o discuþie recentã cu dl. Modest Morariu, domnia sa ºi-a exprimat îngrijorarea în legãturã cu „Aethicus“, ignorînd dacã mai este sau nu în vigoare aceastã idee cãci, repet, volumul e cuprins în planul definitiv al editurii. I-am rãspuns cã nu cunosc stadiul în care se gãseºte ºi cã îl veþi informa personal despre aceastã chestiune. ªi, spre a vã ajuta, iatã telefoanele domnului Modest Morariu: 176.010/int. 1248 (birou), 148.656 (acasã). Nu mã îndoiesc cã îl veþi pune în curent, la vreme, cu decizia pe care aþi luat-o.

Îmi permiteþi, totuºi, o remarcã: fiind vorba de o apariþie în colecþia „Biblioteca de artã“ (unde a apãrut ºi Gerard din Cenad) ºi de o ediþie personalã, ar fi salutar de a înainta cu aceastã idee. Puteþi da, drept studiu introductiv, textul apãrut deja în broºurã ºi ca text propriu zis al lui Aethicus – versiunea lui David Popescu (care se bucurã, automat, de toate drepturile financiare legale). Aceastã soluþie nu primejduieºte apariþia monografiei pe care o preconizaþi dar oferã posibilitatea unei cunoaºteri mai rapide a problemei de cãtre publicul larg. Însã, desigur, sînteþi liber sã hotãrîþi dupã cum socotiþi cã e mai bine. Aº fi încîntat, totuºi, sã vã fi fost ºi acum de ajutor.

Cu preþuire,

Artur Silvestri

14 septembrie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antim Nica],

Cunoscînd iniþiativele culturale, admirabile, care vã caracterizeazã „lucrarea“ (volumul *„De la Dunãre la Mare“* e doar una dintre ele) îmi fac o datorie de onoare în a vã oferi un exemplar din studiul meu recent, apãrut în „Revue Roumaine“ nr. 7 / 1987, dedicat „Operelor literare de la Tomis“. Este doar o parte dintr-o cercetare vastã asupra epocii literare strãromâne, care va apãrea integral în mai multe numere ale unei prestigioase publicaþii[1].

Presupun, Înalt Prea Sfinþia Voastrã, cã veþi fi interesat de aceste contribuþii care întãresc concluziile ºtiinþifice asupra începuturilor creºtine la români.

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *Era în discuþie apariþia la „R. F. E. D." din Milano; acolo a apãrut, în 1989, doar studiul despre „epoca literarã brîncoveneascã"*

15 septembrie 1987, Craiova

Domnia Voastrã,

Vã mulþumesc din inimã pentru urãrile fãcute cu prilejul zilei mele de naºtere.

Vã rog sã primiþi ºi din partea mea alese doriri de sãnãtate, fericire ºi noi succese în nobila activitate ce desfãºuraþi pentru îmbogãþirea literaturii române.

Cu aleasã preþuire,

Damaschin Coravu

17 septembrie 1987, Bucureºti

Mult stimate domnule Mircea Pãcurariu,

Încep cu aceastã formulare, poate neprotocolarã, însã, „Prea Cuvioase Pãrinte Profesor" mi s-a pãrut a fi prea puþin ºi, în orice caz, un fel prea exact circumscris spre a defini ceea ce reprezentaþi în lumea româneascã de azi, nu doar în aceea propriu-zis eclesiasticã. ªi, într-adevãr, a fi istoricul Bisericii Ortodoxe Rom ne într-un moment cînd a rãmîne ortodox echivaleazã cu a rãmîne irevocabil român, e un gest de preþ ºi una dintre acele opþiuni care înalþã, prin definiþie, individul pãrelnic la altitudinea unei idei morale.

Iatã de ce sînt încîntat sã vã ofer unul din cele mai recente studii ale mele, apãrut în „Revue Roumaine" ºi dedicat epocii de început a creºtinismului la români, cuprinzînd o examinare fãcutã, desigur, dintr-o perspectivã care e, mai înainte de toate, a istoriografiei literare ºi a filosofiei culturii. Nãdãjduiesc cã o astfel de încercare, în chip inevitabil fragmentarã (cãci face parte dintr-o sintezã în trei pãrþi, care va apãrea în aceeaºi publicaþie, conti-nuarea producîndu-se la începutul anului viitor) va stîrni interesul Domniei Voastre. Adaug, de asemenea, ºi un exemplar mai vechi, din „Luceafãrul", unde tratez chestiunea Bisericii Unite ºi pe care, poate, îl cunoaºteþi.

Cu adîncã preþuire,

Artur Silvestri

17 septembrie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Vasile Coman],

Cunoscînd aspecte ale activitãþii cãrturãreºti ºi de zidire ortodoxã ºi româneascã a Prea Sfinþiei Voastre, îmi face o deosebitã plãcere sã vã ofer,

împreunã cu expresia preþuirii pe care v-o port, unul din studiile mele recente, dedicat începuturilor creºtinismului la români. Studiul, apãrut în prestigioasa publicaþie „Revue Roumaine“, examineazã pentru întîia oarã epoca roma-nitãþii creºtine „carpatice“ din perspectiva istoriei literaturii ºi constituie o dezvoltare a cercetãrilor întreprinse de regretatul profesor Ioan G. Coman ºi de I. P. S. Nestor Vornicescu.

Nãdãjduiesc sã constat cã încheierile pe care cercetarea aceasta le desprinde au ºi încuviinþarea Prea Sfinþiei Voastre.

Cu adîncã preþuire,

Artur Silvestri

18 septembrie 1987, Bucureºti

Prea Cuvioase Pãrinte Stareþ [Olivian Bindiu],

Citesc într-un numãr recent din „Telegraful Român“ o foarte interesantã prezentare pe care Domnia Voastrã o faceþi, înfãþiºînd momente ale istoriei, totuºi nu atît de scurte, pe care o are Mãnãstirea „Izvorul Miron“. Cunoºteam de la I. P. S. Nicolae al Banatului, care mã onoreazã cu prietenia Sa, povestea întemeierii acestei mãnãstiri, care e un exemplu de resurecþie modernã a spiritului monastic, arãtînd vitalitatea formulei profund tradiþionale ºi puterea ei de a rãspunde, în mod adevãrat, dezideratelor, ale vieþii contemporane. Într-adevãr, aceastã dezvoltare a unei strãvechi tradiþii, cu rãdãcini în lumea româneascã de vest (pe care le menþionaþi, în chip remarcabil, cu ocazia schiþei de monografie din „Telegraful“) e de naturã sã bucure pe cei care cred în valoarea moralã ºi culturalã a acestor aºezãminte ce polarizeazã spiritele ºi le dau o dimensiune eticã ºi naþionalã. Sînt ºi eu (deºi avînd ocupaþii laice) unul dintre cei care pun temeiuri majore pe forþa ortodoxiei de a regenera moral un popor ºi de aceea, în nu puþine din cercetãrile literare pe care le fac, interesul pentru contribuþia creºtinã este decisiv. Iatã de ce micul studiu al Domniei Voastre m-a captivat, el constituie o încercare de a sintetiza o vatrã culturalã bãnãþeanã, dupã cît se pare valoroasã ºi cred cã nu greºesc dacã avansez ideea cã aþi putea încerca, pornind de aici, sã faceþi o adevãratã monografie.

Ceea ce m-ar fi interesat (deºi Domnia Voastrã menþionaþi cîte ceva pe aceastã temã) ar fi urmãtorul aspect: existã, în obºtea pe care o pãstoriþi, preocupãri culturale, de studiu teologic ori încercãri, în domenii cum ar fi pictura ori sculptura, cercetarea cãrþilor mai vechi ºi mai noi? Existã, aºadar, o reflecþie ortodoxã care sã însoþeascã practica monahalã? În ce constã aspectul nou al mãnãstirii, despre care vorbiþi, în articolul publicat în „Telegraful Român”? A existat o preocupare de a valorifica, în aceste construcþii noi, tradiþia arhitecturii româneºti bisericeºti, de a respecta, în picturã, erminia? Iatã întrebãri care, nãdãjduiesc, vor primi un rãspuns.

Cu preþuire,

Artur Silvestri

25 septembrie 1987, Oradea

Mult Stimate Domnule Silvestri,

Am primit cu bucurie rîndurile Dumneavoastrã împreunã cu revista „Revue Roumaine“, în care aþi publicat **un interesant ºi documentat studiu despre literatura strãromânã care s-a manifestat pe pãmîntul strãbun. Asemenea lucrãri sînt necesare ºi folositoare pentru a arãta rãdãcinile fiinþãrii noastre în aria carpato-dunãreano-ponticã**.

Vã urmãresc cu plãcere ºi articolele din „Luceafãrul“ cu „punerile la punct“ ale denigratorilor de peste hotare.

Sînt bucuros sã Vã anunþ cã în Editura Episcopiei Oradiei va apãrea curînd lucrarea arheologului N. Gudea de la Cluj despre creºtinismul daco-roman în Transilvania pe bazã de documente arheologice. Vom fi bucuroºi sã Vi-o trimitem îndatã ce va apãrea.

De tot binevoitor,

Vasile Coman,
Episcopul Oradiei

25 septembrie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Lucian Florea-Tomitanul],

Înþelegînd, din convorbirea telefonicã pe care am avut-o, cã v-a interesat studiul meu privitor la „ªcoala literarã de la Tomis“, permiteþi-mi sã îmi exprim încã o datã satisfacþia de a fi întîlnit un spirit congener. ªi, fiindcã ºtiu cã v-a preocupat contribuþia românilor la combaterea Uniaþiei (între altele ºi printr-o lucrare, din „Glasul Bisericii“, nr. 9 – 10 / 1968, dedicatã „Ortodocºilor din Braºov în luptã cu Uniaþia“) îmi face o deosebitã plãcere sã vã ofer textul unei intervenþii, pe care am publicat-o în martie 1985, asupra acestor chestiuni, cu ocazia unei lungi campanii de polemicã prestatã vreme de aproape trei ani (1982 – 1985) în Revista „Luceafãrul“. Sînt sigur cã, informîndu-vã la faþa locului ºi combãtînd aceastã situaþie, în perioada cînd aþi pãstorit comunitatea româneascã din strãinãtate, veþi înþelege mai bine decît alþii semnificaþia ºi valoarea acestui gest cu atît mai important cu cît vine din partea unui laic.

De asemenea, mi-ar fãcea plãcere sã citiþi un frumos eseu al soþiei mele, prozatoarea Mariana Brãescu, apãrut în „Contemporanul“ de azi, unde este evocatã Mãnãstirea de la Ciolanu, pe care am cunoscut-o mai bine în vara aceasta, în vacanþã. ªtiu cã sînteþi legat de acele locuri ºi sînt sigur cã ele au, pentru Prea Sfinþia Voastrã, ºi o valoare sentimentalã.

Vã þin la dispoziþie exemplare din „R. R.“ nr. 7 / 1987 (în limbile englezã, germanã ºi rusã), rãmînînd sã vi le înmînez atunci cînd ne vom reîntîlni, poate la Tomis (de voi avea ocazia sã ajung) ori la Bucureºti, cînd veþi veni Prea Sfinþia Voastrã cu treburi oficiale. De altfel, aº fi încîntat sã vã primim, dacã aveþi vreme ºi doriþi acest lucru, cînd veniþi în Bucureºti, vizita Prea Sfinþiei

Voastre fiind, desigur, unul din acele momente de comuniune sufletească ºi de întîlnire rarã cu un spirit ales.

Cu preþuire ºi adîncã stimã,

Artur Silvestri

25 septembrie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

Primesc astãzi, cu multã plãcere, epistola pe care aþi avut amabilitatea sã mi-o trimiteþi ºi vã mulþumesc pentru aprecierile superlative pe care le faceþi asupra studiului meu privitor la „Strãromâni“ (”Luceafãrul“, n. 7 / 87); de asemenea, sînt bucuros cã sugestiile mele asupra cãrþii pe care tocmai o publicaþi v-au fost de folos. Ar fi, într-adevãr, mai bine ca ea sã aparã cu titlul pe care l-aþi ales, de aceea vã urez noroc ºi izbîndã în această încercare (al cãrei fericit final îl prevãd!) de a modifica titulatura.

Înainte de a trece la altele, vã ofer un exemplar din „Contemporanul“ de astãzi, unde Mariana publicã un eseu splendid despre aºezãmîntul de la Ciolanu, a cãrui cunoaºtere nu a rãmas fãrã efect. Acesta, ca ºi alte texte pri-vitoare la viaþa religioasã a Buzãului ce am scris ºi pînã acum, sînt semne ale preþuirii sincere pe care v-o purtãm ca ºi ale aprecierii pe care activitatea Prea Sfinþiei Voastre o reclamã.

Acum, în douã vorbe, numãrul din „Revista Românã“ unde existã recenzia la cartea Prea Sfinþiei Voastre: va apãrea curînd, întîrzierea explicîndu-se prin procesul tipografic laborios. Însã aflu acum cã în nr. 9 / 1987 al Revistei „Pentru Patrie“ va figura încã un comentariu al meu (privitor la opera de istoriograf pe care o edificaþi), conþinînd glose (foarte interesante) la „Legenda Sfîntului Andrei“. Voi fi bucuros sã vã ofer cîteva numere, poate la Buzãu (unde, totuºi, e mai greu de ajuns) ori la Bucureºti, dacã veþi binevoi, cu ocazia vreunei cãlãtorii pe aici, sã ne cãlcaþi pragul. Noi vã aºteptãm cu dragoste ºi cu aceeaºi veche preþuire!

Artur Silvestri

25 septembrie 1987, Bucureºti

Prea Cuvioase Pãrinte Stareþ [Neofit Smãrãndoi],

Deºi am pãrãsit de aproape o lunã mirifica aºezare de la Ciolanu, totuºi ne reamintim adeseori de clipele fericite pe care le-am petrecut acolo; liniºtea, peisajul, bunãvoinþa, toate acestea fac amintirile sã fie ºi mai vii. ªi, pe deasupra, convorbirile prelungite, senine, înþelepte cu Prea Cuvioºia Voastrã, care sînteþi, într-adevãr, ceea ce se cheamã „un om de toatã isprava“.

Ne-am gîndit atunci cã vom scrie despre Ciolanu ºi iatã cã am început sã ne þinem de gîndul bun. Mariana a publicat recent în „Contemporanul“ un frumos articol, prezentînd realizãrile, în materie de construcþii civile, de la mãnãstirea ce o conduceþi. Pe lîngã valoarea literarã a textului, existã, bineînþeles, ºi o valoare de context. ªtiþi bine cã, astfel de consemnãri fãcute în presã

(ºi încã în publicaþii de prestigiu) folosesc, ca argument, odatã ºi odatã, cînd va trebui sã se construiascã ºi altceva. Nãdãjduiesc cã o sã aveþi ocazia sã folosiþi, cît de curînd, aceste argumente, pentru a definitiva ceea ce aþi început.

ªi, spre a încheia aceastã repede epistolã, permiteþi-mi sã vã urez sãnãtate ºi putere de muncã, liniºte ºi nãdejde.

Cu preþuire,

Artur Silvestri

27 septembrie 1987, Sibiu

Domnule Artur Silvestri,

Cu alese sentimente, vã trimit o carte de istorie a suferinþelor românilor transilvãneni de altãdatã.

Mircea Pãcurariu

28 septembrie 1987, Sibiu

Mult Stimate Domnule Silvestri,

Vã mulþumesc mult pentru cele scrise în „Luceafãrul“, dar mai cu seamã pentru studiul deosebit de interesant pe care l-aþi publicat în „Revue Roumaine“. Aºtept cu mult interes ºi restul. **Aþi pus într-o manierã nouã începuturile literaturii noastre, ceea ce mã face sã þin seama de cele ce aþi scris la noua ediþie a cursului de „Istoria Bisericii Române“** pe care o am în pregãtire.

V-am trimis, la rîndul meu, ultima mea lucrare, deºi cred cã o aveþi (inclusiv un exemplar în limba englezã, pe care îl veþi putea oferi vreunui strãin interesat de problemele noastre). Cartea a apãrut într-un tiraj frumos, inclusiv traduceri în limbile englezã, francezã ºi maghiarã.

În dorinþa de-a ne vedea la Bucureºti sau Sibiu, vã rog sã primiþi sincere urãri de sãnãtate ºi mult succes în cercetãrile Dv.

Mircea Pãcurariu

septembrie 1987, Buzãu

Mult Stimate Domnule Artur Silvestri,

Am primit cu deosebitã bucurie „Revue Roumaine“, în care Dvs. aþi scris un excepþional studiu de sintezã privind „ªcoala literarã de la Tomis“, pentru care, îngãduiþi-mi sã vã felicit din toatã inima. De asemenea, vã exprim recunoºtinþã pentru deosebitele consideraþii în legãturã cu studiul meu despre Sf. Apostol Andrei.

Scrisoarea Dvs. din 29 aug. a.c. m-a emoþionat ºi încurajat. **Vã sînt recunoscãtor pentru aprecierile modestei mele activitãþi culturale, ca ºi pentru preþioasele sugestii în legãturã cu modesta lucrare pastoralã ºi misionarã**, care deºi este aprobatã cu titlul „Îndrumãri pastorale ºi misionare“ ºi predatã deja la Tipografie, voi încerca ca aceastã formulare sã rãmînã ca subtitlu, iar cel principal sã fie: „În slujba crezului strãbun ºi a buneivoiri între

oameni”[1]. Pentru aceasta voi interveni, printr-o adresã, la Dep. Cultelor ºi în cazul cã se va aproba, voi fi foarte bucuros.

Vã urez succes deplin în nobila dvs. activitate,

Epifanie Norocel,
Episcopul Buzãului

---

[1] *A apãrut, în 1987, cu titlul „În slujba credinþei strãbune ºi a înþelegerii între oameni“.*

1 octombrie 1987, Craiova

Cordiale muþumiri pentru felicitãrile de la 1 octombrie.

Aceleaºi cãlduroase urãri de bine,

Nestor Vornicescu,
Mitropolitul Olteniei

2 octombrie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

Regret cã, din cauza unei confuzii, v-am prevenit, în mod eronat, de apariþia în nr. 9 al Revistei „Pentru Patrie“, a unei recenzii la „Pagini...“. Nu în nr. 9 ci în nr. 11 (aºadar, în noiembrie) e planificat sã aparã acest text. Confuzia se datoreazã titlului asemãnãtor pe care îl aveau cele douã comentarii ºi nu are alte motive.

În schimb, cît de curînd va apãrea „Revue Roumaine“ (pe septembrie) unde nu a intervenit nici o defecþiune.

Cu preþuire,

Artur Silvestri

7 octombrie 1987, Buzãu

Prea Stimate Domnule Artur Silvestri,

Am primit cu deosebitã bucurie scrisorile din 25 sept. ºi respectiv din 2 oct. 1987.

Vã mulþumesc cordial pentru numãrul din „Contemporanul“, în care distinsa Dvs. soþie a scris un minunat eseu despre Mãnãstirea Ciolanu. Vã rog sã-i transmiteþi, din partea mea, alese felicitãri.

De asemenea, am fost încîntat, citind pe îndelete, postfaþa la volumul de poezii foarte inspirat alese din Zaharia Stancu, ca ºi excepþionalul interviu dat ºi care pentru prima datã a vãzut lumina tiparului în cartea „*Literaturã ºi Naþiune*“ de Ilie Purcaru, lucrãri pe care aþi binevoit sã mi le dãruiþi. Am citit cu deosebitã plãcere „*Mãgura înainte de Cetãþuia*“, care demonstreazã atît ta-lentul literar cît ºi dragostea de monumente ºi de frumoasele noastre meleaguri.

Vã rog sã primiþi cele mai bune urãri ºi doriri de noi împliniri în activitatea Dvs.,

Epifanie Norocel,
Episcopul Buzãului

7 octombrie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Vasile Coman],

Abia luni, 5 octombrie, am primit cãrþile pe care aþi avut bunãvoinþa a mi le trimite ºi pînã nu am încheiat studiul lor atent am ezitat sã vã rãspund. Astãzi, însã, isprãvind lectura „*Cuvintelor pentru suflet*“, mã grãbesc sã vã felicit pentru excepþionala contribuþie misionarã ºi patrioticã pe care o lãsaþi, prin acest volum, celor care vor veni dupã noi.

Cunoºteam cîteva din studiile Prea Sfinþiei Voastre, apãrute în anii din urmã în „Telegraful Român“ dupã cum îmi amintesc cu plãcere ºi unele din cercetãrile mai vechi, precum aceea publicatã în „Mitropolia Olteniei“ nr. 9-10 / 1971, privitoare la „rãspîndirea cãrþilor de cult de la Rîmnic în parohiile din þara Bîrsei“. Aceasta în ceea ce priveºte contribuþiile de istorie a culturii ºi civilizaþiei române cãci, de bunã seamã, iniþiativele misionare ºi pastorale (dovedind, în mod constant, echilibru, realism ºi cunoaºtere adîncã a sufletului omenesc) au avut întotdeauna ecoul meritat. Astfel, o intervenþie (din „Mitropolia Ardealului“, din nr. 9 – 10 / 1971) militînd „pentru o preoþie slujitoare“ mi-a reþinut atenþia atît prin poziþia judicioasã pe care o promoveazã cît ºi prin apartenenþa la vechi tradiþii de civilizaþie românã ºi creºtinã. Cã este aºa, o dovedeºte dezvoltarea ideii de „bisericã slujitoare“, întreprinsã, ulterior, în chip strãlucit, de I. P. S. Antonie al Ardealului.

Omiletica Prea Sfinþiei Voastre (cuprinsã în „*Cuvîntãri liturgice*“, din 1973) se încadreazã în mod organic în acest complex program cultural ºi scriitoricesc, cu obîrºii vechi, de vreme ce, în 1945, aþi publicat la Braºov, o cer-cetare dedicatã vieþii creºtine „cotidiene“, participãrii lui „Hristos în familie“. Pas cu pas, se adunã o operã impunãtoare, avînd dimensiune pastoralã ºi culturalã pregnantã; dar cred cã nu greºesc spunînd cã recentele „Cuvinte pentru suflet“ reprezintã, deocamdatã, cheia de boltã a ei. Acum, practicianul creºtin ºi metodologul muncii misionare îºi dau mîna, realizînd o sintezã vie pe care experienþa vastã ºi îndelungatã o uºureazã mult.

Sînt încredinþat cã voi comenta, cît de curînd, aceastã admirabilã carte, aºa cum am comentat ºi altãdatã contribuþiile altor ierarhi, precum Antonie Plãmãdealã, Nicolae Corneanu, Nestor Vornicescu, Epifanie Norocel, Gherasim Cristea etc.; avem, într-adevãr, la conducerea Ortodoxiei Române o **impunãtoare categorie de cãrturari, dar ºi înfãptuitori**, între care îmi permit sã vã asigur cã vã numãraþi. Prin natura preocupãrilor mele, m-a interesat mai cu seamã partea istoriograficã a „Cuvintelor...“, reprezentatã aici mai ales prin cercetãri de viziune ºi mai puþin prin contribuþii documentare. Nu voi uita, astfel, excepþionalul eseu privitor la „patrie ºi patriotism în lumina învãþãturii creºtine“ [1], reprodus între cele mai frumoase ºi mai adevãrate „cuvinte“ creºtine de la noi. Pentru istoriograful ºi criticul literar care sînt, acest text exemplificã forþa unei tradiþii de limbã literarã ºi de stil nobil, pãstratã vie pînã în ziua de azi din vocabulele vechi, „de ceasloave ºi cazanii“.

Aceeaºi impresie foarte bunã o face ºi comentariul pe care îl dedicaþi monografiei lui Nicolae Gudea dedicatã cetãþii de la Porolissum (cercetare pe care o cunosc ºi o preþuiesc); este evidentã aci ºtiinþa adîncã de istorie româneascã, dupã cum evidentã e ºi viziunea clarã asupra continuitãþii românilor. Cunosc, prin studiile pe care le fac, numeroase documente ºi „izvoare“ asupra românilor transilvãneni ºi mi-am putut forma o pãrere proprie, bine întemeiatã, asupra acestei chestiuni aºa încît am înþeles, poate mai bine decît alþii, argumentele pe care Prea Sfinþia Voastrã le întrebuinþaþi. În treacãt fie spus, cred cã sînteþi cel mai indicat spre a face, acum ori ceva mai tîrziu, o sintezã privitoare la „Începuturile vieþii creºtine daco-romane în Bihor“, sintezã care ar constitui încã o probã ºtiinþificã în lunga ºi dreapta noastrã luptã pentru afirmarea adevãrurilor istoriei. Poate cã veþi spune cã ne lipsesc documentele pentru unele din epoci, pentru intervale de timp încã necercetate; dar eu ºtiu cã acolo unde documentul aparent lipseºte apare logica faptelor în miºcare, care aceea ne dã explicaþiile ultime ºi definitive. Oricum ar fi, vã invit, Prea Sfinþia Voastrã, sã reflectaþi la aceastã chestiune, pe care o socotesc importantã în cel mai înalt grad.

Iatã, dar, cîte gînduri (ºi sînt numai cîteva!) pot stîrni „Cuvintele pentru suflet“, o carte de simþire româneascã ºi creºtinã cum nu sînt multe. ºi, de-aceea, permiteþi-mi încã o datã, Prea Sfinþia Voastrã, sã vã felicit pentru apariþia ei.

Sînt recunoscãtor ºi pentru celelalte volume trimise care îmi confirmã ceea ce se spune, de mai mult timp, despre activitatea Prea Sfinþiei Voastre ºi anume cã sînteþi ºi un excepþional editor. Mãrturisesc cã n-am avut, din nefericire, prilejul sã cunosc ºi acest aspect (fãrã îndoialã – important) cãci volumele de acest fel nu se difuzeazã în Bucureºti ºi, dacã se difuzeazã totuºi, numãrul e mic. Însã ceea ce am vãzut acum întrece previziunile: cãrþi elegante, cãrþi fundamentale (între ele, aceea a lui Florian Dudaº, care este esenþialã în acest domeniu). Ce altceva ºi-ar dori un suflet ales care ºi-a fãcut ºi din tipãrirea de cãrþi o cauzã înaltã pentru viaþã?

Nu aº putea încheia fãrã sã vã mulþumesc, Prea Sfinþia Voastrã, ºi pentru bunele aprecieri pe care le faceþi asupra studiilor mele ºi a intervenþiilor jurnalistice; valoarea acestor aprecieri este cu atît mai mare cu cît ele vin de la cãrturarul de înalt nivel care sînteþi; o personalitate adevãratã în compania cãreia mi-ar face plãcere sã mã aflu, cîndva, cînd poate veþi binevoi sã ne întîlnim, la Oradea ori la Bucureºti.

Nãdãjduiesc, în final, ca rîndurile mele sã vã gãseascã sãnãtos,

Cu stimã ºi adîncã preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] L-am republicat, în semn de preþuire, în „Mileniul III“ nr. 2/1990, revistã pe care o conduceam atunci. Sînt convins cã nu i-am trimis revista, gîndindu-mã cã un omagiu ar trebui sã aibã valoare prin gestul pur ºi simplu; dar acum îmi pare rãu cãci, bãtrîn fiind, ºi suferind, n-a mai aflat cã nu fusese uitat de tot. S-a stins, de bãtrîneþe ºi boli, în 1992.

7 octombrie 1987, Bucureºti

Mult stimate Domnule Profesor [Mircea Pãcurariu],

Scrisoarea Domniei Voastre (ca ºi, desigur, volumele trimise) mi-a fãcut o mare plãcere, arãtîndu-mi cã preþuirea pe care v-o port îºi aflã reciprocitate. Ce ºi-ar dori, de altfel, mai mult un cercetãtor al istoriei literaturii române vechi decît aprecierile pe care le faceþi (à propos de studiul meu din „R. R.“), venite de la cel mai însemnat istoric al Bisericii Ortodoxe Române? ªtiam cã e o ca-litate valoroasã aceea (ºi cã e un început bun, rãmînînd sã vãd ce se va face ºi cu celelalte douã pãrþi) însã vorbele Domniei Voastre mã confirmã; ºi spre a face o adãugire la „ªcoala literarã de la Tomis“ vã trimit încã un studiu, apãrut tot în „R. R.“, însã în 1986, care se intitula iniþial „Literatura în epoca lui Mircea cel Mare“. Aºa cum s-a tipãrit (cu titulaturã modificatã) e, totuºi, singura cercetare pe tema aceasta (strict literarã, desigur). Aº fi, nu mai încape vorbã, foarte curios sã aflu pãrerea Domniei Voastre despre ea.

Sigur cã vã puteþi întreba ce voi face cu aceste contribuþii ºi vã rãspund de îndatã: cele trei studii privitoare la strãromâni plus încã douã (acesta cu epoca lui Mircea cel Mare ºi încã unul, asupra epocii lui Alexandru cel Bun) formeazã un opuscul de vreo 150 de pagini, pe care îl pregãtesc pentru toamna viitoare spre a-l tipãri în strãinãtate. Un compendiu, la aceste dimensiuni, ar putea interesa mediile ºtiinþifice strãine care îngurgiteazã mai uºor sintezele de dimensiuni mici ºi de structura unui „digest“. Nu e, de altfel, singura iniþiativã de acest fel; predau, peste vreo douã-trei sãptãmîni, o carte privitoare la literatura românã contemporanã (pe care am intitulat-o „*The archaic Island*“), un eseu de sintezã de vreo 200 – 250 de pagini (nu ºtiu exact cît va ieºi cãci e încã în mîna dactilografei). ªi ea va lua drumul strãinãtãþii. ªi de ce acolo? Pentru cã, pentru cauza româneascã va trebui sã batem din nou pe la alte porþi: ne-norocita noastrã de viaþã istoricã mi se pare cã spre aceasta ne duce[1].

Scriu aceasta ºi mã cuprinde un sentiment de zãdãrnicie, o senzaþie scurtã de pustiu. Însã spre a face pentru români ceea ce trebuie fãcut e nevoie de acea tenacitate absolutã ºi de credinþa cã adevãrul nu stã în altã parte decît la noi; e nevoie, aºadar, de un ideal. Nãdãjduiesc, stimate Domnule Profesor, cã niciodatã acest ideal nu ne va trãda.

Cu preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *Nici aceasta „n-a fost sã fie“ dar existã ºi poate cã va apãrea vreodatã, cu exact acest titlu, ce socotesc potrivit.*

7 octombrie 1987, Bucureºti

Prea Cuvioase Pãrinte Arhimandrit [Gamaliil Vaida],[1]

Nu demult, am putut rãsfoi, cu ocazia unei vizite fãcute domnului Dumitru Soare, la editurã, elegantul pliant care înfãþiºeazã istoria Coziei ºi al cãrui text e alcãtuit de Domnia Voastrã. E bine cã apar astfel de îndreptare, atît de

trebuincioase celor care vor sã cunoascã, repede ºi profund, istoria unor aºezãminte de culturã româneascã a cãror tradiþie e atît de impunãtoare.

Prezentarea pe care o faceþi cu aceastã ocazie este documentatã, sinteticã ºi utilã, fiind, poate, o schiþã a unei monografii a Coziei, care este necesarã, de vreme ce, de la încercãrile mai vechi ºi pînã azi, cercetarea ºtiinþificã a înaintat mult. Dacã aveþi în vedere o astfel de lucrare, permiteþi-mi sã vã urez succes!

Oricum ar fi, apariþia acestei mici „monografii“ îmi dã plãcutul prilej de a vã felicita pentru iniþiativã, exprimîndu-mi preþuirea pentru grija pe care o arãtaþi cunoaºterii lãcaºului de culturã româneascã pe care îl pãstoriþi.

Cu stimã,

Artur Silvestri

---

[1] *Gamaliil Vaida era, la vremea aceea, stareþul Mãnãstirii Cozia, unul din stareþii cu renume ai acelor timpuri.*

7 octombrie 1987, Bucureºti

Prea Cuvioase Pãrinte Arhimandrit [Efrem Chiºcariu],

Primind recent mai multe cãrþi în dar de la Prea Fericitul Patriarh Teoctist, am avut bucuria sã citesc ºi admirabila monografie a Mãnãstirii Neamþ, vechi lãcaº de culturã pe care îl pãstoriþi cu atîta înþelepciune ºi de multã vreme. Astfel de monografii (cum, din pãcate, nu sînt multe ºi ar trebui sã fie, cel puþin pentru mãnãstirile cele mai însemnate, cîte una) pãstreazã viu spiritul tradiþiei naþionale ºi întreþin cultul pentru valorile româneºti. Dacã ele sînt alcãtuite cu acribie ºtiinþificã, atunci rezultatele sînt dintre cele mai pozitive; este, de altfel, cazul monografiei Mãnãstirii Neamþ [1].

Nu mã îndoiesc cã Prea Cuvioºia Voastrã aþi avut un rol important în purtarea de grijã pentru aceastã apariþie dacã nu cumva iniþiativa vã va fi aparþinut, cu binecuvîntarea de la Eparh. De aceea, permiteþi-mi sã vã felicit ºi sã vã asigur, încã o datã, de preþuirea pe care v-o port, expresie a sentimentelor de adînc patriotism ºi de mîndrie ce nutresc pentru o istorie, cum este aceea româneascã, atît de impunãtoare prin valorile ei. Ca istoric al literaturii ºi ca scriitor, *fenomenul Neamþ* [2], m-a interesat mult ºi, citind aceastã sintezã, i-am dat încã o datã dreptate Prea Fericirii Sale, care numea Neamþul „Ierusalimul ortodoxiei româneºti“. Nãdãjduiesc sã am ocazia de a vedea, la faþa locului, acest lãcaº, spre a putea face, mai apoi, publice impresiile mele despre el.

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *Autorii acesteia – remarcabilii cãrturari Diacon Ioan Ivan ºi Pr. Scarlat Porcescu, a cãror operã este, la rîndul ei, uitatã – ar merita sã fie re-descoperiþi.*

[2] *Din nefericire , „fenomenul Neamþ“ a rãmas doar o metaforã ce nu s-a tradus în studii ºi sinteze.*

10 octombrie 1987, Galaþi

Domnule Profesor,

Vã mulþumesc cãlduros pentru **valorosul Dv. studiu care aduce o importantã contribuþie la pãtrunderea adîncimilor necunoscute ale sufletului românesc.**

Dr. Antim Nica,
Arhiepiscopul Tomisului ºi Dunãrii de Jos

12 octombrie 1987, Oradea

Mult Stimate Domnule Silvestri,

Scrisoarea D-voastrã din 7.X.1987, **m-a impresionat ºi m-a copleºit de-a dreptul**. Mai întîi pentru aprecierea pe care D-voastrã o daþi modestei mele strãdanii în slujba misionarismului de pe aceste meleaguri strãbune. **Nu mai puþin pentru faptul cã un intelectual ºi cercetãtor al vieþii noastre cultural-istorice s-a aplecat asupra osîrdiei unei activitãþi bisericeºti.**

Nu mi-am închipuit ca cineva dintre scriitorii noºtri sã fie atît de receptiv ºi cunoscãtor asupra activitãþii mele misionare acum cînd ea se apropie de apus. Am doar 75 de ani.

Mi-aþi adus aminte, în scrisoarea D-voastrã, de activitatea mea de la Braºov. Vreme de 35 de ani am lucrat în aceastã cetate a românismului ºi ortodoxiei ºi trebuie sã recunosc cã ei îi datorez mult. Mi-ar face o mare plãcere ºi vã invit cu toatã dragostea sã-mi faceþi o vizitã la Oradea ºi sã poposiþi cîteva zile la noi.

Primiþi, Vã rog, doririle mele de bine ºi toatã aprecierea pentru activitatea culturalã ce o desfãºuraþi.

De tot binele voitor,

Vasile Coman,
Episcopul Oradiei

21 octombrie 1987, Sibiu

Mult Stimate Domnule Silvestri,

Vã mulþumesc mult ºi pentru a doua lucrare pe care aþi avut amabilitatea sã mi-o trimiteþi. **Sînt de-a dreptul încîntat de felul în care puneþi problemele, încît aºtept cu interes ºi alte materiale de la Dv.**

Am ºi eu o lucrare de istorie bisericeascã ce va apare în strãinãtate, la Eilangen. Am promisiunea cã va intra curînd la tipar. Mai facem ºi aºa servicii þãrii ºi culturii româneºti.

Cu alese sentimente,

Mircea Pãcurariu

27 octombrie 1987, Mãnãstirea Turnu

Stimate Domnule Silvestri,

Vã scriu din isihia mea de la Mãnãstirea Turnu, Judeþul Vîlcea unde m-am retras pentru o vreme pentru a relua contactul direct cu autenticele noduri de trãire a spiritualitãþii noastre.

M-am desprins greu de Sibiu ºi am venit aici cu emoþii. Pentru cã nu ºtiam (ºi încã nu ºtiu nici acum) cît de mult voi putea fructifica timpul ce mi l-am rezervat pentru această ieºire din lume. Cînd spun „fructifica“ mã refer la planurile pe care mi le-am fãcut în ale scrisului.

Dar acum, dupã ce am participat zilele acestea la serviciile divine de la bisericã fãcute dupã rînduiala din vechime, deºi acestea iau mult timp, totuºi realizez cît de mare cîºtig sufletesc este sã împletesc în mod armonios munca cu rugãciunea, sã nu mã forþez sã lucrez în detrimentul rugãciunii întrucît slujbele la care particip, umilinþa ºi toate celelalte rînduieli îmi arã sufletul, îl fertilizeazã, îl sensibilizeazã, în vederea rodirii.

De aceea mã voi elibera pe mine însumi de teroarea ºi de robia planurilor ºi planificãrilor ºi voi trãi aceastã perioadã dupã libera voie ºi alegere (ºi nevoie) a sufletului.

În aceste zile de exersare a tãcerii ºi a umilinþei îmi aduc aminte de mine însumi, cel de acum 15 – 20 de ani, de anii adolescenþei petrecuþi la Mãnãstirea Neamþ, de bogãþia de neînchipuit a liniºtii, îmi aduc aminte de cea mai frumoasã „definiþie“ (am pus în ghilimele) datã lui Dumnezeu (de cea mai frumoasã rostire despre Dumnezeu, altfel spus) pe care am întîlnit-o vreodatã: „*Dieu est une parole à l'extrémité du silence*“.

Orice tãcere þi-l apropie pe Dumnezeu. Îmi dau seama cã dupã un astfel de sejur ieºi în lume cu mult mai pregãtit pentru a o înfrunta.

Mã bucur mult cã lucrurile mi s-au rînduit în felul acesta.

În rest sînt bine cu toate.

Ce s-ar mai putea spera cu poeziile mele? Oare pozele ce vi le-am trimis au ajuns? La acea scurtã prezentare a Revistei „Amiciþia helveto-romanã“, dacã e cazul puteþi sã mai interveniþi. „Smochinul neroditor“ al lui Mihai Vlasie a fost prezentat la dv. în „Luceafãrul”?. Peste vreo sãptãmînã ies din nou în lume (sau zece zile). Cînd vin la Bucureºti, vã dau de ºtire.

Cu frãþeºti sentimente ºi aleasã preþuire,

Pr. Theodor Damian

P.S.: Îmi place! „Poetul ºtie sã înfãþiºeze o emoþie prin proiecþia ei în imediat ºi deopotrivã, în peren“. (Cu privire la poezia lui Ondrej Stefanko în „Luceafãrul“ din 21 oct. 81). O frazã plinã de sens, grea de sens, care se preteazã la frumoase ºi multiple aprofundãri.

28 octombrie 1987, Constanþa

Mult stimate Domnule Artur Silvestri,

Mulþumiri, Doamnei ºi Dumneavoastrã, pentru gîndurile alese, la care se adaugã materialele trimise, legate de meleagurile Ciolanului ºi acel de clarificare a credinþei celei drepte – ortodoxe.

Ce important este de a scrie ºi mai cu seamã lucruri bune, cum faceþi Dumneavoastrã! Sînt bucuros cã V-aþi dedicat ostenelei de a cerceta istoria ºi cultura noastrã în general. Vã doresc mult succes ºi spor bogat în aceastã ramurã pentru binele oamenilor.

Lucian Florea-Tomitanul,
Episcopul vicar al Tomisului ºi Dunãrii de Jos

9 noiembrie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nestor Vornicescu],

Citesc cu atenþie interviul pe care l-aþi acordat „Magazinului“ (ºi apãrut alaltãieri), o încercare foarte documentatã de a recapitula starea cercetãrilor în „cazul Aethicus“ ºi, în general, în „chestiunea strãromânã“. Impresia mea este cã ideea a prins rãdãcini ºi de aici încolo va fi greu, de nu cumva imposibil, a o repune în penumbrã. E drept cã eforturile de a o impune nu au fost puþine ºi eu însumi le cunosc mai bine decît alþii, **prejudecãþile ºi inerþia avînd ºi ieri, ºi alaltãieri, ºi azi ºi, probabil ºi mîine, puteri care nu cedeazã atît de uºor**. Însã adevãrul ºtiinþific a rãzbit.

Înalt Prea Sfinþia Voastrã rezumaþi într-un mod admirabil cîteva dintre aspectele fundamentale pe care „chestiunea strãromânã“ le comportã: disociaþia „sciþi – autohtoni“, de pildã, e rezolvatã elegant ºi abil, apoi natura cultã, aparþinînd „literaturii scrise“, a creaþiilor strãromâne. Nu mai puþin hotãrîtã e **sublinierea romanitãþii în termen bizantin, adicã ortodox, cãci Roma Evului Mediu timpuriu nu e Roma geograficã (ocupatã, aceea, de barbari), ci este Bizanþul, pe care latinii de la Dunãre îl însoþesc în naºterea lui spiritualã ºi apoi, în Evul Mediu tîrziu, îl urmeazã, moºtenindu-l**.

Înalt Prea Sfinþia Voastrã observaþi cu acuitate aceste aspecte, care nu-s la îndemînã, ºi disociaþi extrem de fin în domeniul romanitãþii, pe care **unii o judecã fãrã nuanþãri, socotind cã romanitate ar fi ceea ce „þine“ de Roma ºi cã a fi romanic omogenizeazã Europa, de la Carpaþi ºi pînã la Atlantic. Formele specifice, rezultate din evoluþie în unitate organicã ºi cu substrat diferenþiat, nu sînt semnalate îndeajuns în astfel de cercetãri**; Înalt Prea Sfinþia Voastrã puneþi, cu sagacitate, lucrurile la punct, ceea ce e un fapt demn de memorat. S-ar putea (dar cine ºtie ce va aduce viitorul?) ca interviul acesta sã aibã în „dezbaterea strãromânã“ funcþiunea unui moment de rãscruce. Înregistrez ºi eu, ca sã rãmînã pe hîrtie, aceastã presupunere ºi închei cu aceleaºi gînduri de bine ºi urãri de izbîndã în ceea ce întreprindeþi.

Artur Silvestri

20 noiembrie 1987, Bucureºti

Domnia Voastrã [Ion B. Mureºianu],

Ajungînd, prin bunãvoinþa Înalt Prea Sfinþitului Nicolae (acest admirabil cãrturar ºi slujitor al cauzei ortodoxe ºi româneºti) în posesia cãrþii pe care

aþi tipãrit-o am fost surprins de profunzimea ºi spiritul de sintezã pe care „Cartea veche bisericeascã din Banat“ le aratã. Cunoºteam cîteva din studiile anterioare pe care le publicaseþi, în diferite reviste eclesiastice (studii pe care, din pãcate, doar le-am citit ºi nu le deþin) aºa încît însemnãtatea operei, de erudiþie ºi atitudine româneascã, pe care o aveþi, nu avea cum sã-mi scape. Acum, venea aceastã sintezã care, repet, va rãmîne în cultura româneascã.

Prin forþa împrejurãrilor, recenzia mea din „Contemporanul“ [1] (destul de tîrzie, totuºi) nu a putut sã înfãþiºeze tot ceea ce aduce nou cercetarea Domniei Voastre; însã ceva din schema ei esenþialã cred cã nu mi-a scãpat. Tema, de altfel, mã pasioneazã ºi pregãtesc ºi eu o sintezã, intitulatã „Enciclopedia rusticã“, dedicatã acestei „literaturi“ române, defensivã, care se opune, în secolul al XVIII-lea, asaltului fanariot (în Principate) ºi habsburgic (în Transilvania), un asalt al cãrui scop era acela de a ne deznaþionaliza.

Þin sã vã asigur cã voi fi întotdeauna bucuros sã primesc veºti de la Domnia Voastrã, asigurîndu-vã de preþuirea mea deplinã.

Cu desãvîrºitã stimã,

Artur Silvestri

---

[1] A apãrut în nr. 47/1987, deºi fusese scrisã, ºi gânditã, ca sã aparã în „Luceafãrul“. Au existat, totuºi, motive ca s-o îndrept în altã parte între care ºi prejudecata unora cã în „Luceafãrul“ apar prea multe comentarii „popeºti“.

21 noiembrie 1987, Bucureºti

Prea Cuvioase Pãrinte Arhimandrit [Grigore Halciuc],

Vizitînd, nu de mult, cu prilejul unei întîlniri oficiale la Suceava, Mãnãstirea „Sfîntul Ioan cel Nou“ am putut sã admir aceastã monumentalã vatrã de culturã româneascã, loc de pelerinaj pentru românii din aceastã parte a þãrii ºi nu numai de acolo [1]. Conservarea unor documente de creaþie în domeniul cultului (cum ar fi pictura bisericii „Sfîntului Gheorghe“ ºi racla unde se aflã depuse moaºtele Sfîntului Ioan cel Nou) întãreºte în mod evident interesul pe care Mãnãstirea pãstoritã de Prea Cuvioºia Voastrã îl poate stîrni.

Ca scriitor ºi istoric al literaturii române vechi, am fost preocupat de aceste elemente de culturã medievalã, pe care le-am studiat atent, chiar dacã timpul nu mi-a îngãduit observaþii amãnunþite. Totuºi, am înþeles cã pictura exterioarã, din epoca lui Petru Rareº, se va restaura, ceea ce este fapt pozitiv.

Din nefericire, mãnãstirea nu posedã o monografie sau un pliant mai detaliat care sã fie pus la dispoziþia celor interesaþi ºi de aspectul ei cultural (ori poate, existã însã eu nu cunosc); de aceea, îmi permit sã vã invit sã reflectaþi la necesitatea editãrii unor astfel de instrumente ajutãtoare, a cãror contribuþie la rãspîndirea faimei pe care vatra suceveanã trebuie sã o aibã în toate

regiunile locuite de români ar fi determinatã. Nu mã îndoiesc cã Prea Cuvioºia Voastrã, care sînteþi un om energic, veþi lua în studiu acest gînd al meu.

Cu preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *O evocare a „Mânãstirii Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava“ am publicat în „Telegraful Român“, în 1989, apoi în fasciculã în 2003 ºi în fine, în „Memoria ca un Concert Baroc vol II. Ofrande aproape fãrã grai”(2004)*

21 noiembrie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antim Nica],

Sã vã mulþumesc, înainte de toate, pentru cuvintele profunde ºi încurajatoare pe care mi le-aþi adresat în legãturã cu studiul meu privitor la „ªcoala literarã de la Tomis“ (prima parte dintr-o cercetare cu un caracter amplu, care va apãrea ºi în cîteva numere, anul viitor, în „Revue Roumaine“).

Emoþia mea, cînd primesc astfel de aprecieri, e cu atît mai mare cu cît vine din partea unora dintre erudiþii acestui timp, erudiþi între care, Înalt Prea Sfinþia Voastrã, vã numãraþi.

Aceastã vocaþie cãrturãreascã se observã cu strãlucire ºi în iniþiativele culturale pe care le-aþi luat (spre a nu menþiona decît cercetãrile proprii, unele din ele apãrute mai recent, precum este studiul privitor la „Stareþul Vasile de la Poiana Mãrului“). Am primit, cu puþinã vreme în urmã, prin bunãvoinþa P. S. Lucian, numerele 2 ºi 3 din „Îndrumãtorul“ editat de Arhiepiscopie ºi impresia, foarte bunã, pe care aceste culegeri o lasã unui lector oricît de exigent, este întãritã la lectura acelui mic studiu, de editare ºi situare, pe care Înalt Prea Sfinþia Voastrã îl publicaþi. Într-adevãr, viaþa ºi opera lui Vasile sînt încã puþin cunoscute (mai puþin chiar decît ale lui Paisie Velicikovski, obiect – acesta din urmã – al unor studii care se aratã a fi fundamentale) însã prezenþa lui culturalã rãmîne esenþialã cînd încercãm sã definim caracteristicile secolului al XVIII-lea românesc. Înalt Prea Sfinþia Voastrã ridicaþi o parte din aceastã grea perdea de uitare care s-a aºternut peste un moment semnificativ de istorie spiritualã ºi literarã naþionalã, **literaturã fiind aici chiar noþiunea de „epistolã“, specia aceasta practicatã cu intensitate în secolul fanariot; ºi poate cã o încercare de a continua astfel de cercetare nu ar fi lipsitã de interes**.

Vã felicit, aºadar, pentru aceastã excelentã contribuþie ºi vã asigur, încã o datã, de preþuirea pe care v-o port.

Cu adîncã stimã,

Artur Silvestri

---

[1] *Opera lui Antim Nica a rãmas, în mod inexplicabil, prea puþin comentatã ºi editatã ºi mai puþin. Poate cã, vreodatã, un cercetãtor mai tânãr se va preocupa mãcar de cercetãrile lui iar un ierarh-cãrturar autentic îl va re-edita.*

21 noiembrie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

De-abia întors dintr-o lungã ºi plinã de învãþãminte cãlãtorie în Nordul Moldovei (unde am vizitat, între altele Mãnãstirile Putna ºi Bistriþa, spre a vedea încã o datã excepþionalele restaurãri fãcute acolo ºi despre care am scris ºi eu, la vremea potrivitã) mã grãbesc sã vã dau iarãºi de veste, asigurîndu-vã, încã o datã, de preþuirea mea deplinã ºi de admiraþia desãvîrºitã pe care vi-o port.

Ocazia este, astãzi, împrejurarea fericitã a aniversãrii zilei de naºtere a Înalt Prea Sfinþiei Voastre, moment în care doresc sã vã urez sãnãtate ºi fericire, multã putere de muncã în excepþionala acþiune de zidire ortodoxã ºi româneascã pe care o întreprindeþi. Vîrsta pe care o împliniþi, 64 de ani, nu este, pentru un om al bisericii, decît vîrsta deplinei maturitãþi deºi maturitatea culturalã, moralã, eclesiasticã v-a caracterizat încã de la întîile începuturi ca intelectual ºi ierarh. Aº zice cã, aºa prezentîndu-se faptele, vîrsta de acum este vîrsta marilor înfãptuiri, a mizelor mari, fundamentale, cele care fac ca o personalitate sã rãmînã în istorie. Sînt – repet aceasta, Înalt Prea Sfinþia Voastrã – alãturi de ceea ce întreprindeþi!

Iatã de ce vã fac martor la o nedumerire pe care o am, cercetînd atent opera pe care o aveþi (e drept cã fiind informat mai ales în aceea de istorie ºi mai puþin în cea propriu-zis misionarã ºi pastoralã, cãci, de pildã, „*Temeiurile învãþãturii ortodoxe*“, despre care am citit interesante recenzii, nu am mai gãsit-o) oare de ce nu vã gîndiþi la alcãtuirea unui volum, de 150 – 180 de pagini, care sã valorifice studiile Înalt Prea Sfinþiei Voastre în problema epocii strãromâne? Aveþi, în „Studii patristice“, cîteva cercetãri fundamentale (mai ales aceea privind pe „Ulfila“) peste care nu se va putea trece: ele pot sã intre într-o astfel de cercetare nouã, sinteticã. Mai sînt ºi altele, între care pe unele le cunosc, astfel încît o culegere de acest fel ar impune un punct de vedere (asupra culturii române în epoca etnogenezei) venit de la cel mai de seamã specialist în patrologie pe care îl avem acum. Vã propun, de aceea, o reflecþie asupra acestei idei.

Ideea aceasta mi-a venit la o recitire a „Studiilor patristice“ (asupra cãrora, în decembrie, voi tipãri un comentariu mai amplu), prilejuitã de alegerea unor fragmente pentru antologia care, dupã cum v-am prevenit mai demult, va apãrea, poate anul viitor în Italia, la „Nagard“. Pînã în Crãciun voi trimite totul, acolo, aºa încît se mai pot face, încã, unele corecþii asupra textelor excerpte-lor; de aceea, vã trimit forma pe care am ales-o, rugîndu-vã a-i da o citire ºi dacã o consideraþi judicioasã sã-mi daþi de veste la vreme. De asemenea, orice fel de adãugire, eliminãri, corecþii sînt, ca sã zic aºa, dezirabile; dacã aveþi în gînd a propune un text mai lung decît acesta, rugãmintea este a-l tri-mite dactilografiat. M-am strãduit, totuºi, sã pãstrez ceea ce este esenþial; dar poate socotiþi cã ºi alte studii ale Înalt Prea Sfinþiei Voastre îºi au locul aici. Vã las, prin urmare, deplinã libertate: în general, celelalte texte se

încadreazã între limita a 2 pagini ºi 35-40 de pagini, subînþelegînd, prin aceastã precizare, cã un text organizat altfel de Înalt Prea Sfinþia Voastrã ar fi bine sã þinã cont de dimensiunea maximã posibilã. Antologia va avea, cu totul, aproximativ 300 de pagini. Aºtept, prin urmare, o ºtire pe tema aceasta ºi fiindcã ieri a apãrut în „Contemporanul“, un comentariu la cartea lui Ion B. Mureºianu – însoþesc aceastã epistolã cu un exemplar din revistã. Poate cã nu este o impoliteþe a vã ruga sã mijlociþi, în numele meu, o legãturã cu acest remarcabil cercetãtor, despre care ºtiu destule, de aceea, pun alãturi ºi un plic pentru Domnia Sa. O recenzie la cartea lui Vasile Vãrãdean va apãrea, sper, destul de curînd; apoi, ºi altele, cãci acþiunea de editor pe care o desfãºuraþi reclamã cu prisosinþã comentarii elogioase.

Închei aici, repetînd urarea de sãnãtate pe care v-am fãcut-o mai la început ºi spunîndu-vã, încã o datã,

„La mulþi ani!”

Artur Silvestri

26 noiembrie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Vasile Coman],

V-am mulþumit, la vremea cuvenitã, printr-o scrisoare pentru admirabilele cãrþi primite (ºi pe despre care voi scrie neîntîrziat)[1]; am fãcut, de altfel, în scrisoarea aceea ºi unele consideraþii pe care le socotesc preþioase, în privinþa valorii istoriografice, culturale ºi româneºti pe care volumele editate (ori scrise) de Prea Sfinþia Voastrã o au.

Aº fi dezolat sã aflu cã scrisoarea aceasta nu v-a parvenit, mai ales cã ea conþine cîteva opinii, la care þin, privitoare la excepþionala culegere „**Cuvinte pentru suflet**“. Iatã de ce vã rog a-mi confirma primirea acestei epistole, avînd în vedere cã, în cazul unei posibile rãtãciri a ei, aº putea sã vã trimit, neîntîrziat, o copie, fiindcã þin mult sã cunoaºteþi opiniile mele pe aceste teme.

Sînt încredinþat cã Prea Sfinþia Voastrã veþi înþelege semnificaþia acestei solicitãri: gestul de curtoazie ºi de admirabil protocol, de a-mi trimite cîteva din cãrþile editate la Oradea, gest pe care îl consider expresia unui suflet delicat ºi nobil, doresc sã-l însoþesc cu aceeaºi atitudine protocolarã ºi curtenitoare.

Cu desãvîrºitã preþuire,

Artur Silvestri

26 noiembrie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Emilian Birdaº],

Citind, mai demult, ºi recitind recent, unele din studiile Prea Sfinþiei Voastre, apãrute în „Mitropolia Ardealului“ ºi în „Biserica Ortodoxã Românã“ (studii aparþinînd unui istoriograf care îmbinã meticulozitatea documentãrii cu energia patrioticã, româneascã) am socotit cã nu ar fi lipsit de interes sã vã ofer una din recentele contribuþii de istorie literarã româneascã pe care am

publicat-o, acum cîteva luni, în patru limbi strãine. Este o cercetare privind începuturile vieþii culturale româneºti ºi bisericeºti, continuînd sinteze ale profesorului Ioan G. Coman ºi ale I. P. S. Nestor Vornicescu, însã strãmutînd discuþia în planul propriu-zis al literaturii. Nãdãjduiesc, prin urmare, cã astfel de sinteze sã vã stîrneascã interesul ºi sã primeascã, prin concluziile lor, încuviinþarea Prea Sfinþiei Voastre.

ªi întrucît astãzi este, constat, ziua de naºtere a Prea Sfinþiei Voastre, permiteþi-mi sã vã urez, cu deplinã stimã, „La mulþi ani!“ ºi sãnãtate, putere de muncã ºi izbîndã în ceea ce întreprindeþi pentru cauza româneascã în Ardeal!

Cu desãvîrºitã preþuire,

Artur Silvestri

26 noiembrie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Lucian Florea-Tomitanul],

Primesc, cu oarecare întîrziere (cãci abia recent m-am întors dintr-o cãlãtorie în Nordul Moldovei) cele douã numere din „Îndrumãtor“, pe care le-am citit de îndatã ºi pentru care vã mulþumesc, cu emoþie. Gestul Prea Sfinþiei Voastre e demn de admiraþie ºi îmi aratã cã preþuirea pe care v-o port e însoþitã de o preþuire asemãnãtoare ºi sincerã, pentru care vã sînt recunoscãtor.

„Îndrumãtorul“ (în cele douã ediþii, pe care, în chip evident, le-aþi coordonat) conþine tot ceea ce este necesar pentru a întreþine tradiþia ortodoxã ºi româneascã în aceste teritorii atît de încercate. Sînt aici atît contribuþii practice, de misiune, cît ºi cercetãri ºtiinþifice, unele de tip analitic, altele cu aspect de sintezã, adicã un registru vast de probleme, care mulþumeºte un cerc intelectual foarte larg. Aceastã combinaþie de „cotidian“ ºi de „ºtiinþific“ aratã realism în conceperea acþiunii noastre comune pentru conservarea credinþei strãmoºeºti, fundamentale. Iatã de ce trebuie sã vã felicit!

Bineînþeles cã am citit atent cele douã contribuþii ale Prea Sfinþiei Voastre, prima dintre ele – privind „Continuitatea în vatra strãmoºeascã în Dacia ponticã“ – avînd legãturã ºi cu preocupãrile mele din acest moment. Este un studiu sintetic, solid ºi, care pus alãturi de celelalte (pe care le-am auzit la Comisia de istorie) ar putea sã ajungã la forma unui volum privind „Aspecte ale continuitãþii ortodoxe ºi culturale româneºti în Dobrogea“, o sintezã care încã ne lipseºte. E adevãrat cã *„De la Dunãre la Mare*“ suplineºte aceastã lipsã dar e necesarã o viziune integratoare, nu neapãrat eruditã pînã la extrem ci recapitulativã, un „breviar“ de probleme, un „îndrumãtor“ (de 150-180 de pagini) care sã ajute „citirea“ corectã a unor fenomene produse în, cum spuneþi atît de bine!, „Dacia Ponticã“. Desigur cã rãmîne sã meditaþi la aceastã chestiune, ca ºi la altele, ºi aº fi bucuros dacã m-aþi þine la curent cu ceea ce intenþionaþi sã întreprindeþi. Adeseori, un sfat venit la timp, valoreazã de douã ori mai mult.

Nu ºtiu dacã veþi continua cu tipãrirea „Îndrumãtorului“ ºi dacã nu v-ar interesa ºi o contribuþie (nouã!) din partea mea; rãmîne, de aceea, o problemã

deschisã, pe care, poate, într-o epistolã urmãtoare mi-o veþi clarifica. V-aº propune, pentru o eventualitate pozitivã, un mic eseu, intitulat „Dasius sau Tasios?“, abordînd nu doar problema numelui martirului bine cunoscut ca ºi aceea a etniei lui, precizînd ºi alte aspecte legate de viaþa în Sciþia Minor în secolul al IV-lea; studiul nu trece de 8-10 pagini[1].

Acum, vã înfãþiºez o altã chestiune, care presupun cã vã intereseazã. Colegul meu, de la „Luceafãrul“, Nicolae Georgescu (un foarte serios istoric literar, specialist în Eminescu) vã solicitã un ajutor pe care cred cã puteþi sã-l daþi. El a gãsit o referire (într-o carte a P. S. Epifanie) la o „fîntînã Eminescu“ dintr-un sat dobrogean; vã scrie, de altfel, alãturat ºi vã descrie întregul „caz“. Poate cã, în desãvîrºita bunãvoinþã care vã caracterizeazã, veþi dispune ca preotul din parohia pe care N. Georgescu o numeºte sã se informeze pe la sãteni în privinþa tradiþiilor locale privind „fîntîna Eminescu“; ori sã-l puneþi în contact pe acest brav cercetãtor cu parohul de acolo.

Închei, Prea Sfinþia Voastrã, cu nãdejdea ca epistola aceasta sã vã gãseascã sãnãtos!

Cu preþuire ºi desãvîrºitã stimã,

Artur Silvestri

---

[1] *Dasius sau Tasios“, temã ce aveam documentatã la vremea aceea, a rãmas nedefinitivatã ºi probabil cã fiºele asupra ei se vor mai fi gãsind în ºantierul imens al lucrãrilor mele ce nu au luat chip.*

30 noiembrie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

O lipsã acutã de timp ºi, în ultimele zece zile, o virozã rebelã cãpãtatã într-o cãlãtorie pe care am fãcut-o, pe la mijlocul lui noiembrie, în Nordul Moldovei, m-au împiedicat sã vã dau ºi alte ºtiri, pe care acum am ocazia sã vi le dau. Presupun cã aþi aflat cã, în „Pentru Patrie“ (nr. 11 / 87), a apãrut o altã recenzie privitoare la „*Pagini din istoria veche*“. Nu am pînã acum exemplarul, cãci m-am ferit sã umblu prea mult prin umezealã ºi frig, însã ºtiam cã, în noiembrie, era planificat acest comentariu; nu cred sã fi fost dificultãþi în apariþia lui. Oriºicum, am sã vã rezerv un numãr de exemplare din aceastã revistã (aºa cum fac de obicei) ºi poate – de va fi cu putinþã! – ne vom revedea în curînd, cãci aº dori sã fiu alãturi de Prea Sfinþia Voastrã, în 14 decembrie, cînd împliniþi frumoasa vîrstã de 55 de ani! O vîrstã a deplinei maturitãþi culturale. Mai am ºi alte surprize însã daþi-mi voie sã le pãstrez pentru întîlnirea pe care poate o vom avea în curînd.

Totuºi, epistola de faþã are, pe lîngã un scop particular ºi afectiv, ºi unul ca sã zic aºa, practic, conþinînd ºi o propunere pe care vi-o fac, împreunã cu alþi doi cercetãtori. Iatã despre ce este vorba. Eruditul lingvist ºi istoric dl. Paul Tonciulescu, ale cãrui cercetãri în istoria strãveche a românilor sînt foarte solide, se preocupã, de mai mulþi ani, de descifrarea scrierii aflate pe pereþii mãnã-

stirilor rupestre din munþii Buzãului, pe care le-a studiat cu extremã sagacitate luînd probe la faþa locului. Acum, dl. Paul Tonciulescu a ajuns la capãtul investigaþiilor ºi e în posesia unor concluzii decisive în ceea ce priveºte continuitatea daco-romanã în regiunea Buzãului. Studiul pe care îl definitiveazã va avea aproximativ 50 – 60 de pagini, fiind o prioritate ºtiinþificã absolutã. Acest studiu trebuie valorificat, dupã cum valorificabile sînt ºi alte cercetãri dedicate acestor probleme, esenþiale în definirea etnogenezei românilor.

Iatã, de ce propunem, eu, Paul Tonciulescu ºi Nicolae Georgescu, (istoric ºi filolog clasic, eminent cercetãtor în istoria româneascã), o culegere de studii pe care o socotim nimeritã pentru Editura Episcopiei Buzãului. Despre ce ar fi, foarte pe scurt, vorba? Sînt în discuþie 4 texte de circa 50 – 60 de pagini fiecare, reunite sub titlul (care ar putea fi al întregului volum) „*Spiritualitate ºi culturã în epoca etnogenezei poporului român la Întorsura Carpaþilor*“ (propunerea este provizorie). Acest titlu ar putea sã indice continuarea preocupãrilor (mai largi sub raportul cronologic) documentate în „*Spiritualitate ºi istorie...*“; însã, de asemenea, ar sublinia circumscrierea într-o perioadã istoriceºte strictã ºi hotãrîtoare pentru istoria românilor.

Volumul, care ar avea, în final, aproximativ 200 – 250 de pagini, ar urma sã cuprindã urmãtoarele texte:

1) un text al Prea Sfinþiei Voastre, privitor la viaþa creºtinã în regiunea Buzãului în epoca etnogenezei (cu largi referiri la problema etnogenezei în general, adicã pe teritorii mult mai vaste decît Întorsura Carpaþilor);

2) un text al meu, cu titlul „*Idei ºi forme literare în Subcarpaþii Buzãului în secolele IV – VI* (avînd circa 50 de pagini ºi tratînd probleme ale autorului „Martiriului lui Sava Gotul“ ca ºi ale ªcolii literare „gotice“ a lui Ulfila);

3) un text (de 50 – 60 de pagini) aparþinînd lui Paul Tonciulescu, intitulat „*Culturã monahalã ºi scriere daco-romanã de tranziþie (sec. III – VI)*“ ºi

4) un text, de circa 40 – 45 de pagini, semnat de Nicolae Georgescu, intitulat „Memoria documentului etnoistoric: «Martiriul lui Sava Gotul» n literatura rom nª p nª n secolul al XX-lea“, arãtînd, pentru prima oarã, pãstrarea în folclor ºi în literatura cultã a elementelor fundamentale existente în „Martiriul lui Sava Gotul“. Acestea ar putea sã fie, într-o eventualitate pozitivã, însoþite de un scurt studiu (foarte solid) aparþinînd cunoscutului germanist dr. Virgiliu ªtefãnescu-Drãgãneºti privind existenþa termenilor latini în traducerea „Bibliei“ gotice a lui Ulfila; studiul are aproximativ 15 pagini. Iatã o iniþiativã care ar putea sã se adaoge la alte cîteva, remarcabile, editãri pe care le-aþi întreprins la Buzãu ºi Prea Sfinþia Voastrã v-aþi putea lega numele de o sintezã pe care alte episcopii nu o au; o sintezã asupra situaþiei „spirituale ºi culturale“ pe teritoriul românesc în epoca etnogenezei. Însoþesc, de altfel, epistola aceasta de o „ofertã“, în termeni oficiali, care ar putea sã fie examinatã separat de textul acestei scrisori. Alte aspecte ale propunerii pe care v-o fac le putem discuta la o proximã întîlnire, pe care o doresc.

Cu adîncã preþuire ºi stimã,

Artur Silvestri

30 noiembrie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

Subsemnaþii: – Artur Silvestri, critic literar, ºef de secþie la Revista „Luceafãrul“, domiciliat în Bucureºti, str. Ciprian Porumbescu nr. 8, sector 1;

– Paul Tonciulescu, lingvist ºi istoric, domiciliat în Bucureºti, Bd. Tito, nr. 6, bl. 2, sc. A, et. 5 ºi tel. 495.752;

– Nicolae Georgescu, istoric literar, redactor Revista „Luceafãrul“, domiciliat în Bucureºti, ªos. Pantelimon, nr. 314, tel. 280.573;

propunem apariþia la Editura Episcopiei Buzãului a unei culegeri de studii intitulate „*Spiritualitate ºi istorie în epoca etnogenezei poporului român la Întorsura Carpaþilor*“. Volumul ar putea avea circa 250 de pagini ºi ar cuprinde urmãtoarele studii:

1) Artur Silvestri: „*Idei ºi forme literare în Subcarpaþii Buzãului în secolele IV–VI*“;

2) Paul Tonciulescu: „*Culturã monahalã ºi scriere daco-romanã de tranziþie (sec. III–VI)*“;

3) Nicolae Georgescu: „*Memoria documentului etnoistoric: ‹‹Martiriul Sfîntului Sava Gotul›› în literatura românã, pînã în secolul al XX-lea*“.

La aceste studii s-ar putea adãuga valorosul eseu „Termeni latini, daco-romani, n traducerea *Bibliei gotice a lui Ulfila* “ de prof. dr. Virgiliu ªtefãnescu-Drãgãneºti. De asemenea, autorii doresc a introduce în aceastã culegere a culturii româneºti ºi un studiu al Prea Sfinþiei Voastre, cunoscut ºi avizat cercetãtor în istoria veche a culturii româneºti. Cercetãrile trateazã aspecte necunoscute ale vieþii creºtine din regiunea Buzãului (unele din concluzii constituind prioritate absolutã) ºi ar putea sã fie predate, spre studiere, pînã la data de 1 aprilie 1988.

Cu adîncã preþuire ºi stimã,

Artur Silvestri
Paul Tonciulescu
Nicolae Georgescu

noiembrie 1988, Constanþa

Mult Stimate Domnule Silvestri,

Vã rog sã binevoiþi a înmîna Domnului profesor Georgescu însemnãrile fãcute de Domnul Mihai Ieremia de la Muzeul de istorie din Constanþa – Piaþa Ovidiu, nr. 12, în ce priveºte prezenþa lui M. Eminescu în Dobrogea de Sud.

Domnia Sa poate purta corespondenþã cu Domnul Ieremia din Constanþa care este gata sã-i dea rãspuns la aceastã problemã.

Lucian Florea-Tomitanul,
Episcop-vicar

2 decembrie 1987, Galaþi

Stimate Domnule Artur Silvestri,

Avem onoarea a vã oferi alãturat, un exemplar din noua publicaþie a Arhiepiscopiei noastre, intitulatã „*Monumente istorice ºi izvoare creºtine,*

mãrturii de strãveche existenþã ºi de continuitate a românilor pe teritoriul Dunãrii de Jos ºi al Dobrogei".

Cunoscute fiind **preocupãrile ºi studiile valoroase ale dumneavoastrã, cu privire la trecutul ºi dezvoltarea culturii poporului român**, în speranþa cã lucrarea noastrã ar putea sã vã trezeascã interesul, – vã rugãm sã apreciaþi asupra semnalãrii ºi prezentãrii ei într-una din revistele de specialitate istoricã sau literarã.

Cu sentimente de deosebitã preþuire,

dr. Antim Nica,
Arhiepiscopul Tomisului ºi Dunãrii de Jos

4 decembrie 1987, Timiºoara

Stimate domnule Silvestri,

Scrisoarea Dvs. din 21 noiembrie m-a emoþionat. Vã sînt recunoscãtor pentru gîndurile bune transmise de ziua naºterii. Vã urez ºi eu multã sãnãtate, viaþã îndelungatã ºi satisfacþii, de nimic umbrite, în activitatea scriitoriceascã ce desfãºuraþi.

Vã mulþumesc apoi pentru tot ce aþi fãcut ºi veþi mai face în scopul popularizãrii modestelor tipãrituri ale Mitropoliei Banatului. I-am predat preotului Ion B. Mureºianu plicul trimis. Adresa sa este: str. Amforei nr. 10, sc. D, et. 1, ap. 8. Dacã veþi prezenta ºi cartea lui Vasile Vãrãdean, îi veþi procura o mare mîngîiere, acum cînd se aflã dupã al doilea infarct cardiac[1].

În ce mã priveºte, nu ºtiu cum sã Vã exprim cît Vã sînt de îndatorat pentru alegerea textelor care se vor tipãri în volumul ce va apare la Milano. Micile observaþii ce aveam de fãcut, sînt notate cu roºu.

Pentru cã aþi pomenit despre alte lucrãri ale mele, trimit cu poºta de azi tot ce aveam la-ndemînã. Peste cîteva sãptãmîni va intra la tipar o altã culegere de studii: „*Patristica mirabilia*". Volumul care îl va completa pe cel anterior, Vi-l voi trimite cînd va fi gata.

Cu sentimente de aleasã preþuire,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

---

[1] *Cartea lui Vasile Vãrãdean am comentat-o, într-adevãr, în „Luceafãrul", 2 / 1988*

10 decembrie1987, Jerusalem

Cele mai bune gînduri ºi doriri de noi realizãri din pelerinajul ce-l fac la Locurile Sfinte, ºi cu ocazia Sfintelor Sãrbãtori.

Pr. Theodor Damian

10 decembrie 1987, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Vasile Coman],

Îmi face o deosebitã plãcere a vã oferi cîteva exemplare dintr-o publicaþie unde soþia mea, Mariana Brãescu (care este, de asemenea, ºi un foarte

bun dramaturg) se exprimã despre splendidele pagini din „*Cuvinte pentru suflet*“. Aºa cum am promis voi scrie ºi eu, în curînd, un comentariu despre aceastã superbã carte de învãþãturã româneascã [1].

Nãdãjduiesc ca rîndurile mele sã vã gãseascã sãnãtos ºi închei aci epistola, scurtatã de dorinþa de a vã lãsa sã citiþi, în liniºte, comentariul pe care vi-l propun.

Cu deplinã consideraþie ºi adînc respect,

Artur Silvestri

---

[1] *Comentariul ce urma sã public era scris dar, din pãcate, n-a putut sã aparã nici atunci ºi nici mai tîrziu. Probabil, dacã voi încheia, la o vreme, „Chilia luminatã. Ierarhi ºi cãrturari la Dunãrea de Jos în preajma anului 2000“, pe care o gîndesc de vreo cîþiva ani, va avea locul lui în acea carte ce recapituleazã o acþiune nu doar culturalã.*

10 decembrie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Confirm, tulburat de citirea ei, primirea epistolei pe care aþi avut bunãvoinþa sã mi-o trimiteþi ºi îmi rezerv plãcerea de a rãspunde atît de profundelor gînduri pe care mi le-aþi adresat de îndatã ce impresiile iniþiale se vor fi aºezat. Nãdãjduiesc sã vã revãd în iarna aceasta, poate cu ocazia uneia din cãlãtoriile Înalt Prea Sfinþiei Voastre la Bucureºti.

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

10 decembrie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antim Nica],

Primesc chiar astãzi (ºi confirm pe loc, în acest fel) extraordinarul volum editat prin purtarea de grijã a Înalt Prea Sfinþiei Voastre. Vã mulþumesc pentru gestul de a mi-l trimite ºi, deopotrivã, pentru plãcerea pe care lectura acestui impunãtor op sînt sigur cã mi-o va procura.

De asemenea, îmi rezerv, din partea Arhieriei Voastre, îngãduinþa de a reveni, cît de curînd ºi dupã încheierea studiului atent al contribuþiilor incluse aici, cu o scrisoare detaliatã. Nu încape îndoialã cã voi scrie despre ele ºi mã voi îngriji, de asemenea, sã se scrie.

Cu adîncã preþuire,

Artur Silvestri

10 decembrie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

Permiteþi-mi sã confirm pe loc (cu toate mulþumirile ºi cu emoþia de a primi **încã un semn al admirabilei strãduinþe de zidire sufleteascã, ortodoxã ºi româneascã, pe care o întreprindeþi atît de impunãtor)** sosirea cãrþilor pe care aþi avut bunãvoinþa sã mi le trimiteþi.

Îmi rezerv, de asemenea, plãcerea de a reveni, cît de curînd, cu o epistolã nouã, dupã lectura lor.

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

11 decembrie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antim Nica],

Revin, la distanþã de numai o zi, cu încã o epistolã, provocatã de impresiile dintîi pe care lectura „*Monumentelor istorice*“ mi le produce. Continuitatea de preocupãri, în perspectiva tripticului propus mediilor ºtiinþifice ºi început cu „*De la Dunãre la Mare*“ este evidentã: aþi obþinut, cu aceste trei cãrþi (dintre care, hilar!, îmi lipseºte cea de-a doua „Arhiepiscopia în trecut ºi azi“) o ima-gine impunãtoare a unei regiuni cu istorie culturalã româneascã foarte repede coagulatã de participarea factorului doctrinar creºtin, care este contemporan cu etnogeneza, ba poate chiar anterior. Repet ceea ce am scris ieri, promiþînd cã voi scrie, cît de repede se va putea (dat fiind, deocamdatã, contextul) despre aceastã culegere de studii care confirmã o preocupare intelectualã susþinutã, expresia clarviziunii în acþiunea româneascã pe care o aveþi.

Însã, entuziasmat de ceea ce faceþi, iatã ce m-am gîndit. Din cele douã volume pe care le cunosc lipseºte (fiind menþionatã, totuºi, ºi încã foarte bine – deºi prin natura împrejurãrilor – succint) elementul propriu-zis literar. Regiunea tomitanã ºi a Dunãrii de Jos e, cu toate acestea, nucleul care iradiazã culturaliceºte în toatã epoca etnogenezei; sintezele lipsesc. Oare n-ar fi oportun sã vã gîndiþi, pentru viitor, la o culegere de studii dedicatã acestui domeniu de culturã creºtinã? Eu cunosc, la ora aceasta, cel puþin 4 studii apte sã configureze o astfel de lucrare: ar fi studiul meu, în forma dezvoltatã (50-60 de pagini) despre „ªcoala literarã de la Tomis“ (cu Ioan Cassian, Dionysius Exiguus, monahii sciþi etc.), un alt studiu (de aproximativ 50 de pagini) al eminentului latinist prof. Gheorghe I. ªerban, despre Jordanes (pe care istoriografia noastrã nu l-a cercetat, din pãcate, deºi e, probabil, om al locului ºi nu slav, cum se apreciazã cu superficialitate), o cercetare intitulatã „Pãgînism ºi creºtinism la Dunãrea de Jos în secolele IV – VI“, cu aplicaþie pe „Pãtimirea Sf. Dasius“, studiu al remarcabilului istoric literar Nicolae Georgescu. ªi ar mai fi ºi altele încã. Întrebarea mea este: cît de oportunã e o astfel de ipotezã? Ce ºanse ar avea ea? Adevãrul este cã o culegere de studii cu titlul, ipotetic ºi el, „*Documente de literaturã strãromânã la Dunãrea de Jos*“ nu ar fi indezirabilã.

Nãdãjduiesc, Înalt Prea Sfinþia Voastrã cã veþi studia cu bunãvoinþã aceastã idee pe care Vã rog s-o luaþi aºa cum este, adicã un vis pornind de la o lecturã pasionantã [1].

Cu preþuire ºi adîncã stimã,

Artur Silvestri

---

[1] *A rãmas, ºi acestã ipotezã, un simplu vis.*

11 decembrie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Cînd mã pregãteam sã încep o epistolã pe care sã v-o trimit, am primit, cu emoþie ºi cu plãcere, coletul conþinînd cele douã solide ºi atît de utile contribuþii în domeniul misionar ºi, lîngã el, scrisoarea pe care aþi avut bunãvoinþa sã mi-o trimiteþi. Sînt încîntat cã acceptaþi textul pe care l-am excerptat pentru antologia strãromânã ºi voi þine cont de corecþiile fãcute: exemplarul pe care vi l-am trimis era „de lucru", cel „bun" aºteptînd precizãrile pe care, fãcîndu-le, le voi înregistra de îndatã acolo unde trebuie. Nutresc convingerea cã, la apariþie, „antologia strãromânã" (de la Nagard) va fi „un moment", foarte necesar pentru înfrîngerea unor inerþii. Prezenþa Înalt Prea Sfinþiei Voastre va întãri considerabil fundamentul ei ºtiinþific, este absolut sigur.

Însã, spre a nu uita ceea ce voiam sã vã comunic, mã grãbesc sã intru, cum s-ar zice, în subiect. Bag de seamã cã „Mitropolia Banatului" (publicaþie pe care o cunosc prin lecturi pe care le fac periodic, la Academie) conþine adevãrate cercetãri, de aspect solid, demne de o contribuþie aptã sã intre în bibliografia obligatorie a unei teme. Mã gîndesc sã vã propun, pentru revistã, un studiu de aproximativ 40 – 50 de pagini (care s-ar putea tipãri în douã numere, dacã într-unul nu se poate) intitulat *„Idei ºi forme literare la români în epoca etnogenezei*". Este o cercetare de o formulã foarte nouã, încercînd sã rezume etapa actualã a cercetãrilor ºi sã propunã ipoteze acolo unde încã nu se cunosc documente. Studiul ar putea sã fie definitivat înainte de 1 februarie 1988. ªi dacã o astfel de contribuþie nu e atractivã, v-aº propune, cu titlu de prospecþie, alta, care va stîrni „scandal ºtiinþific", recunosc, cãci are caracter de prioritate. Titlul ei: „*Un scriitor strãromân în Banatul secolului al VI-lea: «panonianul» Martin de Dumio*". Aceasta e o cercetare pornind de la sursele spaniole (mai ales „España ªagrada", Ed. Florez, vol. XIV), unde e publicatã opera acestui „panonian" (la fel de „panonian" cît sînt de „sciþi" – cãlugãrii „sciþi") cu carierã occidentalã, asemãnãtoare cu a lui Dionysus Exiguus, contemporanul lui. Studiul acesta, de aproximativ 10-15 pagini, e aproape definitivat ºi aº putea sã vi-l trimit, pînã la Boboteazã mãcar cu titlu informativ ºi spre a solicita o privire autorizatã. Nãdãjduiesc ca ideile pe care le am sã vã intereseze ºi sã primeascã, în principiu, desigur, încuviinþarea Înalt Prea Sfinþiei Voastre[1].

Cu deplinã preþuire ºi respect,

Artur Silvestri

---

[1] *ªi cele douã studii menþionate aici au avut o soartã ingratã. „Idei ºi forme literare la Români în secolele VI – VII" (acesta era, de fapt, „titlul corect", ce s-ar fi închipuit un pandant la Pârvan „Gînduri despre lume ºi viaþã la Greco-Romanii din Pontul Stîng") a rãmas pînã azi în dosare ºi nu s-a întrupat. Nici nu cred cã o va face vreodatã. Aceeaºi situaþie ºi cu Martin de Bracara, a cãrui operã am dat-o la tradus lui Gheorghe I. ªerban, latinist de la Brãila ºi pe care, ulterior, l-am ajutat în mod decisiv sã publice aceastã traducere (plus o introducere „în temã") în „Mitropolia Banatului" nr. 5–6/1989. Latinistul a uitat de unde ºtie despre Martin de Bracara ºi nu menþioneazã nicãieri prioritatea mea ºtiinþificã, la fel ca ºi alþii, pe alte teme.*

17 decembrie 1987, Timiºoara

Stimate domnule Silvestri,

Confirm primirea scrisorii din 11 l. c. ºi Vã mulþumesc încã o datã pentru bunãvoinþa de a fi ales cîteva texte de-ale mele spre a le include în antologia ce va apare în Editura Nagard.

Mã grãbesc apoi sã Vã comunic deplinul acord cu ideea publicãrii studiilor *„Idei ºi forme literare…* “ ºi *„Un scriitor strãromân…* „. Îndatã ce le veþi trimite, vor fi incluse în numerele „Mitropoliei Banatului“ aflate atunci în pregãtire.

Cu cele mai sincere bune doriri,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

19 decembrie 1987, Craiova

Scriitorului plin de har ºi patriotului luminat contemporan Artur Silvestri; cartea despre *„Sfinþii Români ºi apãrãtori ai legii strãmoºeºti*“.

Nestor Vornicescu,
Mitropolitul Olteniei

23 decembrie 1987, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antonie Plãmãdealã],

Abia astãzi am primit „Telegraful Român“ cu emoþionanta notã pe care o dedicaþi studiului meu privitor la Zaharia Stancu: astfel de cuvinte ajung pentru o întreagã operã, nu pentru o contribuþie, modestã, cum este aceea pe care am propus-o. Dacã v-aº mulþumi, zicînd cã rãmîn îndatorat, aº zice prea puþin ºi este uimitor a vedea astãzi cã existã oameni, precum sînteþi ºi o dovediþi pînã dincolo de marginile închipuite, a cãror preocupare faþã de valori este exclusivã. ªi ºtiu cã ºtiþi ce vreau sã spun[1].

Odatã cu „Telegraful“ am primit ºi o înºtiinþare de la poºtã, în legãturã cu un colet de la Sibiu: cred cã e vorba de noua carte a Înalt Prea Sfinþiei Voastre, pe care colegul Neacºu a primit-o zilele acestea. Am, aºadar, motiv sã vã mulþumesc îndoit.

Acum, cu voia Înalt Prea Sfinþiei Voastre, voi trece la o chestiune care nu-i plãcutã ºi pe care îmi imaginasem cã nu va fi cazul s-o invoc (dacã, bineînþeles, totul ar fi intrat în normal). E vorba de un eseu care priveºte metoda de cercetare ce o folosiþi în studiile recente, – eseu – amînat (la „Flacãra“) din octombrie ºi pînã azi. Textul a fost „în paginã“, cum se zice, ºi a trebuit sã fie scos la indicaþia Secþiei de presã; aveþi, de altfel, alãturi proba cea mai concludentã. Amînare? Aºa cred cã va fi, dar nu se ºtie pînã cînd. De altfel, nu e întîia oarã cînd survin astfel de incidente, puse de unii pe seama faptului cã autorul ar fi „om al bisericii“; desigur, un pretext ºi nimic mai mult.

Nutresc, totuºi, convingerea cã eseul va apãrea în cele din urmã chiar în forma (redusã cu 1 pg.) care se înfãþiºeazã aci, alãturi. Însã am dorit sã-l

cunoaºteþi o clipã (ori cine ºtie cît?) mai devreme. Inutil sã vã precizez (cãci aceasta se înþelege) caracterul confidenþial pe care îl au atît epistola cît ºi ºpaltul.

Cu cele mai bune sentimente de stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *Nota, de fapt o frumoasã ºi înaripatã recenzie scrisã în stilul „pârvanian“ al Mitropolitului Antonie, s-a reluat în „Gânduri de frumuseþi albe“, Sibiu,2004,vol. 2, pg. 36-37. ªi azi i-am rãmas dator!.*

25 decembrie 1987, Craiova

Lui Artur Silvestri, cu frãþeascã dragoste.

Nestor al Olteniei

25 decembrie 1987, Buzãu

Domnule Profesor,

Mulþumesc pentru urãri. La mulþi ani 1988!

Epifanie Norocel,
Episcopul Buzãului

25 decembrie 1987, Alba Iulia

Domnule Silvestri,

Am primit scrisoarea Dvs. însoþitã de contribuþiile de istorie literarã româneascã, care ne-au trezit un interes deosebit ºi pentru care Vã mulþumim.

Articolul despre „ªcoala literarã de la Tomis (sec. IV – VI)“, **ni se pare foarte important**, atît în problema începuturilor literaturii noastre, cît ºi în problema etnogenezei româneºti, ale cãrei coordonate: romanitate ºi creºtinism, au asigurat peste veacuri trãinicia poporului român. **Sîntem impresionaþi de cercetarea Dvs. care ajunge la concluzia cã literatura românã îºi are începuturile cu mult înainte de 1600, cum se afirma pînã acum**. Aceastã realitate evidentã contribuie în mod elocvent la problema continuitãþii populaþiei daco-romane ºi a integrãrii ei în marea arie de civilizaþie romanã tîrzie. Referitor la articolul „Dubla determinare spiritualã“, Vã facem cunoscut, cã ºi acesta este o contribuþie importantã, de astã datã adresatã acelora care încearcã sã divizeze unitatea noastrã spiritualã.

Am înþeles din scrisoarea Dvs. cã aþi avut prilejul sã vedeþi cîteva din modestele publicaþii ale Centrului nostru Eparhial.

Vã trimitem alãturat douã noutãþi editoriale ale Episcopiei Alba Iulia:

1. Planºa „Mãrturii privind istoria ºi viaþa bisericeascã a românilor din Transilvania“, în care sînt prezentate chipurile lui Decebal ºi Traian; unele vestigii paleocreºtine, care atestã creºtinarea noastrã odatã cu naºterea poporului român, ºi nu în secolele VIII – X, cum greºit se afirmã în unele lucrãri strãine. Pe aceastã planºã este prezentatã ºi Rotonda bizantinã (sec. IX – X), aflatã sub catedrala romano-catolicã din Alba-Iulia, posibil centru de organizare bi-

sericească în cadrul voievodatului românesc al Albei, precum ºi bisericile voievodale de la Dãbîca (sec. IX – XII), un alt centru voievodal ºi bisericesc din Transilvania.

O mãrturie dintre cele mai grãitoare privind organizarea bisericească în Transilvania, care apare pe planºã, e biserica Mãnãstirii Rîmeþi ºi ªcoala veche românească. Aici, pe al doilea strat de picturã al bisericii, s-a descope-rit în 1978 urmãtoarea inscripþie: „Am scris Domniei Sale, eu mult pãcãtosul robul lui Dumnezeu, Mihu zugravul din Criºul Alb, cu încuviinþarea arhiepiscopului Ghelasie, în zilele lui Ludovic rege, în anul 1377, luna iulie 2“. Prin această inscripþie s-a relevat numele primului ierarh transilvãnean, precum ºi existenþa organizãrii superioare bisericeºti de rang arhiepiscopal în sec. XIV în Transilvania. În acelaºi timp, în Þara Românească ºi Moldova, provincii care se bucurau de o oarecare autonomie, fiinþau scaune episcopale ºi mitro-politane, pãstorite de mitropolitul Iachint (1359) în Þara Românească ºi Iosif (1386), în Moldova.

Existenþa organizãrii superioare bisericeºti în Transilvania, sub o stãpînire strãinã nedreaptã, este o dovadã a statorniciei românilor în dreapta credinþã din vremi îndepãrtate ºi a luptei lor pentru legea strãmoºească.

Planºa mai prezintã ºi alte aºezãminte româneºti, chipuri de voievozi ctitori, martiri, ierarhi ºi sfinþi.

2. Ca o completare a acestei planºe, izvorîtã din datoria patriotică de a face cunoscutã tuturor, pretutindeni, adevãrata istorie a poporului nostru ºi prin aceasta de a da cel mai potrivit rãspuns celor ce neagã continuitatea noastrã, am tipãrit de curînd ºi „Îndreptarul ortodox“, ediþia a III-a.

În această lucrare, pe lîngă îndãtinatele slujbe ºi rînduieli, în centrul cãrora se aflã Sf. Liturghie, am pus vieþile, slujbele ºi Acatistele Sfinþilor ierarhi martiri Ilie Iorest ºi Sava Brancovici, care au apãrat ortodoxia împotriva calvinizãrii în sec. XVII, precum ºi ale Cuvioºilor mãrturisitori Visarion Sarai, Sofronie de la Cioara ºi ale mucenicului Nicolae Oprea, care au apãrat ortodoxia împotriva catolicismului, cãutînd prin aceasta sã aducem prinos de cinstire ºi recunoºtinþã înaintaºilor noºtri.

De asemenea, am anexat lista cronologicã a tuturor episcopilor, arhiepiscopilor ºi mitropoliþilor ortodocºi din Transilvania, care atestã o continuitate neîntreruptă a organizãrii noastre bisericeºti, pe aceste meleaguri binecuvîntate de Dumnezeu.

Cu aceste gînduri încheiem epistola noastrã, mulþumindu-Vã pentru felicitãrile transmise cu ocazia zilei de naºtere, dorindu-Vã ca luminatul Praznic al Naºterii Domnului sã Vã aducã sãnãtate, putere de muncã ºi întru toate bunã sporire.

Cu arhiereºti binecuvîntãri,

Emilian Birdaº,
Episcop de Alba Iulia

27 decembrie 1987, Craiova

Pace ºi liniºte, iar Noul An sã ne aducã sãnãtate ºi fericire.

Cu deosebitã stimã,

Arhimandritul Vincenþiu

28 decembrie 1987, Timiºoara

Stimate Domnule Silvestri,

Mulþumesc pentru generoasele aprecieri despre cartea mea, exprimate în articolul din „Contemporanul“ ºi în scrisoarea cu care mã onoraþi. Sînt bucuros cã acest examen al migalei ºi rãbdãrii, proprii pasiunii, e totuºi folositor.

Vã referiþi cu multã bunãvoinþã la activitatea mea. E, cinstit spus, un **fragment modest din datul unei generaþii care ºi-a cam încheiat socotelile ºi a considerat, ca datorie de conºtiinþã, sã contribuie la înfãþiºarea adevãrului privind prioritatea faptelor româneºti în trecutul Banatului, adevãr negat ºi astãzi de strãini. O generaþie, ºi ea cu multã bunãvoinþã, cu puþine posibilitãþi, dar devotatã cauzei neamului.**

În rîndurile ei, cu aceleaºi vreri, din 1935, dupã terminarea liceului, am încercat sã-mi dau aportul ca ziarist profesionist, prin colaborãri la publicaþii periodice, în cinci lucrãri apãrute în volum, în o antologie a liricii bãnãþene (1918-1940) ºi în reeditarea Observaþiilor cãrturarului Paul Iorgovici, din care douã edituri timiºorene au început culesul în 1944, oprit de evenimente. Cu funcþii de rãspundere între 1958-1974, în cadrul Arhiepiscopiei Timiºoarei, dincolo de îndatoririle oficiale, am adunat valorile de artã ºi cartea veche de la bisericile din cuprinsul eparhiei, organizate în o colecþie muzealã bogatã. Le-am alãturat, în scris, dorinþa de a face cunoscute afirmãrile vieþii româneºti spirituale, culturale ºi artistice în context istoric-social, sã fie cîteva mãrturii la înmãnuncherea trecutului, cînd se va înfãptui.

Singura istorie a provinciei a fost tipãritã în 1904 (autor dr. George Popovici, protopopul Lugojului). În limbile maghiarã, germanã ºi sîrbã au apãrut însã aproape 50 de lucrãri evident tendenþioase. Cercetãrile româneºti ulterioare, îndeosebi cele din ultimele patru decenii – multe valoroase – sînt risipite în periodice locale greu accesibile. Ce s-a tipãrit, în volum, nu a gãsit cuvenita atenþie nici în periodicele de aici.

Editura timiºoreanã „Facla“ a desfãºurat o activitate susþinutã în acest sens. A reeditat din scrierile cãrturarilor, a tipãrit studii, din care amintesc „Lupta pentru limba româneascã în Banat“ de la finele secolului 19 ºi începutul urmãtorului (1983, autor profesorul Petre Oallde din Reºiþa) ºi „Contribuþii la istoria iluminismului românesc“ (1986, autor dr. Nicolae Bocºan, cadru universitar la Cluj), o istorie de referinþã a vieþii sociale ºi culturale a provinciei, din secolul al 18-lea. Nu amintesc numeroasele tipãrituri literare, nici ale istoricului Costin Feneºan, meritorii.

O altã generaþie, bine pregãtitã, ce lucreazã cu alte posibilitãþi ºi în alte împrejurãri.

Editura Mitropoliei Banatului, îndrumatã de I. P. S. Mitropolit dr. Nicolae Corneanu, a publicat o serie de lucrãri iar revista continuã o tradiþie secularã.

Am considerat cã vã intereseazã aceste aspecte, discutate deschis pentru prima datã în urmã cu un deceniu în coloanele revistelor „Luceafãrul“ ºi „Orizont“, apoi uitate.

Amintesc trei momente nu lipsite de semnificaþie. Recent am primit manuscrisul miscelaneu, inedit, din 1803, datorat unui Nicolae Pantea din orãºelul Ciacova, aproape de Timiºoara. Cuprinde 404 pagini (20,5 / 15,5 cm) 140 de titluri din literatura religioasã, apocrifã, moralã ºi poporanã, trei fiind scrise în greacã ºi douã în slavonã. Din cercetãrile mele efectuate pînã acum, rezultã cã majoritatea textelor sînt traducerile sau prelucrãrile acestui necunoscut poliglot, vãdind sensibilitãþi literare. Lasã 355 de versuri originale, „De cuvinte frumoase, tocmite / Din cãrþile sfinte izvodite / Pentru firea cea slabã omeneascã / Pre limba cea proastã româneascã“. Manuscrisul, caligrafiat îngrijit cu caractere chirilice – cu excepþia textului grec – e împodobit cu 17 desene bogat colorate, cu frontispicii ºi iniþiale, nu lipsite de simþ artistic.

„Smeritul ºi mult pãcãtosul robul lui Dumnezeu Gheorghe Cicoºu, cãtanã (soldat) de la cinstitul maghistrat al cetãþii Timiºoara“, copiazã în 1799, tot cu chirilicã, un miscelaneu cu conþinut similar ce are 282 de pagini, decorat cu numeroase desene în culori. Iar preotul Petru Teodorovici din Maierele Timiºoarei începe în 1816 traducerea din sîrbeºte a „Tînãrului Robinson Crusoe“, alãturîndu-i alte 16 povestiri scurte, din dorinþa sã contribuie la cultivarea ºi îmbogãþirea limbii, la progresul cultural ºi „înfrumuseþarea“ grãdinii româneºti… *ca limba norodului, a se ºterge sã nu lãsãm… ºi a înfrumuseþa, sã nu încetãm*“, cum se rosteºte în prefaþã. Manuscrisul, pregãtit pentru tipar, azi în Biblioteca „Astra“ din Sibiu are 999 de pagini ºi 6 desene colorate. E prima traducere în limba românã a Robinsonului.

Aºa, catana din Timiºoara, cãrturarul din Ciacova, preotul Teodorovici, mulþi alþii, cunoscuþi ºi necunoscuþi, rãmîn între temeluitorii literaturii noastre moderne, ostenitori numai din dragostea pentru mai multul neamului.

Cu cuvenitele scuze pentru timpul rãpit cu momente din ce a fost afirmare româneascã în Banat, determinante fiind preocuparea dumneavoastrã ºi impresionanta scrisoare. Dacã vã pot folosi cu unele informaþii ce s-ar referi la problemele care vã preocupã, le ofer bucuros, din ce-mi este cunoscut. Frãmîntãrile din veacuri cu particularitãþile imprimate Banatului de istorie, cu aspiraþiile, totdeauna aceleaºi pentru toþi românii, îi sînt parte integrantã întregului neam.

Semn modest al preþuirii mele deosebite, alãtur din ce mi-a rãmas ºi cred cã vã intereseazã. Primiþi-le împreunã cu îndatoritoarele mele mulþumiri, întreaga stimã ºi preþuire, cu urarea: un nou an ºi mulþi, mulþi alþii cu sãnãtate, bucurii, împliniri dãinuitoare în ale scrisului. Iar la anul, apariþia „Enciclopediei rustice“, din care înzestratul dumneavoastrã condei, exigenþa ce-l caracte-rizeazã, vor da literaturii opera valoroasã originalã, de mult aºteptatã.

Protosinghel Ion B. Mureºianu

29 decembrie 1987, Bucure°ti

Prea Sfinþia Voastrã [Timotei Seviciu],

Apreciind studiile pe care le-aþi publicat în domeniul patristicii, între care unele au fost utile °i în cercetãrile de istoriografie literarã pe care le întreprind, îmi permit sã vã ofer, cu toatã preþuirea, un studiu privind epoca literarã strãromânã, valorificînd sintezele produse pînã acum °i transportînd, pe cît e posibil, discuþia în domeniul literaturii propriu-zise. Acesta, din R. R. 7 / 87, este doar întîiul element (din trei, cîte sînt cu totul) al unei sinteze care ajunge la 100 de pagini; revista va tipãri, în 1988, celelalte douã pãrþi, întreaga cercetare urmînd sã aparã, apoi la o editurã din strãinãtate.

Nãdãjduiesc cã astfel de încercãri de a revela o civilizaþie româneascã strãveche vor primi încuviinþarea Prea Sfinþiei Voastre.

Cu adîncã stimã,

Artur Silvestri

decembrie 1987, Sibiu

De Sfintele Sãrbãtori ale Na°terii Domnului °i Anului Nou 1988 Vã facem urãri de sãnãtate °i mulþi ani!

dr. Antonie Plãmãdealã,
Mitropolitul Ardealului

decembrie 1987, Rîmnicu Vâlcea

Cãlduroase mulþumiri pentru urãrile transmise, cu acelea°i doriri de bine în Noul An 1988.

Gherasim Cristea,
Episcopul Rîmnicului °i Arge°ului

decembrie 1987, Bucure°ti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antim Nica],

Cunoscînd °i apreciind în mod superlativ, admirabila activitate de ctitorire, culturalã, ortodoxã °i româneascã, pe care o desfã°uraþi ca Arhiepiscop al Tomisului °i Dunãrii de Jos, vã propun sã aveþi în vedere, în planul editorial al editurii pe care, de asemenea, cu onoare °i excepþionalã intuiþie, o conduceþi, oferta de a publica o culegere de studii, dedicatã fenomenelor de culturã literarã de pe teritoriul eparhiei în perioada strãromânã, de pânã la fãurirea statelor române°ti medievale. Culegerea poate fi intitulatã „*Documente de literaturã strãromânã la Dunãrea de Jos*“, ar urma sã aibã, în forma definitivã, 200 – 250 de pagini °i ar putea cuprinde urmãtoarele studii (fiecare avînd, în medie, dimensiunea de 50 – 60 de pagini).

1. Artur Silvestri – „Idei °i forme literare la Dunãrea de Jos în secolele III–XIVe.n.“;

2. Prof. dr. docent I. C. Chiþimia – „*Cultura literarã strãromânã °i dovezile romanitãþii orientale, cu aplicaþie la Sciþia Micã“;*

3. Prof. dr. Constantin Daniel – „*Inscripþiile de la Basarabi – prima atestare a limbii române; secolul al X-lea e. n.*“;

4. Prof. dr. Gheorghe I. ªerban – „*Jordanes – întîiul istoric strãromân*“;

5. Dr. Gh. I. Drãgulin – „*Dionysius Exiguus – ctitor al culturii europene medievale*“;

6. Nicolae Georgescu – „*Aspecte ale confruntãrilor literare ºi de idei la Dunãrea de Jos, secolele III – IV e. n.: „Pãtimirea lui Dasius*“.

Lucrarea ar urma sã se încadreze în ciclul pe care Înalt Prea Sfinþia Voastrã l-aþi inaugurat cu excepþionala culegere „*De la Dunãre la Mare*“, atît de apreciatã de mediile ºtiinþifice româneºti ºi strãine ºi ar constitui o necesarã completare la întregirea acestui ciclu. Menþionez, de asemenea, cã necesitatea adunãrii tuturor sintezelor parþiale dedicate evoluþiei literaturii pe teritoriul Dunãrii de Jos se aratã a fi urgentã, pînã acum neexistînd astfel de încercãri.

Culegerea ar urma sã fie predatã, în forma definitivã, înainte de data de 1 octombrie 1988.

Cu deosebitã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri,
scriitor, critic ºi istoric literar, Revista „Luceafãrul”

decembrie 1987, Com. Curtea, Jud. Timiº

Cu prilejul noului an „1988“, Vã rog sã primiþi din partea mea, urãri de bine, sãnãtate, fericire ºi mult spor în activitatea pe care o desfãºuraþi.

La mulþi ani!

Protosinghel Olivian Bindiu,
Stareþul Mînãstirii „Izvorul Miron”

decembrie 1987, Mãnãstirea Ciolanu

Multe mulþumiri pentru urãrile ce mi-aþi fãcut.

Anul 1988 sã Vã aducã numai bucurii iar Bunul Dumnezeu sã vã binecuvînteze cu darurile sale cele bogate.

„La mulþi ani!”

Stareþ Neofit Smãrãndoi,
Arhimandrit

1988, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

Sã vã mulþumesc, înainte de toate, pentru frumoasa monografie a Episcopiei Buzãului (semnatã, doct, de pr. Gabriel Cocora [1], despre care am mai avut prilejul sã fac consemnãri); este o serioasã contribuþie de istorie româneascã, al cãrei exemplu ar putea sã fie urmat de alte asemenea alcãtuiri, foarte necesare la elucidarea unor aspecte de istorie regionalã. Acum, despre admirabila cercetare a domniei voastre, pe care am citit-o atent; pot spune cã am studiat-o, mai ales cã, în privinþa unor elemente de istorie culturalã a

Evului Mediu timpuriu, sînt cu precãdere bine pregãtit. Adaog, de la început, cã bogata consemnare din „Luceafãrul“, va fi urmatã, cît de curînd de o recenzie amãnunþitã a cãrþii, poate chiar de douã. Voi vedea cum se vor produce acestea, avînd grijã, totuºi, sã vã dau de veste la momentul potrivit. Sînt sigur cã o sã vã facã o mare plãcere, þinînd cont cã un comentariu înþelegãtor e întotdeauna binevenit, mai ales cînd ºtie sã punã în valoare însemnãtatea unei cercetãri.

Am examinat, bineînþeles, doctele incursiuni în cultura strãromânã de la Dunãrea de Jos, efect al pãstoririi, de frumoasã amintire, pe care aþi întreprins-o în strãvechile teritorii pontice; de asemenea, cercetarea privitoare la Sava Gotul ºi, în cele din urmã, recapitularea unei cercetãri recente asupra continuitãþii românilor pe teritoriile lor strãvechi. Sînt fapte lãudabile de culturã ºi expresii ale unui înalt simþãmînt patriotic; vã felicit, încã o datã!

Insã cea mai interesantã contribuþie dintre toate, deschizãtoare de drumuri din toate punctele de vedere, este aceea privitoare la „Legendele“ dedicate Sfîntului Andrei. Sînteþi, Prea Sfinþia Voastrã, în pragul unei demonstraþii fundamentale, care ar putea sã se impunã ca un element de referinþã (peste care nu se va trece niciodatã) în istoria civilizaþiei româneºti. ªtim, aºadar, dupã tradiþie, cã la Dunãre creºtinarea a fãcut-o Sfîntul Andrei, în epoca apostolicã. Dar tradiþia nu e „document“ ºi documente nu avem, probe doveditoare adicã; surse istoriografice! Atunci cum sã se demonstreze ceea ce nu e documentat prin izvor contemporan? O posibilitate existã, totuºi, ºi pe aceasta o intuiþi Prea Sfinþia Voastrã, lãsînd însã (nu vã fac o criticã, întrucît dimensiunile mai reduse ale studiului o impuneau) mai degrabã sugestiile sã vorbeascã decît demonstraþia. Folclorul e, într-adevãr, o sursã documentarã, e aºa-zisul „document etnoistoric“ (vezi, pentru aceasta, Paul Simionescu – „Etnoistoria“, ca ºi G. I. Brãtianu – „Tradiþia despre formarea statelor medievale româneºti“, el explicã adeseori figurat desfãºurarea unor evenimente ºi cine lasã deoparte efectul imagistic ajunge la fundament, care este adeseori istorie. Vã propun, aºadar, sã treceþi de urgenþã la dezvoltarea studiului despre Sfîntul Andrei, concepînd o carte (care va fi, repet, fundamentalã) despre dovezile, extrase din folclor, asupra misiunii lui la Dunãrea de Jos. Acest opus s-ar putea intitula „*Legenda folcloricã a Sfîntului Andrei. Contribuþii de etnoistorie la originile creºtinismului la români*“, ceea ce, nu am nici o îndoialã!, ar aduce noi lumini pe o temã care, dintr-un anumit punct de vedere!, ne preocupã foarte acut la ora de faþã [2].

Am putea sã avem discuþii rodnice pe acest subiect, de vreme ce ideea Prea Sfinþiei Voastre m-a preocupat ºi mã preocupã; sugestii pot sã se iveascã în orice moment al cercetãrii. Presupun cã o întîlnire ar putea sã vã clarifice (ºi mie, de asemenea!) multe elemente într-o cercetare grea cum e aceasta. Poate cã, în curînd, îmi veþi, face o vizitã la Bucureºti (vã reamintesc numãrul de telefon 503.939). Ori poate, cãtre Sãrbãtorile Paºtelui, la Buzãu, unde

m-aþi invitat cu atîta amabilitate. Pînã atunci însã, permiteþi-mi sã vã urez spor la lucru ºi sãnãtate!

Cu stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *Opera Pr. Gabriel Cocora (1917-1992), unul dintre cei mai importanþi istorici ai regionalului din ultima jumãtate de secol, va fi, cu siguranþã, re-descoperitã într-o zi ºi apreciatã mai mult decît acum, cînd modelul ei s-a estompat iar fapta ce ne lãsase pare cã începe sã se uite. L-am întîlnit în cîteva rînduri la Buzãu ºi mi-a dat un sentiment de seninãtate prin erudiþia evidentã ºi maniera pasionatã care, probabil, cã defineau omul; nu doar un savant ci ºi un misionar de idei*

[2] *Studiul „legendelor Andreiane“ rãmîne o temã încã „neconsumatã", totuºi tulburãtoare prin conþinutul lor enigmatic, unde prezenþa simbolicã a „lupilor“ (alt nume pentru autohtonul get ºi pandant al ºarpelui ucis de Sf. Gheorghe, în chip simbolic, de fapt toate fiind semne ale Dragonului) proiecteazã totul în mari ºi impresionante dimensiuni mitologice.*

1987, Sibiu

Iatã un „rod“ la „Semnalãm“.

Ne bucurãm amîndoi: Cu reînnoite mulþumiri.

Sper sã ne vedem chiar sãptãmîna asta.

Cu tot dragul,

Pr. Theodor Damian

4 ianuarie 1988, Com. Curtea

Mult Stimate Domnule Artur Silvestri,

Faceþi bine ºi iertaþi întîrzierea rãspunsului acesta la interesanta ºi agreabila Dv. scrisoare pe care mi-aþi trimis-o. Grijile, – nu cele lumeºti, cum zice la Heruvic, – ci atîtea din cele gospodãreºti din cîte avem cu toþii azi, nu mi-au dat rãgazul necesar[1].

Vã mulþumesc pentru aprecierile deosebite pe care le-aþi fãcut cu privire la cele scrise de mine în „Telegraful“. Aþi fost mai mult decît generos. Nu eu însã le merit, ci ctitoria aceasta a Patriarhului Miron Cristea, care, la rîndul sãu, atunci cînd a întemeiat-o, n-a fost decît un ecou al unor mari tragedii ardelene, ºi nãzuitorul de a vindeca niºte rãni mari, neînchise (pentru cã dupã cîte vedeþi, aceasta este semnificaþia, sau „resurecþia modernã a spiritului monastic“ cum, foarte real scrieþi D-voastrã.

Cãrturarul deosebit care sînteþi (vã urmãresc în ceea ce scrieþi, cu real cîºtig pentru mine), zic, cãrturarul nu de suprafaþã, ci de adîncimi ce sînteþi, a intuit corect marele glas nu de oricine auzit, al istoriei. Ardealul nostru, „tãt“ ºi cu Maramureºul, care a dat pe descãlecãtorii Moldovei ºi cu Banatul „frunce“, care la vremea lui, a primit vizita lui Montesquieu, pe care însã, din pãcate, o ciumã care bîntuia atunci, l-a poticnit în Timiºoara, neputîndu-ºi împlini þinta de a strãbate toate þãrile române, cum proiectase. Ardealul

acesta al nostru a oglindit secole îndelungi cerul în cupolele a peste 200 de mânãstiri ortodoxe ºi a altor sute de turle de biserici sãteºti prin toate satele ºi vãile ardelene.

Dar într-o dimineaþã de iunie a anului 1761, tunurile generalului Nicolae Adolf, baron de Bucow, trimisul special al prea înãlþatei împãrãtese Maria Tereza, le-a transformat, pe toate, în cenuºã sau în ruine. Dupã ce l-a minþit pe cãlugãrul Sofronie de la Cioara, care a þinut Viena ºi pe împãrãteasa ei ºi pe toþi grafii ºi grofii în cea mai intensã ºi cea mai uluitoare revoluþie, fãrã sînge, începutã din anul 1757, luna lui mai. Cred, cea mai interesantã ºi, cum spuneam, mai intensã revoluþie pe care a avut-o nu numai istoria Ardealului, ci toatã istoria româneascã.

Dar, iertaþi-mã cã m-am întins.

Aceasta a fost o revoluþie ortodoxã, specific ortodoxã, din care, cine se va apleca, îndeosebi asupra ei, va avea surprize revelatorii.

Mã întrebaþi despre preocupãri de artã ºi cãrturãreºti, dacã sînt în obºtea mînãstirii noastre. Aceste preocupãri fac parte intrinsecã, organicã din structura mînãstirilor noastre ºi ale Ortodoxiei, ale cãror valenþe de veºnicii, ne bucurã cã le-aþi intuit.

Chiar dacã obºtea noastrã de aici, smeritã, este aproape infimã, cînd ne veþi face cinstea sã treceþi pe la noi, vã va întîmpina duhovniceasca duioºie ºi melancolie a unui nou Voroneþ, rãsãrit, sub straja a 7 brazi, santinele ale veacurilor, aici în ondulatoriul spaþiu mioritic bãnãþean, cum ar fi spus bãiatul Popii din Lãncrãm ºi teologul Lucian Blaga. Noi nu ne putem mîndri cu nimic, personal. Dar o mîndrie avem totuºi, cã trãim cu obºtea noastrã, sub straºinile mirositoare a ºindrilei ºi sub privirile ºi mai aspre ºi blajine ale Sfinþilor de pe minunaþii pereþi frescaþi ai ctitoriei lui Elie Miron Cristea, copilul de þãrani din Topliþa, de pe pereþii noului Voroneþ bãnãþean, de data asta, svîcnit de pãmîntul românesc, în chiar vremile noastre ca o modestã replicã datã de Ortodoxie, chiar peste sute de ani, blestematelor tunuri ale lui Bucow ºi ale împãrãþiei lui, unul mai sîngeros ºi mai nelegiuit decît altul.

Vã poftim, la umbra celor 7 brazi ce o strãjuie ºi la clipotul pãstrãvilor de lîngã aceiaºi brazi, care zburdã în apele lor clare ºi acum, ca ºi pe timpul dacilor lui Decebal.

Dumnezeu sã vã binecuvînteze,

Protosinghel Olivian Bindiu,
Stareþul Mînãstirii „Izvorul Miron”

---

[1] *Protos Olivian Bindiu era un adevãrat stareþ exemplar despre care în „Lumina creºtinã“ nr.1/1991 pg.2 scriam aºa: „Un remarcabil cãlugãr îmbunãtãþit, ale cãrui însuºiri de bun ºi atent gospodar sînt dublate de preocupãri cãrturãreºti serioase ºi solide, în direcþia valorificãrii istoriei locale“. Într-adevãr, þinînd poate seamã ºi de îndemnãrile mele, protos Olivian a publicat în 1990 o monografie a Mânãstirii, meritorie ºi documentatã. Alte ºtiri despre el: V. Dumitrache – „Mânãstirile ºi schiturile României pas cu pas“, vol.3, pg. 25-28.*

9 ianuarie 1988, Sibiu

Stimate Domnule Silvestri,

Sincere mulþumiri ºi pentru felicitãri, cu aceleaºi bune urãri de sãnãtate, fericire ºi alese bucurii pentru anul 1988.

Mircea Pãcurariu

30 ianuarie 1988, Bistriþa de Neamþ

Domnule Profesor,

Primiþi din partea smereniei mele aceastã carte despre Iosif I Muºat în amintirea trecutului istoric al neamului nostru românesc.

Stareþ Ciprian Zaharia,
Arhimandrit

ianuarie 1988, Galaþi

Stimate Domnule Silvestri,

Scrisorile Dv. mi-au fãcut mare bucurie. Lucrarea de care este vorba cred cã va fi îmbrãþiºatã cu interes. Trebuie însã sã chibzuim puþin asupra conþinutului ei ºi asupra ºanselor de desfacere. Este de dorit sã gãsim posibilitatea de a ne vedea sau cel puþin de a ne vorbi la telefon. Vã rog sã-mi daþi numãrul de telefon de acasã ºi eventual sã întocmiþi o schiþã de plan a lucrãrii, pentru înscrierea în planul de editurã. Noul An „1988" în care am pãºit, sã vã aducã sãnãtate, cu îmbelºugate împliniri ºi satisfacþii,

dr. Antim Nica,
Arhiepiscopul Tomisului ºi Dunãrii de Jos

1988, Timiºoara

Stimate Domnule Silvestri,

Vã sînt recunoscãtor pentru prezentarea volumului „Cîntecul la el acasã" în paginile „Luceafãrului" ºi Vã mulþumesc pentru trimiterea mai multor exemplare din numãrul respectiv. Cu cea mai aleasã consideraþie,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

7 februarie 1988, Bucureºti

Mulþumindu-vã cãlduros pentru alesele urãri adresate cu prilejul aniversãrii zilei Noastre de naºtere, rugãm pe Bunul Dumnezeu sã vã împãrtãºescã darurile Sale cele mîntuitoare.

Teoctist,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

14 februarie 1988, Timiºoara

Stimate Domnule Silvestri,

În nr. 4 / 1987 al Revistei „Mitropolia Banatului", aflat în fazã de „semnal", a fost introdusã prezentarea studiului Dvs. privitor la „ªcoala literarã din

Tomis“. Deºi revista nu s-a multiplicat ºi difuzat încã, Vã trimit paginile respective nãdãjduind sã Vã procur astfel o neînsemnatã bucurie.

Cu cea mai aleasã consideraþie,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

20 februarie 1988, Timiºoara

Iubite Domnule Silvestri,

Am primit abia azi scrisoarea Dvs. din 8 septembrie ºi mã grãbesc sã vã rãspund înainte de a pleca spre insula Patmos – Grecia, unde Apostolul ºi Evan-ghelistul Ioan ºi-a scris „Apocalipsa“, pentru a participa la festivitatea jubileului de 900 de ani a mãnãstirii de aici, cãreia românii i-am fãcut în trecut generoase danii.

Vã sînt recunoscãtor pentru bunãvoinþa cu care aþi întîmpinat „Patristica mirabilia“ cum ºi pentru trimiterea revistelor „Luceafãrul“ ºi „Revue Roumaine“, cu unele din ultimele Dvs. articole ºi studii.

Mi-aþi amintit de dl. Ion Þãranu, redactorul-ºef al „Cronicii“ ieºene. Încã azi voi încredinþa poºtei un exemplar din „Patristica mirabilia“ pentru ca primindu-l sã puteþi sã i-l daþi.

Cît priveºte pe Martin al Bracarei, aº fi mai mult decît bucuros sã poatã apare în Revista „Mitropolia Banatului“ atît studiul Dvs., cît ºi traducerea d-lui Gheorghe I. ªerban. Întocmai Dvs. consider cã ar fi o contribuþie esenþialã la cunoaºterea unui capitol al începuturilor culturii noastre autohtone.

Profit de prilej spre a-mi exprima sincera apreciere pentru întreaga Dvs. muncã de cercetare ºi pentru activitatea publicisticã pe care o desfãºuraþi. Vã urez ºi în viitor cît mai bune rezultate ºi doar succese.

Cu sentimente de aleasã preþuire,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

22 februarie 1988, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antim Nica],

Regret cã abia astãzi am primit (întorcîndu-mã dintr-un lung concediu de creaþie, de douã luni) scrisoarea atît de amabilã pe care aþi avut bunãvoinþa sã mi-o trimiteþi. Înainte de toate, sã vã mulþumesc pentru îngãduinþa pe care aþi pus-o în examinarea propunerii pe care v-am trimis-o ºi, urmînd dorinþa Înalt Prea Sfinþiei Voastre, alãtur aci o precizare asupra sumarului, avînd un caracter oficial, aºa cum aþi cerut.

Desigur cã, aºa cum aþi subliniat, aceasta reclamã ºi alte deliberãri, între care ºi aceea propriu-zis economicã, în privinþa aceasta, rãmîne sã hotãrîþi, bineînþeles. Însã, ca o primã impresie, am sentimentul cã o culegere de studii dedicatã ideii (foarte bine primite!) de „literaturã strãromânã“, nu ar fi lipsitã de un interes larg.

Asupra volumului propus, existã douã ipoteze, cea dintîi fiind dezirabilã: o culegere formatã din 3-4-5 studii, foarte solide, ºtiinþifice (pe teme privind literatura strãromânã la Dunãrea de Jos) ori adunarea a 10-15 contribuþii, mai scurte, dedicate unor probleme în legãturã cu strãromânii, însã mai puþin sintetice. Oricum, volumul nu ar depãºi (în amîndouã situaþiile) 250 de pagini. Oferta pe care o anexez se referã numai la cea dintîi dintre ipoteze, rãmînînd a aºtepta, din partea Înalt Prea Sfinþiei Voastre, o decizie.

Sã adaug cã, întorcîndu-mã în Bucureºti, mã voi ocupa de apariþia recenziilor pe care le-am scris despre „*Monumente* [1]...“, una dintre ele urmînd sã se publice în „Revista Românã“ (în patru limbi de circulaþie internaþionalã). Repet, acum, ceea ce v-am scris mai demult: aceasta e o sintezã eminentã, un dar pe care colaboratorii vi l-au putut face (eminent dar) înainte de împlinirea venerabilei vîrste pe care o aniversaþi peste puþin timp, o vîrstã a clasicitãþii. Iatã de ce închei, cu o urare, emoþionatã, de bine, de sãnãtate.

Cu adîncã preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *Despre „Monumente“ am reuºit sã public un comentariu suficient de penetrant în „Revista Românã“ nr. 1/1989, în patru limbi strãine; dupã acesta, în „Luceafãrul“ nr. 15/1989 îmi apãruse o cronicã asupra aceleiaºi culegeri de studii, subliniind ceea ºi era, de fapt, adicã „O sintezã de patrimoniu".*

24 februarie 1988, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Îmi face o deosebitã plãcere a vã trimite un exemplar din nr. 2 al Revistei „Pentru Patrie“ (abia ieºit de sub tipar ºi încã, pentru încã douã-trei zile, ne-difuzat) unde, la rubrica pe care o deþin de vreo doi ani, intitulatã „Argumente ale continuitãþii“, scriu acum despre contribuþiile, de profundã erudiþie, pe care Înalt Prea Sfinþia Voastrã le-aþi adus în chestiunea strãromânã. La drept vorbind, acesta e doar întîiul episod, pe cel de-al doilea îl vom publica în nr. din martie, astfel încît va rezulta un mic studiu pe care îl socotesc util în semnalarea unor aspecte mai puþin evidenþiate ale europenitãþii protoromânilor. Nãdãjduiesc, de asemenea, cã veþi fi interesat de aceste comentarii ca ºi de altele, care vor apãrea în „Revista Românã“ (în aceastã primãvarã), în 4 limbi strãine ºi unde, de asemenea, discut „*Studiile patristice*“ (îmi cer iertare a fi comasat, din raþiuni uºor de înþeles, titlul complet al cãrþii pe care aþi tipãrit-o).

Poate cã veþi fi surprins de ideea mea, aceea de a susþine un ciclu de comentarii pe teme de istorie în Revista „Pentru Patrie“ însã adevãrul este cã înainte de a le începe, am reflectat mult la utilitatea acestui gest. Publicaþia are un tiraj enorm, de 350.000 de exemplare ºi numãrul real de cititori depãºeºte cifra de 1.000.000. Ce îºi poate dori mai mult un autor care, astfel, îºi gãseºte posibilitatea cea mai comodã de a difuza în mediile cele mai diverse idei istoriografice noi, o viziune nouã, mai adevãratã, asupra istoriei

poporului român, izbutind sã sensibilizeze o conºtiinþã naþională care trebuie sã fie activã? Aºa încît, socotesc cã am calculat bine ºi efectele se vãd: foarte multã lume urmãreºte, de un an ºi aproape jumãtate încoace, aceste comentarii. Subliniez acest aspect nu din vanitãþi înguste de autor (pe care nu le am!) ci spre a pune un accent acolo unde cred cã trebuie, pentru cã poporul român resimte, ºi astãzi, o emoþie puternicã, uºor de explicat, atunci cînd cineva atacã, aºa cum se cade, straturi de civilizaþie poate uitate [1].

ªtiu cã un gînd cum este acesta primeºte îngãduinþa Înalt Prea Sfinþiei Voastre ºi aº fi, desigur, curios sã aflu opinia pe care o aveþi asupra acestor comentarii. De altminteri, vã þin la dispoziþie (începînd de sãptãmîna viitoare) mai multe exemplare din revistã, urmînd a vi le transmite, ori înmîna, în felul pe care îl veþi gãsi a fi cel mai nimerit.

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *Povestea ciclului „Argumente ale continuitãþii", ce a însumat aproape patruzeci de eseuri apãrute lunar între septembrie 1986 ºi decembrie 1989, va trebui sã o scriu odatã cãci, în sine, ea reprezintã o urmã ce am lãsat deja. Voi sublinia acum doar un element care nu se ºtie ori, dacã se ºtia, s-a uitat: am comentat atunci, reuºind sã o fac, în mai mult de jumãtate din aceste „contribuþii", studii, sinteze ºi cercetãri aparþinînd cãrturarilor bisericeºti, ceea ce, la drept vorbind, nimeni nu mai fãcuse la aceste proporþii ºi în acea vreme. Cele mai multe vehiculau idei eretice faþã de „doctrina oficialã“ instauratã la români de multã vreme ºi „oficialã“ ºi azi. Penetraþia publicaþiei unde apãreau (într-adevãr, peste 350.000 de exemplare vîndute) mi-a dat, în mod continuu, sentimentul cã am fãcut ca aceste idei sã ajungã acolo unde era nevoie de ele. Adunate la un loc, eseurile de atunci constituie nu doar un „document de epocã“, interesant prin singularitate, ci ºi prin concluzii. Vor constitui materia unei cãrþi, „Breviar de idei eretice“, pe care probabil o voi publica în 2005.*

1 martie 1988, Timiºoara

Stimate Domnule Silvestri,

Mi-aþi prilejuit o mare bucurie cu scrisoarea din 24 l. c. ºi cu ultimul numãr al revistei „Pentru Patrie“ în care publicînd articolul „Cultura strãromânã – cultura europeanã“ aþi avut amabilitatea sã mã citaþi. **Sînteþi printre puþinii care aþi cãutat ºi gãsit formula de a familiariza cititorii români cu un domeniu al culturii noastre care altcum le-ar rãmîne necunoscut. Fiþi binecuvîntat!**

Cu cea mai sincerã consideraþie,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

25 martie 1988, Com. Curtea

Stimate domnule Artur Silvestri,

Pentru început, iertaþi rogu-Vã, pentru întîrzierea rãspunsului. Sunt multe treburi gospodãreºti, în rîvna de a face din acest colþ modest de þarã ºi de

duh, o adevãratã restaurare ºi reîntrupare a ceea ce au fost mînãstirile noastre, în istoria poporului român ºi a rostului lor de stavilã, de „arc carpatic neînfrînt“, împotriva nãvãlirilor întunericului ºi ale întunericelor rãsãritene, peste Europa, care s-au oprit aici. Pentru ca, în umbra acestui „arc carpatic neînfrînt“, românesc, Apusul ºi atît de îngîmfatele culturi occidentale, sã-ºi poatã dura, liniºtite, catedrale mãreþe, universitãþile cu care, pe bunã dreptate, se pot lãuda, ca ºi marile lor culturi cu care, iar, se pot lãuda. Cu ceea ce nu se pot lãuda astãzi, este uitarea totalã de a fi recunoscãtoare, de a nu uita ºi a o spune, cã dacã nu ar fi fost acest „arc carpatic neînfrînt“ românesc, probabil cã nici domurile ºi cupolele universitãþilor lor, nici culturile lor nu ar fi fost, nici atîtea ºi nici atît de temeinicite.

Dupã cum, tot aºa trebuie sã amintim, cã dacã n-ar fi fost celãlalt arc romînesc, al voievodatelor româneºti, maramureºene, bãnãþene ºi ardelene, în care ºi-a frînt spada „eterna Roma“ atunci cînd ºi-a dezlãnþuit sãlbatic „Sfinþii Ludovici“, care au trecut prin sabie, pe ungurii ortodocºi, iniþial ca ºi pe cei din spaþiile boemio-croate, tot ortodoxe la început. ªi sunt, în Apus, aceeaºi smerenie neprefãcutã, neipocritã, a ortodoxismului românesc, a curmat ºi „nãvala“, cu nimic mai puþin crudã, decît aceea a hoardelor din rãsãrit.

Ei bine, arhistrategii acestui miracol, al rezistenþei acestei singure insule latine ortodoxe din lume, au fost aceste mînãstiri modeste ale Þãrilor Româneºti ºi ale Ardealului. De aceea, Domnule Silvestri, într-o dulce primãvarã ardeleanã cu toate dramele ºi greutãþile ei, dulcineea împãrãteasã, Maria Tereza, ºi-a trimis pe unul din generalii alcovului ei, generalul Nicolae Adolf baron de Bucow, în 1761, pentru ca într-o ºi mai dulce zi de iunie a aceluiaºi an, cerul Ardealului sã fie înecat în fumul celor peste 200 de mînãs-tiri, schituri ºi biserici, pe care tunurile lui Bucow ºi nãimiþii incendiatori ai „prea graþioasei Doamne“, cum îi scrie baronul împãrãtesei, le-au transformat în cenuºã ºi ruine, iar rîurile Ardealului au fost roºite de sîngele celor 294 (atîþia sunt ºtiuþi, deocamdatã) de cãlugãri ºi preoþi „schismatici“, adicã ortodocºi, cãsãpiþi sau atîrnaþi în spînzurãtori, pe malurile apelor româneºti ardelene.

De atunci este Ardealul nemaiîmbucurat sub sclipirile soarelui de turlele lui mînãstireºti, multe cum au fost, precum sunt astãzi în Bucovina sfîºiatã, în Moldova, în Muntenia, în Oltenia.

Pentru cã, desigur, drumurile la Biblioteca Academiei fac parte din modul Dv. de viaþã, vã recomand cu insistenþã sã cereþi, sã parcurgeþi numãrul „Crãciun 1938“ din Vremea, se pare, revista cea mare, mai cu ecou în marele public al acelor zile, închinat „României eroice“ a tuturor timpurilor. Acolo veþi gãsi paginile semnate de Cristofor Dancu: Un erou al sufletului ardelean, Sofronie de la Cioara. Din aceste pagini, am înþeles eu adevãratul spirit ºi reala semnificaþie a „Uniaþiei“ cu Roma, care nu a fost altceva decît „prima muºcãturã ºi prima sfîºiere a unitãþii sufletului românesc din toatã istoria Neamului Românesc“, cum spune acel autor, în altã parte. De aici, de la Sofronie de la Cioara, Sfîntul (fantasticã semnificaþie a smereniilor ortodoxismului românesc!) canonizat în acele vremuri, grele, ale noastre.

Cu reactualizarea amãnunþitã a revoluþiei lui Sofronie, care a þinut sub presiune cumplitã Viena, din mai 1757 ºi pînã în iunie 1761, ºi care nu a putut fi înfrîntã decît prin minciunile ºi ticãloºiile împãrãtesei ºi ale sculelor ei, care l-au amãgit pe Sofronie, sã-ºi trimitã la vetre cei 10.000 de zaranzi, de moþi, care au pãzit gurile vãilor, peste 4 ani, fãgãduind cu jurãminte „de onoare“ cã vor face dreptate românilor...

Deznodãmînt amar, din care nici nãpraznicul Horia, nici visãtorul jurist Avram Iancu n-au învãþat nimic, cã împãraþii ºi potentaþii nu au de obicei nici o tangenþã eticã cu cinstea ºi cu onoarea cuvîntului dat.

Iatã, Domnule Silvestri, rodul articolului Dv. Pe care mi l-aþi trimis ºi pentru care vã mulþumesc. Nici unde, în amara polemicã bizarã, care se duce de ani ºi ani, de zeci de ani, pe tema „Uniaþiei“, nu s-a schiþat, nu s-a folosit atît de judicios ºi mai temeinic, problema specialã a „Uniaþiei cu Roma“ ºi a Ortodoxiei ºi a ecumenismului ei, în special. **V-aþi apropiat de maieutica problemei în spirit ºi cuvînt cu Nae Ionescu ºi cu Nichifor Crainic. V-aþi alãturat ucenicilor lui Nae Ionescu: M. Eliade, M. Vulcãnescu, Noica, E. Cioran, de ce nu, chiar M. Sebastian (bizar, cu Sebastian, nu?), toþi adepþi ai „trãirismului“ lui Nae, dascãlul lor, „trãirism“ care nu-i nimic altceva decît fenomenul existenþialismului, dar de substanþe ecumenice ortodoxe, mai profund decît cele ale existenþialismului celor „trei mari“, apuseni.**

Ceea ce mi-a plãcut ºi am apreciat în deosebit de interesantul Dv. articol la iscuþimea ºi logica cãruia nu s-a ridicat nici un teolog dintre polemiºti, este ºi faptul, cã în limbaj, în manierã, nu v-aþi lãsat maculat de ispitele ieftine ºi pãtimaºe ale limbajului „înflorat“ eugenbarbist, alt laic, angajat în duel, dar lipsit de academismul Dvs. elegant.

Sfîntul (acum, în sfîrºit!) Sofronie ºi revoluþia lui ortodoxã, fãrã sîngele ºi grozãviile oricãror revoluþii, sunt puse în faþa oricãror „bîrfisme“ pseudoteologice sau politice.

Acest smerit sfînt român, Sofronie – expresie adevãratã a ecumenismului românesc – care cu preþul sîngelui jertfelor româneºti, a dat Apusului liniºtea necesarã sã-ºi dureze culturile ºi civilizaþiile, este rãspunsul care trebuie dat agitatorilor papistaºi, care au apãrut din nou la graniþele sufletului românesc cu spadele lor, la fel de ticãloase ca ºi „Sfinþii lor Ludovici“.

Acestea sunt gîndurile declanºate de articolul Dvs., mult, mult prea interesant. Poate cã ar fi interesant sã-l cãutaþi pe aceastã temã pe Cristofor Dancu. Iatã telefonul sãu: 140.304.

Cu aleasã preþuire ºi binecuvîntãri,

Protosinghel Olivian Bindiu,
Stareþul Mînãstirii „Izvorul Miron”

28 martie 1988, Sibiu

Stimate domnule Artur,

La Bucureºti am fost. Dar am avut mult de umblat cu înmormîntarea mamei I. P. S. Antonie ºi n-am reuºit sã mai trec pe la dv. Aº fi vrut, evident, ºi tocmai pentru cã am sperat – pînã în ultimul timp – cã voi reuºi sã-mi fac

un pic de timp, n-am telefonat, zicîndu-mi cã voi telefona înainte de a merge în obiºnuita plãcutã vizitã la dv. Dar dupã înmormîntare mi s-a umplut maºina cu preoþi care veneau la Sibiu ºi fiind tîrziu, destul de tîrziu, mi-am zis cã e bine sã vã scriu din Sibiu.

Ca sã vã mulþumesc. Cordial.

Iatã, vã trimit „Telegraful Român" ºi o frumoasã paginã din *Acatistul Maicii Domnului* care sunã aºa de frumos în limba francezã – nu mai frumos ca-n româneºte – scoþînd la ivealã noi valenþe ºi dimensiuni doxologice faþã de cele pe care le avem în minte deja, citind versiunea româneascã.

Ne vom revedea în urmãtoarea mea delegaþie la Bucureºti.

ANNONCIATION
L'ange fut envoyé du ciel pour dire à la Mère de
Dieu: Réjouis-toi, et, frappé de stupeur en voyant
a cette parole immatérielle le Seigneur s'incarner,
il se tenait devant elle, disant à haute voix:
Réjouis-toi, rayonnement de joie,
Réjouis-toi, destructrice de la malédiction,
Réjouis-toi, relevèment d'Adam déchu,
Réjouis-toi, tarissement des larmes d'Eve,
Réjouis-toi, sommet inaccessible à la pensée humaine,
Réjouis-toi, abîme impénétrable même aux yeux des anges,
Réjouis-toi, trône du Roi céleste,
Réjouis-toi, porteuse de Celui qui porte tout,
Réjouis-toi, étoile annonciatrice du Soleil,
Réjouis-toi, sein de l'Incarnation divine,
Réjouis-toi, rénovatrice de toute créature,
Réjouis-toi, toi en qui nous adorons le Créateur,
Réjouis-toi, Épouse inviolée.
Hymne Acathiste (VIIe siecle)

Cu cele mai alese sentimente,

Pr. Theodor Damian

30 martie 1988, Bucureºti

Dragã domnule Artur Silvestri,

Tãcerea este mai grãitoare decît multe pãlãvrãgeli: The rest is silence! De la Revista „Luceafãrul" n-am primit decît articolul „Excelsior", scris de un om care ºtie meseria ingratã a scrisului, dar mai ales, a cronicii. Îi mulþumesc!

D-Voastrã m-aþi dat uitãrii. Nici nu-mi cereþi poezii, nici alte lucruri. Mã consideraþi, dupã acest rãstimp gol, un om mort, fãrã interes pentru literaturã.

Oare, aºa sã fie?[1]

Cu aceeaºi stimã ºi dragoste,

Petru Rezuº

---

[1] *Admirabilul cãrturar care era Petru Rezuº nu avea dreptate, de fapt. Nu-l uitasem defel dar nu-mi era uºor sã-l ajut mai mult decît reuºisem pînã atunci. Am fãcut ceea ce era posibil ºi, evident, mai mult, forþînd, uneori, „echilibrul tacit" stabilit cu Stãpînirea.*

30 martie 1988, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Emilian Birdaº],

Abia întors în activitatea curentã dupã o lungã retragere pentru creaþie care a þinut cîteva luni (repaos absolut providenþial, cãci a prilejuit documentarea unui studiu despre Sf. Martin de Bracara, pe care îl socotesc a fi „al nostru“, adicã un strãromân, din ªcoala lui Niceta de Remesiana) mã grãbesc sã vã dau de ºtire, asigurîndu-vã încã o datã de preþuirea ºi stima mea depline. Revenirea mi-a adus, de altminteri, o plãcere îndoitã: scrisoarea, atît de pãtrunzãtoare ºi de înãlþãtoare, primitã de la Prea Sfinþia Voastrã ºi „Îndreptarul ortodox“, pe care aþi avut amabilitatea sã mi-l trimiteþi. Vã mulþumesc acum, iatã, cu emoþia pe care o dau clipele de adîncã desfãtare sufleteascã.

Întîmplarea (dar, oare!, întîmplare sã fie?) a fãcut sã citesc, în acest interval de retragere „creatoare“, cum se zice, cîteva din studiile publicate de-a lungul anilor de Prea Sfinþia Voastrã în diferite reviste de specialitate: arhipãstorul Albei-Iulia vorbea acolo despre tradiþiile de culturã ºi de simþire româneascã ale acestui loc de veche ºi permanentã participare esenþiale, la istoria românilor. Ce exemplu mai evident de patriotism ºi de luciditate se poate da, mã întreb?

Preþuiesc ºi eu ca ºi alþii, nu atît de puþini, dintre confraþii mei acest fel de a se exprima în istorie, prin faptã care rãmîne ºi pune temelia, conºtiinþa unei naþiunii ºi pot zice cã, astãzi, Prea Sfinþia Voastrã faceþi acolo, în Bãlgradul zilei de azi, ceea ce, cu multã vreme în urmã, au fãcut admirabilii bãrbaþi ai datoriei ortodoxe ºi româneºti.

Iatã, de pildã, „*Îndreptarul ortodox*“, o tipãriturã, zicem de îndatã ce o rãsfoim, cît se poate de necesarã, trebuitoare poate azi mai mult decît în alte vremuri cãci nãzuinþa de a ne pãstra creºtini ºi, mai ales, ortodocºi e cu atît mai mare cu cît dificultãþile de a o împlini cresc. Nu e o întîmplare, de altminteri, cã Prea Sfinþia Voastrã introduceþi aici capitole masive dedicate martirilor apãrãtori ai Datinei, luptãtori împotriva acestei maladii a complexului de inferioritate (creat ºi întreþinut în mod interesat de alþii) care este Uniaþia. Zic „tipãriturã necesarã“ dar mi se pare prea puþin: o tipãriturã elegantã, croitã cu înþelegerea momentului istoric, evocînd prin imagine ºi cuvînt magnificenþa unei tradiþii. Ceva, dar ceva esenþial, de bunã seamã, a rãmas aici din arta vechilor cãrþi de învãþãturã ºi de înþelepciune.

Prea Sfinþia Voastrã scrieþi, în acest îndreptar, predoslovia: se vede mîna creatorului. Însã – ºi aflu aceasta din cuprinsul acestei precuvîntãri – vã aparþin ºi „acatistele“ Sfinþilor ierarhi Iorest ºi Sava; aici, din aceste compuneri care prelucreazã o formã canonicã însã o îmbogãþeºte, se vede mîna celui care a cãpãtat experienþa scrisului. Un cãrturar ºi un scriitor, prin urmare, pe care, cu modestie, i-aþi lãsat sã se exprime doar la momente sãrbãtoreºti, aºa cum se cade sã-i lãsãm cînd arta literaturii nu-i o profesiune ci o comuniune cu cele Nevãzute ºi Nepãtrunse.

Sã vã spun, aºadar, cã aº dori sã citesc cît mai des (ºi, de este cu putinþã, sã comentez chiar) studii, eseuri, „cuvinte de învãþãturã“ semnate de Prea

Sfinþia Voastrã? Vã spun acestea, iatã, cu sentimentul cã viitorul vã aparþine. Visez sã citesc o epistolã venind de la Arhiepiscopul Albei Iulia ºi care îmi spune cã se îngrijeºte a scrie o monografie despre acela care a fost atît de importantul Mitropolit Simion ªtefan ºi, vai, atît de puþin cercetat de cãtre urmaºi; ori o culegere a studiilor, alcãtuite vreme de ani ºi ani, privitoare la cultura creºtinã a Transilvaniei; ori o cercetare a legendelor româneºti privind sfinþii „moderni", mucenicii transilvani ai secolului (atît de impropriu denumit pentru noi) al „Luminilor". Un secol întunecat, veac al martirajelor.

Nãdãjduiesc, Prea Sfinþia Voastrã, ca epistola mea sã vã gãseascã sãnãtos ºi cu putere multã, spre a desãvîrºi ceea ce, ca ierarh cãrturar ºi patriot, v-aþi propus sã împliniþi.

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

aprilie 1988, Sibiu

Vã mulþumesc din inimã pentru participarea la durerea care m-a încercat pe mine, pe fraþii mei ºi familiile lor, cu prilejul trecerii la cele veºnice a scumpei noastre mame Elisabeta Plãmãdealã.

dr. Antonie Plãmãdealã,
Mitropolitul Ardealului

15 aprilie 1988, Sibiu

Mult Stimate Domnule Artur Silvestri,

Vã mulþumesc foarte mult pentru urãrile de Sf. Paºti ºi Vã rãspund cu „Adevãrat a înviat Hristos".

În acelaºi timp, Vã trimit cartea alãturatã, care a ieºit de sub tipar sãptãmîna trecutã. Prezintã munca desfãºuratã timp de douã veacuri de ºcoala la care lucrez. Sper sã Vã intereseze mai ales biobibliografiile profesorilor profesorilor. O sã constataþi cã pînã în 1918 majoritatea lor – deºi erau teologi – au scris istorie ºi manuale didacticã, au fãcut gazetãrie, au militat pentru drepturile româneºti ºi – paradoxal – aproape n-au fãcut deloc teologie. Abia dupã 1918 au urmat „teologi" în accepþiunea obiºnuitã a cuvîntului.

Vã doresc multã sãnãtate ºi noi realizãri în munca Dv. Nãdãjduiesc sã ne mai vedem, fie la Bucureºti, fie la Sibiu.

Cu toatã preþuirea,

Mircea Pãcurariu

19 aprilie 1988, Sibiu

Stimate Domnule Silvestri,

Încã n-am ajuns prin Bucureºti. Au fost ºi sãrbãtorile cu tot cortegiul lor de rînduieli. ªi a fost bine ºi frumos. Am primit de la Iaºi nr. 6 al „M. M." ºi vi-l trimit spre completarea celorlalte. Aºtept sã ne revedem.

Cu reînnoite mulþumiri ºi aceeaºi preþuire,

Pr. Theodor Damian

27 aprilie 1988, Bucureºti

Dragã Domnule Silvestri,

Mi-a plãcut articolul Dv. despre Modest Morariu, fiindcã l-aþi scris D-Voastrã. Omul Modest Morariu, ca toþi morãrenii din Bucovina, i-au fãcut pe „seniori“. D-Voastrã spuneþi pe „cavaleri“. Dacã Morariu susþinea cã se trage din nobili (ºleahtici) polonezi – Kwiatcowski, fiind într-o continuã disputã cu prof. univ. dr. Vasile Gherasim.

Violent, polemic, contestatar al lui G. Cãlinescu, Iorgu Iordan, N. Iorga etc. pentru greºeli morfologice sau sintactice, Leca Morariu, secretar al Revistei „Junimea literarã“, fondator al unor reviste de prestigiu: „Mihai Eminescu“, „Fond ºi formã“ etc. n-a avut simpatii în epocã. Reuºise un minuscul volum folcloric „De la noi“, începuse o biografie a lui Eminescu (copilãria, elev), se oprise asupra Învãþãtorului Creangã, apoi se redusese la niºte broºuri ºi broºurele.

Nu am nici o supãrare cu fostul meu dascãl de limba românã ºi de folclor de la Universitatea din Cernãuþi, dar acesta este adevãrul care poate fi verificat ºi de la alþi bucovineni George Muntean, Dimitrie Onciulescu, Mihai Cazacu (care mai trãiesc), cu deosebirile de rigoare. Dimpotrivã, îl admiram, dar „nobleþea“ îmi repugna, inventatã într-o epocã profund democraticã. Urmam Facultãþile de teologie, litere ºi filozofie. Teza de licenþã la Leca Morariu a fost cea mai grea. Eram în Cernãuþi. Am colindat totul, apoi am mers pe drumurile lui „fugare“ acasã, prin oraºul Siret ºi am aflat ºtiri interesante de la prof. Nicodim Iþcuº. Au urmat anii de întoarcere la Cernãuþi, plecarea în Transilvania, trecerea prin „Poiana Cucului“ în Muntenia, Giurgiu, teatrul, Viena. Le-am descris pe larg în teza de licenþã, apoi am þinut-o pînã în acest an, premergãtor lui 1989, cînd am prezentat manuscrisul întreg Editurii „Ion Creangã“ sub titlul: „O copilãrie nepereche“.

Nu mã pot lãuda cu prietenia fam. Morariu. Cu atît mai puþin a lui M. Morariu ºi a lui I. Negurã. Mai sunt mari duºmani la Suceava, dar eu îmi vãd de treburi. Ce altceva pot face, prietene Silvestri? Eu lucrez aºa cum cred de cuviinþã, tot bucovineanã, dar niciodatã un bucovinean nu l-a lãudat pe altul! ºi asta nu de acum, ci de foarte mult timp, inaugurat chiar de Leca Morariu!

Am dorit o restabilizare a lucrurilor ºi nu ºtiu dacã am obþinut-o. M. Morariu a fost mare în iubire, dar ºi mare în urã! Ca ºi ura lui I. Negurã, ca ºi d-na Lupu Morariu! Sã nu ne amãgim cu vorbe. Sunt frumoase, dar ascund, ca florile, în adîncul lor, ºi insectofagismul.

Eu vã sãrut ºi aºtept un rãspuns de mult meritat.

Sincer,

Petru Rezuº

1988, Timiºoara

Stimate Domnule Silvestri,

Precum Vi-am fãgãduit, o prezentare a studiului Dvs. din „Revue Roumaine“ a apãrut în nr. 4 / 1987 al „Mitropolia Banatului“. Îl trimit cu nãdejdea cã Vã pot procura astfel o micã satisfacþie.

Cu sentimente de sincerã preþuire,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

aprilie 1988, Alba Iulia

Hristos a înviat!

Luminoasa sãrbãtoare a Sfintelor Paºti sã coboare peste noi toþi bucurii duhovniceºti, pace ºi bunã înþelegere, iar Hristos cel Înviat sã ne dãruiascã sãnãtate ºi, întru toate, bunã sporire.

Emilian Birdaº,
Episcop de Alba Iulia

aprilie 1988, Bucureºti

Prea Cuvioase Pãrinte Stareþ [Teofil Popa],

Cred cã vã amintiþi, mãcar prin ciudãþenia ei, vizita pe care am fãcut-o în toamna trecutã, pe o vreme rece ºi la o orã, a nopþii, cu totul improprie pentru o adevãratã delectare la Mãnãstirea Rîºca. Sosisem în localitate cu cîteva ore înainte ºi urma sã plecãm în aceeaºi searã, dupã o întîlnire cu cititorii pe care am avut-o, întîlnire emoþionantã, de altminteri. Însã am insistat pe lîngã primãriþã sã vedem ºi mãnãstirea, obiectiv pentru care, mãrturisesc, acceptasem sã vin la Rîºca. Din pãcate, repet, vizita s-a desfãºurat pe întuneric. Totuºi, impresia lãsatã de acest lãcaº rãmîne vie ºi am încercat sã o comunic printr-un eseu ce l-am publicat recent în „Convorbiri literare“, în suplimentul „Paginilor bucovinene“. Nu-i, de altminteri, întîia oarã cînd scriu despre tradiþia de culturã ortodoxã ºi pot zice chiar, fãrã a exagera, cã dintre scriitorii români sînt cel care, alãturi de Ioan Alexandru, am încercat sã fiu un reazem pentru datina strãbunã, pentru credinþa noastrã multimilenarã. Acest scurt „croquis“ dedicat Mãnãstirii Rîºca e o dovadã [1].

Nãdãjduiesc sã fiþi interesat de acele rînduri, schiþate în grabã ºi cu sentimentul cã înfãptuim un act de reparaþie moralã faþã de vechile ctitorii nu întotdeauna cunoscute cum se cade. Nutresc, de asemenea, speranþa cã sforþãrile Domniei Voastre, în a restaura Mãnãstirea, se vor traduce în concret ºi vor fi desãvîrºite aºa cum este bine sã se desãvîrºeascã. Sînt, în fond, nãdejdile pe care orice român cu bunãvoire trebuie sã le nutreascã! Sã vã ajute Dumnezeu!

Cu preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *Eseul menþionat s-a publicat cu titlul „Din vremea lui Petru Rareº“ în „Convorbiri Literare“, nr. 2/1988, într-adevãr. L-am refãcut sub forma unui fascicol intitulat „Clopote sub ape“ (2003), inclus apoi în strania carte „Memoria ca un concert baroc". vol. II. Ofrande aproape fãrã grai“ (2004).*

aprilie 1988, Buzãu

Domnia Voastrã,

Adevãrat a înviat! Mulþumesc din inimã pentru bunele urãri pascale.

La mulþi ani!

Epifanie Norocel,
Episcopul Buzãului

aprilie 1988, Bistriþa de Neamþ

Hristos a înviat! Luminoasa Sãrbãtoare a Sfintelor Paºti sã coboare peste noi toþi bucurii duhovniceºti, pace ºi bunã înþelegere,

Stareþ Ciprian Zaharia,
Arhimandrit

aprilie 1988, Timiºoara

Stimate Domnule Silvestri,

Am primit scrisoarea Dvs. recentã însoþitã de nr. 3 / 1988 „Pentru Patrie“ în care am gãsit articolul „Factorul modelator autohton“. *Preþuiesc nespus de mult stãruinþa Dvs. de a obiºnui cititorii noºtri cu un capitol al vechii noastre culturi ce abia îºi dezvãluie tainele. Fie-Vã munca încununatã de succes!*

Cu sentimente de sincerã preþuire,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

aprilie 1988, Craiova

Hristos a înviat!

Luminoasa sãrbãtoare a Sfintelor Paºti sã coboare peste noi toþi bucurii duhovniceºti, pace ºi bunã înþelegere, iar Hristos cel Înviat sã ne dãruiascã sãnãtate ºi, întru toate, bunã sporire.

Damaschin Coravu

aprilie 1988, Iaºi

Adevãrat a înviat!

Cu vii mulþumiri ºi aceleaºi bune urãri!

Pimen Zainea-Suceveanul

aprilie 1988, Sibiu

Vestea a venit pe neaºteptate cu o explozie de bucurie: existã Înviere! Toate lucrurile le privim de acum altfel. Viaþa capãtã un nou curs, un nou sens. Nu mai trãim în perspectiva morþii ci a vieþii. Acesta este marele temei al negrãitei bucurii pentru care mãrturisim:

„Hristos a înviat!”

Pr. Theodor Damian

aprilie 1988, Mãnãstirea Ciolanu

Deosebite mulþumiri pentru felicitãri! Aceleaºi urãri de bine ºi sãnãtate! „Adevãrat a înviat!”

Stareþ Neofit Smãrãndoi,
Arhimandrit

aprilie 1988, Craiova

Adevãrat a înviat!

Deosebite mulþumiri pentru felicitãri!

Nestor Vornicescu,
Mitropolitul Olteniei

aprilie 1988, Constanþa

Adevãrat a Înviat!

Mulþumesc pentru bunele urãri adresate cu prilejul Sfintelor Sãrbãtori ale Învierii Domnului.

Cu stimã,

Lucian Florea-Tomitanul,
Episcop-vicar

aprilie 1988, Galaþi

Nespusa bucurie a Învierii Domnului sã se sãlãºluiascã întru noi, iar Hristos Cel ce a biruit moartea sã reverse asupra noastrã viaþã, sãnãtate, pace, belºug de bucurii duhovniceºti ºi, întru toate, bunã sporire.

Adevãrat a înviat! La mulþi ani!

dr. Antim Nica,
Arhiepiscopul Tomisului ºi Dunãrii de Jos

aprilie 1988, Craiova

Hristos Cel Înviat sã ne dãruiascã sãnãtate ºi bunã sporire.

Cu deosebitã stimã,

Arhimandrit Vincenþiu

aprilie 1988, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Iatã cã, întors dintr-un aºa-numit „concediu de creaþie“, primesc nu unul ci trei plicuri expediate de Înalt Prea Sfinþia Voastrã: „ºpalþii“ recenziei semnate de pr. dr. Marcu Bãnescu, apoi „Îndrumãtorul“ ºi, în fine, numãrul întreg din „Mitropolia Banatului“. Bunãvoinþa, ca sã zic mãcar aºa ºi sã nu îndrãznesc a spune ceea ce, de fapt, aº vrea sã spun, adicã „mãrinimia“ extraordinarã, pe care mi-o arãtaþi, mã copleºeºte. Simt, ºi asta nu de ieri, ci demult, cã sînteþi cu adevãrat una dintre personalitãþile de fundament pe care poporul

român le are în aceastã clipã istoricã. **Un cãrturar atît de profund ºi totuºi, atît de puþin interesat de vanitatea notorietãþii trecãtoare ºi, vai, atît de atracþioase pentru cei care, de fapt, nu lucreazã în absolut; un om cu gesturi delicate ºi atente, care pãtrunde repede ºi profund, cu intuiþie desãvîrºitã, în sufletul celor pe care-i cunoaºte; o prezenþã, deopotrivã, culturalã ºi moralã. ªi, încã, multe, multe altele.**

A ºti cã astãzi existã încã astfel de oameni e un sentiment pe deplin încurajator; aceasta dã o anumitã siguranþã eticã, trebuitoare sforþãrilor noastre ºi necesarã în chip vital, ca respiraþia. Românii se conservã, ca popor, prin mari exemple tutelare, prin înãlþarea personalitãþii etice la epic, adicã la model ºi mai pe urmã, la legendã. Reproducerea, la scarã istoricã nouã, a unei astfel de necesitãþi care este endogenã – ºi determinã, de fapt, însãºi conservarea unui fel românesc de a fi în univers, e un adevãrat miracol. O dovadã, de altminteri, cã trãirea creºtinã, ortodoxã, cu tradiþia ei de înaltã ºi absolutã eticã „popularª“ (ºi înþeleg prin aceasta folosul comunitar) e ceea ce defineºte (într-o bunã mãsurã, poate chiar mãsura ireductibilã) „*românescul*“. Mã preocupã, de la o vreme, aceastã temã pe care o socotesc esenþialã pentru clipa istoricã de acum; anume aceea a „*magiºtrilor ascunºi*“, a celor care, prin alcãtuire inexplicabilã ºi prin destin, sînt capabili a menþine inalteratã condiþia universalã (în sens de raport direct cu absolutul) a unui popor. Astfel de apariþii sînt, într-o epocã anumitã, puþine ºi nu greºesc spunînd cã sînteþi una dintre ele.

Doresc sã fiu înþeles cum se cade ºi sã nu socotiþi aceste propoziþiuni ca fiind un exerciþiu de stil. Istoria vorbeºte ºi va vorbi: o lungã ºi bogatã înfãptuire, înconjuratã de respect, preþuire ºi de o adeziune ce vine pe cale naturalã, ca înaintea unui fenomen natural; o excepþionalã operã cãrturãreascã, încã nedesluºitã integral, pînã la straturile ultime, de cãtre contemporani ºi care, într-un fel aparþine mai degrabã viitorului; o acþiune de promotor, cu privire limpede ºi repede; stãruinþã, în editarea de cãrþi fundamentale, cele care alcãtuiesc o bibliotecã „idealã“ ºi nu doar „temporalã“; o prestanþã, naturalã ºi ea cãci vine din însumarea tuturor acestor însuºiri ºi a încã a atîtor altora, de asemenea, ºi pe care nu o au decît cei aleºi.

Iatã nu dovezi extrase prin alãturãri de cuvinte ci fapte, „facta“, ceea ce e desãvîrºit prin voinþa ºi cu insuflarea venitã din Nevãzut. De-o vreme, Înalt Prea Sfinþia Voastrã, scrisul meu a cãpãtat, sub raport etic, o mare ºi ceremonioasã liniºte: scriu cu gîndul ºi încredinþat cã undeva, în partea dinspre Soare-Apune a þãrii, un mare cãrturar, unul dintre bãrbaþii de seamã ai naþiunii, vegheazã pentru ca acest popor sã înainteze.

ªi, de aceea, ce alte vorbe aº putea sã vã spun ºi sã înºir aici pe aceastã foaie de hîrtie ºi sã nu ºtiu cã oricum ele sunt prea palide ºi puþine?

Cu adîncã preþuire,

Artur Silvestri

1988, Timiºoara

Mesajul Dvs. pascal mi-a prilejuit deosebitã bucurie. Vã mulþumesc pentru gîndurile bune transmise ºi Vã asigur la rîndul meu de calda preþuire ce Vã pãstrez.

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

2 mai 1988, Galaþi

Distinse domnule Artur Silvestri,

Am citit cu emoþie ºi deosebitã satisfacþie articolul Dumneavoastrã din „Luceafãrul“ cu privire la modesta noastrã contribuþie istoriograficã.

Este o prezentare obiectivã ºi binevenitã, destinatã a stimula interesul pentru un domeniu de cercetare cu mari implicaþii în actualitate.

Bucuros de aprecierile favorabile pe care le faceþi asupra conþinutului lucrãrii ºi trudei noastre, vã aducem sincere mulþumiri ºi cele mai alese doriri de bine.

dr. Antim Nica,
Arhiepiscopul Tomisului ºi Dunãrii de Jos

10 mai 1988, Bîrda

Stimate Domnule Redactor,

Urmãresc de mulþi ani, cu deosebitã plãcere, materialele publicate de cãtre Dvs. Mã impresioneazã puterea Dvs. de muncã, orizontul foarte larg, diversitatea temelor abordate, talentul ºi, în mod deosebit, curajul cu care vã impuneþi punctele de vedere. **Aþi devenit o voce distinctã în peisajul nostru cultural, o personalitate de opiniile cãreia trebuie sã se þinã seamã.**

Eu sînt un modest scîrþa-scîrþa pe hîrtie dintr-un cãtun oarecare. Am reuºit, cu chiu cu vai, sã public ºi eu 107 materiale, dintre care patru volume. Vã trimit alãturat volumul ce mi-a apãrut recent. Poate vã va fi de folos.

M-aþi îndatora foarte mult dacã aþi binevoi sã-mi comunicaþi ºi mie observaþiile ºi sugestiile dvs. Mi-ar fi de folos pentru urmãtorul volum, care va cuprinde perioada interbelicã.

Sperînd într-o colaborare amicalã întru slujirea culturii româneºti, Vã rog sã primiþi cele mai sincere urãri de sãnãtate, noroc ºi spor deplin în tot ceea ce v-aþi propus.

Al. Stãnciulescu-Bîrda

17 mai 1988, Timiºoara

Stimate Domnule Artur Silvestri,

Vã trimit cîteva din articolele mele. Nu le consider cele mai bune. Pe acestea le-am avut la îndemînã. Am colaborãri ºi la reviste laice, dar n-am pãstrat materialul publicat.

La volumul „*Sfinþli români…*“, editat de Patriarhie în 1987, am douã colaborãri: Ioan Cassianul – dobrogean ºi Mihai Giurgea – bãnãþean, care apare pentru întîia oarã în literatura bisericeascã.

Cînd aveþi timp, aruncaþi ochii peste ele. A fost dorinþa Dv. pe care mi-aþi exprimat-o la telefon. V-o îndeplinesc în foarte micã mãsurã. Vã rog sã mã iertaþi.

Vã doresc deplinã sãnãtate ºi mulþumiri în muncã.

Vã admir,

Pr. dr. Marcu Bãnescu

31 mai 1988, Arad

Domnului Artur Silvestri – Revista „Luceafãrul“,

Confirmãm cu bucurie ºi alese mulþumiri primirea lucrãrii Dvs. publicatã în „Revue Roumaine“ nr. 7 / 1987. Apreciind conþinutul ei ºi valoarea materialului ce Vã aparþine, **Vã adresãm sincere ºi respectuoase felicitãri cu urarea de spor pentru continuarea lucrãrii amintite.**

Asigurîndu-Vã ºi pe viitor de preþuirea noastrã, avînd în vedere constantele Dvs. preocupãri, Vã rugãm sã primiþi lucrarea „Doctrina Histologicã a Sf. Chiril al Alexandriei“ ce ne aparþine.

Timotei Seviciu,
Episcop de Arad

mai 1988, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nestor Vornicescu],

ªtiþi, desigur, cã pregãtisem pentru Editura Nagard, o culegere de studii intitulatã „Originile literaturii române: epoca strãromânã“; a fost gata la timp ºi, ulterior, s-a mai putut completa cu cîte ceva. Iniþial J. C. Drãgan socotise nimerit s-o tipãreascã în România (prin contract valutar cu tipografia), drept pentru care volumul aºtepta încheierea înþelegerilor economice necesare; însã i s-a cerut prea mult (10.000 $) ºi, astfel, a decis sã-l „exporte“, tipãrindu-l mai ieftin ºi mai repede în Italia. Aceste episoade s-au petrecut mai demult ºi n-am considerat cã este cazul sã vã încarc memoria cu ºtiri, la vremea aceea, tulburi din moment ce totul pare-se cã s-a rezolvat pozitiv. Acum, volumul care are aprox. 450 – 500 de pagini, se aflã la Milano, „în curs de apariþie“, ºi nu putem face altceva decît sã-l aºteptãm. Însã, spre a nu avea dificultãþi la apariþie (cînd vor trebui sã intre unele exemplare în þarã), am fost sfãtuit de dl. Traian Filip, care a fost zilele acestea în România, sã obþin ºi o „aprobare de export“. Avînd încã douã exemplare din aceastã culegere de studii, nu mi-a fost greu sã le înfãþiºez d-lor Dulea ºi Radu Constantinescu. Aprobarea s-a dat oarecum „pe loc“. Dar, s-a zis, „cartea are un singur defect: nu apare în þarã“. Astfel încît, prin discuþii purtate la conducerea Consiliului, s-a ajuns la concluzia cã este necesar sã se tipãreascã, în regim de urgenþã, o altã culegere de studii privitoare la strãromâni (la Editura ªtiinþificã ºi Enciclopedicã), a cãrei

apariþie se estimeazã cel mai tîrziu în ianuarie – februarie 1989. Editura a îmbrãþiºat ideea, mai ales cã apãrînd aceastã culegere de studii se vor uºura enorm operaþiunile de aprobare a „antologiei de texte strãromâne“, care era pusã, acum, sub semnul întrebãrii. Astfel încît, dintr-o carte vor ieºi douã. Prima, de la Nagard (al cãrei sumar vi-l înfãþiºez alãturi), are o structurã diversificatã: conþine 3 pãrþi, cea de-a doua – cu studii privitoare la strãromâni (numele autorilor – în ordine alfabeticã) ºi a treia – conþinînd „dosarul dezbaterii strãromâne“, unde, selecþionîndu-se texte scrise de specialiºti, se dovedeºte, prin forþa împrejurãrilor, contribuþia decisivã adusã de Înalt Prea Sfinþia Voastrã la clarificarea acestei probleme. Aproape 90 % din cronicile ºi recenziile cuprinse aici sînt dedicate operei lui Nestor Vornicescu, ceea ce mi se pare judicios ºi corect. Astfel, se produce o probã colectivã de valoare, necesarã, desigur, în orice moment ºi poate mai mult decît oricînd – acum.

Volumul proiectat pentru apariþie în România nu are aceeaºi structurã: el va trebui sã conþinã 10-15 studii privitoare la cultura autohtonilor în epoca strãromânã, studii semnate de specialiºti cu activitate remarcabilã în domeniu. Sînteþi, desigur, cel dintîi. Astfel vor figura acolo Înalt Prea Sfinþia Voastrã, Pandele Olteanu, I. C. Chiþimia, I. G. Coman, Octavian Lazãr Cosma (pentru partea de „muzicologie“), Virgiliu ªtefãnescu-Drãgãneºti (pentru relaþiile autohtonilor cu germanicii), Mihail Diaconescu, Constantin Daniel, Gh. I. Drãgulin. Sper, deopotrivã, în colaborarea lui Virgil Cândea, cu o punere în temã ºi a lui Edgar Papu (à propos de el, cred cã în curînd voi izbuti, în fine, sã public recenzia pe care a scris-o, în 1985, la cartea Domniei Voastre). Aceasta ar fi, în linii amãnunþite, formaþia de autori. Cu cei care sînt în viaþã am avut convorbirile necesare; din opera lui C. Daniel, voi alege studiul privitor la elemente de limbã românã în inscripþiile de la Basarabi, care, oricît ar depãºi teritoriul strict al epocii, au însemnãtate pentru dovedirea continuitãþii de culturã creºtinã.

Avînd în vedere interesul autoritãþilor de stat pentru aceastã carte, dorinþa editurii este de a preda pînã la data de 15 iulie a.c., urmînd ca, imediat, sã se urmeze calea naturalã de apariþie. Doresc, desigur, sã se înceapã aceastã culegere cu studiul Înalt Prea Sfinþiei Voastre (singurul, de altfel, care va figura ºi în volumul de la Milano ºi în cel de aici, celelalte – dacã autorii apar în ambele pãrþi – deosebindu-se, mai ales ca dimensiuni); aºa este bine.

Iatã de ce, dupã cum vedeþi, vã trimit un exemplar necorectat al dactilogramei cu rugãmintea de a face adãugirile pe care le credeþi de cuviinþã, inclusiv menþiunea „*Pãtimirii lui Astion ºi Epictet*“; v-aº sugera sã introduceþi, dacã e posibil, ºi un paragraf despre prezenþa, în traducere slavonã, a unor scrieri ale strãromânilor în perioade ulterioare ale literaturii noastre. Din moment ce studiul acesta deschide culegerea, este de la sine înþeles cã prin el cititorul va lua primul contact cu problema ºi este de dorit sã fie un contact cît mai convingãtor. Desigur cã puteþi face ºi alte adãogiri, oricîte!, în limita a 40 de pagini în care e bine sã ne încadrãm cu aceastã contribuþie deschizãtoare de drum.

Aº dori ca versiunea adãogitã ºi revizuitã sã-mi poatã parveni în timp util, eventual pînã la 10 iulie a. c. Îmi rezerv plãcerea de a vã da ºi alte veºti, cu ocazia unei epistole mai amãnunþite decît aceasta, conceputã sub regimul urgenþei.

Cu deosebitã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

10 mai 1988

Trimit un sincer omagiu Dlui. Artur Silvestri, cãrturarul care ºi-a implantat fiinþa în universul lui „a fi" ºi-n istoria culturii româneºti.

Al. Stãnciulescu-Bârda

mai 1988, Bucureºti

Prea Cuvioase Pãrinte Stareþ [Iachint Unciuleac],

Cu un an ºi mai bine în urmã, aflîndu-mã la Suceava în juriul Festivalului naþional de poezie „Labiº", am vizitat cu luare aminte Mãnãstirea al cãrei întîi stãtãtor sînteþi, fiind cu osebire impresionat de vastele restaurãri ce s-au fãcut aici, salvîndu-se astfel importante documente de artã picturalã româneascã din secole trecute. Înþeleg cã, în toate acestea, se putea întrevedea ºi contribuþia Prea Cuvioºiei Voastre, fapt ce vã onoreazã în calitate de om al bi-sericii ºi de intelectual-patriot.

De altminteri, una dintre cãrþile pe care le scriu acum va cuprinde impresii de cãlãtorie de la mãnãstirile româneºti, un capitol aparte fiind dedicat aºezãmintelor moldave, Bistriþei – înainte de toate, unde într-adevãr s-a fãcut mult în materie de restaurare – Neamþului, Dragomirnei, Voroneþului, dar ºi Sfîntului Ioan cel Nou, loc de bunã ºi statornicã amintire pentru istoria naþiei, adevãrat obiect de cult local ºi destinaþie a pelerinajelor pe care românii le fac adesea în cetãþile fundamentale, aflate lîngã sufletul lor. Îi sînt, de altminteri, recunoscãtor Prea Fericitului Pãrinte Patriarh care mi-a dat sugestia acestei cãrþi de unde va rezulta o impresionantã imagine a continuitãþii substanþiale a culturii româneºti prin marile lui vetre de spiritualitate. O astfel de vatrã este, de bunã seamã, aceea pe care o pãstoriþi.

ªi ca dovadã a stimei pe care sîntem datori sã v-o purtãm, permiteþi-mi sã vã ofer cîteva din cele mai recente scrieri ale mele aflate în legãturã cu tradiþia cultural-religioasã a românilor, expresia nãzuinþei de a întreþine vie flacãra spiritului naþional. Nãdãjduiesc sã vã intereseze aceste documente de atitudine patrioticã pe care Prea Cuvioºia Voastrã le puteþi înþelege mai bine decît alþii, cãci sînteþi dedicat cu întreaga energie moralã ºi intelectualã apãrãrii civilizaþiei strãmoºeºti.

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *Acest episod mi-a rãmas întipãrit în memorie fãrã sã-mi explic în ce manierã, pînã în 2004 cînd, deodatã, am scris într-o noapte „Taina Statului vegetal", o altã „enigmã" ce a încheiat, aproape ca un corolar, „Memoria ca un concert baroc. vol. II, Ofrande fãrã grai".*

1 iunie 1988, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Spre deosebire de alte epistole, aceasta e compusã sub imperiul urgenþei ºi iatã de ce: ºtiþi, desigur, cã pregãtim o antologie de studii, privitoare la epoca strãromânã, pentru Editura Nagard. Era gata de multã vreme ºi editorul considerase cã, la fel ca în alte dãþi, va putea s-o tipãreascã, cu plata în dolari, la o tipografie de la noi urmînd sã o ia, pentru expediþie la specialiºti, în Italia. I s-a cerut însã prea mult (10.000 $) ºi a preferat sã o ia, pentru tipãrire, la Milano, unde operaþiunea se face mai ieftin ºi poate mai bine. Ca sã „export“ cartea (unde ºtiþi cã aveþi un studiu) a trebuit sã obþin aprobarea Consiliului Culturii, ceea ce, în condiþiile date, nu a pus nici o problemã. Dimpotrivã! ºi de aici începe partea cea mai interesantã. „Culegerea“ (de circa 450 de pg.) a plãcut atît de mult încît mi s-a cerut sã coordonez la Editura ªtiinþificã ºi Enciclopedicã, o altã antologie de studii (de „uz intern“, adicã pentru editare în România) privitoare ºi ea la epoca strãromânã. Ar fi preferabil – s-a zis – sã nu fie aceleaºi texte ca în antologia de la „Nagard“, ceea ce mi se pare o observaþie judicioasã. Discuþiile de la conducerea Consiliului Culturii au fost pozitive, fapt ce aratã o preocupare nouã, sporitã, în chestiunea „continuitãþii“; presupun cã un anumit context (ori cine ºtie ce alt motiv) explicã o astfel de reacþie întrutotul salutarã.

Aºa încît mi s-a cerut, cu cîteva zile în urmã, sã prezint un proiect de sumar al culegerii de studii menþionate, lucrare cu grad oarecare de prioritate editorialã (se estimeazã apariþia în primul trimestru al lui 1989). Am propus o selecþie care sã cuprindã: excerpte din sinteza lui Ioan G. Coman (alese cu grijã, ca sã nu deranjeze unele minþi mai înfierbîntate din pricina unui ateism înþeles rãu), un studiu, postum, al lui C. Daniel privitor la forme de limbã românã în inscripþiile de la Basarabi (sec. X) apoi studii semnate, între alþii, de I. C. Chiþimia, Pandele Olteanu, Virgil Cândea, V. ªtefãnescu-Drãgãneºti, Ion Barnea, Gh. I. Drãgulin, Romulus Vulcãnescu, Dan Zamfirescu. Unele dintre ele sînt încheiate deja; ºtiu acest lucru deoarece am selecþionat, pentru „Nagard“, fragmente din aceste studii. Altele sînt perfect posibile.

Mi-am permis, fãrã a vã consulta, sã vã nominalizez în acest proiect de sumar, rãmînînd sã stabilim acum dacã acceptaþi aceastã propunere ºi, dacã rãspunsul ar fi pozitiv, sã fixãm ºi tema. Cîteva informaþii preliminare: ar fi vorba de un studiu de circa 15 – 25 de pagini (poate fi ºi de 10 pg.), cu „aparat critic“, tratînd fie o chestiune de sintezã asupra epocii literare strãromâne, fie o problemã de amãnunt. Volumul ar urma sã fie predat editurii (datã fiind graba arãtatã de oficialitãþi) pînã la data de 15 – 20 iulie a.c.; desigur cã (ºi mã veþi înþelege) redactarea e preferabil sã aibã caracteristicile de limbaj ale unei comunicãri ºtiinþifice istoriografice nu eclesiastice. Îmi îngãdui sã vã su-gerez cîteva idei:

1. *Trãsãturi ale gîndirii, stilului patristic (implicit ale strãromânilor) în context european;*

2. *Forme de continuitate patristicã în literatura românã, de la strãromâni pînã cãtre secolul al XIX-lea, prin intermediul ortodoxiei;*

3. *„ªcolile literare strãromâne“, spaþiu de întîlnire culturalã între Orient ºi Occident;*

4. *Idei ºi forme literare specifice la strãromâni în contextul literaturii patristice.*

Desigur, pot exista orice fel de variante, preferabil fiind sã mã anunþaþi, în timp util, despre tema aleasã. La rigoare, ºi în ultimã instanþã, textul poate fi predat ºi mai tîrziu, dacã existã certitudinea cã se va face. Inutil sã stãrui (cãci aveþi dovezi în acest sens) în a menþiona cã aº fi încîntat sã vã am între semnatarii acestei cãrþi antologice care, cu probabilitate, va fi eveniment cultural. Aºa încît, aºtept o confirmare cît de urgentã, poate chiar telefonic (503.939, acasã, de preferinþã seara, dupã ora 20:00).

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

1 iunie 1988, Bucureºti

Stimate domnule Stãnciulescu-Bîrda,

Primesc cu întîrziere volumul Domniei Voastre, pe care l-am gãsit la redacþie, la întoarcerea dintr-o cãlãtorie „în circuit“ prin þarã, obositoare, de altminteri, însã obligatorie din mai multe puncte de vedere, între altele – curiozitatea mea care nu se mai tempereazã. „*Coloana infinitã*“ e, într-adevãr, un fapt de culturã impresionant ºi voi scrie negreºit despre încercarea pe care o faceþi în a evidenþia un mod specific ºi cu indiscutabilã continuitate în a înþelege lumea, un mod rom nesc de a fi. Deocamdatã, mã rezum la atît, spunînd cã aveþi dreptate sã puneþi stãruinþã în ceea ce întreprindeþi. O rãsfoire a cãrþii produce de îndatã judecãþi dintre cele mai îmbucurãtoare; nu am îndoialã cã ele vor rezista ºi la o examinare de amãnunt, pe care o voi face cît de repede.

Sînt, pe de altã parte, impresionat de modestia pe care o arãtaþi, însã permiteþi-mi sã vã asigur cã în zilele noastre o astfel de conduitã nu mai e bunã: nenumãraþi inºi care persistã în a se socoti „cineva“ sfîrºesc prin a fi crezuþi pe cuvînt astfel încît cei ce aºteaptã judecãþi mai drepte ºi lucreazã într-un absolut al valorii pot fi (ºi sînt, din nefericire) marginalizaþi într-un chip cu totul nemeritat. Nu-i adevãrat cã sînteþi „un scîrþa-scîrþa“, cum începeþi a vã defini, cu o vizibilã urmã de amãrãciune; am citit în „Mitropolia Olteniei“ mai cu seamã, însã nu doar acolo, cîteva studii excelente care vã aparþin aºa încît þin sã vã asigur cã, dacã e o ironie subþire formula pe care aþi întrebuinþat-o, atunci e o ironie reuºitã. Însã nu mai mult decît atît! Sînteþi un cãrturar ºi un istoric cu contribuþii cunoscute, stimat de cei care sînt capabili sã înþeleagã ceea ce faceþi, nu-i destul? Cineva, cred cã Florea Miu, m-a pus la curent cu dificultãþile întîmpinate de o carte a domniei voastre (parcã o monografie „Bãlcescu“, ori mã înºel?). Ce s-a fãcut cu ea? Iatã întrebãri care aºteaptã un rãspuns. ªi aº fi, de asemenea, încîntat dacã mi-aþi trimite pentru „Luceafãrul“,

un „argument“ (de 3-4 pg.) despre cartea pe care aþi scris-o: ce intenþii guverneazã acest ciclu? Ce revelaþii aveþi în cercetarea întreprinsã? Ce elemente stãruitoare ºi ireductibile ale literaturii române decurg de aici?

Cu preþuire,

Artur Silvestri

4 iunie 1988, Sibiu

Stimate domnule Artur Silvestri,

Pr. prof. M. Pãcurariu, îmi spune cã v-a trimis la redacþie cartea sa „200 de ani …“ cu dedicaþie ºi, dupã un timp, ºi o carte poºtalã.

Mã întreb dacã le-aþi primit. Se pare cã nu. Se poate. L-am întrebat de ce nu v-a trimis acasã. N-a ºtiut cã la redacþie e mai complicat. O sã mai vorbim.

Cu toatã dragostea,

Pr Theodor Damian

6 iunie 1988, Timiºoara

Stimate Domnule Silvestri,

Confirm primirea scrisorii din 1 iunie ºi mã grãbesc sã rãspund mai ales cã înþeleg urgenþa problemei amintite.

Apreciez ºi admir – dacã îmi permiteþi sã folosesc acest cuvînt – stãruinþa de a publica volumul propus. Vã daþi seama, în acelaºi timp, cît de mulþumitor Vã sînt pentru invitaþia de a colabora la alcãtuirea lui. Trebuie sã fiu însã sincer ºi sã nu Vã încurc: obligaþiile de fiecare zi ºi treburile în care sînt angajat în lunile de acum nu-mi lasã rãgazul sã împlinesc generoasa Dvs. pro-punere. Vã rog sã nu-mi luaþi în nume de rãu ºi sã mã înþelegeþi.

Cu cea mai aleasã consideraþie,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

07 iunie 1988, Bîrda

Stimate Domnule Redactor,

Vã mulþumesc cordial pentru scrisoare. Mi-a fãcut o mare ºi neaºteptatã bucurie. Vã mulþumesc. Încã o datã am constatat cã lumea e atît de micã…!

Am fost surprins aflînd cã mi-aþi citit unele din materialele publicate. M-am bucurat de aprecierile fãcute cu privire la Coloanª. Slavã Domnului cã mai sînt ºi aprecieri pozitive din cînd în cînd!

Cu privire la lucrarea de la Craiova, ce sã vã spun! E vorba de *Nicolae Iorga. Concepþia istoricã*. E un studiu de cîteva sute de pagini, care a împlinit la 20 ianuarie a.c. 10 ani de cînd l-am depus la editurã. În aprilie anul acesta am primit însã o veste mare de la editurã. Da, mare ºi neaºteptatã! Eram anunþat cã manuscrisul meu a fost primit la editurã, înregistrat, i s-a dat chiar ºi un numãr ºi urmeazã sã fie în atenþia editurii, astfel cã atunci cînd vor catadicsi o vor publica! Frumos, nu? Splendid ºi încurajator!

Of, of, of, ºtie tata ce înseamnã asta! Lucrarea a fost înscrisã de trei ori în planul editorial. Prima datã a murit redactorul (I. Russu-ªirianu), a doua oarã era trecutã la rezerve, iar a treia oarã s-a poticnit acolo, la Casa Scînteii. Cartea are prefaþã ºi referatul d-lui Acad. ªtefan Pascu. Domnia sa a þinut manuscrisul aproape un an. Pe fiecare paginã avea adnotãri, însemnãri, sublinieri. Prefaþa ºi referatul, destul de laudative, însumau 8 pagini. Manuscrisul, înarmat ºi cu un referat pozitiv din partea editurii, a fost înaintat la Consiliul Culturii pentru vizã în aprilie 1986. Era anul în care fusese înscrisã în plan pentru a treia oarã. Acolo, la Consiliu, a fost repartizatã pentru referat, respectiv pentru vizã, celui mai mare istoric al tuturor vremurilor, Silvestru Patiþa. Îl cunoaºteþi? Probabil. Eu i-am cãutat opera prin biblioteci dar n-am gãsit-o. I-am gãsit în schimb cîteva pastiºe moraliste prin „Albina“, ba chiar ºi o prezentare a nu ºtiu cãrei manifestãri de prin Harghita. Nici n-avea nevoie de mai mult. Important este cã a ajuns unde a ajuns. Dînsul s-a scremut din aprilie pînã în februarie anul urmãtor ºi abia mi-a citit primul capitol. Nici n-a mai fost nevoie sã meargã mai departe. ªtia dinainte ce este acolo: litere negre pe hîrtie albã. A trîntit repede un referat de o paginã ºi un paragraf, în care mi-a dat lovitura mortalã. Un paragraf se referea la marea mea crimã de a fi „mîncat“ o literã sau chiar douã dintr-un titlu în limba germanã a unei cãrþi citate într-o notã de subsol. Vinã capitalã! Un alt paragraf atrãgea „atenþia editurilor de a nu mai încredinþa manuscrisele colaboratorilor unor savanþi ºi academicieni“, deoarece aceºtia „salutã ideea apariþiei unei cãrþi, fãrã a avea timp sã citeascã lucrãrile“. Operativ, la obiect, inteligent!

Aº fi vrut sã vin pînã în Bucureºti sã-l vãd pe acel pateu cum aratã la faþã. N-aº fi avut ce sã-i spun. Sînt convins cã n-ar fi înþeles nimic din tot ce i-aº fi spus. Ar fi ºtiut el oare ce a însemnat cartea aceea pentru mine? Miile de zile ºi de nopþi, anii de tinereþe îngropaþi în ea? Ar fi mãsurat drumurile mele pe la bibliotecile din Bucureºti ºi de aiurea ca sã adun materiale? Nu, categoric nu!

Cred cã pentru un an am fost scos din circuit. N-am fost în stare sã mai scriu nimic. Doamne, ºi cîte proiecte aveam cînd mi-a dat startul dl. Pascu în 1979! Vream sã scriu Nicolae Iorga istoric al Transilvaniei în primul rînd ºi multe altele. Tiparul îmi dã aripi, lipsa lui mi le taie ºi pe cele care îmi imaginez cã le-aº avea.

Într-o recentã scrisoare de la profesorul Leonard W. Doob de la Universitatea Yale, redactorul-ºef al revistei „Journal of Social Psichology“, care-mi va publica în curînd un material despre Iorga, îmi scria cu pãrere de rãu cã-n librãria universitãþii sale, cea mai mare de acest gen din S. U. A. sînt toate lucrãrile lui Domanovski, istoricul cu care Iorga s-a luptat mulþi ani cu privire la Transilvania, dar nu gãseºte nici mãcar o paginã de-a lui Iorga. E trist! E dureros! L-ar interesa asta pe domnul Pateu sau cum îi zice? Nu cred! Probabil cã se ocupã cu lucrãri prea serioase!

Apropo! Cu acest Doob am publicat un volum la Karachi (Pakistan), **Voice of Morality**. La noi doar dl. Al. Zub i-a fãcut o scurtã notiþã bibliograficã în „Anuarul“ Institutului „A. D. Xenopol“. Dacã aþi vrea sã-i faceþi o prezentare cît

de cît, v-aº trimite volumul, cu rugãmintea sã mi-l restituiþi, fiindcã nu mai am altul. Sîntem nouã români printre vreo 80 din aproape treizeci de þãri. Cum doriþi!

În legãturã cu eventuala mea colaborare la „Luceafãrul" sînt profund impresionat. Perspectiva constituie o mare bucurie. Vã mulþumesc cordial. Chiar ºi numai pentru iluzie, dacã ea nu va deveni realitate.

Nu vã pot trimite acum prezentarea „Coloanei", aºa cum îmi cereþi. E nevoie, deocamdatã, sã mai aºtept puþin. Vor apare, fãrã îndoialã, unele recenzii. Cîteva au apãrut deja. Mã intereseazã ce se spune, ce observaþii ºi critici mi se fac. Prezentarea mea poate va fi ºi un argument ºi o luare de poziþie, dacã va fi cazul. Mai amînaþi-mã puþin cu asta.

Vã trimit alãturat însã un alt material, „*Hronograful lui Dionisie Eclesiarhul*". Dacã aveþi timp, vã rog uitaþi-vã peste el ºi scrieþi-mi dacã ar merge în „Luceafãrul". Dacã ar fi bun, îl voi dactilografia din nou ºi vi-l voi trimite aºa cum trebuie. Urmãtorul material ar fi „*Cîteva documente inedite din veacul al XIX-lea privind etnoistoria românilor*". Ar fi vorba de cîteva mii de rãspunsuri la chestionarele lui Odobescu, Haºdeu ºi Densuºianu privite dintr-o nouã perspectivã. Fãrã îndoialã cã vor fi ºi alte materiale, dar începutul e greu. Vreau sã spun cã de scris e uºor, de tipãrit e greu.

Cu cele mai sincere urãri de bine ºi de sãnãtate, de noi ºi strãlucite succese întru slujirea culturii româneºti.

Al. Stãnciulescu-Bîrda

---

[1] *Volumul Pãr. Al. Stãnciulescu-Bârda ce avusese, în anii '80, o soartã atît de chinuitã, a izbutit sã aparã, în cele din urmã, în 1995, la Bârda. Celelalte studii s-au publicat, de-a lungul anilor, în diferite reviste bisericeºti ºi laice. „Cîteva documente inedite..." vor fi reluate în „**Arhiva Româneascã**" (seria Silvestri), începînd din martie 2005*

11 iunie 1988, Sibiu

Iatã ºi partea a doua la Petru Movilã. Întru speranþa revederii la Bucureºti.

Cu aceleaºi neºtirbite sentimente,

Pr. Theodor Damian

5 iulie 1988, Sibiu

Stimate Domnule Artur,

Trimit aceste pagini. Dacã mai merg. Dacã mai e posibil. În poezii se mai poate interveni. ªi în titluri. Dacã nu, nu e nimic. Mai þinem legãtura.

Cu mulþumiri ºi cele mai bune urãri,

Pr. Theodor Damian

19 iulie 1988, Buzãu

Domnule Artur Silvestri,

Cu cele mai deosebite sentimente de preþuire, Vã rog sã primiþi aceastã carte despre „*Ctitoriile voievodale din Eparhia Buzãului*",

Epifanie Norocel,
Episcopul Buzãului

30 august 1988, Brãila

Stimate Domnule Silvestri,

Îmi cer scuze fiindcã nu mai pot veni la Bucureºti pe data stabilitã la telefon. [...] Deocamdatã, recurg la serviciile poºtei pentru a vã trimite la timp articolul de care era vorba. S-a întîmplat însã sã nu mai am o socotealã clarã a paginilor modificate ºi a notelor aferente, situaþie în care am considerat a fi mai bine sã vã expediez întregul text. Dupã cum veþi constata, versiunea aceasta nu este cu mult diferitã de precedenta dar este mai clarã sub aspectul demonstraþiei punctului personal de vedere. Aºadar, dacã intenþionaþi sã includeþi în culegerea pe care o pregãtiþi ºi acest studiu, aº prefera sã reþineþi aceastã versiune. Nu v-am trimis primul exemplar fiindcã l-am predat redacþiei revistei „Istros", pentru numãrul aflat în pregãtire.

Mi-aþi face un mare serviciu dacã aþi citi aceastã nouã versiune ºi v-aþi pronunþa critic asupra ei. În cazul unor eventuale neclaritãþi sau a unor interpretãri greºite, aº putea reveni din vreme asupra textului.

La celãlalt studiu n-am lucrat „pe curat“ nimic. În timp ce efectuam traducerea am notat multe lucruri legate de idealul moral al lui Martinus de Dumio, care nu este un ideal strict religios, ci mai degrabã un profil moral al omului de societate. Fãcînd aceste observaþii, aveam mereu în minte ten-dinþele spre o societate civilizatã ale cetãþeanului european aflat în pragul Evului Mediu, la începutul romanitãþii ºi pe punctul de a se desprinde de antichitate. Creºtinismul lui Martinus are o faþã mai umanã decît al predecesorilor sãi atît de mult înclinaþi spre fanatism. Într-un cuvînt, este un suflet ales ºi anunþã umanismul ºi umanitarismul lui J. J. Rousseau, aºa cum reiese acest lucru din Contractul social, mai ales.

În ideea cã veþi avea puþin timp sã faceþi o lecturã a operei traduse din latinã a lui Martinus de Dumio, mi-am permis sã vã trimit alãturat un xerox fãcut de pe primul exemplar. Reuºisem sã realizez cîteva copii înainte de a veni la Bucureºti ºi aveam de pe atunci intenþia sã vã ofer unul. M-ar interesa cum vi se pare în general traducerea, dacã nu are anumite stridenþe, dacã are cursivitate ºi claritate. În acelaºi sens voiam sã-i scriu ºi I. P. S. Nicolae Corneanu, dar nu ºtiam dacã i-a parvenit manuscrisul. Oricum, nu-i voi scrie pînã nu-mi daþi o pãrere despre aceasta, dumneavoastrã. [...][1]

Cu multe urãri de bine, rãmîn al D-voastrã,

Gh. I. ªerban

---

[1]. *Traducerea lui Gh. I ªerban s-a publicat în anul următor, în „M.B.“ nr. 5-6 / 1989 ca un efect al diligenþelor ce am fãcut pe lângã Mitropolitul Nicolae ºi, evident, lãrgimii de vederi a marelui cãrturar de la Timiºoara.*

august 1988, Iaºi

Cu alese mulþumiri pentru urãrile fãcute de ziua mea de naºtere, acelaºi gînd bun ºi urãri de sãnãtate, fericire ºi prosperitate!

Pimen Zainea-Suceveanul

5 septembrie 1988, Craiova

Maestre,

Binevoieºte a primi, împreunã cu Doamna, cordiale urãri de la Craiova, în plinã toamnã îmbelºugatã, 1988.

Felicitãri, laude ºi deosebite mulþumiri pentru articolul atît de sintetic ºi de larg orizont „Alfabetul Aethicus“, din numãrul recent, 9/1988, din Revista „*Pentru Patrie*“. Cu adevãrat, argumente binevenite ale continuitãþii noastre româneºti. **Încã o datã toate mulþumirile ºi spor deosebit în susþinuta ºi competenta activitate de cãrturar-patriot român contemporan.**

Cu frãþeascã dragoste,

Nestor Vornicescu,
Mitropolitul Olteniei

8 septembrie 1988, Oradea

Stimate Domnule Silvestri,

Mã bucur cã aþi primit cãrþile trimise; fireºte, sînt de acord sã dãruiþi exemplarele disponibile, chiar unor cunoscuþi din strãinãtate.

Observ, de o vreme, cã n-am prea scris pentru strãinãtate, nu am elaborat studii sau articole pentru reviste de specialitate, în limbile franceză sau engleză. Explicaþia este cã elaborarea volumelor apărute sau în curs de apariþie îmi rãpeºte tot timpul, pe urmã apar felurite greutãþi „redacþionale“, plus traducerea textelor. Deºi observ cã am dat ºi astfel de contribuþii în **Resee** (unul cred cã a ºi apãrut în numãrul 3 / 1989), poate cã ar fi trebuit sã mã îngrijesc de o mai largã difuzare a unora din lucrãri în strãinãtate, în rîndul cãrturarilor români de acolo, sau spre informarea cercurilor ºtiinþifice interesate. Cu toate acestea, iatã, observ cã oameni de bine au trimis exemplare din volumele ultime; dovadã recenzia lui Cazacu, pe urmã cea a unui vienez, din „Südost forsungen", pe 1988, din München. Acum, dl. Năsturel, în „Buletinul Bibliotecii Române". I-am scris zilele trecute; am lăudat interesul Domniei Sale ºi am promis cã voi þine seama de atribuirea pe care o face. Important pentru cultura noastră este faptul cã **Pãucenia lui Alexandru-Vodã** a existat ºi există (atît cît mai există!) graþie trudei copistului cãrturar din Criºana.

Sper, aºa cum am scris, sã merg, cît de curînd, la Bucureºti. De aveþi drum încoace, mã bucur. Cît priveºte „recapitularea exegeticã“ va fi, fireºte, o surprizã, dupã cea a profesorului meu (cum îmi place sã spun) Dan Simonescu, apãrutã în „*Familia*“ 5 / 1988.

Pentru un contact ºi o legãturã mai bunã, iatã telefoanele unde pot fi gãsit: la Patrimoniu (Oradea) – 991 / 15059 (orele 8:30 – 9:30); acasã, mai ales seara – 991 / 14472.

Zvonul despre starea sãnãtãþii P. S. Sale Vasile Coman, este, din pãcate, adevãrat. **Sper, sperãm, mãcar într-o ameliorare, nu în mai mult, cãci stau în cumpãnã anii ºi greutãþile vieþii. Cel mai mult îl afecteazã faptul cã nu mai poate citi (doar citea ºi scria mult!). Uniþi, cei de aici, strãbat exemplar greul, Vlădica trãieºte ºi se afirmã prin ei, iar ei (ºi noi) prin Vlãdicã.**

Va veni, curînd, un episcop vicar. Acum au tipãrit „Îndrumãtorul“ pe anul 1988, cu multe date interesante.

Cu stimã,

Florian Dudaº

8 septembrie 1988, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

Abia acum izbutesc a vã rãspunde, mulþumindu-vã pentru cãrþile primite nu demult. Sînt admirabile! Totul, de la înfãþiºarea exterioarã ºi pînã la idei, respirã aerul înfãptuirilor majore. ªi fiindcã astfel de iniþiative culturale vã caracterizeazã înþeleapta Pãstorire, daþi-mi voie sã atribui meritul principal, ºi în aceste apariþii, tot Prea Sfinþiei Voastre. Voi comenta, de bunã seamã, în felul în care aceasta se va putea, ºi aceste noi cãrþi, aºtept doar momentul potri-vit care, cu probabilitate, nu va întîrzia prea mult. De altminteri, interesul lor e în afarã de orice îndoialã, deºi existã între ele diferenþe de obiectiv ºi de tratament; ceea ce le uneºte e aceastã sforþare de a valorifica o istorie regionalã bogatã, exemplificînd stãruinþa omului român în geografia unde el s-a configurat ca individ specific ºi care, în fond, îl defineºte. Desigur, sînt multe de spus ºi poate cã voi gãsi, la o vreme, rãgazul trebuitor spre a comunica mai mult din impresiile avute acum, la lecturã. O lecturã, repet, extrem de bogatã, plinã de învãþãminte ºi cu totul plãcutã, un moment de senine degustãri istoriografice într-o varã pe care am trecut-o cu greu, din ce în ce mai obosit ºi ocupat cu definitivarea unei cercetãri foarte speciale, încã neterminatã nici acum ºi a cãrei apariþie, cînd o voi preda, în fine, va fi foarte apreciatã. Nãdãjduiesc sã o pot încheia cît de curînd, poate înainte de 20 septembrie.

Altfel, aici a venit toamna ºi dacã prin octombrie îmi voi putea permite mãcar cîteva zile de odihnã mi-ar plãcea sã vã reîntîlnesc, la Buzãu ori poate (aºa cum vorbeºte lumea pe aici) la Timiºoara. Ceea ce ºtiu însã, indiferent dacã Prea Sfinþia Voastrã nãzuiþi sau nu la înaintãri pe deplin meritate, este cã omul sfinþeºte locul; oriunde o sã vã întîlnesc va fi tot într-un mediu de cãrturari, unde se va vorbi o dulce limbã româneascã ºi se va întãri, prin acþiunea Domniei voastre, ideea de culturã românã.

Cu dragoste,

Artur Silvestri

8 septembrie 1988, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Înainte de toate, rog sã fiu iertat pentru întîrzierea rãspunsului de mulþumire: „*Patristica mirabilia*“ este o sintezã extraordinarã, reclamînd nu o simplã lecturã ci un adevãrat studiu ºi necontenite reflecþii în marginea paginii propriu-zise. Sã spun cã vã felicit ar fi prea puþin ºi Arhieria Voastrã o ºtiþi prea bine. Cu „Studii patristice“, cu „Patristica mirabilia“ aþi deschis un ciclu, demult aºteptat de cãtre cunoscãtori, cu probabilitate unul dintre cele mai impor-

tante în istoria contemporanã a culturii româneºti. La drept vorbind, acestea nu-s contribuþii de patrologie ori, mai bine zis, nu sînt doar atît, ele constituie cele dintîi sforþãri româneºti în a oferi o perspectivã de istorie a literaturii creºtine europene concepute cu un punct de vedere românesc ortodox. Alþii, precum Bardenhauer, au propus organizãri ale materiei fãrã de îndoialã documentate (cum, de altminteri, nu este discuþie cã ºi cercetãrile Înalt Prea Sfinþiei voastre sînt ºi încã sã fie aºa, „cu asuprã de mãsurã"); însã optica e, într-un anumit sens, propagandisticã, ilustrînd nãzuinþa de a legitima o tradiþie literarã catolicã. Prin forþa împrejurãrilor ºi în determinare cu formula occidentalã de gîndire, catolicismul s-a preocupat mai ales de istoriografia literarã creºtinã; ortodoxia a preferat meditaþia, instruirea, formarea omului ºi, adoptînd principiul filocalic, a întîrziat, poate, reflecþia asupra propriei istorii (ºi, desigur, a istoriei creºtinismului ca fenomen antropologic). Acesta nu-i defect, este un „specific", e un factor de diferenþiere izvorît din altfel de principii ºi din alte obiective ºi din indiscutabile deosebiri de viaþã istoricã. Ortodoxia se reproduce în spiritul Europei vechi ºi pe o tradiþie elinã, de „polis", dezvoltînd noþiunea de „bisericã naþionalã" ºi reprezentãri care, aºa-zis „acefale" (cãci lipseºte, de bunã seamã, acceptarea „primatului"), convin unei înþelegeri cu adevãrat creºtine a lumii, unde ideologia dominaþiei ºi rasismul nu se admit. Creºtinismul „papal", propagandistic, trebuie legat, de o parte, de ideologia imperiului agonic (de aci, trebuinþa unei dominaþii spirituale, substituind dominaþia militarã ºi politicã); de altã parte, **e sîngele barbar, care, întemeind state prin ocupaþie, are nevoie de mituri justificative ºi de o doctrinã care sã legitimeze „întîietatea". Adeziunea noastrã profundã la ortodoxie e o confirmare a marii noastre vechimi ºi a stãruinþei ca sedentari într-o geografie moºtenitã.**

De aici, atitudinea istoriograficã: ortodoxia, aparþinînd unei formule de civilizaþie care se ºtie (ºi este) legitim europeanã, nu simte trebuinþa unor completãri propagandistice; catolicismul – da! ºi, de aceea, cele dintîi încercãri de a face istoriografie creºtinã vin de acolo; apoi, dupã ele – altele, deci o tradiþie.

Desigur cã, în absolut, aceste diferenþieri nu genereazã deficienþe ºi absenþa unui apetit ieºit din comun al ortodoxiei faþã de scrierea istoriei creºtine nu trebuie exageratã. În fond, ortodoxia prin aceea cã se exprimã în istorie prin „naþional", contribuie la istoriografia naþionalã mai înainte de toate ºi aceasta, fiind încã o dovadã de „specific", constituie la noi un element coagulant fundamental. Cercetãrile Arhieriei Voastre acoperã, într-un anumit sens, un gol (cele, mult anterioare, ale lui C. Iordãnescu „dateazã", cum se zice) însã prin aceasta chiar au, în chip aprioric, o însemnãtate excepþionalã. Apoi, fineþea exegeticã, precizia formulãrilor, erudiþia (cu precãdere de formulã germanicã) în adevãr fenomenalã; ºi, în fine, un mod în totul original de a vedea literatura creºtinã în toate articulaþiile ei ºi a-i stabili funcþiunea civilizatoare, mai întîi ºi-ntîi.

Douã volume masive, de acest fel ar trebui urmate de un al treilea, unde, logic vorbind, ar fi cazul sã se studieze „fenomene de viaþã literarã ºi de literaturã creºtinã în primele secole la români". Formula comparatistã pe care o

întrebuinþaþi cãtre aceasta merge ºi abia în acest fel s-ar încheia, cu deplinãtate, un „cerc“ ideal. La drept vorbind, aveþi încã din „Studii patristice“ (deºi aici, unele fragmente) suficientã materie, care se poate dezvolta; mai sînt ºi alte studii rãmase în reviste. Ele trebuie (ºi, rogu-vã, examinaþi cu înþelepciunea pãtrunzãtoare care vã caracterizeazã ceea ce vã scriu) adunate ºi organizate în aºa fel încît sã dea o astfel de sintezã mai degrabã posibilã ºi, prin sine, naturalã la un specialist în patrologie decît la alþii.

Prin natura preocupãrilor mele stãruitoare din ultimii cinci-ºase ani (însã, desigur cu mult mai vechi) sînt capabil a înþelege mai bine decît alþii însemnãtatea cercetãrilor de istorie literarã creºtinã pe care le întreprindeþi. Întîi de toate, sînt istoric literar, ceea ce constituie o preeminenþã faþã de mediile propriu-zis eclesiastice, înclinate a pãtrunde mai ales partea de „specialitate“. Apoi, faþã de alþi istorici literari laici sînt pregãtit, e drept cã pe cont propriu, în chestiuni de teologie ºi pot înþelege nuanþã ce altora îi scapã. În fond, scriind mult despre „strãromâni“, epoca literarã patristicã a trebuit sã mi se evidenþieze ºtiinþificeºte cît s-a putut mai bine. Astfel încît, permiteþi-mi sã stãrui în ideea cã, printr-un ciclu, înfãptuiþi una dintre elaboraþiile cele mai solide ale istoriei culturii din ultimele decenii. De altminteri, voi consemna în curînd (în Revista „Cronicã“, de la Iaºi, probabil) impresiile asupra acestei cãrþi. Dl. Ion Þãranu, redactorul-ºef al „Cronicii“ (bun prieten al meu) a vãzut nu demult volumul, cu ocazia unei vizite pe care mi-a fãcut-o, l-a rãsfoit mirîndu-se ºi a sfîrºit regretînd cã nu-l are (poate veþi gãsi posibilitatea de a face sã-i parvinã unul; i-ar produce o mare bucurie, mai ales cã e un om devotat credinþei strãbune); am convenit sã-i trimit un comentariu ºi i l-am trimis zilele acestea.

Pentru mine, „Patristica mirabilia“ a fost nu doar un obiect de studiu plãcut ci ºi extrem de necesar, a ºi sosit la momentul oportun. Din mai pînã acum, dar ºi acum, am lucrat la organizarea, definitivarea ºi coordonarea volumului (despre care ºtiþi, desigur) privitor la strãromâni. A urmat controlul ºtiinþific al textelor primite de la colaboratori, adoptarea unui punct de vedere comun, corectarea unor date etc. în fine, abia dupã ce „profilul“ i s-a conturat, am putut trece la redactarea studiului introductiv care nu-i încã încheiat (îmi propun sã-l definitivez pînã în jur de 20 septembrie); va fi aproape o „broºurã“ de 80-90 de pagini, din care mai mult de jumãtate am scris în ultimele zece zile. Aceastã varã m-a ruinat fizic, osteneala fiind, la drept vorbind, aproape la un nivel greu de suportat. Însã nici dupã ce se va preda aceastã culegere nu voi avea clipe de rãgaz. Îmi propun sã definitivez cercetarea despre Martin de Bracara, „panonianul“ despre care v-am vorbit, asupra cãruia certitudinea cã e „autohton“, strãromân de-al nostru se evidenþiazã; aparþine „ªcolii literare a lui Niceta“, o problemã (a acestei ºcoli) încã ineditã în istoriografia noastrã. Va rezulta, poate cãtre 1 oct., un studiu de vreo 35-40 de pagini despre Martin de Bracara pe care l-aº încredinþa bucuros „Mitropoliei Banatului“ (dacã se oferã posibilitatea). Însã se iveºte o problemã: ideal ar fi dacã (acceptîndu-se aceastã propunere) am putea sã publicãm, într-unul din numere, atît studiul despre Martin cît ºi traducerea în româneºte a opusculelor lui (editate, în la-tinã, de Migne, în „Patrologia Latina“, vol. 72).

Versiunea româneascã e gata, aparþine eminentului latinist prof. Gheorghe I. ªerban (care, avînd studii încheiate la Institutul teologic, e pregãtit sã traducã astfel de texte) ºi are circa 60 de pagini. Dar rezultã cu totul 90-100 de pagini de text, ar fi posibil? Se poate tipãri, cred, într-un numãr sau în douã, dar este sigur cã iniþiativa s-ar dovedi rãsunãtoare.

Ezit întotdeauna a face astfel de propuneri însã mã încurajeazã acum extraordinara dumneavoastrã penetraþie în chestiunile fundamentale ºi atenþia treazã asupra celor ce sînt, cu adevãrat, „necesitate istoricã“. În fond, deºi nu vã cunosc personal (ºi poate, de se va gãsi o cale, voi izbuti sã ajung sã vã întîlnesc, ceea ce îmi va procura o, de-acum încã, sigurã mare plãcere), cunosc omul spiritual din cãrþi ºi din scris. O personalitate, un adevãrat „pãstor“; ºi în faþa unor astfel de, atît de rari, oameni, totul trebuie rostit clar, limpede ºi cu sentimentul unei apriorice comuniuni în dragostea pentru cultura românilor ºi, în totul, pentru culturã.

Nãdãjduiesc, Înalt Prea Sfinþia Voastrã, cã epistola aceasta va gãsi, încã o datã, încuviinþarea Domniei Voastre.

Cu dragoste,

Artur Silvestri

8 septembrie 1988, Bucureºti

Prea Fericirea Voastrã [Teoctist Arãpaºu],

Permiteþi-mi sã vã ofer un recent studiu al meu privitor la însemnãtatea tradiþiei ortodoxe în consolidarea gîndirii paºoptiste; de asemenea, un exemplar din cronica dedicatã „Imnelor Maramureºului“ de Ioan Alexandru [1].

Nãdãjduiesc cã, în adînca înþelepciune a Prea Fericirii Voastre, veþi încuviinþa, la fel ca ºi în alte rînduri (cînd aþi apreciat superlativ contribuþia mea la protejarea ºi apãrarea credinþei strãbune), punctele de vedere pe care le afirm, cu hotãrîre, ºi aici.

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

---

[1] *. Apãrut în „Luceafarul“ nr. 30 / 1988, una din cronicile, multe, ce am dedicat operei acestui adevãrat misionar laic, la vremea când alþii îl denunþau public pentru „ortodoxismul“ lui.*

8 septembrie 1988, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Timotei Seviciu],

Vã mulþumesc cu emoþie pentru exemplarul excepþionalei teze de doctorat a Domniei Voastre pe care, de altminteri, o consultasem cu folos la începutul studiilor mele privitoare la scriitorii strãromâni, fiind fundamentalã pentru clarificarea unor chestiuni de nuanþã, în doctrina primelor secole creºtine.

Reînnoiesc, de asemenea, felicitãrile, pe care vi le-am transmis ºi altã datã, pentru editarea volumului de documente asupra societãþii româneºti din Banat înainte de Marea Unire. În aceastã toamnã îl voi comenta negreºit în

„Luceafãrul“; voi gãsi, de altfel, cãile propice spre a sprijini la momentul oportun ºi alte tipãrituri pe care Episcopia Aradului le va mai publica.

Nãdãjduiesc, în fine, ca epistola aceasta sã vã gãseascã sãnãtos.

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

8 septembrie 1988, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antonie Plãmãdealã],

Sînt încîntat a vã oferi un recent studiu, apãrut în „Revue Roumaine“, dedicat paºoptismului românesc ºi *tradiþiei interioare* de culturã, unde, bineînþeles, „umanismul“ are o contribuþie pe care o socotesc fundamentalã. Aceasta e o cercetare (mai bine zis, fragment dintr-o cercetare) care, adãugatã altora, va alcãtui o sintezã de circa 5-600 de pagini pe care o pregãtesc pentru 1990; va avea titlul *„Dodecagon. Douãsprezece ore astrale ale culturii româneºti“* ºi va studia, desigur, douãsprezece momente pe care le consider esenþiale, de la „geþi“ pînã azi[1]. Nãdãjduiesc sã închei, cãtre noiembrie-decembrie, aceastã obositoare carte, gînditã de mai mulþi ani ºi abia recent clarificatã sub raport propriu-zis doctrinar. Voi încheia, tot în aceastã toamnã, o carte de eseuri, „Memoria ca un concert baroc”[2], unde este vorba de vetrele fundamentale de culturã româneascã; între ele, mai bine de trei sferturi dintre comentarii privesc mãnãstirile româneºti. Dacã ar fi posibil ºi se va gãsi timp pentru aceasta, voi ajunge ºi pe la Sîmbãta, care îmi va permite evocarea monumentului brîncovenesc ºi catastrofa Uniatã.

În altã ordine de idei, sã vã felicit pentru volumul dedicat „Romanitãþii“, pe care l-am putut rãsfoi, un sfert de ceas, prin bunãvoinþa colegului Aurel Dragoº Munteanu, care îl primise cu o lunã în urmã. Impresia e, dupã cîte îmi pot da seama, la o repede ochire, cu totul deosebitã, confirmînd, pe de o parte, stãruinþa pe care o depuneþi în a restitui „arhive“ întregi ori cercetãri vechi ignorate ºi, pe de altã parte, nãzuinþa de a epuiza, într-o formulã cu libertate eseisticã, noþiunile culturologice fundamentale. O lecturã liniºtitã ar clarifica ºi, cu probabilitate, întãri cele dintîi impresii, repet, extrem de pozitive. Adaog la exemplarul din „Revue Roumaine“ o cronicã dedicatã „Imnelor Maramureºului“, spre a se vedea cã, în vreme ce N. Manolescu demascã (termenul este exact!) aceastã creaþie pentru aºa-zisul ei „gîndirism“, existã ºi perspective lucide. ªi, sã nu uit: probabil dactilografa de la „R. R.“ „a colaborat“ cu mine ºi a înþeles, bãtînd greºit la maºinã, în loc de „Dascãli“ – „voinþa“ (în titlul cunoscutei cãrþi a Domniei Voastre, citatã într-una din notele studiului publicat). N-am fãcut verificarea ºtiinþificã la vreme ºi iatã ce a ieºit. Eroarea este de dactilogramã, toate cele patru versiuni strãine conþinînd aceastã nãscocire. Îmi cer iertare!

Cu preþuire,

Artur Silvestri

[1] *„**Dodecagon**“ a rãmas, încã pânã azi, un deziderat. Îmi propusesem sã-l închei în 1990 dar, atunci toate învolburîndu-se, am fost nevoit sã mã îndepãrtez de aceastã temã. O parte*

din această sinteză (care, dacă voi avea zile, va exista) există în „L'Archétype des Moines Scythes", tipărită în acest an, în Occident;

[2] *„Memoria ca un concert baroc" s-a publicat, ca volum al doilea al unui ciclu „profetic", abia în toamna lui 2004, dar conþine, cu precădere,* ***o literatură de enigmă spirituală*** *scrisă în acest timp, nu în vremea de odinioară. Titlul a rămas căci, probabil, mi l-a dat Dumnezeu.*

8 septembrie 1988, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastră [Antim Nica],

Sînt dezolat că, abia după două luni de zile, vă pot trimite, spre lectură, un comentariu (încă unul!) privitor la volumul editat, nu demult, la Galaþi, prin admirabila iniþiativă a Domniei Voastre. Însă oboseala din ultima vreme, deosebit de acută (efect al unor acumulări, de bună seamă, rele) m-a împiedicat să vă dau de ºtire mai de timpuriu. Mai mult chiar, obligaþii profesionale, deosebit de multe, mă „confiscară" în aºa fel încît abia acum, mai liber, pot să am un răgaz plauzibil pentru un mesaj senin.

Nădăjduiesc să vă intereseze comentariul meu, inclus în rubrica pe care o deþin de mai bine de doi ani în Revista „Pentru Patrie". Cînd, prin 1986, am încuviinþat să susþin această rubrică, am avut în vedere tirajul enorm al publicaþiei (3-400.000 de exemplare, ceea ce, în condiþiile noastre, este un fapt unic) ºi, deopotrivă, difuziunea extraordinară în cele mai diferite medii. Astfel încît, fiind necesar a pune la dispoziþia naþiunii concluziile cele mai noi ale cercetării ºtiinþifice, e posibil a realiza acest deziderat în condiþiuni agreabile: instruieºti, astfel, fără a da sentimentul unor contribuþii aride. Adevărul este că, în cele peste 25 de comentarii publicate aici, am putut să introduc idei ºi poziþii culturale nu prea cunoscute ºi ecourile venite din public confirmă interesul pe care istoria românească îl stîrneºte în cercuri largi. Pe de altă parte, s-au putut comenta ºi contribuþii de istorie bisericească (unele – semnate de Nicolae Corneanu, Ciprian Zaharia, Antonie Plămădeală) privind începuturile creºtine la români, „paisianism". Esenþial e, într-o istorie cu nenumărate inclaritáþi, a înainta lucid ºi prin orice mijloace acceptabile sub raport etic.

Adaug, spre cunoºtinþă, o recenzie la cel mai recent volum al lui Ioan Alexandru, document de spiritualitate tradiþională românească. Nu s-ar zice că poezia aceasta a fost întîmpinată cu îngăduinþă; dimpotrivă, în „România literară", un comentator (Nicolae Manolescu) îl acuza pe autor de „gîndirism"(?), formulă care, ce să mai spunem?, exprimă o întreagă mentalitate. Intervenþia mea are, pe această temă, un vădit caracter polemic ºi e o încercare de a pune lucrurile la punct. Nutresc speranþa că veþi încuviinþa acest mod de a gîndi ºi închei, aici, cu nădejdea de a vă putea întîlni în viitor, poate cu ocazia unei călătorii la Galaþi, unde e posibil să am, în curînd, unele întîlniri literare.

Cu adîncă stimă ºi preþuire,

Artur Silvestri

8 septembrie 1988, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastră [Emilian Birdaº],

Rar încercat-am o plăcere atît de mare ºi, la drept vorbind, completă precum aceea pe care mi-o dă privirea ºi pipăirea ºi răsfoirea admirabilei ediþii

a „Noului Testament“ apãrut recent prin purtarea de grijã a Arhieriei Voastre ºi, nu am îndoialã, în urma unei *iniþiative luminate* pe care aþi avut-o. De cîteva zile, de cînd pãrintele Vartolomeu Bogdan mi-a împrumutat această excepþionalã tipãriturã spre a o citi (ºi a scrie un comentariu pe mãsura ei, într-o revistã literarã), sentimentul de admiraþie pe care îl am faþã de acþiunea româneascã pe care o desfãºuraþi, s-a întãrit încã ºi încã. ªtiam, din revistele de culturã eclesiasticã multe din contribuþiile de istorie transilvãneanã pe care le-aþi alcãtuit; aveam idee despre unele din realizãrile Domniei Voastre în ca-litate de ierarh ºi cãrturar. Însã reeditarea *„Noului Testament de la Bãlgrad*“ în forma lui de acum (ca de ferecãturã medievalã, slobozind un inegalabil parfum de epocã) este ºi va rãmîne unul din gesturile de seamã ale acestor ani.

Citesc, apoi, în revista „Flacãra“, un remarcabil reportaj (al d-lui Sãlãjan) despre restaurãrile de la Rîmeþ, mãnãstire cu atît de însemnatã valoare pentru românitatea transilvanã ºi nu am nici cea mai micã îndoialã cã, la obîrºia acestui act deopotrivã cultural ºi spiritual, sînteþi tot Prea Sfinþia Voastrã. Nu ascund cã astfel de consemnãri sporesc curiozitatea intelectualã în cele mai diverse medii ºi, la drept vorbind, mi-au sporit-o ºi mie care, necunoscînd Rîmeþul decît din cãrþi ºi gîndindu-mã acum la un volum de eseuri despre marile ctitorii româneºti (Neamþ, Bistriþa, Tismana, Sîmbãta, Hodoº-Bodrog, Hurez etc.) aveam în proiect o vedere a Rîmeþului ºi, desigur, o „poveste“ istoricã despre acest loc. ªtirea despre aceste restaurãri mã îndeamnã sã mã grãbesc ºi poate, de va îngãdui vremea, voi lua prin octombrie drumul Ardealului sã urc la ctitorii.

ªi fiindcã pasiunea Prea Sfinþiei Voastre pentru cultura româneascã e îndeobºte cunoscutã, permiteþi-mi sã vã ofer unul din studiile mele recente asupra dimensiunii naþionale la începutul secolului al XIX-lea; desigur, contribuþia ortodoxiei se aflã la locul ei, bine-meritat. Nãdãjduiesc, dar, sã am, ca ºi în alte dãþi, încuviinþarea Arhieriei Voastre asupra punctului de vedere exprimat aici.

Cu adîncã preþuire,

Artur Silvestri

8 septembrie 1988, Bucureºti

Mult stimate domnule Profesor [Mircea Pãcurariu],

Sînt încîntat a vã trimite, propunîndu-vã, deopotrivã, spre lecturã, un recent studiu apãrut în „Revue Roumaine“, o încercare de a stabili altfel de semnificaþii pentru momentul cultural paºoptist vãzut mai cu seamã în raporturile lui cu epoca anterioarã, pe care am denumit-o „umanismul paisian“. Chestiunea este acum, la noi, a gãsi formele de continuitate ºi argumentul stãruinþei culturale nu doar în vremuri mai vechi, de etnogenezã, ci ºi în momente ulterioare, unele recente. Aceasta am încercat sã accentuez în cercetãrile asupra „strãromânilor“, ca ºi în altele, cîteva; aceasta încerc ºi aici. Un alt studiu, de dimensiuni mai mari, dedicat „Brâncovenismului literar“ (însã, desigur, un „brîn-

covenism“ ortodox) va apãrea curînd. Voi avea plãcerea, de bunã seamã, de a vi-l trimite, nãdãjduind cã veþi fi interesat ca ºi în alte dãþi, de aceste „contribuþiuni“.

Cu adîncã stimã ºi preþuire,

Artur Silvestri

P. S.: Nu am cuvinte sã vã felicit pentru munca de uriaºã erudiþie, o adevãratã trudã, de unde a ieºit sinteza despre învãþãmîntul teologic sibian. În ciuda situaþiei neprielnice, voi încerca, la momentul oportun, consemnarea ei (ceea ce, în timpuri normale, s-ar fi produs de mult).

22 septembrie 1988, Bucureºti

Stimate domnule Stãnciulescu-Bîrda,

Abia acum înþeleg ce tulburare (vai, nedoritã!) v-a putut da întîrzierea rãspunsului la o epistolã pe care mi-aþi trimis-o acum douã-trei luni, împreunã cu o recenzie la „Cronograful“ lui Dionisie Eclesiarhul. Dar mã veþi ierta: din mai lucrez la o culegere de studii privitoare la începuturile literaturii române (“strãromâne“, chestiuni privitoare la Evul Mediu românesc etc.) ºi dificultãþile acestei întreprinderi, pe care nãdãjduiesc sã le înþelegeþi, mã obligarã sã întrerup orice fel de relaþii mondene, y compris corespondenþa. Încheindu-se corvoada, pot, dar, comunica fãrã sentimentul cã fac doar un gest de politeþe ºi nu, aºa cum trebuie, unul de preþuire.

Antologia va cuprinde aproximativ 20 de contribuþii aparþinînd unor specialiºti în literaturã veche (Pandele Olteanu, Chiþimia, Nestor Vornicescu, Dan Zamfirescu) ºi va apãrea anul viitor la Editura ªtiinþificã ºi Enciclopedicã. Eu am iniþiat-o ºi o coordonez, trebuind sã alcãtuiesc ºi studiul introductiv care e aproape gata (vor fi circa 80 de pagini); aceasta e versiunea româneascã a unei alte cãrþi, de aproape 600 de pagini, cu mai mulþi autori (peste 30) aflatã „în curs de apariþie“ la Editura Nagard, în Italia. Iniþiativa a fost, de asemenea, a mea. Între altele, am introdus în amîndouã volumele ºi o cercetare, foarte riguroasã, a regretatului Constantin Daniel, o încercare de a descifra unele din inscripþiile de la Basarabi. Recent, am citit undeva (însã nu-mi cereþi sã precizez unde „Noi tracii”?, „B. O. R.”?, „M. O.”?) cã v-aþi ocupat ºi dumneavoastrã, ca ºi Ion Barnea, Mihãilã, Nãsturel ºi Diaconu, de aceste chestiuni ºi regret cã n-am cunoscut concluziile dumneavoastrã pînã în acest moment. Îmi propun, de altfel, sã le studiez, întrucît pregãtesc o cercetare (de vreo 50-60 pagini) asupra literaturii române în secolele VII-XIII; îmi va fi de folos, cu siguranþã.

În rest sînt încîntat de efectul pe care l-a stîrnit comentariul meu la „Coloana infinitã“; este o întreprindere ce trebuie continuatã cu orice preþ.

Cu preþuire,

Artur Silvestri

23 septembrie 1988, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Primind, astãzi chiar, volumul pe care aþi avut amabilitatea sã-l dãruiþi domnului Ion Þaranu[1], l-am ºi expediat la Iaºi, cu gîndul, întãrit de o certitu-

dine, cã îi vom produce o mare bucurie. Am, iatã, ºi prin acest gest al Domniei Voastre, încredinþarea cã, alãturi de erudiþia excepþionalã ºi de proiectul in-telectual ºi moral pe care îl evidenþiaþi, generozitatea face parte dintre darurile cu care v-a înzestrat Ziditorul.

Permiteþi-mi, dar, sã închei cu urãri de sãnãtate ºi de izbîndã în tot ceea ce întreprindeþi, asigurîndu-vã, ca întotdeauna, de adînca mea preþuire ºi deplinul respect.

Artur Silvestri

---

[1] *Ion Þãranu, prozator, reporter, conducea revista „Cronica“ din Iaºi. El face parte din acea categorie de conducãtori de publicaþii ce socoteau* ***tema bisericeascã*** *(de fapt,* ***tema Tradiþiei****) drept inerentã ºi a cãror solidaritate implicitã nu trebuie uitatã ºi nu am uitat-o. Îi însemn aici pe cîþiva: Corneliu Leu, de la* ***Contemporanul****, George G. Potra, ªerban Stati, V.F. Mihãescu de la* ***Revista Românã****, Sergiu I. Nicolaescu ºi Dan Rotaru, de la* ***Argeº****, A. I. Brumaru, de la* ***Astra****, Olimpian Ungherea de la* ***Pentru Patrie****, regretaþii Adrian Riza ºi A.I. Zãinescu, de la* ***Actualités Roumaines*** *(cãrora le datorez mult), G. Genoiu de la* ***Ateneu****, Ilie Purcaru ºi N.Gr. Mãrãºanu de la* ***Flacãra****. ªi, bineînþeles,* ***oamenii Luceafãrului****, M.Ungheanu ºi Nicolae Dan Fruntelatã unde însã aceastã atitudine nu era „îngãduinþã“ ci „element consubstanþial de acþiune“; o* ***acþiune*** *a cãrei greutate nu s-a valorificat ºi nu s-a cîntãrit încã la adevãrata proporþie. Poate cã despre „****luceferism****“ (care a fost un adevãrat curent literar ce germineazã ºi azi) voi putea produce – ori provoca, prin operã colectivã – o sintezã cîndva, în viitor. În orice caz, cineva trebuie sã o facã ºi o va face.*

septembrie 1988, Craiova

Alese mulþumiri pentru urãrile transmise de ziua naºterii.

Aceleaºi bune doriri ºi din parte-mi. Cu aleasã consideraþie,

Damaschin Coravu

3 octombrie 1988, Craiova

Domniilor Voastre,

Am primit cu deosebitã bucurie felicitãrile de la 1 oct. 1988. Mulþumire ºi recunoºtinþã! Aceleaºi cordiale urãri de bine ºi prosperitate în toate!

Nestor Vornicescu,
Mitropolitul Olteniei

7 octombrie 1988, Bucureºti

Ca ºi alte ori am citit cu multã plãcere studiile Dvs. cu substanþã spiritualã. Vã felicit,

Teoctist Arãpaºu,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

8 octombrie 1988, Galaþi

Mult stimate domnule Artur Silvestri,

Primind cu deosebitã plãcere scrisoarea Dumneavoastrã, þin sã vã aduc mulþumiri pentru noua prezentare a lucrãrii editatã de Eparhia noastrã ºi pen-

tru aprecierile favorabile pe care le faceþi cu largheþã. **Mã bucur cã în sfera numeroaselor activitãþi literare în care sînteþi angajat, gãsiþi loc ºi unor comentarii legate de preocupãrile culturale ºi de spiritualitate ale unor feþe bisericeºti.** Îmbrãþiºez cu toatã cãldura gîndul de a ne vedea la Galaþi. Aceasta poate fi ocazia unei întîlniri literare a Dvs. cu cititorii de aici sau ºi direct, prieteneºte, fãrã vreun pretext.

dr. Antim Nica,
Arhiepiscopul Tomisului ºi Dunãrii de Jos

8 octombrie 1988, Buzãu

Mult stimate Domnule Artur Silvestri,

Am primit cu bucurie confirmarea pentru cãrþile trimise ºi revista în care minunat aþi prezentat ºi interpretat „*Imnele Maramureºului*“ de Ioan Alexandru. Vã mulþumesc cãlduros.

Plecat fiind de cîteva zile în Eparhie întorcîndu-mã asearã, am aflat cã m-aþi cãutat la telefon. Aºtept sã reveniþi. Vã rãmîn recunoscãtor pentru aprecierea strãdaniilor noastre concretizate în modestele cãrþi pe care le-aþi primit.

Cu urãri de sãnãtate deplinã ºi noi împliniri,

Epifanie Norocel,
Episcopul Buzãului

10 noiembrie 1988, Lake City, Iowa, S. U. A.

Iarã ºi iarã, cu cele mai bune gînduri ºi sincere doriri de noi succese,

Pr. Theodor Damian

1 decembrie 1988, Craiova

Lui Artur Silvestri,

Cu drag ºi deosebitã preþuire, omagiul autorului,

Nestor Vornicescu,
Mitropolitul Olteniei

decembrie 1988, Bucureºti

Vã mulþumim cãlduros pentru urãrile adresate cu prilejul sãrbãtorii Naºterii Domnului, dorindu-vã din partea Noastrã, noi împliniri duhovniceºti ºi alese bucurii în Noul An.

Cu binecuvîntãri,

Teoctist Arãpaºu,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

1988, Timiºoara

Vã oferã volumele alãturate în semn de stimã ºi deosebitã consideraþie,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

1988, Oradea

Domnule Profesor,

Vã oferim cu drag aceastã carte despre începuturile ºi dãinuirea poporului român ºi a creºtinismului pe aceste meleaguri!

Vasile Coman,
Episcopul Oradiei

1988, Timiºoara

Primiþi, Vã rog, cartea de faþã odatã cu cele mai sincere doriri,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

decembrie 1988, Craiova

La Slãvitul Praznic al Naºterii Domnului, rugãm pe Cel Atotputernic sã ne dãruiascã sãnãtate, pace ºi, întru toate, bunã sporire ºi sã reverse asupra noastrã darurile Sale cele bogate.

Anul Nou sã ne aducã împlinirea bunelor dorinþi ºi duhovniceºti bucurii.

Nestor Vornicescu,
Mitropolitul Olteniei

decembrie 1988, Timiºoara

An nou fericit!

Nespusa bucurie a slãvitului Praznic al Naºterii Domnului sã coboare asupra noastrã revãrsînd în inimi pace ºi liniºte, iar Anul Nou sã ne aducã sãnãtate, fericire ºi, întru toate, bunã sporire.

Mulþumesc pentru felicitarea de Sfintele Sãrbãtori ºi Vã adresez la rîndu-mi aceleaºi bune urãri.

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

19 ianuarie 1989, Râmnicu Vâlcea

Domniei Sale, Maestrului Artur Silvestri,

În semn de aleasã ºi caldã preþuire pentru rogodeala slovelor,

Gherasim Cristea

22 ianuarie 1989, Bucureºti

Stimate domnule Stãnciulescu-Bîrda,

Mulþumesc, înainte de toate, pentru frumoasele ºi, nu mã îndoiesc, sincerele gînduri ce-mi trimiteþi cu ocazia sãrbãtorilor de iarnã ºi mã grãbesc sã vã rãspund, dorindu-vã, la rîndul meu, sãnãtate, izbînzi ºi noroc în anul ce a venit ºi în cei urmãtori. Fiind, încã din 15 decembrie (ºi pînã la 1 februarie)

într-un fel de lung concediu, epistola Domniei Voastre am primit-o cu întîrziere; *mieux vaut plus tard.*

Nu ºtiu dacã aþi vãzut, în „Luceafãrul“ (prin noiembrie) o notã ce anunþa apariþia cercetãrii dumneavoastrã în „Balkan Studies“; dacã nu, vã þin la dispoziþie cîteva numere. În rest, propun sã rãmînem în contact, nãdãjduind într-o legãturã mai strînsã decît pînã acum. Daþi-mi, vã rog, de ºtire ori de cîte ori simþiþi nevoia unei atitudini solidare.

Cu preþuire,

Artur Silvestri

25 ianuarie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Îmi face o deosebitã plãcere sã vã ofer, ca semn al deosebitei preþuiri pe care v-o port, un exemplar din opusculul lui Martin de Bracara – „De correctione rusticorum“, editat cu un secol în urmã, în Norvegia. Fie ca, peste timpuri ºi penumbre trecãtoare, cauza româneascã, a stãruinþei miraculoase pe strãvechiul teritoriu carpatic sã triumfe.

Ediþia ce v-o dãruiesc nu se aflã, din cîte ºtiu, la nici o bibliotecã din þarã iar textul latin nu figureazã în Migne, „*Patrologia Latina*“, unde – în volumul 72 – se gãsesc niºte texte aparþinînd acestui autor. Astfel încît am fost obligat sã recurg la ajutorul tatãlui meu, care, recent, s-a întors dintr-o cãlãtorie în R. F. G. ºi cãruia i-am cerut sã se facã luntre ºi punte – cum se zice – ºi sã procure o copie a edi iei Caspari. Nici acolo aceasta nu e foarte accesibilã; se gãseºte în toatã Germania un singur exemplar, la o mãnãstire din Bavaria (n-am reþi-nut exact care din ele). Cu puþin noroc ºi cu îngãduinþã, exemplarul s-a putut trimite, spre xerografiere, la Universitatea din Bonn, unde – în fine – dorinþa s-a realizat. Iatã, dar, cîte eforturi trebuie sã facã oamenii de bine, ce nu au drept þel decît apãrarea unui neam!

Întîrzierea procurãrii acestui opuscul a produs, de fapt ºi întîrzierea studiului despre Martin de Bracara, ca ºi a traducerii ce ºi-a propus prof. Gheorghe I. ªerban; el a încheiat versiunea româneascã a textelor din Migne ºi lucreazã acum la prezentul opuscul, pe care i l-am expediat zilele trecute. Nãdãjduiesc sã fie gata totul pînã la sfîrºitul lunii martie, cînd vom putea sã vã predãm ceea ce am promis.

Pe de altã parte, veþi ierta, poate, calitatea copiei acesteia (care s-a fãcut, ea însãºi, dupã copia primitã de la Bonn) ca ºi absenþa legãturii de carte pe care aº fi voit-o.

Cu aceeaºi profundã preþuire,

Artur Silvestri

5 februarie 1989, Timiºoara

Stimate Domnule Silvestri,

Mi-aþi prilejuit o mare surprizã ºi o deosebitã bucurie cu scrisoarea din 25 ianuarie însoþitã de xeroxul tratatului lui Martin de Bracara: „*De correc-*

tione rusticorum“. Vã foarte mulþumesc. Dacã veþi putea încheia ºi studiul anunþat încã mai de mult va fi extraordinar. Îl vom include în revista de aici în primul numãr aflat în pregãtire. Cred cã va fi o premierã de primul ordin.

Al Dvs. cu cele mai sincere bune doriri,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

7 februarie 1989, Bucureºti

Mulþumindu-vã cãlduros pentru alesele urãri trimise cu prilejul aniversãrii zilei Noastre de naºtere, Vã adresãm sincere doriri de sãnãtate ºi bogate împliniri.

Teoctist Arãpaºu,
Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

26 februarie 1989, Bîrda

Stimate Domnule Redactor,

Vã rog sã mã scuzaþi cã am întîrziat atît de mult cu scrisoarea mea. Am fost ºi eu foarte aglomerat cu tot felul de probleme. De!

Gãsisem în „Luceafãr“ notiþa privind articolul din Grecia. Vã mulþumesc mult. Drept pedeapsã pentru aceastã notiþã, vã trimit alãturat un alt articol care mi-a apãrut zilele trecute în „Proverbium“, Revista Universitãþii din Vermont (S. U. A.). În ea mai publicã un român, de fapt un oltean, mai precis un mehedinþean, prof. Dr. Constantin Negreanu. Vã trimit alãturat ºi extrase dupã articolele domniei sale. Ne strãduim ºi noi sã arãtãm lumii cã avem ºi noi valori, poate mai importante decît ale multora dintre ei. Cu toate acestea, sîntem atît de puþin cunoscuþi. În 1985 a apãrut în S. U. A. o Enciclopedie a proverbelor lumii. Noi nu figuram printre popoarele dintr-ale cãror proverbe se fãcuserã selecþiile pentru enciclopedia respectivã. Sau, cel puþin, aºa reieºea din prospectul cãrþii, pe care mi l-au trimis. De!

Vorbiþi în scrisoarea Dvs. de proiecte de colaborare. În ce sens? M-ar bucura dacã aº fi de folos cu ceva culturii ºi naþiunii noastre.

Mie mi se pare sau a crescut „Luceafãrul“? Sã dea Domnul![1]

Astã-varã v-am trimis un articol cu D. Eclesiarhul. Cred cã n-a fost bun, fiindcã nici n-aþi mai amintit de el. Vã trimit acum un articol cu proverbele, ca documente ale originii ºi continuitãþii noastre. Dacã mi s-ar admite publicarea în „Luceafãrul“, aº putea trimite ºi alte materiale cu proverbele. Acum lucrez la arhiva Protoieriei Mehadia (1784 – 1944). Multe aº putea face din cele cîteva mii de documente privind viaþa românilor din Banat, lupta lor pentru limbã, istorie ºi emancipare naþionalã. Dacã ai unde sã publici, rodeºte ºi creierul!

Cu cele mai sincere urãri de bine ºi de sãnãtate,

Al. Stãnciulescu-Bîrda

[1] *Eminentul cãrturar de la Bârda greºea, într-un anumit fel.* ***Luceafãrul*** *nu crescuse, avea – ºi îºi pãstra –* ***spaþiul lui de acþiune*** *despre care astãzi nu se mai vorbeºte decît în mod*

*constant greºit ºi ideologic. Dar, poate cã ºi aceastã **febrã puerperalã** care face încã vederea sã fie înceþoºatã va trece cîndva. Atunci, probabil, se vor gãsi destule minþi imune la **maladia formulelor prefabricate** care sã observe cã, în „miºcarea“ lui stranie, acesta crease nu o „tendinþã“ ci un **curent cultural** pe care va trebui sã-l denumim. **Luceferismul** – cãci acesta va fi numele lui – avea, într-un fel, **blestemul numelui**. El era ca „Lucifer“, un înger cãzut, de „dinainte de istorie“, condamnat sã fie „contra“ în penumbrã, însã fiind, cum îi spunea ºi denumirea, un **purtãtor de luminã**. Dar un „Lucifer“ românesc, un **îndrumãtor bun**, situat în afara dramei universale de simboluri creºtine, poate alt nume al lui Zalmoxis, ºi el „cel de dinainte“.*

27 februarie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antonie Plãmãdealã],

Ignorînd durata cãlãtoriei ce efectuaþi în strãinãtate, nu m-am grãbit sã rãspund frumoasei ºi tainicei epistole de pe la sfîrºitul lui ianuarie; acum aflu de la cineva cã v-aþi întors ºi sînt gata sã vã spun „bun venit!“. De altminteri, chiar dacã – în 28 ian. a. c. nu aþi fi fost plecat ºi aþi fi participat la întîlnirea Comisiei (ceea ce, am dedus din scrisoare primitã, aþi fi dorit) nu ne-am fi întîlnit; deci, nu aveþi ce regreta! Acum abia îmi dau seama cã în 1988, (cînd vor fi fost vreo douã ºedinþe ale acestui organism) nu am participat la nici una: Înalt Prea Sfinþia Voastrã „se nimereºte“ sã fie în strãinãtate cînd se programeazã astfel de meetinguri iar la mine „nu face apel telefonul“. Prin urmare, dacã vom pune temei în ideea de a ne întîlni, – clipe plãcute, nepereche, pentru mine – pe ocaziile ce le oferã Comisia, ei, bine, nu va exista nici o ºansã.

Ele, aceste preocupãri, nu înceteazã însã ci devin din ce în ce mai complicate. Definitivez acum un masiv tom (ce va avea în jur de 500 de pagini), intitulat „*Dodecagon. Douãsprezece ore astrale ale literaturii române*“; începe cu „Geþii“ ºi continuã cu „protoromânii“, apoi – trecînd prin încã vreo cîteva rãscruci (unele comentate fragmentar în „Revue Roumaine“) – în plinã modernitate. Va fi, din acest punct de vedere, un an greu: va trebui sã închei aceastã carte ºi apoi încã una, „*Memoria ca un concert baroc*“, unde – sã nu vã vinã sã credeþi – voi pune, unul peste altul, comentarii din ultimii trei-patru ani asupra mãnãstirilor din România. Aceastã carte e, de fapt, scrisã în proporþie de trei sferturi ºi pentru cele încã 50 de pagini ce îmi propun, va trebui sã stãrui, în aceastã varã, spre a putea sã închei ceea ce, de fapt, nu mai este doar un proiect. Nãdãjduiesc sã ajung ºi la Sîmbãta (unde este de scris mult) ºi, poate, sã izbutesc a înfãþiºa noua ºcoalã de iconari de acolo, pe acel miraculos Timotei Tohãneanu despre care aþi scris atît de impresionant într-unul din eseurile Domniei Voastre.

ªi apoi? Apoi, dacã mã va ajuta Dumnezeu, am o înþelegere la `Nagard` pentru un volum, de vreo 200 de pagini, privitor la scriitorii români aflaþi astãzi în lume. S-ar putea denumi „*Efectul Istrati*“ ºi ar cuprinde portrete ale lui Cioran, Eliade, Ciorãnescu, Uscãtescu, Coºeriu, Dinu Adameºteanu, Turdeanu, Vintilã Horia etc. Între românii (unii „români de profesie“) risipiþi în cele patru

vînturi, aceºtia sînt deopotrivã scriitori ºi români! Dar cine ºtie dacã ºi cît din ceea ce nãdãjduiesc sã fac se va împlini.

Cu gînduri solidare,

Artur Silvestri

1989, Timiºoara

Permiteþi-mi sã Vã ofer acest „Îndrumãtor“ (almanah) odatã cu expresia deosebitei consideraþii ce Vã pãstrez,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

27 februarie 1989, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Pimen Zainea-Suceveanu],

Cu cîteva zile în urmã, citind într-un numãr din 1979 al „Mitropoliei Moldovei“ un foarte profund comentariu ce dedicaþi picturii lui Veniamin Acojocãriþei, mi-am amintit dintr-o datã de cîteva splendide tablouri pe care le-am vãzut odinioarã, cu ocazia unei expoziþii, expresii ale unui talent excepþional ºi cultivat în direcþia cea bunã – dupã cum remarcaþi, cu dreptate, în studiul privitor la artist.

Îmi dau seama acum cã nu mai ºtiu nimic despre acest valoros pictor; ori, poate, nu am fost îndeajuns de atent cu manifestãrile publice pe care le va fi avut. Aº îndrãzni prea mult dacã v-aº cere sã-mi daþi de ºtire – dacã este posibil – despre el? Este în viaþã, poate fi vãzut? De fapt, anul acesta mã gîndesc sã croiesc o carte de eseuri unde va fi vorba despre pictori de azi[1] ºi mã gîndesc cã nu este fãrã semnificaþie a introduce ºi pe un slujitor al bisericii strãmoºeºti; am colectat pînã acum date despre Timotei Tohãneanu ºi voi încerca sã adaug comentariul pe care îl fac acestui mare iconar ºi o altã „privire de sus“, dedicatã „naivului“ Acojocãriþei. Prea Sfinþia Voastrã, cu pregãtirea de specialitate pe care o aveþi dar ºi cu pãtrunderea în straturi de adîncimi ale gîndului, mi-aþi amintit de acest remarcabil artist, fapt pentru care vã sînt recunoscãtor; rãmîne sã aflu ºi posibilitatea de a scrie despre el în deplinã cunoºtinþã de cauzã.

Cu doriri de bine, urãri de sãnãtate ºi izbîndã,

Artur Silvestri

---

*[1]. Nici aceastã intenþie nu s-a putut îndeplini, în acea vreme. Din strãdania zilelor acelora, adãogatã altor inspiraþii ce nu am explicat, a rezultat doar un mic opuscul intitulat „Zece lecþii de zugrãvie“ (2005); despre cãrturarul care este Î.P.S. Pimen cf. **„Lumina creºtinã“** nr.1/1991 pg.2.*

27 februarie 1989, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

Abia acum am rãgazul trebuitor ºi starea sufleteascã propice pentru a vã scrie – cãci, în ultimele cîteva luni s-au întîmplat fel de fel, mai mult rele

decît bune. Întîi ºi întîi, daþi-mi voie sã alãtur, din partea soþiei mele, programul de salã al piesei de teatru ce se joacã acum la Botoºani; succesul este foarte mare ºi dupã numai cîteva luni spectacolul a ajuns la a 50-a reprezentaþie, ceea ce este mult. O bunã parte din acest text a fost scris în august 1987, la Ciolanu, fapt care vã face, într-un fel, „complice“ la acest act de culturã. Mulþumiri, deci, reînnoite pentru ospitalitatea de atunci.

La drept vorbind, acesta este singurul eveniment pozitiv survenit în ultima jumãtate de an. În rest, tristeþe ºi lacrimi. |...|. Dar, slavã Domnului, au trecut toate. Apoi, de mai bine de o lunã, epuizarea ce mi-a adus-o munca fãrã cruþare din ultimii cîþiva ani m-a doborît, împiedicîndu-mã de la lucru ºi, mai ales, încurcîndu-mã tocmai acum, cînd am mai multe de fãcut ca niciodatã! Acum, în sfîrºit, este mai bine sã vã pot scrie fãrã eforturi nãdãjduind într-o revedere pe care o aºteptãm ºi o dorim. **Prezenþa Prea Sfinþiei Voastre, ca ierarh ºi cãrturar, dar, în acelaºi timp, de o mare delicateþe sufleteascã ºi generozitate, ne face bine ºi ne transportã în altã ordine a timpului, într-un univers tradiþional, deopotrivã român ºi creºtin, pe care ºtiþi sã-l însufleþiþi.**

De bunã seamã cã am fi încîntaþi sã vã întîlnim cînd veþi veni la Bucureºti; drept care aºtept un semn al acestei – apropiate ºi previzibile – cãlãtorii.

Cu aceeaºi inalterabilã preþuire ºi prietenie, alãturi de consideraþia necondiþionatã,

Artur Silvestri

27 februarie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Vã mulþumesc, cu aceeaºi emoþie de totdeauna, pentru pilduitorul „Îndrumãtor“ ce mi-aþi trimis, încã o expresie a înaltei conºtiinþe patriotice evidenþiate în toate gesturile ce ctitoriþi.

Nãdãjduiesc într-o lecturã – neîntîrziatã – plinã de învãþãminte.

Cu adîncã preþuire,

Artur Silvestri

P. S.: Cu probabilitate la sfîrºitul lunii martie ori la începutul lui aprilie va trebui sã vin la Timiºoara, în legãturã cu un volum de nuvele al soþiei mele (Mariana Brãescu) aflat în curs de apariþie la Editura „Facla“ de acolo Se numeºte *“ Îmi amintesc ºi imi imaginez*[1]*“.* Poate cu aceastã ocazie – dacã veþi dori – sã vã întîlnesc, moment mult-aºteptat.

---

[1] *Volumul Marianei Brãescu, o splendoare, nu s-a putut publica atunci deºi era, cum se spunea în acea vreme, „în planul editorial ferm“. Aerul enigmatic, religios, nu convenise, probabil, ºi a rãmas o ipotezã până când în acest an m-am hotãrât sã-l editez, ceea ce voi face, de altminteri.*

22 martie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antim Nica],

Îmi face o deosebitã plãcere sã vã ofer cîte un exemplar din „Revista Românã“ (publicaþie ce apare în patru limbi strãine), unde, aºa cum V-am promis, se publicã o recenzie asupra volumului ce aþi iniþiat ºi tipãrit la Galaþi. Revista, ce se prezintã – precum se vede – în condiþiuni grafice cu totul deosebite, are o specialã penetraþie în medii culturale ºi sociale diverse, din þarã ºi din strãinãtate. Socotesc, de aceea, cã este o izbîndã comentarea „Monumentelor“. În acelaºi timp, trimit ºi un alt exemplar, dintr-o lunã anterioarã, conþinînd un studiu propriu privitor la epoca literarã brîncoveneascã; face parte dintr-o cercetare de sintezã, pe care o întreprind la ora de faþã ºi nãdãjduiesc s-o vãd încheiatã anul viitor (va avea circa 5 – 600 de pagini). Aº fi încîntat dacã, în marea generozitate ce vã caracterizeazã, aþi citi acest studiu ºi mi-aþi împãrtãºi opinia Înalt Prea Sfinþiei Voastre.

Cu dragoste ºi adîncã preþuire,

Artur Silvestri

P. S.: Nãdãjduiesc ca în luna mai sã pot ajunge ºi la Galaþi, dînd curs invitaþiei ce mi-aþi fãcut. Aº dori sã-mi scrieþi dacã mai aveþi nevoie – pentru protocol – de alte exemplare din „Revista Românã“, în ce limbi ºi cîte!

22 aprilie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antim Nica],

Cu exact o lunã în urmã, v-am trimis mai multe exemplare din „Revue Roumaine“, conþinînd recenzia „Monumentelor“ dar nu am primit, deocamdatã, confirmarea cã expediþia a ajuns la destinatar. Mã tem sã nu se fi rãtãcit ºi acest colet, cum s-a mai întîmplat cu altele cîteva, trimise altor persoane pe care le preþuiesc; serviciile poºtale ne fac uneori nu numai surprize ci ºi... deservicii.

În acelaºi timp, vã rog sã consideraþi mai utilã pentru comunicare adresa mea de acasã, întrucît la redacþie se primesc, în general, zeci de plicuri în fiecare sãptãmînã ºi existã posibilitatea ca unele sã se rãtãceascã. Permiteþi-mi în încheiere sã vã asigur de adînca ºi sincera mea preþuire, rãmînînd al dumneavoastrã devotat,

Artur Silvestri

1989, Timiºoara

Mulþumesc pentru bunele gînduri pascale transmise. La rîndul meu Vã urez sãnãtate, viaþã îndelungatã ºi bogat spor în strãdaniile Dvs. cãrturãreºti.

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

22 aprilie 1989, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

Îmi face o deosebitã plãcere sã vã ofer o recentã apariþie a Revistei „Argeº" unde se reia, cu argumente noi, discuþia privitoare la literatura strãromânã, chestiune în a cãrei elucidare aþi contribuit, la un moment dat, ºi sînt sigur cã veþi mai contribui.

De altminteri, cercetãrile pe care le-aþi fãcut în aceastã direcþie sînt amintite cu necesarele (chiar obligatoriile) aprecieri. Nãdãjduiesc cã veþi primi aceastã iniþiativã în chip solidar.

Cu aceeaºi statornicã preþuire,

Artur Silvestri

22 aprilie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Cu o oarecare întîrziere (pentru care voi cere iertare din partea Domniei Voastre), vã mulþumesc pentru numerele, recente, ale „Mitropoliei Banatului", Revistã de culturã teologicã ºi de remarcabilã vibraþie patrioticã exprimînd cu fidelitate conformaþia de cãrturar-patriot a celui ce o desãvîrºeºte. ªi, de asemenea, pentru eminenta cercetare a regretatului Ioan G. Coman, celui cãruia va trebui, în anii ce vin, sã-i restituim merite mari în configurarea altei periodizãri a literaturii române. Glorie lui, numelui pe care îl lasã ºi care va trece cu mult dincolo de clipã, dovada celui ce îi întreþine vie amintirea!

ªi pentru cã primirea acestei cãrþi (despre care voi scrie cît se va putea de repede!) îmi aminteºte de o idee ce am de mai multã vreme, vã trimit un recent numãr al Revistei „Argeº", unde recapitulez dezbaterea ºtiinþificã privitoare la aceastã problemã ºi, cred, aºez opera lui I. G. Coman în poziþia pe care o meritã. La drept vorbind, sînteþi continuatorul ºi cel ce va trebui sã desãvîrºeascã excepþional de importanta deschidere pe care patrologul Ioan G. Coman a fãcut-o; stau ca dovezi, ce nu se discutã, în aceastã direcþie cele douã eminente culegeri de studii patristice care duc mai departe intenþiile magistrului. Dar, în acelaºi timp, dupã cum v-am spus ºi altã datã, va trebui sã reflectaþi la o cheie de boltã a acestei arii problematice: o carte despre contribuþia culturalã a pãrinþilor strãromâni, direcþie unde aþi stabilit deja importante jaloane. Sînt, de asemenea, unul dintre cei ce cred în aceastã viitoare izbîndã.

Închei aici, cu gînduri bune pentru aceastã primãvarã luminoasã, în cinstea cãreia îmi permit sã vã ofer, ca un omagiu în preajma Sfintelor Sãrbãtori ce se apropie, o carte rarã privitoare la icoanele ruseºti.

Al dumneavoastrã devotat,

Artur Silvestri

---

[1] *Cf. „Etape în definirea unui concept", **Argeº** nr.1/1989, pg.8.*

24 aprilie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antim Nica],

Astãzi abia am primit rãspunsul, din 12 aprilie curent, pe care aþi avut amabilitatea sã-l trimiteþi; se confirmã, deci, cã serviciile poºtale sînt destul de anevoioase. Din acest motiv, începusem sã mã alertez la gîndul cã nu v-au parvenit exemplarele din „Revue Roumaine“ ºi de-aceea alaltãieri vã expediam încã o epistolã, cerînd precizãri; precizãrile, iatã, au venit, prin urmare obiectul scrisorii ce v-am trimis, cu douã zile în urmã, dispare. Slavã Domnului! Vã expediez acum încã un numãr de exemplare, mai multe decît aþi dorit; dar socotesc cã e mai bine mai multe decît sã fie, vreodatã, nevoie. Nãdãjduiesc, de altminteri, cã vor fi folositoare.

În legãturã cu invitaþia pe care, cu atîta generozitate ne-aþi fãcut-o, vom fi bucuroºi sã-i dãm curs cãtre sfîrºitul lunii mai sau începutul lui iunie, în aºa fel încît aceasta sã nu vã stînjenescã. Îmi iau permisiunea de a reveni, cu un apel telefonic, pentru a putea preciza, din vreme, detaliile necesare. Nu ascund cã ne-ar bucura (atît pe mine cît ºi pe soþia mea, a cãrei activitate scriitoricească ºi publicisticã a întîlnit cîteodatã problematica istoriei naþionale) o vizitã ºi pe la aºezãmintele dobrogene, mai ales cã, între altele, scriu o carte de cãlãtorii dedicatã vetrelor de spiritualitate româneºti. Dar înainte de toate, ne vom bucura sã vã întîlnim ºi sã cunoaºtem mai îndeaproape pe Arhiepis-copul Tomisului ºi Dunãrii de Jos, urmaº al ierarhilor Sciþiei Mici, astãzi personalitate cu binemeritatã faimã în Biserica strãbunã[1].

Nãdãjduind cã rîndurile mele vã vor afla sãnãtos ºi cu aceeaºi bunã-voire, închei cu toate doririle de bine, în preajma Sfintelor Paºti.

Hristos a înviat!

Artur Silvestri

P. S.: Aº prefera, pentru o sporitã siguranþã a corespondenþei, sã primesc eventuale scrisori la adresa de acasã.

---

[1]. *Aceastã vizitã, ca ºi multe altele, nu s-a putut face nici atunci ºi nici mai tîrziu. N-a fost sã fie!*

24 aprilie 1989, Bucureºti

Dragã Theodor Damian,

Cîteva epistole anterioare, mi-au dat de ºtire despre itinerariul tãu însã am ezitat sã-þi rãspund înainte de a te fi stabilit, pentru mai multã vreme, într-un loc. Acum înþeleg, dintr-o recentã scrisoare, cã vei rãmîne la Princeton cît va þine bursa pe care ai cãpãtat-o ºi, deci, existã posibilitatea de a primi corespondenþã. Îþi scriu, prin urmare, cu plãcere ºi cu aceeaºi simpatie pe care þi-am arãtat-o întotdeauna. Nu am înþeles însã, nici de la tine ºi nici de la I. P. S. Antonie, cît timp anume vei rãmîne în U. S. A., iniþial ºtiu cã fusese vorba de cîteva luni; dacã ºederea ta se prelungeºte, s-ar putea chiar sã îmi scrii ºi cîte o corespondenþã-douã pentru uz jurnalistic (eventual prezentãri de cãrþi noi apãrute acolo, impresii privitoare la atmosfera culturalã, tendinþe

ale literaturii americane). Contactele culturale sînt întotdeauna dezirabile ºi o cunoaºtere reciprocă aprofundată între culturi serveºte, de fapt, interesul ge-neral, aº zice chiar – spre a vorbi într-un limbaj ce îþi este, în calitate de cle-ric, mai apropiat – celui ecumenic.

Aceasta – în primul rînd. În al doilea rînd: desigur, **simt lipsa dialogurilor întru totul interesante pe care le purtam odatã; nãdãjduiesc sã le putem relua într-o bunã zi**. În ceea ce mã priveºte, toate sînt bune. Închei, sper cã în curînd, o carte ce mi-a consumat destulă energie ºi sper sã o vãd tipărită în viitor, cînd o fi planificată; definitivez o cercetare ce va fi, în viitorul destul de apropiat, teză de doctorat în filologie; documentez încã un studiu, cu temã aflată în contingenþã cu domeniul patrologiei, ce ar putea sã fie încheiat cãtre varã. În general, sînt atras, în ultima vreme, de activitatea ºtiinþifică ºi de-aceea sînt mai puþin activ în aceea gazetãrească, unde satisfacþiile se înfãþiºează imediat însã se dovedesc trecãtoare. **Structura mea intelectuală a fost ºi va rãmîne cãrturãrească, de-aceea din proiectele ce le am acum cele mai multe se opresc la chestiuni de sinteză ºi cu aspect de „definitiv“.** Îþi trimit, de altminteri, cîteva din studiile recente pe care le-am publicat în româneºte ºi în englezeºte; pe cele tipãrite în engleză le poþi desigur, arãta cercetãtorilor pe care îi întîlneºti acolo. Nu îþi ascund cã nu m-ar deranja dacã s-ar putea insera vreo semnalare a lor într-o publicaþie sau alta. Þi-aº fi îndatorat! Adaug cîteva numere mai de soi din „Luceafãrul“; desigur cã nu toate prezintã interes ºtiinþific deosebit.

Nãdãjduiesc sã te gãsească rîndurile mele sãnãtos ºi pentru cã îþi rãspundem, Mariana ºi eu, urãrilor de Paºti, trimitem ºi tradiþionala urare creºtină:

„Adevãrat a-nviat!”

Artur Silvestri

aprilie 1989

Hristos a înviat! Vã facem cele mai bune urãri de Sfintele Sãrbãtori; Dumneavoastră ºi întregii familii, dorindu-vã sper în toate, pace sufletească ºi numai bucurii!

Dr. Antonie Plãmãdealã
Mitropolitul Ardealului

aprilie 1989, Com. Curtea, Jud. Timiº

Mulþumesc pentru frumoasele urãri adresate cu prilejul Sfintelor Sãrbãtori ale Învierii Domnului.

Aceleaºi urãri ºi doriri de bine.

Adevãrat a Înviat!

Protosinghel Olivian Bindiu,
Stareþul Mãnãstirii „Izvorul Miron”

9 mai 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antonie Plãmãdealã],

Astãzi chiar am izbutit sã procur mai multe numere din „Revue Roumaine“ conþinînd recenzia la „Romanitate“, apãrutã cu oarecare întîrziere; mã grãbesc, deci, sã vi le trimit, însoþindu-le de aceastã epistolã pe care o aºtern repede pe hîrtie, spre a nu mai spori ºi eu întîrzierea provocatã de procesul „tehnico-tipografic“, destul de anevoios, ce pretinde editarea acestei publicaþii. Cît de curînd, voi reveni cu o scrisoare dezvoltatã.

Îmi permit sã vã sugerez sã-i trimiteþi un exemplar din „*Calendarul de inimã*“ domnului George G. Potra, care ºi-a manifestat interesul ºi curiozitatea pentru noua carte a Domniei Voastre; am înþeles cã îi va face o mare plãcere. În acelaºi timp, v-aº ruga sã-mi scrieþi dacã aveþi nevoie de mai multe exemplare din R. R.; cîte ºi în ce limbi?

Cu dragoste,

Artur Silvestri

9 mai 1989, Bucureºti

Mult stimate domnule profesor Petru Rezuº,

Sînt încîntat sã vã ofer cîteva din recentele studii pe teme de istoria literaturii ºi culturii române, apãrute – aºa cum obiºnuiesc în ultimii doi-trei ani – mai ales în limbi strãine; este ºi acesta un gest de opoziþie faþã de cei care, din afarã, nu vor sã ia în seamã adevãrul vieþii noastre istorice.

Am certitudinea cã Domnia Voastrã, specialist de mare adîncime în acele domenii de interferenþã a disciplinelor culturii ce alãturã doctrinele spirituale ºi literatura, veþi înþelege mai bine decît alþii cît ºi ce din aceste cercetãri pre-zintã durabilitate ºi constituie rezultate noi, de ordin analitic. V-aº fi îndatorat dacã impresiile ce veþi culege le veþi aºterne eventual pe hîrtie, referînd (pe 1-2 pagini) asupra acestor studii care fac parte dintr-un volum aflat în discuþie la Editura ªtiinþificã ºi Enciclopedicã; referatul Domniei Voastre ar atîrna greu în apariþia, eventualã ºi – acum – problematicã, a acestui volum. Pentru perioadele vechi, am primit, în acest sens, ajutorul d-nilor Chiþimia ºi Romulus Vulcãnescu.

Nãdãjduiesc, în orice caz, sã vã propun o lecturã interesantã.

Cu dragoste,

Artur Silvestri

16 mai 1989, Bucureºti

Mult stimate domnule Artur Silvestri,

Vã socoteam pînã acum „critic“ ºi „publicist“ de realã valoare, nu simulatã sau lipsitã de consideraþii de valoare; fiecare carte bucurîndu-se, pe lîngã ceea ce reprezintã în paginile sale, ºi munca autorului. Am urmãrit cu interes ºi dragoste ceea ce-mi oferã revista „Luceafãrul“, la care sunt abonat.

M-am bucurat de primirea celor douã numere: Revue Roumaine, nr. 6 ºi nr. 9 / 1989, pentru care Vã mulþumesc. **Pentru mine a fost ca o reve-**

laþie a unui Artur Silvestri multilateral, enciclopedist, în stare de a se ocupa – o cred – de toate problemele nu numai ale literaturii ci ºi ale istoriei ºi culturii româneºti.

Sunt extraordinar de surprins cã aveþi greutãþi la publicarea unei cãrþi. Un scriitor de excepþie, cînd apãrã valorile româneºti împotriva detractorilor po-porului nostru, n-ar trebui sã simtã greutãþi editoriale. Numai aceste studii documentare care iau apa de la „moara insanitãþilor“, ar fi satisfãcãtoare pentru a demonstra excepþionala pregãtire a lui Artur Silvestri, dînd exemplu ºi altor scriitori, dintre care unii „în douã luntre“. **M-aº bucura ºi mai mult dacã scriitorului Artur Silvestri i s-ar rezerva locul pe care-l meritã în literatura româneascã.**

Sincer,

Petru Rezuº

30 mai 1989, Brãila

Stimate Domnule Silvestri,

Vã cer scuze cã asearã n-am reuºit sã susþin pînã la capãt convorbirea. […] În ceea ce priveºte discuþia cu Al. Dobre despre Iordanes, cred totuºi cã ar trebui amînatã. Cei de la Academie îmi stîrnesc ºi mult respect, dar ºi fricã. Sînt ºi foarte corecþi în relaþiile editoriale cu autorii! Sub acest aspect nu li se poate reproºa nimic. În ultima scrisoare, în care mi se atrãgea atenþia cã Iordanes este planificat pe 1990 mi se preciza cã materialul ar trebui sã fie vãzut cît mai repede, ori eu, fiind asaltat de tot felul de probleme, n-am mai lucrat nimic la Iordanes. Cum sã întreb dacã au în intenþie sã publice o carte pe care ei vor s-o vadã în manuscris cît mai repede? Mã angoaseazã încã gîndul dacã, dupã predarea manuscrisului, voi relua calvarul pe care-l îndur de atîþia ani cu Eutropius. […]

Cu mii de mulþumiri ºi numai gînduri bune, rãmîn al Dumneavoastrã,

Gh. I. ªerban

4 iunie 1989, Arad

Domnia Voastrã,

Rog primiþi cele mai alese mulþumiri pentru expresia deosebitei consideraþii, conþinutã în felicitãrile transmise la ziua aniversarã.

Cu aceeaºi stimã,

Timotei Seviciu,
Episcopul Aradului

30 iunie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antonie Plãmãdealã],

Probabil aþi bãnuit cã plecarea noastrã intempestivã de la Sîmbãta a fost în legãturã cu evenimentele ultimelor zile, context ce reclama prezenþa amîndurora în Bucureºti; am ºi întîrziat o zi, plecînd marþi în loc de luni, dar cine

se poate despãrþi de minunatele locuri de acolo? Cu greu s-ar putea spune ce impresioneazã, mai întîi de toate, ochiul: natura grandioasã ºi arãtînd în toate pecetea perfecþiunii geneziace, ori natura tradusã în culturã ºi extrasã din clipã spre a deveni duratã, concurînd cu frumuseþea de limpezimi neîntinate ce i se atribuie Ziditorului?

Sîmbãta s-a înãlþat acum definitiv; aveam o emoþie þinutã în ascuns înainte sã ajung aici dar teama de altãdatã s-a spulberat. Aflasem cã piedici au fost multe ºi cã nu se lucreazã de prea mult (cinci ani? da, dar ce însemneazã aceastã cifrã la scara proiectelor grandioase ce se aºtern în concret?), acestea toate, dar ºi altele, puteau sã fi þinut încã în loc gîndul cutezãtor ºi imaginaþia febrilã ºi sã opreascã la jumãtate acele linii de clasicitate modernã sã treacã de pe hîrtie în volumele impunãtoare ale pietrei. Dar nu! S mbªta existã ºi încã de pe acum se poate zice cã este o lume nepereche. I-a fost dat þãrii lui Negru Vodã sã adãposteascã poate o nouã vatrã europeanã de simþire creºtinã, una dintre acelea, ori aceea chiar, ce vor deschide pentru sentimentul ecumenic un nou ciclu de istorie, lãsîndu-l în urmã pe cel ce se definea prin aºezãminte vernaculare. „I-a fost dat“ – se zice, dar niciodatã nu va fi destul sã spunem (ºi vom spune!) cã totul vi se datoreazã. De bunã seamã cã despre Sîmbãta va scrie ºi Mariana, dar poate cã o datã, dupã ce totul va fi gata, va trebui sã se alcãtuiascã povestea acestui loc ce intrã de acum în le-gendã, depãºind istoria de unde, de fapt, venise. Poate o veþi face chiar Înalt Prea Sfinþia Voastrã, poate veþi pãstori o carte, colectivã, „de poveste“ (nu de poveºti!), dar sînt încredinþat cã ea trebuie sã se facã. Zidurile noi aºteaptã sã se alãture ºi sã le nemureascã puterea cuvintelor, dupã ce Cuvîntul se va aºeza acolo, cu tainic ritual.

M-am întrebat adesea, preumblîndu-mã pe cãrãrile de sub munte, ce secret gînd v-a împins sã alegeþi tocmai acest loc ºi odatã mi-am zis cã este faptã de minune, ce se mai petrecuse ºi la Buzãu ºi la Sibiu ºi cu siguranþã cã se va mai petrece; dar de solomonar, aº zice, ºtiind cã veþi lua vorba în sensul ei ornamental. **Faptã de „fîntînar“ ce reþine, într-un uriaº receptacol, ecouri ce vin de cine ºtie de cînd ºi nu se mai aud decît foarte arar ºi numai de cei puþini, capabili sã le primeascã.** Aº zice cã aºa v-a venit gîndul bun dacã nu aº ºti cã, înainte de a fi omul cu sensibilitate rarisimã ºi adîncã (trãind – de fapt – adîncimile) sînteþi cãrturarul cu gînd pãtrunzãtor.

Astfel cã voi spune aºa: S mbªta **nu este un dar al divinaþiei ci o hotãrîre a sufletului român. O românitate ce ne vine de departe dintr-o altã românime încercatã dogmatic ºi care se recunoaºte în chiar punctul nodal, unde românii fuseserã obiºnuiþi multisecular cu drama ori poate mai bine este sã spunem – cu tragedia. Aici, sub munte (dar nu sub orice munte ci sub pietrele vertebrale de unde, pornind din obîrºia apelor, rîurile noastre se despart cãtre toate zãrile ºi cãtre pãmînturi) se întîlnesc lumi de sud cu lumi de nord, într-un cuibar ce adãposteºte un** ou dogmatic al rom nismului. **Apoi, mitul fondator ºi umbra lui Negru Vodã peste acestea toate ºi, înaintînd peste veacuri, identificarea în „brîn-**

covenism". Sîntem, oricît ne-am încerca definirea în clipã, consecinþa unor simboluri ce nu au existenþã pieritoare. Astfel, în straturi de simbolisticã românã se va fi decis acest loc, avînd – desigur – geniul lui, un geniu al locului.

Imaginez cîteodatã un tablou de proiect încheiat, sforþîndu-mã sã aud paºi rari, în liniºtea nesperatã ce va fi împlinitã peste o vreme de toacã, paºi pe marmure albe într-un loc al reculegerii, situat la o parte de vremuri. Îmi imaginez ºi totuºi imaginaþia încã nu poate doborî timpul ce ne stã înainte. Însã ce senzaþie se evidenþiazã treptat, descãtuºîndu-se din stãrile amorfe ce însoþesc emanaþiile mari: un sentiment al claritãþii calme, de spaþiu european, trãsãturi ce vã definesc ºi au definit, de fapt, pe acei – nu mulþi – mari bãrbaþi ai neamului.

Odatã ºi odatã aceste impresii ce se nasc în pînza prea repede primitoare a sufletului se vor putea organiza mai bine decît acum cînd încã sîntem prizonierii clipei ce nu trece însã atît de repede dar ni se ia; ºi ca sã nu ni se ia cu totul aceste clipe, le vom face sã se desprindã din materia unde ne-au întemniþat, înãlþîndu-se în permanent. Vã sînt, deci, recunoscãtor pentru cã ne-aþi arãtat aceastã tainã ce se va revela, curînd.

Cu dragoste,

Artur Silvestri

30 iunie 1989, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Emilian Birdaº],

Întîi de toate, vã mulþumesc cu recunoºtinþã pentru frumoasele ºi deosebit de interesantele opuscule ce aþi avut amabilitatea sã-mi trimiteþi; ele se impun ca veritabile acþiuni de întãrire a unitãþii româneºti ºi de popularizare, în cele mai diferite straturi ale societãþii, a tradiþiilor noastre fundamentale, creºtine ºi naþionale, ce au asigurat permanenþa ºi continuitatea în teritoriul moºtenit de la Moºi. Socotesc ºi eu, ca ºi alþi cãrturari-patrioþi cãrora le-am înfãþiºat rezultatul eforturilor culturale pe care le faceþi, cã aþi gãsit una dintre cele mai potrivite cãi de propagare ºi de conservare a sentimentului românesc, împletirea ediþiilor monumentale, deosebit de necesare din perspectiva istoriei culturii (aºa cum este ceea ce s-a denumit, recent, „ediþia Emilian" a „Noului Testament de la Bãlgrad") cu multiple opuscule ºi broºuri, de uz larg ºi cu întrebuinþare continuã, ce asigurã o documentare rapidã dar, în acelaºi timp, deosebit de penetrantã. Aspectul „academic" ºi cel „popular" „misionar": anterioara „Carte de rugãciuni" (ce mi-aþi trimis, cu atîta generozitate) ºi „Bucoavna" (despre care am aflat, nu demult, de la prieteni, cercetãtori în domeniul vechiului scris român) sînt eminente dovezi. Cu certitudine cã astfel de gesturi cu însemnãtate ctitorialã se cuvin popularizate ºi, în ceea ce mã priveºte, sînt unul dintre cei – din nefericire puþini în ziua de azi – ce încearcã sã comenteze aceste cãrþi, salutîndu-le cum se poate mai bine. O întîie dovadã o aveþi în paginile alãturate ale revistei „Pentru Patrie", unde îmi iau îngãduinþa sã semnalez „Noul Testament" ºi studiul, de adînci reverberaþii, al Prea Sfinþiei Voas-

tre. A comenta cãrþi de valoare academicã într-o publicaþie de uzul cel mai larg ar putea sã aparã drept o frivolitate, dar acest lucru nu e adevãrat. Deþin, de aproape trei ani, o rubricã de istorie ºi civilizaþie romã-neascã în aceastã revistã (cu un tiraj enorm, de peste 500.000 de exemplare!) tocmai în ideea de a face cunoscute – în cele mai diverse medii ale lumii româneºti de azi – noile concluzii ale istoriografiei naþionale ca ºi unele din ediþiile cele mai importante conþinînd documente de viaþã culturalã româneascã.

Nãdãjduiesc cã o astfel de consemnare va primi ºi asentimentul Prea Sfinþiei Voastre; veþi ierta – desigur – menþionarea fragmentarã a titlului cãrþii ce aþi editat (fragmentare produsã din raþiuni subînþelese...).

Peste puþinã vreme (cred cã în august sau septembrie) un alt comentariu al „Noului Testament“ îl voi publica în „Revue Roumaine“, alãturi de recenzia „Bibliei de la Bucureºti“, evidenþiind valoarea moralã, ºtiinþificã ºi naþionalã a celor douã reeditãri, ctitorite de doi mari ierarhi ai Bisericii noastre. ªi spre a vã face o impresie asupra modului în care se recenzeazã diverse cãrþi în aceastã publicaþie, îmi iau permisiunea de a vã trimite un recent numãr, unde comentez o sintezã – de altminteri remarcabilã – a I. P. S. Antonie Plãmãdea-lã, cercetare cu noi ºi neaºteptate ecouri ºtiinþifice.

Sînt gesturi care, alãturate altora ºi altora, configureazã ºi definesc o arie de preocupãri ºi opþiuni categorice.

Cu adîncã preþuire ºi stimã,

Artur Silvestri

2 iulie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antonie Plãmãdealã],

Precedenta epistolã, de alaltãieri, stãtea sub impresia poemului în piatrã al Sîmbetei ce nu poate isca decît poeme. Însã îmi dau seama cã nu v-am spus încã unele dintre cele, ºi mai multe, pe care voisem sã vi le spun. De fapt, încã de la Sibiu începusem sã pãºim într-o altã ordine a lucrurilor, aºezatã sub pecetea tainei: cãlãtoria printre cãrþi vechi, în alte vremuri ºi în alte dimensiuni ale spaþiului – semne de îngãduinþã pentru care ne simþim, încã o datã, recunoscãtori – nu putea sã stimuleze alte gînduri decît cele ale tainei în comuniune. V-am regãsit astfel; dar, o sã-mi îngãduiþi sã vã spun, v-am descoperit mai bine ºi mai profund. Cei ce sînt în stare sã vadã doar suprafeþele, fie sãnãtoºi; esenþialul, ca o piatrã preþioasã, se ascunde ºi trebuie sã ai – cum se zice – organ ca sã-l percepi. Pentru un observator atent – cum socotesc cã sînt – întîlnirile de la Sibiu vor rãmîne, în chip definitiv, ca niºte documente de ordin cultural ºi moral ce nu se pot ºterge, orice s-ar întîmpla. Ele evidenþiazã o personalitate în multe privinþe, unicã, în preajma cãreia este cu totul stimulator a te afla. De altminteri, un proiect anterior – ºi anume scrierea unei monografii despre *„Antonie Plãmãdealã – scriitor, istoric al literaturii, filosof al culturii*“ – ni se impune acum cu necesitate ºi capãtã un caracter de anumitã urgenþã. O înþelegere de principiu exista – încã din octombrie '88 – cu prietenul Traian Filip, opinia lui – pe care o îmbrãþiºez – fiind cã ar fi exclus

sã se poatã publica aici o astfel de cercetare; de-aceea a ºi oferit serviciile „Nagardului“, precizînd ºi dimensiunile (circa 150 de pg.). În ceea ce mã priveºte, socotesc acum – ºi i-am împãrtãºit-o printr-o scrisoare trimisã chiar astãzi, prin Mihai Pelin care pleacã la Milano; o va primi, deci, cît de curînd – cã aceastã propunere s-ar putea aºterne în concret pînã cel mai tîrziu la sfîrºitul lui septembrie[1], cînd Traian va fi din nou aici, pentru cîteva sãptãmîni. Am o singurã îndoialã ºi vã consult: acest fapt ar putea avea consecinþe neplãcute în ceea ce vã priveºte? Dacã nu, voi trece, cît de repede, la lucru. Aºtept, deci un rãspuns în acest sens, rãmînînd, poate, a completa – dacã este posibil – materia de studiu (unele cãrþi nu le am, din pãcate).

Cu dragoste,

Artur Silvestri

---

[1] *Ca ºi în alte rînduri, ºi de aceastã datã am socotit greºit; cartea nu s-a putut face, a rãmas în fiºe. În schimb, am reuºit, printr-o inspiraþie tîrzie, sã alcãtuiesc, în 2004, „Modelul Omului Mare“, pe care I. P. S. Antonie Plãmãdealã o bine-meritã.*

8 iulie 1989, Bucureºti

Mult iubite domnule Rezuº,

Întors de la Mãnãstirea Sîmbãta, unde am petrecut – prin grija mitropolitului Antonie – o necesarã scurtã vacanþã, care mi-a lipsit, de fapt, în ultimii cîþiva ani (ani grei pentru noi toþi, nu numai pentru mine) gãsesc epistola dumneavoastrã împreunã cu referatul ce aþi avut amabilitatea – de neuitat ºi neuitatã – sã-l scrieþi cu atîta promptitudine. Vã sînt, încã o datã, extrem de recunoscãtor. Gestul acesta, ca ºi altele, evidenþiazã pe deplin iubirea faþã de cultura adevãratã româneascã, atitudine ce defineºte în chip strãlucit natura acþiunii intelectuale ce desfãºuraþi.

Probabil cã aveþi dreptate sã fiþi surprins în legãturã cu dificultãþile – nemeritate – pe care le întîmpin. Însã, ºtiþi bine cã inerþiile sînt mari iar idio-sincraziile – statornice ºi vechi. Ce putem face?

Îmi cer iertare a nu fi putut sã vã dau de ºtire dupã cuviinþã, de ziua Dumneavoastrã de naºtere; acolo unde mã gãseam îmi lipseau mijloacele. Veþi afla însã cã v-am avut în gînd, dorindu-vã, încã o datã cu aceeaºi dragoste, „La mulþi ani!“.

Adînc recunoscãtor,

Artur Silvestri

8 iulie 1989, Bucureºti

Domnia Voastrã [Grigore Halciuc],

V-am trimis, înainte de Paºte, cîteva dintre apariþiile mele recente, în semn de preþuire pentru activitatea pe care o desfãºuraþi în calitate de întîi stãtãtor al unei faimoase mãnãstiri româneºti; nu am, însã, certitudinea cã volumele

ºi revistele trimise au ajuns într-adevãr la destinaþie. Aº fi îndatorat dacã aþi confirma primirea lor ori, dimpotrivã, pierderea.

Cu aceleaºi sentimente de preþuire ºi doriri de bine,

Artur Silvestri

P. S.: În curînd va apãrea o evocare – eseu al mãnãstirii ce pãstoriþi; voi fi încîntat sã Vi-o trimit.

8 iulie 1989, Bucureºti

Prea Cuvioase Pãrinte Stareþ [Iorest Grebenea][1],

Cu oarecare vreme în urmã, prietenul ºi colaboratorul meu Mihail Diaconescu, cunoscut romancier ºi conºtiinþã întotdeauna prezentã în dezbaterile contemporane de idei, mi-a vorbit în chip superlativ despre Domnia Voastrã, arãtîndu-mi, într-o îndelungatã convorbire, izbînzile ce aþi obþinut ca stareþ al Mãnãstirii de la Izbuc. Vestea m-a impresionat ºi realitatea acestei stãruitoare acþiuni de slujire ortodoxã ºi românã mi-a fost întãritã recent, la Sibiu, de cãtre I. P. S. Antonie, al cãrui oaspete am fost pentru cîteva zile. Rezultã, deci, cã sînteþi unul dintre merituoºii intelectuali ce contribuiþi, cu mintea veºnic treazã, la pãstrarea ºi pãzirea legii strãmoºeºti, fapt care vã onoreazã ºi vã asigurã, ca ºi altor monahi-cãrturari din trecut, o poziþie pozitivã înaintea istoriei. Sã vã ajute Dumnezeu!

Îmi iau, astfel, permisiunea de a vã oferi douã dintre cele mai recente studii personale, conþinînd comentarii ºi cercetãri noi asupra unor probleme ce privesc raporturile dintre cultura româneascã ºi ortodoxie, nãdãjduind a vã fi de folos în lucrarea româneascã pe care o întreprindeþi. În profesiunea pe care o am, de critic ºi istoric literar, sentimentul de apartenenþã la o tradiþie atît de evident organicã ºi legitimã precum aceasta ce ne îndrumã, îmi apare drept tulburãtor ºi acestei problematici mi-am dedicat, în ultimii ani, întreaga energie intelectualã.

Voi fi, deci, încîntat sã vã intereseze astfel de studii, dorindu-vã numai bine ºi voind a vã întîlni chiar, faþã la faþã – cum se zice – cu ocazia vreunei cãlãtorii ce veþi întreprinde în viitor la Bucureºti, cînd vã rog sã nu mã evitaþi.

Cu preþuire ºi stimã,

Artur Silvestri

---

[1] *Despre Iorest Grebenea cf. ºi „**Lumina creºtinã**“ nr1/1991, pg.2.*

8 iulie 1989, Bucureºti

Domnia Voastrã [Silviu Anuichi],

Recent, am încheiat lectura, tardivã, a eminentei teze de doctorat dedicatã raporturilor bisericeºti ºi culturale dintre românii bãnãþeni ºi sîrbi; contribuþie solidã, întemeiatã pe o vastã documentaþie ºi, fãrã nici o îndoialã, avînd trãsãturile unei cercetãri fundamentale în acest domeniu. De altminteri, aceasta îmi va fi de folos în studiile pe care le fac, în acest moment, asupra istoriei

literaturii române, organizate – acestea – într-o sinteză de multe sute de pagini, aflată într-un moment de elaborare înaintat.

Îmi iau, deci, îngãduinþa sã vã ofer una dintre contribuþiile personale de istorie literarã, dedicatã unei epoci ce v-a preocupat ºi, de bunã seamã, vã preocupã ºi acum.

Cu preþuire ºi stimã,

Artur Silvestri

8 iulie 1989, Bucureºti

Mult stimate domnule profesor [Mircea Pãcurariu],

Mulþumindu-vã încã o datã pentru primirea eminentei sinteze de „Istorie a Bisericii Ortodoxe Române“, compendiu de indiscutabilã utilitate pentru cercetãtorul istoriei culturii româneºti, îmi iau îngãduinþa de a vã oferi, la rîndul meu, cîteva din cele mai recente studii ce am dedicat problemelor literaturii române din veacuri anterioare.

Nãdãjduiesc cã veþi întîmpina cu aceeaºi înþelegere ºi solidaritate cãrturãreascã aceste contribuþii ce vor alcãtui, într-o zi nu prea îndepãrtatã, o sintezã.

Cu aceleaºi gînduri de preþuire ºi stimã ºi bune-doriri,

Artur Silvestri

8 iulie 1989, Bucureºti

Domnia Voastrã [Olivian Bindiu],

Cu oarecare vreme în urmã, am citit în „Telegraful Român“, o splendidã evocare a mãnãstirii ce cu onoare conduceþi, adevãrat eseu-poem semnat de cãrturarul Cristofor Dancu. Într-adevãr, „Izvorul Miron“ tinde sã devinã unul din locurile de pelerinaj ale românimii ºi o cetate cãrturãreascã ºi duhovniceascã de preþ, în a cãrei viitoare întãrire aveþi principala ºi nobila rãspundere. Îmi iau, deci, îngãduinþa sã vã felicit pentru tot ceea ce întreprindeþi în aceastã direcþie, gesturi de cãrturar-patriot ce nu se pot uita. ªi poate, dacã drumurile mele mã vor conduce cãtre Banat, voi avea ºi eu posibilitatea sã scriu o asemãnãtoare evocare ce se va aºeza într-o carte ce alcãtuiesc acum, despre aºezãmintele mãnãstireºti de la noi. Cãci, de fapt, „Izvorul Miron“ va intra – mîine, cînd vom privi istoria din perspectiva marilor ei desfãºurãri – între ctitoriile fundamentale ale neamului, ca un modern Prislop ori ca o nouã Hodoº-Bodrog.

Aºa cum v-am scris ºi altãdatã, este momentul sã reflectaþi la redactarea unei monografii care va putea sã recapituleze istoria aºezãmîntului ºi sã-i fixeze locul în lumea româneascã de totdeauna. Vrem ori nu vrem, istoria se scrie cu documente ºi ascultã de ele!. ªi, mai ales, cu sinteze. Dar ºtiindu-vã energic ºi decis cãtre fapta bunã ºi necesarã, nu am îndoieli cã veþi trece într-o zi la scrierea acestei necesare cãrþi.

Dorindu-vã numai bine, vã ofer una din recentele contribuþii personale de istorie a culturii româneºti,

Artur Silvestri

8 iulie 1989, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Lucian Florea-Tomitanului],

Îmi face o deosebitã plãcere sã vã ofer cîteva dintre cele mai recente contribuþii de istorie literarã ce am publicat, între care ºi un comentariu privitor la volumul apãrut la Galaþi, cu nu prea multã vreme în urmã. Voi fi încîntat sã aflu cã, asemeni altor cercetãri personale ºi acestea vor gãsi încuviinþarea, calificatã ºi sincerã, a Prea Sfinþiei Voastre.

Cu aceleaºi sentimente de preþuire ºi bune doriri,

Artur Silvestri

8 iulie 1989, Bucureºti

Domnia Voastrã [Ion B. Mureºianu],

Îmi iau îngãduinþa sã vã ofer cîteva dintre recentele studii privitoare la istoria literaturii române, cu accent pe componenta ortodoxã ºi pe dimensiunea tradiþionalã, coagulantã, a acesteia. Sînt fragmente dintr-un compendiu pe care îl gîndesc pentru uzul mediilor culturale strãine; o recapitulare ºi un rezumat al unei alte lucrãri, de multe sute de pagini, pe care o alcãtuiesc acum. Va fi – nu în altã formulã – o altfel de istorie a literaturii române.

Voi fi încîntat sã vã cunosc opinia asupra acestor contribuþii, eventual ºi printr-o scurtã consemnare în „Mitropolia Banatului“ – cu permisiunea I. P. S. Nicolae, care mi-a fost întotdeauna solidar, în marea-i generozitate ºi pãtrundere culturalã. Nu ascund cã asemenea recenzii vor fi utile la discutarea, ulterioarã, a cãrþii cu Editura ªtiinþificã ºi Enciclopedicã; noutatea unor idei reclamã un sprijin din partea persoanelor calificate. Sã vã mai spun cã sînteþi între cele mai calificate semnãturi? Consider cã este de la sine înþeles.

Cu aceleaºi sentimente de preþuire ºi bune-doriri,

Artur Silvestri

---

[1] *Ion B. Mureºianu m-a ajutat într-un mod uimitor de solidar, atent ºi necondiþionat ºi a fãcut o lungã recenzie în „Altarul Banatului" nr. 1-2/1990. Îi rãmân îndatorat ºi azi pentru acest gest ºi pentru un anumit fel de preþuire tãcutã ce am simþit cã mi-o poartã.*

8 iulie 1989, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Gherasim Cristea],

Îmi iau îngãduinþa de a vã oferi cîteva din ultimele contribuþii de istorie a literaturii române ce mi s-au tipãrit, nãdãjduind sã vã intereseze la fel ca ºi alte precedente cercetãri de acest fel. Urmãresc cu aceeaºi profundã solidaritate activitatea cãrturãreascã pe care o desfãºuraþi ºi vã asigur, cu aceastã ocazie, de preþuirea mea deplinã.

Cu doriri de bine,

Artur Silvestri

8 iulie 1989, Bucureºti

Domnia Voastrã [Dan-Ilie Ciobotea],

Urmãresc de mai multã vreme, în revistele teologice româneºti, activitatea eminentã de cãrturar-patriot pe care o desfãºuraþi, certitudine a unui viitor ce se anunþã de pe acum remarcabil în domeniul cercetãrii culturii naþionale.

Îngãduiþi-mi, dar, a vã oferi cîteva dintre recentele contribuþii personale în acest cîmp, semn al preþuirii pe care v-o port.

Cu doriri de bine,

Artur Silvestri

8 iulie 1989, Bucureºti

Domnia Voastrã [Florian Dudaº],

Îmi face o deosebitã plãcere sã vã ofer cîteva dintre recentele contribuþii personale de istorie a literaturii române, fragmente dintr-o vastã cercetare de aproape 1.000 de pagini, aflatã într-o poziþie înaintatã de elaborare. Studiile ce aþi dedicat circulaþiei cãrþii româneºti în Bihor ºi Criºana – eminente sinteze ce vor binemerita de la viitorime – mã încredinþeazã cã veþi primi cu interes acest semn de preþuire pe care vi-l dau.

Cu bune-doriri,

Artur Silvestri

10 iulie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [dr. Antonie Plãmãdealã],

Aluzia ce aþi fãcut, la Sibiu, asupra unui studiu privitor la „Strãromâni" pe care îl pregãtiþi, m-a preocupat, de bunã seamã, mai ales cã sînt deocamdatã singurul cercetãtor laic preocupat de extinderea nu de restrîngerea materiei de studiu (cum propun, din nefericire, alþii!). Chestiunea mã intereseazã acut ºi, în ce mã priveºte, am izbutit sã obþin unele rezultate ce se vor expune de îndatã. Astfel, concluzia mea este cã Martin de Bracara poate fi integrat, fãrã dificultãþi, în aceastã categorie; de altminteri, în studiul meu din „Revue Roumaine" nr. 7 / 1987 l-am inclus în „ºcoala nicetanã"; mai sînt ºi alte argumente de ordin istorico-etnologic etc. Opusculele lui (dintre care „De correctione rusticorum" s-a obþinut din R. F. G., într-o foarte bunã copie xerox pe care Vi-o þin la dispo-ziþie) s-au tradus deja în româneºte la iniþiativa mea, de cãtre eminentul lati-nist Gheorghe I. ªerban ºi se vor tipãri în „Mitropolia Banatului", însoþite de o cercetare a mea ºi de cãtre consideraþii ale traducãtorului. Fiind „pannonian" (dar ce înseamnã „pannonian" cãtre 540?) el a stîrnit interesul I. P. S. Nicolae aºa cã aceasta mi s-a pãrut soluþia preferabilã. Argumentele îmi apar drept foarte convingãtoare ºi problema trebuie aprofundatã; voi încerca, de altminteri, sã documentez ºi situaþia unui Paulus de Pannonia (sec. V), asupra cãruia încã lipsesc dovezile cît de cît elocvente. Apoi, „arienii", unii dintre ei – importanþi pentru confruntãrile doctrinare de la Dunãrea de Jos.

În ceea ce priveºte natura preocupãrilor ce aveþi (fapt remarcabil ºi salutar, cãci astfel se întregeºte o sferã de cercetare ce conducea spre aceasta) cred cã am descifrat enigma (dar descifrarea o pãstrez pentru mine!): nu poate fi vorba decît despre o reeditare cu comentariu (în genul „Romani-tãþii...“) a opusculului, din 1750, a lui Stephanus Pongracz, privitor la „*Sancti Niceta Ulteris Daciae Episcopi*“. Tipologia cãrþilor alcãtuite în ultimii ani conduce la o astfel de concluzie ca ºi, de altminteri, necesitatea de a restitui, în chip ºtiinþific, acest text important. Nu-i necesar sã-mi confirmaþi aceastã deducþie[1].

Cu dragoste,

Artur Silvestri

---

[1]. *Pe aceastã temã, m-am înºelat din pãcate, ceea ce nu înseamneazã cã opusculul ce menþionasem atunci nu ar merita re-editat în formula barocã ultra-eruditã pe care a introdus-o Mitropolitul Antonie Plãmãdealã în cultura românã ºi care s-a constituit în* ***model metodologic*** *în „Românitate“ comentând pe J. Tröster. „Strãromânul“ descoperit de I.P.S. Antonie era Gherman din Pontul Stâng, însoþitorul Sfântului. Cassian. Ar fi trebuit sã bãnuiesc aceasta citind „Conlationes“. Studiul despre Sf. Gherman s-a publicat tot pe atunci ºi l-am reluat în „Daco-Romanica“, apoi a ºi apãrut în „Noi, tracii“. Nu am verificat dacã s-o fi tipãrit ulterior în fascicul, cum ar fi trebuit, dar dacã nu s-a fãcut, ar fi trebuit sã o fac acum, cât încã se mai poate.*

12 iulie 1989, Bucureºti

Prea Cuvioase Pãrinte Stareþ [Macarie Ciolan],

Cu nu prea multã vreme în urmã, fiind – la Sibiu – oaspetele I. P. S. Antonie, am rãsfoit recenta monografie a Mãnãstirii Secu, cercetarea de istorie bisericeascã, nouã, ce vã aparþine; am înþeles cã urma sã se consemneze în „Telegraful Român“, ceea ce observ cã Înalt Prea Sfinþia Sa a ºi fãcut (în numãrul pe care chiar astãzi l-am primit). Vã felicit, deci, ºi pentru aceastã faptã, deopotrivã patrioticã ºi culturalã.

Avînd doar puþin timp la dispoziþie atunci, n-am putut sã verific o chestiune ce mã intereseazã, în cercetãrile ce întreprind acum, anume prezenþa arhim. Calist Gheorghiu în obºtea de la Secu (din ce an ºi pînã cînd). Problema prezintã oarecare importanþã, deoarece – cu cîþiva ani în urmã – cãrturarul Paul Miron de la Freiburg (R. F. G.) a publicat, în limba germanã, o comunicare privind o însemnare manuscrisã necunoscutã, de pe un Ceaslov tipãrit în sec. XIX la Mãnãstirea Neamþ, adnotare unde se vorbeºte de trecerea lui Eminescu, în 1886, prin bolniþa acelei mãnãstiri. Paul Miron crede cã ar putea fi vorba de „Calistru“ (aºa îi ortografiazã numele!) Gheorghiu sau Vasian (Panaite) de la Pocrov, fãrã a ajunge la o concluzie fermã. Anumite indicii conduc la ideea cã ar fi vorba de Vasian ºi, continuînd cercetarea, am alcãtuit un mic studiu asupra chestiunii litigioase, pe care îl voi încredinþa P. F. Teoctist pentru „Mitropolia Moldovei“. N-am însã certitudinea prezenþei lui Calist la Secu doar între 1890-1895 – cum susþine protos. Ioanichie Bãlan în „Pateric“. Aþi putea sã-mi aduceþi unele lãmuriri? V-aº fi îndatorat.

Cu preþuire,

Artur Silvestri

12 iulie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Revin, dupã cîteva sãptãmîni de tãcere (ce se explicã printr-o vacanþã nu îndeajuns de lungã prin raport la oboseala ce am acumulat-o în ultimii ani, ani grei, de confruntãri literare ºi nu doar literare) cu o nouã epistolã; îmi veþi ierta, dar, aceastã trecãtoare (ºi, în fond, pãrelnicã) întrerupere a comunicãrii.

Înainte de toate, iatã o chestiune ce v-o supun atenþiei. Volumul coordonat de mine la Editura ªtiinþificã ºi Enciclopedicã a rãmas în planul editorial pe 1989, ceea ce constituie o izbîndã. Se va chema „**Daco-Romanica. Studii asupra culturii autohtone în epoca Evului Mediu timpuriu**“. Precum ºtiþi, am dorit în chip stãruitor sã fiþi prezent în aceastã cercetare colectivã ºi socotesc cã am gãsit posibilitatea de a realiza acest deziderat. Astfel, am selecþionat fragmente din „Studii patristice“ – întrebuinþînd capitolele despre „Limitele epocii“, „Metoda de lucru“, „Stilul“ ºi „Importanþa“ acestor scrieri – fãrã a interveni decît în mod nesemnificativ, organizînd totul în felul în care ele se gãsesc în carte (deci – cu o consecuþie logicã perfect îndreptãþitã). Bibliografia s-a pãstrat – cu doar cîteva ajustãri. Astfel, stratul originar – de cercetare în domeniul istoriografiei literare – s-a evidenþiat mai bine ºi consider cã rezultatul este un text deosebit de clar, aspect ce caracterizeazã cu strãlucire stilul Înalt Prea Sfinþiei Voastre. Vi-l trimit, în copie, spre a-l vedea ºi, eventual a propune unele corecþii. Nãdãjduiesc sã primeascã încuviinþarea Înalt Prea Sfinþiei Voastre.

Alãtur ºi sumarul volumului, care va prezenta doar o singurã modificare în forma ce se înainteazã editurii; anume: studiul lui Ioan G. Coman va deschide, de fapt, cartea (aºa cum ºi trebuie) iar studiul I. P. S. Voastre va deschide capitolul al doilea, în mod normal. Raþiuni de ordin editorial mã fac sã accelerez lucrul la finisarea cãrþii spre a o preda înainte de 20 iulie a. c., cel mai tîrziu 1 august. Sã dea Dumnezeu sã izbîndim!

Cu dragoste,

Artur Silvestri

18 iulie 1989, Timiºoara

Stimate Domnule Silvestri,

Vã mulþumesc pentru scrisoarea din 12 iulie la care mã grãbesc sã rãspund îndatã ce am primit-o. În mod deosebit Vã sînt recunoscãtor pentru îngrijirea materialului „Literatura ponto-danubianã-carpaticã ºi contextul ei european“. Dacã l-aþi fi lãsat în seama mea, n-ar fi ieºit aºa niciodatã. Mi-am permis unele mici observaþii cu care, dacã veþi fi de acord, le veþi putea uºor recunoaºte fiind scrise cu roºu.

Cu sentimente de afectuoasã preþuire,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

29 iulie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [dr. Antonie Plãmãdealã],

Mã grãbesc sã vã trimit numãrul de ieri, din „Contemporanul“, conþinînd o recenzie a „Romanitãþii“, de fapt versiunea româneascã – iniþialã – a comentariului din „Revista Românã“; aceasta nu împiedicã, de bunã seamã, apariþia – posibilã? – în „Mitropolia Ardealului“ a întregului text ce v-am încredinþat (de cîteva ori mai amplu) unde se reiau, fragmentar, cîteva idei de aici.

Nu ºtiu – în altã ordine de idei – dacã s-ar putea publica, în „Telegraful“ un eseu privitor la „Sf. Ioan cel Nou“, mãnãstirea suceveanã – fragment dintr-un volum pe care îl alcãtuiesc acum (se va intitula „Memoria ca un concert baroc“) ºi unde **Sîmbãta** are, desigur, partea ei. Chiar dacã nu se va putea tipãri, Vi-l trimit spre lecturã. Adeseori, o pãrere calificatã face mai mult decît o difuziune în public.

Cu dragoste,

Artur Silvestri

30 iulie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [dr. Antim Nica],

Presupun cã aþi primit o recentã expediþie a unui numãr din „Luceafãrul“ unde fac pomenire de unele contribuþii anterioare ale Domniei Voastre în legãturã cu Vasile de la Poiana Mãrului; o viitoare recenzie, mai extinsã, a cãrþii lui Dario Raccanello va dezvolta, de altminteri, aceastã problemã.

Citind ºi recitind unele din cercetãrile ce aþi publicat de-a lungul unei vieþi, îmi pun totuºi întrebarea: de ce acum, la vîrsta clasicitãþii, intelectuale ºi morale, pe care o aveþi nu vã gîndiþi sã culegeþi într-o carte – cu aspect de bilanþ ºi cu caracter reprezentativ – unele din aceste contribuþii ce au devenit aproape inaccesibile datoritã unor motive variate (apariþii în culegeri omagiale, în reviste, în „Îndrumãtor“ etc.). Recitind, cu o vreme în urmã, cercetarea, din „Prinos Patriarhului Nicodim“ (din 1940) privitoare la „misionarii strãini“ mi s-a impus aceastã problemã, a cãrei dezlegare o puteþi da mai repede decît credeþi.

Sînt, astfel de pãrere cã un volum de 3 – 400 de pagini, intitulat, de pildã, „*Pagini de istoria vieþii culturale ºi religioase a românilor*“ (ori ceva asemãnãtor)[1], ar fi deosebit de interesant ºi util; el ar putea cuprinde teza de doctorat reeditatã, studiul despre „misionari“, cel despre Vasile de la Poiana Mãrului ca ºi alte recenzii, contribuþii ºi prefeþe – organizate pe mai multe secþiuni. Punînd la începutul unei astfel de culegeri o confesiune de cãrturar-patriot – care sã explice gestul – aþi putea avea, fãrã îndoialã, o imagine restituitã a unei activitãþi cu adevãrat valoroase. Experienþa mea în materie de editare v-ar putea fi de folos cu un sfat, cu o opinie, cu o sugestie; aº fi, de altminteri,

foarte încîntat sã aflu – poate în septembrie, dacã invitaþia ce ne-aþi fãcut-o rãmîne în vigoare – cã aþi decis sã alcãtuiþi un asemenea volum de bilanþ.

Cu dragoste,

Artur Silvestri

---

[1] *Ipoteza de „culegere“ a lui Antim Nica nu s-a concretizat nici atunci ºi nici mai tîrziu. Venerabilul erudit a lăsat o adevărată operă de cărturărie în seama unei posterităþi întotdeauna ingrate. Era unul dintre puþinii cărturari români preocupat cu consecvenþă de Bisericile zise „minore“, unele „necalcedoniene“, din Africa, Asia Micã, Egipt, între care Biserica Coptã Ortodoxã, atît de misterioasã, ar merita cunoscutã mai bine. Poate, dacã voi putea gãsi un tînăr cărturar mai stăruitor, sã mã gîndesc la re-editarea acestei opere ºi a celei încã inedite.*

30 iulie 1989, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastră [Epifanie Norocel],

Voiesc, înainte de toate, sã vã mulþumesc pentru frumosul ºi valorosul volum dedicat „ctitoriilor voievodale“, ce aþi avut delicateþea sã mi-l trimiteþi. Întîrzierea acestei confirmãri de primire se explicã prin dorinþa de a sfîrºi – pe cît se poate de repede, în condiþiile unei lecturi calificate – examinarea interesantei contribuþii ce aþi realizat. Din toatã inima: felicitãri! Este de admirat aici totul: de la aspectul somptuos ºi elocvent al tipãriturii ºi pînã la expoziþia, vastã dar ºi esenþialã, a materiei de studiat; de la mãreþia temei (marile ctitorii româneºti) ºi pînã la documentaþia atentã ºi judicioasă.

Desigur, ca ºi în alte rînduri, voi face sã simþiþi solidaritatea intelectualã ºi umanã pe care V-am arătat-o întotdeauna, încercînd, ºi acum, o consemnare (deºi, probabil cã ºtiþi, din anumite motive – pe care nu le înþeleg – altfel de recenzii sînt, în presa laicã, din ce în ce mai dificile!); dar cred cã voi izbuti.

Despre „ctitoriile voievodale“ ar fi – chiar dupã o întîie lecturã – multe de spus; îmi rezerv însã plãcerea de a le consemna în scris – pe unele – pãstrînd altele pentru o viitoare întîlnire ce ar putea decurge din amabila invitaþie ce ne-aþi adresat, rãmînînd a stabili ulterior momentul, în funcþie de posibilitãþile reciproce.

Cu dragoste,

Artur Silvestri

30 iulie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Mulþumesc ºi eu pentru înapoierea textului ce va figura în volumul de la „Enciclopedicã“ (modificãrile ce aþi fãcut s-au transmis cu fidelitate în exemplarul de lucru al editurii) ca ºi pentru numãrul, recent, din „Mitropolia Banatului“ pe care, cu atîta amabilitate, mi l-aþi trimis. Îmi voi lua îngãduinþa de a expedia în cel mai scurt timp, o scrisoare cãtre redacþie, conþinînd opinii pri-

vitoare la această importantă publicaþie – epistolă de unde, eventual, s-ar putea excerpta ceva, aºa cum am vãzut cã se procedează.

Reflectez, de asemenea, la o recenzie privitoare la volumul lui Ioan G. Coman „Frumuseþile iubirii de oameni“, pe care voiesc sã-l comentez într-o revistă laicã de cultură (deºi consemnãrile mai ample privitoare la cãrþi aºa-zis „bisericeºti“ sînt, de la o vreme, din ce în ce mai greu de publicat – din motive care – sã zicem! – îmi scapã) ºi nu pot sã nu fiu, încã o datã, impresionat de gestul distins ºi rar astãzi, pe care l-aþi fãcut cu magistrul patrolog al Domniei Voastre. Este un început de „posteritate criticã“ pe care îl merită, fãrã nici o îndoialã. Dar cîte nu s-ar mai putea face pe această temã! Mã gîndesc cã ar fi util ca sã evaluaþi posibilitatea de a strînge într-un volum de circa 200 de pg. scrierile lui Ioan G. Coman, referitoare la „străromâni“, ulterioare cãrþii din 1979; există completãri ºi noi vederi deosebit de valoroase care au rãmas în reviste ºi ne întregesc imaginea dorită a cãrturarului care a fost; există, de asemenea, fragmente manuscrise pe această temã – care trebuie recuperate. Mai mult chiar, unele din studiile vechi (anterioare chiar volumelor din 1979) nu au trecut în sinteze privitoare la „Scriitori bisericeºti“. Cel mai îndreptãþit – moral ºi intelectual – sã pãzească această moºtenire sînteþi Înalt Prea Sfinþia Voastrã.

Moºtenire care, repet, este de o valoare indiscutabil mai înaltă decît putem astãzi aprecia; viitorul îmi va da, cred, dreptate ºi din acest punct de vedere. Colaborator al lui Mircea Eliade, la „Zalmoxis“ (ºi ca redactor al prea repede uitatei publicaþii) Ioan G. Coman a lãsat contribuþii de mare valoare în domeniul istoriei culturii, al antropologiei culturale, al istoriei ideilor ºi literaturii, dincolo de cercetãrile propriu-zise în domeniul patristicei, unde a dat studii ce vor rezista asaltului ruinãtor al vremii. Nu cred cã ar fi lipsit de interes sã reflectaþi, ca discipol ce îºi urmează – ºi prin valoare – maestrul, la o culegere de studii (unde sã fie cooptaþi studioºi din cercuri bisericeºti dar ºi laice) – de tipul *„Ioan G. Coman ºi posteritatea lui criticã (ori culturalã)“*, poate ocazionatã de aniversarea unei cifre rotunde de la naºtere sau fãrã nici un alt pretext de calendar omagial. Socotesc cã nu v-ar fi greu sã luaþi o astfel de iniþiativã ce ar constitui încã un gest cu valoare ctitorialã între multele – anterioare – pe care le-aþi fãcut ºi care s-au realizat cu atîta strãlucire. Important este doar a se fixa numãrul total de pagini, tematica ºi autorii; apoi, nu am îndoialã, rãspunsurile acestora s-ar prezenta îndeajuns de repede. Nu ascund cã, la fel ca ºi în alte rînduri, solidaritatea mea cu o asemenea idee ar fi necondiþionatã ºi chiar concretã. Decisivã ar fi, repet, iniþiativa!

Dar asupra acestor gînduri poate vom avea posibilitatea sã convorbim mai în amãnunt vreodatã, cu ocazia unei cãlãtorii la Timiºoara pe care o proiectez de mult dar o amîn din felurite motive, nu întotdeauna de netrecut. Nãdãjduiesc totuºi cã, în cele din urmã, aceasta sã nu rãmînã doar un deziderat.

Cu dragoste,

Artur Silvestri

2 august 1989, Bucureºti

Mult Stimate ºi iubite domnule Artur Silvestri,

Iubindu-vã ca pe un frate al meu, Vã rog sã nu vã supãraþi cã vã trimit un articol genealogic eminescian. Un oarecare Ion Roºu se dezlãnþuise pe zeci de pagini împotriva tuturor. Se cuvine, aºadar, sã i se arate cã ºi ipoteza sa este ºubredã, ca toate celelalte de pînã acum.

Eu rãmîn pe punctul de vedere românesc al originii lui Mihai Eminescu, deºi lucrurile nu sînt aºa de limpezi ºi s-au „vînturat“ zeci de ipoteze. Indiferent cum s-a pronunþat numele Eumenie, Evminie, pentru a se ajunge la Iminovici, eu susþin originea româneascã a numelui Eminovici, fãrã a pluti în fel de fel de ipoteze genealogice... Atît!

Cu dragoste sincerã,

Petru Rezuº

4 august 1989, Timiºoara

Iubite Domnule Silvestri,

Confirm primirea scrisorii din 30 iulie la Mitropolia Banatului ºi vã mãrturisesc din capul locului sincera apreciere pentru preocupãrile ºi intenþiile Dvs.

Pe de altã parte consider binevenitã ideea Dvs. privind studiile prof. Ioan G. Coman referitoare la „strãromâni“. O reþin ºi voi încerca pe parcursul timpului s-o materializez, nu fãrã a Vã cere sprijinul la momentul potrivit.

În aºteptarea ocaziei de a ne vedea faþã cãtre faþã, Vã asigur ºi acum de sincera mea preþuire.

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

10 august 1989, Româneºti

Stimate domnule Silvestri,

Îmi iau îngãduinþa de a trece peste întîrzierea cu care rãspund domniei Voastre. Vã mulþumesc ºi de aceastã datã pentru frumoasele cuvinte ºi îndemnuri ce mi le-aþi adresat, în speranþa îndreptãþitã cã prin ajutorul bunului Dumnezeu ºi ofranda muncii noastre, Sfînta Mãnãstire „Izvorul Miron“ îºi va cãpãta încetul cu încetul, locul cuvenit în istoria Sfîntã a Bisericii ºi a mult încercatului nostru pãmînt românesc.

Am lecturat cu multã bucurie sufleteascã ºi materialul publicat de Domnia Voastrã în revista noastrã de culturã ºi civilizaþie româneascã ºi vã mãrturisesc cã împãrtãºesc fericit ipoteza potrivit cãreia la finele secolului al XVII-lea în timpul domniei voevodului martir Constantin Brîncoveanu, putem vorbi de un anumit tip de culturã româneascã, bine definitã în toate tiparele ei de manifestare.

Cu speranþa îndreptãþitã cã într-o zi sfîntul nostru aºezãmînt sã aibã cinstea a vã gãzdui, fie ºi numai pentru cîteva clipe, rog pe bunul Dumnezeu sã

binecuvînteze munca ºi strãdania ce o depuneþi cu o neîncetatã rîvnã în slujba poporului, a pãmîntului ºi a întreg neamului nostru românesc.

Protosinghel Olivian Bindiu,
Stareþul Mãnãstirii „Izvorul Miron”

16 august 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Îmi veþi îngãdui sã vã ofer un exemplar, multiplicat deocamdatã în copie xerox, din scrierile încã unui scriitor român necunoscut: este Ioancu (Ivanco) al Dobrogei, înlãturat din despoþie de Mircea cel Mare – la 1396 – ºi retras la o mãnãstire athonitã, ca monah. În acest fel, zestrea de culturã literarã a vremii ce circumscrie anul 1400 se îmbogãþeºte cu încã un nume. Ipoteza privitoare la aceste episoade medievale se fãcuse, cu oarecare prudenþã, mai înainte chiar, însã nimeni nu a urmãrit problema ºi n-a încercat o dezlegare a ei. De altminteri, culegerea de „scrisori“ editate de E. Legrand nu se gãseºte în þarã ºi a trebuit sã apelez la legãturile mele externe ca sã obþin, de la Universitatea din Bonn, o copie a paginilor ce mã intereseazã.

Cele douã „scrisori“ se vor traduce în româneºte cît de curînd ºi voi încerca, poate cu încuviinþarea P. F. Pãrinte Patriarh, sã le tipãresc la „B. O. R.“; nu cred cã ar fi un lucru neinteresant. Pînã atunci, pãstraþi, rogu-Vã acest exemplar în semn de adîncã preþuire pentru cãrturarul excepþional ce sînteþi.

Cu dragoste,

Artur Silvestri

20 septembrie 1989, Oradea

Domnului Artur Silvestri,

Aceastã carte despre „Manuscrisele româneºti din Bisericile Bihorului“ cu gîndul la contribuþiile Domniei Sale privind cultura româneascã,

Florian Dudaº

1989, Timiºoara

Stimate Domnule Silvestri,

Mi-aþi fãcut o mare surprizã cu scrisoarea din 16 august ºi cele privitoare la Ivancu al Dobrogei. Descoperirea acestui nou scriitor român de odinioarã meritã sã fie popularizatã pe toate cãile. Mulþumesc pentru cã m-aþi fãcut pãrtaº evenimentului în cauzã.

Cu cea mai aleasã consideraþie,

Nicolae Corneanu,
Mitropolitul Banatului

27 septembrie 1989, Bucureºti

Stimate domnule Dudaº,

Confirm, pe loc, ºi cu mulþumiri emoþionate, primirea volumelor ce aþi avut amabilitatea sã-mi trimiteþi, gest de solidaritate intelectualã ce nu se uitã. Pre-

cum bine aþi intuit, aveam cîteva dintre ele (îmi lipsea vol. I din „Manuscrise; Bihor“, astfel încît, cu încuviinþarea dumneavoastrã, voi dãrui vol. II din „Manuscrise Bihor“ ºi „Manuscrise; Criºana“, achiziþionate anterior (deci, fãrã dedicaþia autorului, pe care o pãstrez cu drag) unui cercetãtor aflat, cum se zice, în nevoie, eventual chiar unor studioºi din strãinãtate. De altminteri, observ cã studiile dumneavoastrã au o largã difuziune în mediile cãrturãreºti, aflînd chiar în aceste zile, bune menþiuni asupra lor într-o cercetare a lui Petre S. Nãsturel, publicatã la Freiburg în 1985. Este o micã încercare de „atribuire“ a „Pãuceniei“ copiate de popa Ursu din Cotglet, epocii lui Alexandru Lãpuºneanu. Teza anterioarã era a lui Atanasie Popa ºi M. Pãcurariu cu adaosul cã, iniþial, „Pãucenia“, care ar avea, dupã Nãsturel, pe Lãpuºneanu ca autor moral, ar fi fost alcãtuitã, de fapt, de popa Sava, bursier al Lãpuºneanului la Mãn. Sf. Anastasia în 1559, (identificat cu episcopul ortodox Sava din Transilvania – în 1560 la Geoagiu, înlocuit de Gheorghe de la Ocna Sibiului ºi revenit în scaun, ca episcop de Lancrãm; ar fi urmat, în 1570, Eftimie, ridicat în treaptã la Peç). Atribuirea îmi pare extrem de ispititoare, deºi Nãsturel nu are argumente prea multe (ele vor trebui cãutate ulterior); în orice caz, prioritatea punerii problemei „cãrþii româneºti de învãþãturã“ vã aparþine (vezi „Manuscrise; Criºana“, 41 – 49).

În altã ordine de idei voi fi încîntat sã ne revedem la Bucureºti ori la Oradea, dupã cum nãdãjduiesc a putea publica, prin octombrie curent, o recapitulare exegeticã privind contribuþiile istoriografie veche ce aþi alcãtuit. Colaborarea dumneavoastrã la „Luceafãrul“ este dezirabilã cu condiþia de a avea un dialog preliminar în privinþa temelor, a dimensiunilor etc. Aceasta se va putea face dupã 10 oct. curent, cînd revin dintr-o scurtã vacanþã ce începe mîine. De fapt pentru eficienþa contactului, rog sã-mi precizaþi numãrul de telefon unde pot suna.

Nu mai am de la P. S. Vasile Coman nici o veste, eu însumi avînd ezitãri de a-l mai cãuta, date fiind zvonurile în circulaþie pe aici (o maladie galopantã etc.); nici ierarhii prieteni (I. I. P. P. S. S. Antonie, Nicolae etc.) nu precizeazã nimic. ªtiþi dumneavoastrã ce se întîmplã? Dacã ºtiþi, daþi-mi, vã rog, de veste.

Cu dragoste,

Artur Silvestri

septembrie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Antonie Plãmãdealã],

Înainte, cu doar cîteva ore, de a pleca pentru o vreme din Bucureºti (concediu mai degrabã obligat de o stare de sãnãtate nu prea bunã) vã scriu cu nãdejdea de a mai putea face ceva cu o idee pe care o am mai demult ºi v-am împãrtãºit-o. Volumul „Daco-Romanica“, în planul Editurii Enciclopedice, se aflã într-o fazã foarte avansatã, atîta doar cã – din fericire – s-a cerut reelaborarea a douã studii, ceea ce va mai întîrzia cu circa o lunã ºi jumãtate trimiterea cãrþii la tipar. Astfel încît introducerea cercetãrii Înalt Prea Sfinþiei

Voastre privitoare la „Strãromânul“ ce aþi descoperit devine perfect posibilã, mai ales cã – am impresia – între timp studiul apare în „Telegraful Român“. „Perfect posibilã“ e doar un fel de a zice, ba chiar „necesarã“ din motive ce le veþi subînþelege, de vreme ce argumentul cãrþii este prezenþa unui grup de cãrturari cu nototorietate, ceea ce modificã radical perspectiva.

De fapt, ar trebui sã primesc pînã în jur de 20 octombrie studiul Înalt Prea Sfinþiei Voastre spre a-l pune la locul ce i se cuvine. Aºtept cu drag!

Artur Silvestri

Princeton, 2 decembrie 1989

Scriitorului ºi prietenului Artur Silvestri în semn de preþuire pentru darul sãu special de a descoperi dimensiunea interioarã a lucrurilor.

Cu preþuire,

Th. Damian

2 octombrie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

O neaºteptatã ºi urgentã solicitare (aceea de a revedea volumul de studii privitoare la „Strãromâni“, aflat în planul Editurii ªtiinþifice ºi Enciclopedice, care ar urma sã plece la tipar cãtre sfîrºitul lui octombrie) m-a împiedicat sã concretizez intenþia de a veni în Banat în sãptãmîna abia încheiatã. V-am anunþat, de altfel, printr-o telegramã – ca ºi pe P. C. protos. Olivian.

Întrucît însã Editura „Facla“ are, de asemenea, dezideratele ei, va trebui sã gãsesc, prin 20 – 25 oct. curent, cîteva zile – ce par a fi inevitabile – spre a ajunge la Timiºoara. Dacã vã veþi afla – în acea perioadã – în oraº, voi fi încîntat sã vã vãd.

Cu dragoste,

Artur Silvestri

2 octombrie 1989, Bucureºti

Prea Cuvioase Pãrinte Stareþ [Olivian Bindiu],

Aveam în intenþie sã trec zilele acestea în drum spre Timiºoara pe la „Izvorul Miron“, despre care am auzit multe ºi bune toate. Mã pregãtisem, de altminteri, aºa cum fac ori de cîte ori cãlãtoresc în locuri noi, documentîndu-mã atent – din tomuri vechi, ce se gãsesc mai greu – asupra tradiþiilor locului ºi a istoriei culturale ºi bisericeºti nu doar a mãnãstirii ci ºi a localitãþilor înconjurãtoare. Aº fi dorit, cu ocazia acestei vizite, sã vã expun ºi punctul meu de vedere asupra monografiei pe care va trebui sã o alcãtuiþi ca încununare a activitãþii ce depuneþi ca întîistãtãtor al ctitoriei celui dintîi Patriarh al României. Poate vom gãsi, totuºi, în viitor ocazia de a ne întîlni ºi a convorbi asupra acestor deosebite momente de viaþã româneascã.

În orice caz, vizita ce proiectasem în Eparhia Banatului – la invitaþia I. P. S. Nicolae – se amînã datoritã unor obligaþii cãrturãreºti (un volum ce coordonez

la Editura ªtiinþificã ºi Enciclopedicã, unde sînt necesare unele modificãri) pînã cãtre sfîrºitul lui octombrie curent. Poate cu acea ocazie sã avem plãcerea de a vedea ºi „Izvorul Miron“. Pînã atunci, permiteþi-mi, Prea Cuvioase Pãrinte, sã vã asigur de aceeaºi constantã preþuire ce v-am arãtat-o întotdeauna.

Artur Silvestri

5 octombrie 1989, Sibiu

Iubite Artur Silvestri,

Am primit ºi scrisoarea din septembrie ºi o vedere de pe drumuri balcanice. Strãromânul meu a constituit una din cele douã comunicãri pe care le-am þinut la Congresul de studii sud-est europene de la Sofia (30 august 1989). Comunicarea pe scurt va apare în „Telegraful“ sept.-oct, iar pe larg, cu note ºi extrase din textele lui, va apare în „Mitropolia Ardealului“. Vi le voi trimite pe amîndouã ºi dacã le veþi putea folosi la ceva, mã voi bucura.

Cum a fost cãlãtoria?

Plec ºi eu astãzi la Constantinopol ºi apoi, dupã o zi în Bucureºti, voi pleca în Danemarca. Spre iarnã mã aduc acasã, ca sã încep anul nou odihnit mãcar o lunã.

Mulþumiri pentru „Triumful memoriei“ din „Luceafãrul“.

Întregii familii sãnãtate ºi bucurii,

dr. Antonie Plãmãdealã,
Mitropolitul Ardealului

11 octombrie 1989, Craiova

Cordiale mulþumiri pentru felicitãrile de la 1 octombrie, aceleaºi cãlduroase urãri de bine.

Nestor Vornicescu,
Mitropolitul Olteniei

10 octombrie 1989, Bucureºti

Dragã Theodor Damian,

Întîi de toate, sã-þi mulþumesc pentru gîndurile bune ce mi-ai trimis cu oarecare vreme în urmã ºi sã þi le întorc; voi spune, deci, cã îþi doresc izbînzi în tot ce întreprinzi, succes ºi fericire, sãnãtate ºi bunã voire în toate cele.

În altã ordine de idei, nu ºtiu dacã ai primit cele cîteva exemplare din „Luceafãrul“ ºi mi se pare, o „Romanian Review“, ce þi-am trimis mai demult; ar fi indicat sã-mi confirmi, spre a putea sã-þi fac sã parvinã ºi altele. De altfel, aº prefera sã precizezi o adresã unde þi se poate scrie de obicei. Eu ºtiu cã bursa de care beneficiezi îþi dã o libertate de miºcare ºi este bine sã profiþi de ea ca sã vezi cît mai multe ºi ca sã te instruieºti; dar, în acelaºi timp, este nevoie de certitudini. Cred, de altminteri, cã adresa de la Princeton este cea mai bunã dintre cele pe care mi le-ai menþionat în anterioarele scrisori ºi cãrþi poºtale.

Voi fi, de fapt, bucuros sã-mi dai de ºtire mai des ºi sã-mi spui ce mai faci ºi ce mai compui; nu ar trebui sã laºi scrisul deoparte, ai un talent aflat în afarã de orice îndoialã ºi vocaþia trebuie ascultatã, parcã aºa se spune în religie, nu? **Vocaþia ta este puterea cuvîntului, acel spaþiu unde credinþa se întîlneºte cu poezia, alcãtuind o stare a spiritului foarte purificatã, ce depãºeº-te vremurile ºi locurile. Sã fii cleric ºi poet: iatã o situaþie demnã de vremurile cele de legendã ale antichitãþii. Ia, deci, aminte ºi urmeazã-þi iscusita, îndoita chemare.** Îþi doresc sã-þi fie de folos ºi un reazem. Dã-mi de ºtire cînd poþi despre tine: poate îmi vei scrie ºi ceva mai literar. Colaborarea la revistã poate sã continue[1].

Cu dragoste,

Artur Silvestri

---

[1] *Poetul Th.Damian îºi continua în America „lucrarea“ lui complexã ºi publica, în acele zile, o frumoasã carte de poeme, „The Liturgy of The Word“, prefaþatã de Prof.dr. Leonard Cain.*

10 octombrie 1989, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

Întorºi acasã de puþinã vreme, avem încã prezente în memorie momentele emoþionante, de adevãratã comunicare patrioticã, petrecute la Buzãu ca urmare a generoasei invitaþii a Domniei Voastre. Vã mulþumim încã o datã ºi reînnoim bunele urãri, nãdãjduind sã ne revedem sãnãtoºi ºi la adãpost de necazuri.

În altã ordine de idei, am reflectat la povestea – complicatã ºi dramaticã – a regretatului pãrinte Sibiescu ºi sînt impresionat de stãruinþa pe care Prea Sfinþia Voastrã o puneþi în ideea de a tipãri un volum, concluzie meritatã a unei vieþi ºi confirmarea unei lucrãri pentru bisericã ºi neam. Iatã, deci, încã o dovadã a unui înalt proiect moral ºi cãrturãresc pe care îl aveþi în direcþia va-lorilor de potenþial cultural ale eparhiei ce pãstoriþi. Cãrþile ce au tipãrit G. Cocora, H. Constantinescu, defunctul Radu Antofie sînt expresia acestei dorinþe de a crea ºi a lãsa un mediu cultural, fãrã, desigur, a se neglija ºi afirmarea personalã, **care însã este cu atît mai strãlucitã cu cît nu constituie o roadã singuraticã. Timpul va confirma ºi va întãri adevãrul acestui tip de opþiune culturalã, ce evidenþiazã ºi aminteºte vechile precepte de slujire pentru bisericã ºi popor.**

Întorcîndu-mã la cartea, încã în situaþia de „schiþã“, a pr. Sibiescu, voi spune cã, dacã veþi considera oportun, mã pot implica mai adînc în alcãtuirea ei, gest ce îl consider ºi un fel de obligaþie moralã întrucît sugestia acestei tipãrituri mi se datoreazã. Astfel, voi putea face selecþia materialului – în direcþia tematicii care sã intereseze cultura ºi biserica noastrã – organizînd textele pe secþiuni problematice etc. Dacã Prea Sfinþia Voastrã consideraþi cã este oportun, aº putea lua eu legãtura cu fiul pr. Sibiescu pentru o discuþie în acest sens.

În acelaºi timp, observ cã, dacã, totuºi, cartea se va face (ºi nu am dubii în acest sens decît numai bãnuiala cã apariþia ei nu vã va mai afla la Buzãu) ar fi necesare un „cuvînt înainte“ al Prea Sfinþiei Voastre – aºa cum se obiºnuieºte ºi este normal – dar ºi o postfaþã „de istorie literarã”– de circa 6-7 pagini, care sã explice cine este autorul, ce contribuþii are etc., ºi, în general, sã dea o ima-gine asupra unei opere încheiate – din care, însã, nu se va putea retipãri decît o selecþie. Desigur cã mã pot angaja sã scriu eu aceastã postfaþã dacã se va considera cã este trebuitoare. În orice caz, socotesc cã va fi o apariþie utilã aceasta mai ales dacã vor fi selecþionate cu precãdere textele privitoare la creºtinismul primelor veacuri la Dunãrea de Jos ºi la spiritul **patristic daco-roman**, cum se exprima pãr. Ioan G. Coman.

Nãdãjduiesc, Prea Sfinþia Voastrã, cã veþi avea în vedere ideile ce am expus, aºternînd pe hîrtie, dintr-o datã, impresii încã nelimpezite.

Cu dragoste,

Artur Silvestri

10 octombrie 1989, Bucureºti

Dragã Ionicã [Hulubei][1],

Sã ºtii cã va trebui sã iei în serios ideea de a-þi completa studiile la Seminarul de la Buzãu: Prea Sfinþitul Epifanie, care are cuvinte frumoase despre tine, a promis cã te va ajuta în aceastã direcþie. Important este doar sã anunþi dorinþa de a te înscrie la Seminar ºi, desigur, sã te ºi pregãteºti în consecinþã. Cred cã ar fi pãcat sã nu profiþi de ceea ce împrejurãrile îþi aduc. Îþi urez, deci, sãnãtate ºi spor la învãþãturã ºi sã aud, anul viitor pe timpul acesta, cã eºti deja admis la Seminar.

Cu prietenie,

Artur Silvestri

---

[1] *Actualmente Stareþul Schitului Nifon – Buzãu, la vremea aceea „frate“ la Mãnãstirea Ciolanu. L-am cunoscut în acea perioadã ºi, cu intuiþia de om înþelept care îl caracteriza, Episcopul Epifanie l-a îndrumat ca sã înainteze pe drumul unde îi era chemarea.*

10 octombrie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Îmi face o deosebitã plãcere sã vã ofer un exemplar din revista „Contemporanul“ unde recenzez o contribuþie de istoriografie româneascã a cãrturarului Viorel Roman, cãruia – înþeleg dintr-o notã a volumului al doilea, unde Vi se mulþumeºte – i-aþi fost de folos în documentaþie. Nãdãjduiesc sã vã intereseze comentariul ce am alcãtuit[1].

În altã ordine de idei, regret nespus a fi comis un probabil act de impoliteþe amînînd cãlãtoria în Banat; îmi cer, încã o datã, iertare. Dar, aºa cum v-am scris recent, a intervenit aceastã obligaþie – urgentã – de recitire (împreunã cu redactorul de carte) a volumului „Daco-Romanica“ (studiile privitoare

la literatura strãromânã), ce ar urma sã meargã în curînd la tipar. Erau necesare unele corecþii, rectificãri ºi eliminãri, (muncã de uzurã, de fapt) solicitate în urma referatelor ºtiinþifice ce s-au fãcut anterior. Este etapa cea mai anevoioasã ºi mai penibilã din viaþa unei viitoare cãrþi mai ales cã adeseori totul se transformã într-un fel de tîrguialã: mai lasã editura de aici, mai cedeazã autorul pe dincolo etc... din fericire, cu Editura ªtiinþificã s-a lucrat nesperat de bine ºi de elegant (dl. Vãcaru, directorul, fiind un intelectual de fineþe) astfel încît momentele de tensiune au fost diminuate. Sper, de altminteri, s-o scot la capãt ºi cu aceastã carte înainte de a ceda fizic ºi nervos dupã cîþiva ani de neîntreruptã muncã, aproape epuizantã. În privinþa studiului Înalt Prea Sfinþiei Voastre (inclus în acest volum) nu s-au fãcut decît 3-4 obiecþii la unele cuvinte care, dacã îngãduiþi, vor fi înlocuite tacit cu sinonime potrivite; sînt, pur ºi simplu, mãrunþiºuri fãrã un ecou mai înalt. Aºtept, de fapt, o încuviinþare de principiu în acest sens.

Cu dragoste,

Artur Silvestri

---

[1]. *Dr.Viorel Roman, celebrul savant de la Universitatea din Bremen, Germania îi purta, cu adevãrat, cele mai calde amintiri Mitropolitului Nicolae; mi-a întãrit acest punct de vedere ºi mai târziu când devenise unul dintre prestigioºii colaboratori ai revistelor „Naþiunea", „Dacia Literarã" ºi " Mileniul III", pe care le conduceam în 1990. Autor al unei cãrþi faimoase despre „Imperium & Limes", Viorel Roman are deja o impresionantã operã, prea puþin apreciatã în România la valoarea ei adevãratã, potrivitã mai degrabã pentru viitor.*

17 octombrie 1989, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

Sînt încîntat sã vã ofer cel mai recent numãr al „Contemporanului", unde, potrivit promisiunii ce ni se fãcuse, se publicã recenzia la pãtrunzãtoarea ºi atît de necesara cercetare ce aþi publicat. Observ, de altminteri cu satisfacþie, cã apariþia s-a produs în condiþiuni bune, fãrã intervenþii de nici un fel, ceea ce este un fapt remarcabil.

Nãdãjduiesc sã vã intereseze acest comentariu ºi, desigur, sã vã fie util, mai cu seamã în contextul de acum!

Cu dragoste,

Artur Silvestri

20 octombrie 1989, Bucureºti

Înalt Prea Sfinþia Voastrã [Nicolae Corneanu],

Vã mulþumesc, cu recunoºtinþã, pentru trimiterea volumului recent, semnat de P. cuv. Pr. Petru Rezuº, personalitate a culturii noastre de azi, care, între altele, a binevoit – cu puþinã vreme în urmã – sã se exprime asupra unor cercetãri de istorie literarã pe care le-am întreprins. Vã trimit, de altfel, o copie a acestui comentariu, pe care – poate – nu l-aþi citit pînã acum.

În altã ordine de idei, corecturile ºi rectificãrile la „Daco-Romanica“ îmi iau încã mult timp ºi nu merg atît de repede cît mi se pãrea iniþial; dar nãdãjduiesc sã fie totul gata în urmãtoarele 10 zile.

Cu cele mai bune doriri ºi cu dragoste,

Artur Silvestri

25 octombrie 1989, Bucureºti

Stimate Florin Dudaº,

Mulþumesc pentru epistola foarte cuprinzãtoare ºi caldã ce aþi avut amabilitatea de a-mi trimite; regret ºi eu starea atît de rea a Episcopului Vasile Coman, cãrturar de seamã al Bisericii Ortodoxe ºi bun român, personalitate atît de necesarã nouã în acele pãrþi atît de primejduite de istoria veche ºi recentã. Sã-i dea Dumnezeu sãnãtate! Cît priveºte venirea unui episcop-vicar, ea pare, cu adevãrat, iminentã; dacã fi-va Casian Crãciun, alegerea trebuie lãudatã.

În altã ordine de idei, nu ar fi lipsit de sens sã-mi trimiteþi o copie xerox a recenziei ce vi s-a dedicat în 1989, la Munchen; o pot semnala, pe larg, la rubrica mea de „panoramic“, privind „Cultura româneascã în lume“. Eventual, voi telefona cît de curînd pentru a primi, în acest fel, amãnuntele – trebuitoare; desigur, se poate începe astfel ºi un dialog privind colaborarea cu „Luceafãrul“. Acestea toate – pînã la o întîlnire, sper cã nu atît de îndepãrtatã.

Cu preþuire,

Artur Silvestri

28 octombrie 1989, Bîrda

Stimate Domnule Silvestri,

Mare mi-a fost surpriza sã vã întîlnesc semnãtura în „Telegraful Român“ (1989 / 35-38). Nu mã aºteptam! Multe sînt cãile Domnului!

V-am întîlnit numele în diferite alte reviste în ultima vreme. Nu ºtiu dacã aveþi posibilitatea sã urmãriþi toate revistele culturale. Eu sînt abonat la peste 40. Sã vã trimit decupaje cu articole ale Dvs. sau cu articole care se referã la Dvs.?

V-am trimis astã-primãvarã o povestire de cîteva pagini. Aþi citit-o?

Pe aici încerc ºi eu sã fac umbrã pãmîntului, dar nu întotdeauna reuºesc!

Cu cele mai sincere urãri de bine ºi de sãnãtate,

Al. Stãnciulescu-Bîrda

octombrie 1989, Bucureºti

Prea Cuvioase Pãrinte stareþ [Macarie Ciolan],

Întîi de toate, vã mulþumesc pentru ideea de a-mi procura prin expediþie poºtalã, cartea ce aþi publicat. O aveam, de altfel, primitã fiind ca un cadou de la P. C. Ciprian Zaharia (împreunã, de altfel, ºi cu alte recente volume, care a considerat Domnia Sa cã mã intereseazã). Exemplarul primit de la Prea

Cuvioºia Voastrã – ºi achitat – îºi va gãsi, desigur, un nou posesor cãruia îl voi dãrui ºi eu, la rîndul meu, cãci intelectualii interesaþi de vechea noastrã culturã sînt numeroºi.

Regret însã a nu fi gãsit în monografia Mãnãstirii Secu nici o indicaþie privitoare la Calistrat (Calistru) Gheorghiu, personajul care mã interesa tangenþial la cercetãrile mele de istorie literarã. De altminteri, expediþia cãrþii nu este însoþitã de nici un semn de la Prea Cuvioºia Voastrã (o precizare ori o cît de sumarã îndrumare în privinþa acestei personalitãþi cãlugãreºti din veacul al XIX-lea), ceea ce mã încredinþeazã cã trebuie cãutate alte izvoare clarificatoare.

Cît priveºte monografia propriu-zisã, ca istoric literar ºi filosof al culturii, pot face o lecturã calificatã ºi socotesc cã este prea succintã ºi destul de incoerent organizatã pentru o vatrã de spiritualitate ortodoxã cu faima ºi tradiþia Secului. Desfãºurarea istoriei vechi ºi moderne a aºezãmîntului accentueazã excesiv asupra unor aspecte colaterale (danii, documente nu întrutotul semnificative etc.) în dauna unor episoade de istorie naþionalã ce meritau un tratament dezvoltat (revoluþia de la 1821 dar ºi altele). Lipseºte în mod nepermis o încercare de studiere a contribuþiei cãrturãreºti a mãnãstirii ca ºi o recapitulare a personalitãþilor-bisericeºti ºi culturale pe care le-a dat. În rest, constatãri obiºnuite, extrase din anterioare cercetãri dar ºi unele omisiuni bibliografice ce nu dau o impresie bunã (de ex.: Ignorarea studiilor privitoare la Paisie Velicikovski aparþinînd I. P. S. Antonie ori cel al lui Ciprian Zaharia, în 1985, din valoroasa publicaþie belgianã *Irenikon* etc.). Noutãþi sînt puþine ºi, la drept vorbind, nu se prea întrevãd. Dar, în acelaºi timp, nãdãjduiesc sã continuaþi investigaþiile asupra acestei probleme, avînd posibilitatea de a le aprofunda prin studii separate, asupra unor chestiuni de amãnunt deºi locul acestora ar fi fost, desigur, în monografia mãnãstirii. O altã monografie s-ar putea sã se tipãreascã peste mulþi ani astfel încît rãmîn, pînã atunci, prea multe dosare ºtiinþifice deschise. În fond, astfel de studii trebuie sã dea o imagine pe cît posibil definitivã ºi sã se fereascã de provizorat.

Nu pot, însã, decît sã vã urez succes în ceea ce veþi întreprinde în viitor, avînd totuºi impresia cã veþi putea aduce completãrile ce se impun.

Cu stimã,

Artur Silvestri

---

[1] *Arhim. Macarie Ciolan este astãzi stareþul Mânãstiri Cernica, cartea menþionatã fiind monografia Mânãstirii Secu, unde stãreþea pe atunci.* ***Tema mea intelectualã*** *era însã atunci „Calist Gheorghiu“ despre care cãutam cu înfrigurare informaþii (ce nu le aflasem nici de la acest cãrturar) pentru un studiu privindu-l pe Eminescu, aflat în 1886 la Mânãstirea Neamþ. Încheiat la acea vreme, acest studiu de „sursologie“ s-a publicat, fãrã modificãri, sub forma unei cãrþi pe care o preþuiesc pentru caracterul ei inactual:* ***„Arheologia unei ore“****, apãrutã în 2002, în decembrie.*

6 noiembrie 1989, Oradea

Stimate Domnule Silvestri,

În legãturã cu o copie xerox a recenziei dedicatã cãrþii mele, apãrutã recent la München, din pãcate, nu posed aºa ceva. Acum urmeazã sã scriu, în R. F. G., pentru a o ruga pe D-na Helga Neroutsos sã-mi trimitã dacã nu un volum (cãci cuprinde studii interesante) mãcar o copie xerox cu recenzia.

Dacã, totuºi, doriþi neapãrat sã vedeþi anuarul, adicã volumul pe 1988 din „Südost F.", recent apãrut, în Bucureºti îl gãsiþi la Biblioteca Institutului de Studii Sud-Est Europene (acolo l-am vãzut ºi eu). Fireºte, o semnalare în „Luceafãrul" m-ar bucura nespus; rubrica D-voastrã fiind una din cele mai interesante[1].

Pe curînd,

Florian Dudaº

P. S.: Dacã aveþi la îndemînã „Revue Roumaine", 41, nr. 7 / 1987, (p. 98-99), vã rog vedeþi, existã vreo referire la o lucrare de-a mea. Aici nu am revista?!

---

[1] *Rubrica mea, menþionatã aici ca fiind „una din cele mai interesante" se chema „Cultura româneascã în lume"; apãrea în „Luceafãrul". Am inventat-o cred cã prin 1987 ºi am susþinut-o, cu dificultãþi, pânã la sfârºitul „lucrãrii" mele luceferiste. Conþinea scurte recenzii de cãrþi despre români ori scrise de români, comentarii la articole, apãrute în alte pãrþi, despre cultura româneascã ori „contribuþii" ale erudiþilor de aici, ce se publicau în diverse locuri de pe glob. Au apãrut atunci, acolo, menþiuni despre mulþi „români de pretutindeni", despre cãrturari bisericeºti ºi, în general, un ºir de texte de* ***doctrinã aplicatã*** *care, citite acum, îºi dezvãluie o perspectivã ne-condiþionatã de vremuri. M-am ºi gândit dacã n-ar merita sã le strâng într-o bunã zi ºi sã devinã o cãrticicã, poate utilã cândva.*

22 noiembrie 1989, Bucureºti

Prea Sfinþia Voastrã [Epifanie Norocel],

Sînt întrutotul convins cã nimeni nu v-a semnalat pînã acum scurta însemnare ce am publicat în „*Luceafãrul*" privitor la „Ctitorii"; altfel mi-aþi fi dat, ca de obicei, de veste. O veþi citi, deci, abia acum, înþelegînd cã, din anumite motive (întîi de toate pentru cã am semnat o altã recenzie în altã parte, ceea ce ar fi dat impresia, prin repetare, cã se insistã asupra cãrþii doar dintr-o singurã parte) am preferat s-o introduc la o rubricã redacþionalã, nesemnatã. De altfel, un text ca acesta, succint dar bogat în judecãþi de valoare, îºi atinge scopul perfect, indiferent de dimensiuni. Nãdãjduiesc, de fapt sã vã intereseze ºi sã vã fie util.

Cu dragoste,

Artur Silvestri

decembrie 1989, Bucureºti

Prea Fericirea Voastrã [Teoctist Arãpaºu],

Îmi face o deosebitã plãcere sã vã ofer, în semn de adîncã preþuire pentru excepþionala contribuþie pe care o aduceþi la perpetuarea valorilor strãbune,

cîteva din cele mai recente contribuþii literare ce îmi aparþin, contribuþii ce se încearcã a valorifica tradiþia ortodoxã a românilor ca ºi însemnãtatea pe care aceastã dimensiune româneascã de fundament, o deþine în istoria poporului român. Sînt, dupã cum bine cunoaºteþi, documente ale atitudinii statornice de adeziune la valorile noastre româneºti pe care scrisul meu o evidenþiazã de atîþia ani. Nãdãjduiesc, Prea Fericirea Voastrã, sã vã procur aceeaºi satisfacþie intelectualã ca ºi altãdatã.

Cu adîncã preþuire ºi respect,

Artur Silvestri

ÎN LOC DE EPILOG

14 martie 1991, Arad

Domnule Redactor-ºef Artur Silvestri

Am primit pachetul cu revistele trimise. Le-am frunzãrit în grabã ºi mi-am dat seama de importanþa lor ºi de munca ce aþi depus la cele cinci publicaþii, D-Voastrã ºi întreg colectivul. De unele din ele ºtiam mai de mult; nu de toate, fiindcã, aici, la Arad corespondenþa ajunge greu. Este un început foarte bun ºi suntem încredinþaþi cã va da roadele dorite. Vã felicit pentru aceastã muncã titanicã.

Eu îmi aduc aminte cu multã plăcere de altãdatã, din vremea întunecatã, când Dumneavoastrã scriaþi încã de atunci despre materiale ºi persoane bisericeºti în diferite reviste. Cinste Dumneavoastrã pentru curajul din vremea aceea, în care aþi scris ºi despre *Noul Testament de la Bãlgrad – 1648*, reeditat de Noi în 1988, pentru care, dacã altãdatã nu V-am mulþumit. Vã felicit acum ºi Vã mulþumesc.

Cu dragoste frãþeascã ºi arhiereºti binecuvîntãri,

Emilian Birdaº Arãdeanul,
Episcopul-adjunct al Aradului

O PAGINÃ ÎNLÃCRIMATÃ DE IARNÃ

*Cu acea scrisoare, fãrã datã, de la începutul lui decembrie ‘89, trimisã Prea Fericitului Patriarh, pãrea cã se încheie aceastã **lucrare tainicã** de o dimensiune, micã ori mai rãsãritã, pe care însã nu o cunosc. Adaug, la sfârºitul acestei cãrþi, o scrisoare rãzleaþã ce nu seamãnã cu nimic din ce primisem în primii cîþiva ani de dupã 1990. Între timp, toate se schimbaserã în jur ºi vremurile se învolburaserã ºi mai mult. **Seninãtatea de vremuri grele** de dinainte se risipise, înlocuitã de un altfel de timp ºi de altfel de voci. ªi totuºi, cândva, târziu, **o voce de altãdatã** se mai gândise sã-mi mulþumescã. Îi mulþumesc ºi eu, astãzi, când, din pãcate, nu mã mai poate auzi.*

***Lucrarea**, de fapt, nu se terminase dar a cãpãtat, peste doar puþinã vreme, un aspect enigmatic ce nu s-a înlãturat pînã azi. Pe Prea Fericitul Patriarh, l-am însoþit în zilele tulburi de la începutul anului 1990, în urma **unui fel de insuflare** a cãrei originã nu am înþeles-o nici acum. Numai Prea Fericirea Sa, straniul ezoterist Gelu Voican Voiculescu ºi eu însumi cred cã ºtim, pe acest Pãmînt, ceea ce s-a petrecut cu adevãrat în acele zile în Biserica Ortodoxã Românã. Apoi, Patriarhul a plecat ºi, dupã o vreme, s-a reîntors. Pãstrez ºi astãzi la mine ºi nu mã despart nici o clipã de iconiþa pe care mi-a dãruit-o în noaptea cînd, învesmîntat în straie cernite, se retrãgea din Palatul Patriarhal. A dãruit atunci trei iconiþe ºi le-a însemnat cu mîna lui. Doar eu mai sînt în viaþã dintre cei ce le-am primit. Peste un timp, eu am intrat pentru mulþi ani, ca Zalmoxis, într-un fel de penumbrã, retrãgîndu-mã, la rîndul meu. Dar, în acei ani, mi-a dat Dumnezeu un înger care sã mã îndrume ºi sã mã pãzeascã ºi, acum, tîrziu, mi-am dat seama cã, fãrã el, viaþa mea ar fi fost altfel ºi poate cã ºi fãrã rostul ce mi-a destãinuit. Dar pe cînd, mai încoace, cãtre ziua de azi, mi-am dat seama cã Îngerul meu Pãzitor îmbãtrînise mai repede decît mine ºi cîndva ar fi trebuit sã mã pãrãseascã, am înþeles, poate de la el, sau poate mi-a spus fãrã grai, cã trebuie sã mã întorc la Bisericã, unde fusesem totdeauna, ºi pe atunci. Astãzi el nu mai este, dar ceea ce mi-a lãsat nu voi uita. ªi poate de aceea închei astfel ºi aceastã carte înlãcrimatã, ce m-a fãcut sã întocmesc, ca sã nu se uite nimic din ce nu trebuie uitat.*

7 Februarie 2005, Bucureºti

Ziua aniversãrii a 90 de ani de la naºterea Prea Fericitului Teoctist.